

APUNTS DE PSICOLOGIA

Psicologia I, II, III i IV

S I L O

INTRODUCCIÓ

Aquests *Apunts de Psicologia* del pensador llatinoamericà Mario Rodríguez Cobos, Silo, són recopilacions de conferències que va fer el 1975 a l'illa grega de Corfú; el 1976 i el 1978, a Las Palmas de Gran Canaria d'Espanya i el 2006 a Parque La Reja de Buenos Aires.

A *Psicologia I* s'estudia el psiquisme en general com a funció de la vida, en la seva relació amb el medi i en la seva expressió humana. Es passa després a exposar les característiques dels "aparells" del psiquisme en els sentits, la memòria i la consciència. També s'exposa la teoria dels impulsos i del comportament.

A *Psicologia II* s'estudien les tres vies de l'experiència humana: sensació, imatge i record. Immediatament es dona compte de les respostes que el psiquisme dona als estímuls externs al cos i als estímuls de l'intracòs. Els nivells de treball de la consciència i els mecanismes del comportament són revisats a la llum de la teoria de l'espai de representació. Finalment, es va il·lustrant la producció i transformació d'impulsos seguint el recorregut de les sensacions, les imatges i els records alhora que se'ls ordena en una presentació morfològica de signes, símbols i al·legories.

A *Psicologia III* s'estudia el sistema d'operativa capaç d'intervenir en la producció i transformació dels impulsos. Un esquema simplificat del treball integrat del psiquisme contribueix a la comprensió dels temes d'operativa. Finalment, s'estableixen distincions entre la consciència i el "jo" i es contrasten els estats de reversibilitat amb els estats alterats de consciència.

A *Psicologia IV* s'estudia sumàriament el desdoblament dels impulsos; després s'estudien les diferències entre la consciència, l'atenció i el "jo"; s'estudia també l'espacialitat i temporalitat dels fenòmens de consciència; per finalment definir i fer incursions en les estructures de consciència. Estructures com la "consciència inspirada" es passegen pels diferents quefers humans: com la "consciència inspirada" en la filosofia, la ciència, l'art i la mística. Hi ha per últim una incursió en els nivells profunds de les estructures de consciència i és amb aquests paràgrafs finals amb què s'acaba tancant aquesta Psicologia, que va començar en l'analítica dels impulsos més elementals, per acabar en la síntesi de les estructures de consciència més complexes.

Aquests escrits, sumats a *Psicologia de la imatge* -que constitueix la primera part del llibre *Contribucions al pensament*- i a *Experiències guiades*, tots dos publicats en *Obres Completes I* del mateix autor, es poden considerar com els escrits arrels d'una Psicologia del Nou Humanisme. A partir d'aquests desenvolupaments ja s'han publicat *Autoliberación* de Luis A. Ammann i *Morfología. Símbolos, signos y alegorías* de José Caballero i segurament veurem a futur altres estudis que ampliïn i enriqueixin aquests plantejaments inicials.

No seria tampoc gens estrany que més endavant alguns psicòlegs pràctics desenvolupin una nova psicoteràpia que prengui com a base aquestes descripcions del psiquisme humà.

Els editors

NOTA DE TRADUCCIÓ

Afegim una llista de les traduccions escollides per a alguns conceptes citats en castellà en el text original.

<i>castellà</i>	<i>català</i>
<i>arrastre</i>	arrossegament
<i>baroreceptor</i>	baroreceptor
<i>cenestesia</i>	cenestèsia
<i>ciclaje</i>	ciclicitat
<i>concusión</i>	sacseig
<i>ensimismamiento</i>	entotsolament
<i>ensimismado,a</i>	entotsolat, da
<i>ensoñación</i>	ensomni
<i>ensoñar</i>	somiejar
<i>ensueño</i>	somieig
<i>intracuerpo</i>	intracòs
<i>kinestesia</i>	cinestèsia
<i>micrones</i>	micròmetres
<i>núcleo de ensueño</i>	nucli de somieig
<i>registro</i>	registre, enregistrament
<i>relax</i>	relaxació
<i>semisueño</i>	semison
<i>sico-somasis</i>	psicosomatització
<i>soñar</i>	somiar
<i>sueño (imatges)</i>	somni
<i>sueño (nivell de consciència)</i>	son
<i>trance</i>	trànsit
<i>vigilia</i>	vigília

PSICOLOGIA I

*Resum realitzat pels assistents a les conferències fetes per Silo
a mitjans de novembre de 1975 a Corfú, Grècia.*

L'«Apèndix sobre les bases fisiològiques del psiquisme» s'afegí a finals del mateix any

EL PSIQUISME

Com a funció de la vida

La vida des dels seus començaments s'ha manifestat en nombroses formes. Són moltes les espècies que han desaparegut per no adaptar-se al medi, a les noves circumstàncies. Els éssers vius tenen necessitats que satisfaran en el seu medi ambient. Aquesta situació en el medi ecològic succeeix en moviment i canvi continu. La relació és inestable i desequilibrada, i provoca en l'organisme respostes que tendeixen a compensar aquest desequilibri i així poder mantenir l'estructura, que d'una altra manera desapareixeria sobtadament. Així doncs, veiem la naturalesa vivent desplegar-se amb varietat de formes en un medi ambient de característiques nombroses, diferents i canviants, i en la seva base mecanismes simples de compensació enfront del desequilibri que fa perillar la permanència de l'estructura. L'adaptació al canvi extern implica també un canvi intern en l'organisme per a la seva supervivència. Quan aquest canvi intern no es produeix en els éssers vius, aquests van desapareixent i la vida tria altres vies per seguir la seva expansió creixent. Sempre en el fet vital serà present el mecanisme de respondre compensatòriament al desequilibri, que segons el desenvolupament de cada espècie, tindrà més o menys complexitat. Aquesta tasca de compensar el medi extern, i també les manques internes, es comprendrà com a adaptació (i específicament com a adaptació creixent), com a única manera de romandre en la dinàmica de la inestabilitat en moviment. La vida animal, particularment, es desenvoluparà segons funcions de nutrició, reproducció i locomoció. Per descomptat que també en la vida vegetal i fins i tot en els éssers unicel·lulars existeixen aquestes funcions, però clarament en els animals aquestes funcions relacionen constantment l'organisme amb el seu medi i mantenen l'estabilitat interna de l'estructura, la qual cosa s'expressarà més especialitzadament com a tendències vegetatives, com a "instints" de conservació i de reproducció. El primer manté l'estructura individual i el segon la de l'espècie. En aquesta preparació dels organismes per conservar-se com a individus i perpetuar-se com a espècie, s'expressa la inèrcia (diríem la "memòria"), que tendeix a assegurar la permanència i continuïtat malgrat les variacions.

En els animals, les funcions de nutrició i reproducció necessitaran la locomoció per poder desenvolupar-se. Aquesta permet el desplaçament en l'espai per a la consecució d'aliments; internament hi ha també una mobilitat, un transport de substàncies per ser assimilades pels organismes. La reproducció serà interna en l'individu i externa en la multiplicació d'individus. La primera es verifica com a generació i regeneració de teixits, la segona, com a producció d'individus dins de la mateixa espècie. Ambdues faran ús de la locomoció per complir la seva comesa.

La tendència cap a l'ambient en la cerca de fonts de proveïment, cap a la fugida o l'encobriment enfront del perill, donen direcció i mobilitat als éssers vius. Aquestes tendències particulars en cada espècie formen un equip de tropismes. El tropisme més senzill consisteix a donar resposta enfront de l'estímul. Aquesta operació mínima de respondre a un element aliè a l'organisme, que provoca un desequilibri en l'estructura, per compensar i restablir l'estabilitat, es manifestarà després de manera diversa i complexa. Totes les operacions deixaran "petjades" que per a les noves respostes seran vies de preferència (en un temps 2 s'opera sobre la base de les condicions obtingudes en un temps 1). Aquesta possibilitat de gravació és de summa importància per a la permanència de l'estructura en un medi extern canviant i un medi intern

variable.

Si l'organisme tendeix cap al medi ambient per adaptar-s'hi i sobreviure, haurà de fer-ho vençant resistències. En el medi hi ha possibilitats però també hi ha inconvenients, i per sobrepassar dificultats i vèncer resistències cal invertir energia, cal fer un treball que demanda energia. Aquesta energia disponible s'ocuparà en aquest treball de vèncer resistències ambientals. Fins que no se superin aquestes dificultats i s'acabi el treball, no hi haurà energia disponible de nou. Les gravacions de petjades (memòria) permetran respondre sobre la base d'experiències anteriors, la qual cosa deixarà energia lliure disponible per a nous passos evolutius. Sense disponibilitat energètica no és possible fer treballs més complexos d'adaptació creixent. D'altra banda, les condicions ambientals es presenten a l'organisme en desenvolupament com a alternatives d'elecció i són també les petjades les que permeten decidir davant de les diferents alternatives d'adaptació. A més, aquesta adaptació s'efectua en buscar la menor resistència enfront de diferents alternatives i amb el menor esforç. Aquest menor esforç implica menys despesa d'energia. Així és que concomitantment a vèncer resistències es tracta de fer-ho amb el mínim d'energia possible, perquè l'energia lliure disponible es pugui invertir en nous passos d'evolució. En tot moment evolutiu hi ha transformació, tant del medi com de l'ésser viu. Heus aquí una paradoxa interessant: per conservar la seva unitat, l'estructura ha de transformar el medi i transformar-se també a si mateixa.

Seria erroni pensar que les estructures vives canvien i transformen només el medi ambient, ja que aquest medi es complica creixentment i no és possible adaptar-se i mantenir la individualitat tal com ha estat creada en el seu inici. Aquest és el cas de l'home, el medi del qual, amb el pas del temps, deixa de ser només natural per ser a més social i tècnic. Les relacions complexes entre els grups socials i l'experiència social i històrica acumulada posen un ambient i una situació en què serà necessària la transformació interna de l'home. Després d'aquesta marrada en la qual la vida apareix organitzant-se amb funcions, tropismes i memòria per tal de compensar un medi variable, i així adaptar-se creixentment, veiem que és necessària també una coordinació (per mínima que sigui) entre aquests factors, i per a l'orientació oportuna cap a les condicions favorables de desenvolupament. En aparèixer aquesta coordinació mínima, sorgeix el psiquisme com a funció de la vida en adaptació creixent, en evolució.

La funció del psiquisme consisteix a coordinar totes les operacions de compensació de la inestabilitat de l'ésser viu amb el seu medi. Sense coordinació, els organismes respondrien parcialment, sense completar les diferents parts compositives, sense mantenir les relacions necessàries i, finalment, sense conservar l'estructura en el procés dinàmic d'adaptació.

En relació amb el medi

Aquest psiquisme que coordina les funcions vitals es val dels sentits i de la memòria per a la percepció de les variacions del medi. Aquests sentits, que de molt simples s'han anat complexificant amb el pas del temps (com totes les parts dels organismes) van donant informació de l'ambient, que serà estructurat en orientació adaptativa. Per part seva, l'ambient és molt variat, i per a l'organisme són necessàries certes condicions ambientals mínimes per al desenvolupament. Allà on hi ha aquestes condicions físiques, sorgeix la vida, i una vegada sorgits els primers organismes, les condicions es van transformant d'una manera cada vegada més favorable per a la vida. Però, al començament, els organismes necessiten condicions ambientals òptimes per al desenvolupament. Les variacions en la troposfera arriben a tots els organismes. Així,

tant el cicle diari i el cicle estacional, com la temperatura general, les radiacions i la llum solar són condicions influents en el desenvolupament de la vida. També ho és la composició de la Terra, que en la seva riquesa, ofereix matèria primera que serà font d'energia i de treball per als éssers vius. Els accidents que puguin ocórrer en tot el planeta són també circumstàncies decisives per al desenvolupament orgànic. Des de les glaciacions, els enfonsaments, els sismes i erupcions volcàniques, fins a l'erosió del vent i de l'aigua són factors determinants. La vida serà diferent en els deserts, en les altures muntanyenques, en els pols o en la vora de la mar. Gran nombre d'organismes i diverses espècies van apareixent i desapareixent de la superfície terrestre, una vegada arribada la vida des dels mars. Molts individus troben dificultats insalvables, i per això pereixen; també succeeix amb espècies completes; espècies que no van poder autotransformar-se ni transformar les noves situacions que anaven sorgint en el procés evolutiu. No obstant això, la vida, amb gran nombre i diversitat, abasta moltes possibilitats i va obrint-se pas contínuament.

Quan espècies diverses apareixen en un mateix espai, sorgeixen relacions diferents entre elles, a part de les que ja existeixen dins de la mateixa espècie. Hi ha relacions simbiòtiques, d'associació, paràsites, sapròfites, etc. Totes aquestes relacions possibles poden simplificar-se en tres grans tipus: relacions de domini, relacions d'intercanvi i relacions de destrucció. Els organismes mantenen entre si aquestes relacions, sobrevivint uns i desapareixent d'altres.

Es tracta d'organismes en els quals les funcions es van regulant per un psiquisme, que compta amb sentits per percebre el medi intern i el medi extern, i amb una memòria, que no és només memòria genètica de transmissió de caràcters de l'espècie (els instints de reproducció i conservació), sinó també gravacions individuals de reflexos nous que permeten la decisió enfront d'alternatives. La memòria compleix també una altra funció: el registre del temps; la memòria permet donar continuïtat enfront del transcórrer. El primer circuit de reflex curt (estímul-resposta) admet variacions en la seva complexitat, així s'especialitzen els sistemes nerviós i hormonal. D'altra banda, la possibilitat d'adquirir nous reflexos dona origen a l'aprenentatge i domesticació, també s'especialitzen mecanismes múltiples de resposta, i s'observa llavors un comportament variable, una conducta variable en l'ambient, en el món.

Després de molts intents de la natura, els mamífers van començar el seu desenvolupament, i van produir casos diferents i abundosos; aquests mamífers van donar lloc a diferents branques, entre elles la dels homínids de data recent. A partir d'aquests, el psiquisme comença un desenvolupament específic.

En l'ésser humà

Un salt notable es produeix quan comença entre els homínids la codificació de signes (sons i gestos). Després els signes codificats es fixen amb més permanència (signes i símbols gravats). Aquests signes milloren la comunicació que relaciona els individus entre si i relata qüestions d'importància per a ells referides a l'àmbit en què viuen. La memòria s'amplia i no és ja només transmissió genètica i memòria individual, sinó que gràcies a la codificació de senyals, les dades poden emmagatzemar-se i transmetre's sígnicament, i fan que creixin la informació i l'experiència social.

Posteriorment, succeeix un segon salt d'importància: les dades de memòria s'independitzen de l'aparell genètic i de l'individu i apareix la memòria dispersa, que va prosperant des dels primers signes en murs i tauletes d'argila fins a alfabetos que possibiliten textos, biblioteques, centres d'ensenyament, etc. L'aspecte més rellevant que ha actuat aquí és que el psiquisme surt de si, es plasma en el món.

D'igual manera la locomoció es va ampliant, gràcies a la inventiva que d'una banda crea aparells naturalment inexistent, i d'altra domestica vegetals i animals, fet que permet el trasllat per aigua, estepa, muntanya i bosc. Des de les poblacions nòmades fins a la locomoció i la comunicació que en els nostres dies aconsegueix un desenvolupament notable.

La nutrició es perfecciona des de la primitiva recol·lecció, caça i pesca fins a la domesticació del vegetal dels primers agricultors. Continua desenvolupant-se amb la domesticació d'animals i amb sistemes progressius d'emmagatzematge, conservació i síntesi de nous aliments, i la seva conseqüent distribució.

La reproducció va organitzant els primers grups socials d'horda, tribu i família, que amb la instal·lació en llocs fixos va donant lloc a poblacions rudimentàries. Aquestes, més tard, adquireixen una forma complexa d'organització social amb la participació concomitant de diferents generacions en un mateix moment històric i geogràfic. La reproducció va sofrint transformacions importants fins al moment actual en què s'albiren ja tècniques de producció, modificació, conservació i mutació d'embrions i gens.

El psiquisme s'ha anat fent complex, al mateix temps que reflecteix les seves etapes anteriors. Especialitza també aparells de resposta com són els centres neurohormonals que des d'una funció vegetativa original es van anar desenvolupant fins a un intel·lecte de complexitat creixent. Segons el grau de treball intern i extern, la consciència ha guanyat nivells des del somni profund al semison i, ulteriorment, a una vigília cada vegada més lúcida.

El psiquisme apareix com el coordinador de l'estructura ésser viu-medi: és a dir, de l'estructura consciència-món. El resultat d'aquesta coordinació és l'equilibri inestable en què aquesta estructura treballarà i processarà. La informació externa arribarà a l'aparell especialitzat que treballarà en diferents franges de captació. Aquests aparells són els sentits externs. La informació del medi intern, de l'intracòs, arribarà als aparells de captació que són els sentits interns. Les petjades d'aquesta informació interna i externa i també les petjades de les operacions mateixes de la consciència en els seus diferents nivells de treball es rebran en l'aparell de memòria. Així, el psiquisme coordinarà dades sensorials i gravacions de memòria.

D'altra banda, el psiquisme en aquesta etapa del seu desenvolupament compta amb aparells de resposta al món, respostes molt elaborades i de mena diferent (com són les respostes intel·lectuals, emotives o motrius). Aquests aparells són els centres. En el centre vegetatiu es troben les bases orgàniques de les funcions vitals del metabolisme, reproducció i locomoció (encara que aquesta s'hagi especialitzat en el centre motriu), així com també els instints de conservació i de reproducció. El psiquisme coordinarà aquests aparells i també les funcions i instints vitals.

A més, en l'ésser humà hi ha un sistema de relació amb el medi que no es pot considerar com un aparell amb localitzacions neurofisiològiques, i que anomenem "comportament". Un cas particular del comportament psicològic en la relació interpersonal i social és el de la "personalitat". L'estructura de personalitat va servir a l'adaptació i s'ha d'ajustar contínuament a situacions diferents i variables del medi interpersonal; aquesta capacitat d'adequació encertada, exigeix una dinàmica situacional complexa que el psiquisme també haurà de coordinar mantenint la unitat de l'estructura completa.

D'altra banda, el procés biològic pel qual travessa una persona —des del naixement i la infantesa, passant per l'adolescència i la joventut, fins a la maduresa i la vellesa—, va modificant marcadament l'estructura interna, que travessa etapes vitals de necessitats i relacions ambientals diferents (al començament dependència de l'ambient, després

instal·lació i expansió en l'ambient amb tendència a conservar la posició per a, finalment, allunyar-se). També aquest procés va necessitant una coordinació precisa.

A l'efecte d'aconseguir una visió integrada del treball del psiquisme humà, presentarem les seves diferents funcions que es podrien arribar a localitzar fisiològicament.¹ També tindrem en compte el sistema d'impulsos capaç de generar, traslladar i transformar informació entre els aparells.

APARELLS DEL PSIQUISME²

S'entén per aparells les especialitzacions sensorials i de memòria que treballen integradament en la consciència mitjançant impulsos. Aquests, així mateix, pateixen nombroses transformacions segons l'àmbit psíquic en què actuen.

Sentits

Els sentits tenen per funció rebre i subministrar dades a la consciència i a la memòria i s'organitzen d'una manera o una altra, segons les necessitats i tendències del psiquisme.

L'aparell de sentits troba el seu origen en un tacte primitiu que progressivament s'ha anat especialitzant. Es pot diferenciar entre sentits externs, si detecten informació del medi extern, i sentits interns, si capten informació de l'interior del cos. Segons el seu tipus d'activitat poden ordenar-se com: sentits químics (gust i olfacte); sentits mecànics (el tacte pròpiament dit i els sentits interns de cenestèsia i cinestèsia) i els sentits físics (oïda i vista). En els sentits interns, el cenestèsic proporciona la informació de l'intracòs; hi ha quimioceptors, termoreceptors, baroreceptors i altres; també juga un paper important la detecció del dolor. El treball dels centres és detectat cenestèsicament, com així també els diferents nivells del treball de la consciència. En vigília, la informació cenestèsica té un mínim de registres, ja que és el moment dels sentits externs i tot el psiquisme s'està movent en relació amb aquest món extern. Quan la vigília disminueix en el seu potencial, la cenestèsia augmenta l'emissió d'impulsos, dels quals es té un registre deformat, que actua com a matèria primera per a les traduccions que es faran en semison i son. El sentit cinestèsic subministra dades del moviment i de la postura corporal, de l'equilibri i del desequilibri físic.

- Característiques comunes dels sentits

- a) Tots efectuen, en si mateixos, activitats d'abstracció i estructuració d'estímuls, segons les seves aptituds. La percepció és produïda per la dada més l'activitat del sentit;
- b) tots són en moviment continu escombrant franges;
- c) tots treballen amb memòria pròpia que permet el reconeixement de l'estímul;
- d) tots treballen en "franges" d'acord a un to particular que els és propi i que ha de ser alterat per l'estímul: per això és necessari que l'estímul aparegui entre llindars sensorials (un llindar mínim per sota del qual no es percep i un llindar de màxima tolerància que quan és sobrepassat produeix irritació sensorial o saturació). En cas que hi hagi "fons de soroll" (provinent del mateix sentit o d'altres sentits, de la

consciència o de la memòria), l'estímul ha d'augmentar la seva intensitat perquè sigui gravat, sense sobrepassar el llindar màxim perquè no hi hagi saturació i bloqueig sensorial. Quan això passa, és imprescindible fer desaparèixer el soroll de fons perquè el senyal arribi al sentit;

- e) tots treballen entre aquests llindars i límits de tolerància que admeten variacions segons educació i necessitats metabòliques (que és on es troba l'arrel filogenètica de l'existència sensorial). Aquesta característica de variabilitat és important per distingir errors sensorials;
- f) tots tradueixen les percepcions a un mateix sistema d'impulsos electroquímics que són els que es distribuïran per via nerviosa al cervell;
- g) tots tenen localitzacions nervioses terminals (precises o difoses) sempre connectades al sistema nerviós central i perifèric o autònom, des d'on opera l'aparell de coordinació;
- h) tots es troben vinculats amb l'aparell de memòria general de l'organisme;
- i) tots presenten registres propis, donats per la variació del to en presentar-se l'estímul i en el fet mateix de la percepció;
- j) tots poden cometre errors en la percepció. Aquests errors poden provenir del bloqueig del sentit (per irritació sensorial per exemple), per falla o deficiència del sentit (miopies, sordeses, etc.). També per falta d'intervenció d'altre o altres sentits que ajuden a donar paràmetres a la percepció (se sent alguna cosa com "lluny" i en veure-la, és "a prop", per exemple). Hi ha errors de creació artificial, per condicions mecàniques, tal és el cas de "veure llum" en fer pressió en els globus oculars; o la sensació que el cos s'engrandeix, en haver-hi una temperatura externa similar a la de la pell. Genèricament aquests errors dels sentits s'anomenen "il·lusió".

Memòria

La memòria té per funció gravar i retenir dades provinents dels sentits i/o de la consciència; també subministra dades al coordinador quan és necessari (l'acte de recordar). Com més gran quantitat de dades de memòria, més opcions en les respostes. En les respostes amb antecedents s'estalvia energia, i queda un plus disponible. El treball de la memòria dona referències a la consciència per a la seva ubicació i continuïtat en el temps. Els rudiments de memòria apareixen en la inèrcia pròpia dels treballs de cada sentit, i s'amplia a tot el psiquisme com a memòria general. L'àtom mínim teòric de memòria és la reminiscència, però allò enregistrable és que en memòria es reben, processen i ordenen dades provinents dels sentits i del coordinador, en forma de gravacions estructurades. L'ordenament es fa per franges o zones temàtiques i segons una cronologia pròpia. D'això es dedueix que l'àtom real seria: dada + activitat de l'aparell.

- Formes de gravació

Les dades són gravades per la memòria de formes diferents: per *shock*, és a dir, per un estímul que impressiona fortament; per entrada simultània a través de diferents sentits; per presentació de la mateixa dada de diferents maneres; i per repetició. La dada és ben gravada en context i també quan sobresurt per manca o unitat de context. La qualitat de la gravació augmenta quan els estímuls són distingibles i això es produeix en absència de soroll de fons, per nitidesa dels senyals. Quan hi ha saturació per reiteració, es produeix bloqueig, i quan hi ha habituació es produeix disminució en la

gravació de l'estímul. Quan hi ha absència d'estímuls externs, el primer estímul que apareix és gravat fortament. També quan la memòria no està lliurant informació al coordinador hi ha una disponibilitat més gran per gravar. Seran ben gravades les dades rebudes en relació amb la franja temàtica en la qual està treballant el coordinador.

- Record i oblit

El record, o més precisament l'evocació, sorgeix quan la memòria lliura a la consciència dades ja gravades. Aquesta evocació és produïda intencionalment per la consciència, la qual cosa la distingeix d'una altra mena de rememoració que s'imposa a la consciència, com quan certs records s'envaeixen, coincidint a vegades amb cerques o amb contradiccions psicològiques que apareixen sense participació del coordinador. Hi ha graus d'evocació, segons la dada s'hagi registrat amb més o menys intensitat; quan les dades passen lleument el llindar de registre, l'evocació serà també lleu i, fins i tot, hi ha casos en què no es recorda, però en tornar a percebre la dada se la reconeix. A partir d'aquests llindars mínims d'evocació apareixen gradacions més intenses fins a arribar al record automàtic, o reconeixement veloç, com és per exemple el cas del llenguatge. El reconeixement es produeix quan en rebre una dada i ser acarada amb anteriors, apareix com ja registrada i llavors és reconeguda. Sense reconeixement, el psiquisme experimentaria un trobar-se sempre per primera vegada davant dels fenòmens, encara que es repetissin. L'oblit és la impossibilitat per portar a la consciència dades ja gravades. Això succeeix per un bloqueig en la reminiscència que impedeix la reparició de la informació. D'altra banda, hi ha una mena d'oblit funcional que impedeix l'aparició contínua de records, gràcies a mecanismes d'interregulació que operen inhibint un aparell mentre funciona un altre. Així, no hi ha record continu quan el coordinador està percebent, o està coordinant respostes, o bé està evocant una franja particular. La gradació en la intensitat de la gravació i l'evocació es vinculen amb els camps de presència i copresència del coordinador.

- Nivells de memòria

Diferents nivells sorgeixen a partir de la permanència i durada de les gravacions. En l'adquisició de la memòria individual, les primeres petjades queden com a substrat per a les posteriors, i posen l'àmbit en el qual les noves gravacions són contrastades amb les primeres. D'altra banda, les noves gravacions són rebudes sobre la base de la disponibilitat energètica i de treball que deixen les primeres, i aquestes són les bases per al reconeixement. Hi ha un primer nivell de substrat, o memòria antiga, que es va enriquint al llarg del temps. Hi ha un segon nivell, o memòria mediata, que sorgeix en la dinàmica del treball psíquic, amb gravacions recents que a vegades passen al nivell de memòria antiga. Hi ha un tercer nivell, o memòria immediata, que correspon a les gravacions actuals. És un nivell de treball constantment obert a l'arribada d'informació. En aquest nivell hi ha selecció, descart i emmagatzematge de dades.

- Memòria i aprenentatge

En la gravació i en la memorització de la petjada mnèmica, l'emoció té un paper molt important. Resulta evident que es memoritza i evoca millor en climes amables i agradables, i aquesta característica és definitiva en les tasques d'aprenentatge i ensenyament, on les dades es relacionen amb un context emotiu.

- Circuit de memòria

Les vies d'entrada dels impulsos mnèmics són: els sentits interns, els sentits externs i les activitats del coordinador. Per aquestes vies corren els impulsos constituents de la informació gravable que passa a emmagatzemar-se en la memòria. Per la seva part, els estímuls que arriben segueixen una doble via: una que va al coordinador i una altra que va a memòria. És suficient que els estímuls sobrepassin lleument els llindars sensorials perquè siguin gravables, i és suficient una mínima activitat en els diferents nivells de consciència perquè hi hagi gravació.

- Relació entre memòria i coordinador

En el circuit entre sentits i coordinador la memòria actua com a connectiva, com a pont, i a vegades compensa la falta de dades sensorials, ja sigui per evocació, ja sigui per record involuntari (com si es tractés de "metabolitzar" reserves). En el cas del son profund, on no hi ha entrada de dades externes, arriben a la consciència les dades cenestèsiques combinades amb les dades de memòria. Així, les dades mnèmiques no apareixen evocades intencionalment, però de qualsevol manera el coordinador està fent un treball, està ordenant dades, està analitzant, està fent operacions amb participació de la memòria. En el nivell de son profund es reordena la primera matèria vigílica (immediata, recent, o antiga) que ha arribat desordenadament a la memòria. En el nivell de vigília, el coordinador pot dirigir-se a la memòria mitjançant l'evocació (mecanismes de reversibilitat), i formalitzar en la consciència objectes que no entren pels sentits en aquest moment, encara que ho hagin fet anteriorment. Del que s'ha dit es desprèn que la memòria pot subministrar dades a requeriment del coordinador, o estimular-lo sense la seva participació, com per exemple, quan manquen estímuls sensorials.

- Errors de memòria

El més general és el fals reconeixement, que sorgeix quan una dada nova és relacionada incorrectament amb una anterior. Una variant (o record equívoc) és supplantar per un altra una dada que no apareix en memòria. Les amnèsies es registren com una impossibilitat total per evocar dades o seqüències completes de dades. Inversament, en la hipermnèsia hi ha superabundància de records. D'altra banda, tota gravació és associada a altres contigus. No hi ha doncs record aïllat, sinó que el coordinador selecciona entre els records aquells que li són necessaris. De manera que un altre cas d'error és el que es produeix quan records contigus s'ubiquen com a centrals. En la conducta poden influir directament dades de memòria que no passen pel coordinador i que motiven comportaments inadequats a la situació, malgrat que pugui haver-hi registre d'aquestes conductes inadequades. Un altre cas d'error és el *déjà vu*, quan s'experimenta enfront d'una situació totalment nova la sensació de quelcom ja viscut.

CONSCIÈNCIA

Pot definir-se la consciència com el sistema de coordinació i registre que efectua el psiquisme humà. D'acord amb això, no es considera conscient cap fenomen que no sigui registrat, ni tampoc cap operació del psiquisme en la qual no participin tasques de coordinació. Això pot ser perquè les possibilitats de registre i coordinació tenen un espectre molt ampli; les majors dificultats apareixen en considerar els llindars, els límits

de registre i coordinació. Això ens porta a una curta consideració: se sol vincular “consciència” amb “activitat vigílica”, i la resta queda fora de la consciència, la qual cosa ha fet sorgir concepcions mal fonamentades com la de l’“inconscient”. Això ha estat així perquè no s’han estudiat prou els diferents nivells de treball de la consciència i tampoc no s’ha observat l’estructura de presència i copresència amb què treballa el mecanisme atencional. Hi ha altres concepcions en què es veu la consciència com quelcom passiu, malgrat que la consciència treballa estructurant activament, coordinant les necessitats i tendències del psiquisme amb les aportacions sensorials i de memòria, mentre que orienta les variacions constants de la relació del cos i el psiquisme, és a dir, de l’estructura psicofísica amb el món.

Considerem mecanismes fonamentals els de reversibilitat que permeten a la consciència orientar-se, mitjançant l’atenció, cap a les fonts d’informació sensorial (apercepció) i mnèmica (evocació). Quan l’atenció és dirigida sobre l’evocació pot, a més, descobrir o ressaltar fenòmens que no es van advertir en el moment de ser gravats. Aquest reconeixement es considera d’apercepció en l’evocació. L’actuació dels mecanismes de reversibilitat es relaciona directament amb el nivell de treball de la consciència. A mesura que es descendeix en els nivells de consciència, disminueix el treball d’aquests mecanismes, i viceversa.

- Estructura de la consciència

La seva estructura mínima és la relació acte-objecte, lligada pels mecanismes d’intencionalitat de la consciència. Aquest lligam entre actes i objectes és permanent, encara que existeixin actes llançats a la recerca d’objectes que en aquest instant no es precisen. És aquesta situació la que dona dinàmica a la consciència. Els objectes de consciència (percepcions, records, representacions, abstraccions, etc.), apareixen com els correlats intencionals dels actes de consciència. La intencionalitat sempre està llançada cap al futur, la qual cosa s’enregistra com a tensió de cerca, i també cap al passat en l’evocació. Així, els temps de consciència s’entrecreuen en l’instant present. La consciència futuritza i recorda, però en el moment de la implexió treballa en present. En el cas de cerca d’un record, quan l’objecte evocat apareix “es fa present” i fins que això no succeeixi, la consciència no completa el seu acte. L’acció completiva s’enregistra com a distensió. Quan els actes troben el seu objecte, queda energia lliure que és utilitzada per la consciència per a nous treballs. Aquestes operacions descrites són característiques del nivell vigílic, ja que en altres nivells (com en el son, per exemple) l’estructura del temps és diferent. Així, el temps psicològic depèn del nivell de treball del psiquisme. El temps de treball del coordinador en vigília és el present, des d’on poden efectuar-se múltiples jocs temporals de protensions i retencions, però sempre entrecreuant-se en l’instant present. L’eficàcia dels mecanismes de reversibilitat i el temps present són característiques vigíliques.

- Atenció, presència i copresència

L’atenció és una aptitud de la consciència que permet observar els fenòmens interns i externs. Així, quan un estímul supera el llindar, desperta l’interès de la consciència i es queda en un camp central de presència al qual es dirigeix l’atenció. Succeeix el mateix quan la consciència és la que es dirigeix a un determinat estímul o dada per propi interès. Quan l’atenció treballa, hi ha objectes que apareixen com a centrals i objectes que apareixen en la perifèria, de manera copresent. Aquesta presència i copresència atencional es dona tant amb els objectes externs com amb els objectes interns. En atendre un objecte es fa present un aspecte evident i allò no evident opera de manera

copresent. “Es compta amb” aquesta part encara que no se l'atengui. Això és perquè la consciència treballa amb més del que necessita atendre i sobrepassa l'objecte observat. La consciència dirigeix actes als objectes, però també hi ha altres actes copresents que no es relacionen amb el tema o objecte atès en el present. En els diferents nivells de consciència s'experimenta el mateix; per exemple en vigília hi ha copresència de somnis i en els somnis pot haver-hi actes eminentment vigílics, com el raonament. Així, la presència es dona en un camp de copresència. Per exemple, en el coneixement,, la massa d'informació copresent és important quan és necessari concentrar-se en un tema específic. El coneixement s'entén en aquest horitzó de copresència, per la qual cosa en ampliar-lo, s'amplia també la capacitat de relacionar. Presència i copresència configuren la imatge del món que té un individu. A part de conceptes i idees, la consciència compta amb elements no pensats, copresents, que són les opinions, creences i supòsits, als quals raras vegades s'atén. Quan aquest substrat, amb el qual es compta, varia o cau és la imatge del món la que canvia o es transforma.

- Abstracció i associació

La capacitat d'abstracció de la consciència augmenta en el nivell vigílic i disminueix en els nivells inferiors, i llavors augmenten els mecanismes associatius. En vigília treballen tant els mecanismes d'abstracció com els d'associació en la seva base. Conseqüència dels primers és la “ideació” i dels segons la “imaginació”. La ideació consisteix en la formulació d'abstraccions que podem definir com a “conceptes”. Aquests són reduccions dels objectes als seus caràcters essencials (per exemple, d'un camp es pot abstraure la seva forma triangular i calcular la seva àrea geomètrica). La conceptualització no treballa amb elements aïllats, sinó amb conjunts d'elements, i és a partir d'aquestes conceptualitzacions que es poden establir classificacions (per exemple, es fa l'abstracció “arbre”, però resulta que hi ha diferents tipus d'arbres, per la qual cosa apareixen també classificacions en categories, classes, gèneres, etc.). D'acord amb això, la ideació es dona sobre la base de conceptualitzacions i classificacions gràcies als mecanismes abstractius de la consciència.

La imaginació sorgeix amb el treball dels mecanismes d'associació: per contrast (blanc-negre); per contigüitat (pont-riu) i per similitud (vermell-sang). Poden distingir-se dos tipus d'imaginació: la imaginació divagatòria i la imaginació plàstica o dirigida. La primera es caracteritza per l'associació lliure, sense guia, en la qual les imatges es deixen anar i s'imposen a la consciència (per exemple, en somnis i en somiejos,). En la imaginació plàstica o dirigida, hi ha una certa llibertat operativa i s'admet una direcció entorn d'un pla d'inventiva en el qual és d'interès formalitzar quelcom encara inexistent. Segons que els impulsos que arriben a la consciència siguin treballats per l'un o l'altre dels mecanismes assenyalats (abstracció, classificació, divagació o imaginació dirigida) s'obtindran diferents traduccions i es formalitzaran múltiples representacions.

Nivells de consciència

La consciència pot trobar-se sumida en ple son, en semison, o en vigília, però també en moments intermedis o de transició. Hi ha gradacions entre els nivells de consciència, no diferències rotundes. Parlar de nivells és parlar d'operacions diferents i de la gravació d'aquestes operacions. És gràcies a aquesta gravació que es pot distingir entre diferents nivells de consciència, i no es pot tenir gravació dels nivells com si fossin àmbits buits.

- Característiques dels nivells

Es pot afirmar que els diferents nivells de consciència compleixen amb la funció de compensar estructuradament el món (entenent per "món" la massa de percepcions, representacions, etc., que tenen el seu origen en els estímuls del medi extern i intern). No es tracta simplement que es donin respostes, sinó que es donen respostes compensatòries estructurals. Aquestes respostes són compensacions a fi de restablir l'equilibri, en aquesta relació inestable que és la relació consciència-món o psiquisme-medi. Quan va quedant energia lliure del treball que es fa en el funcionament vegetatiu, els nivells van ascendint perquè van rebent l'energia que els proveeix.

- Son profund

En aquest nivell, el treball dels sentits externs és mínim, no hi ha una altra informació del medi extern que aquella que supera el llindar que posa el son mateix. El treball del sentit cenestèsic és predominant i aporta impulsos que són traduïts i transformats pel treball dels mecanismes associatius, fet que dona lloc al sorgiment de les imatges oníriques. Les característiques substantives de les imatges en aquest nivell són el seu gran poder de suggestió. El temps psicològic i l'espai es troben modificats respecte de la vigília, i l'estructura acte-objecte apareix sovint sense correspondència entre els seus elements. De la mateixa manera, "climes" emotius i imatges se solen independitzar entre si. És típica la desaparició dels mecanismes crítics i autocrítics, que a partir d'aquest nivell aniran augmentant en el seu treball a mesura que augmenta el nivell de consciència. La inèrcia dels nivells i l'àmbit formal propi que col·loquen, fan que la mobilitat i el passatge de l'un a l'altre es facin gradualment (així, la sortida i l'entrada al son es faran passant pel semison). El to d'aquest nivell és igual que el dels altres: pot anar d'un estat actiu a un altre passiu i també poden presentar-se estats d'alteració. El son passiu és sense imatges, mentre que l'actiu és amb imatges.

- Semison

En aquest nivell, que antecedeix la vigília, els sentits externs comencen a enviar informació a la consciència, informació que no és totalment estructurada perquè hi ha també interferència d'ensomni i presència de sensacions internes. Els continguts del somni perden poder suggestiu quan continuen apareixent, a causa de la semipercepció vigílica que dona nous paràmetres. La suggestionabilitat continua actuant sobretot en el cas d'algunes imatges molt vívides (anomenades "hipnagògiques"), que tenen gran força. D'altra banda el sistema de somiejos freqüents, que pot minvar en vigília i desaparèixer en el son, reapareix. És en aquest nivell on el nucli de somieig i els somiejos secundaris són més fàcilment gravables, almenys en els seus climes i tensions bàsics. El mode d'ensomni propi d'aquest nivell se sol traslladar per inèrcia a

la vigília i proporciona la matèria primera per a la divagació, encara que també hi apareguin elements de percepció vigílica. En aquest àmbit el coordinador ja pot realitzar algunes operacions. Esmentem també que aquest nivell és summament inestable i per això de fàcil desequilibri i alteració. També trobem els estats de semison passiu i actiu; el primer ofereix un passatge fàcil al son; l'altre l'ofereix a la vigília. És convenient fer una altra distinció: hi ha un semison actiu per alteració i un altre més calmat i atent. El semison alterat és la base de les tensions i climes que amb força i insistència poden arribar a la vigília, ocasionar “sorolls” i modificar la conducta, fent-la inadequada a la situació ambiental. El rastreig dels climes i tensions vigíliques pot fer-se en el semison actiu alterat. Els diferents estats, actius i passius, venen donats pel to i intensitat energètics propis de cada nivell. Els tons donen la intensitat gradual que poden tenir tant els climes emotius, com les tensions.

· Vigília

Aquí els sentits externs aporten un cabal d'informació més gran, regulen per inhibició els sentits interns i possibiliten que el coordinador s'orienti cap al món en el treball del psiquisme de compensació al medi. Aquí funcionen els mecanismes d'abstracció i els mecanismes crítics i autocrítics, que arriben a graus alts de manifestació i intervenció en les tasques de coordinació i enregistrament. Els mecanismes de reversibilitat, dels quals en els nivells anteriors es tenia una manifestació mínima, poden aquí operar àmpliament i permetre al coordinador equilibrar els medis intern i extern. La suggestionabilitat en els continguts vigílics disminueix en augmentar els punts de referència. Hi ha un to de vigília activa que pot ser atenta, amb maneig màxim de l'apercepció, o bé un to de vigília alterada. En aquest últim cas apareixen la divagació silenciosa i els somiejos més o menys fixats.

· Relació entre nivells

La relació entre nivells produeix en general alteracions recíproques. Es poden citar quatre factors que incideixen en aquesta relació: la inèrcia, el soroll, l'efecte “rebot” i l’“arrossegament”.

· Inèrcia

Cada nivell de consciència tendeix a mantenir el seu nivell propi de treball i a mantenir la seva activitat després de finalitzar el seu cicle. Això fa que el passatge d'un nivell a un altre es faci amb lentitud i que el primer vagi disminuint en manifestar-se el nou nivell (com en el cas de continguts de semison que s'imposen en vigília). Els casos que s'esmenten a continuació són conseqüències d'aquesta inèrcia de cada nivell a mantenir i estendre el seu tipus d'articulació característic.

· Soroll

La inèrcia del nivell anterior apareix com a fons de soroll en el treball del nivell posterior; continguts de la infravigília irrompen i interfereixen en el treball vigílic i a la inversa. Com a soroll podem també distingir: climes emotius, tensions, i continguts no corresponents al treball del coordinador en aquell moment. Per exemple: si és el cas de fer un treball intel·lectual, una certa emoció haurà d'acompanyar aquest treball (gust per fer-ho), hi haurà una tensió produïda pel treball mateix i es pensarà amb continguts oportuns a les operacions en marxa, però si hi ha climes d'un altre tipus, si les tensions

no provenen del treball i els continguts són al·legòrics, és obvi que interferiran en l'activitat introduint soroll, la qual cosa alterarà la coordinació i consumirà l'energia disponible.

• **Efecte rebot**

Aquest fenomen sorgeix com a resposta d'un nivell en el qual s'han introduït continguts d'un nivell diferent i s'han superat les defenses d'inèrcia. Continguts propis del nivell envaït apareixeran més tard en el nivell des del qual s'ha produït la introducció.

• **Arrossegament**

Continguts, climes i tons propis d'un nivell es traslladen i romanen en un altre nivell com a arrossegament. Això serà més rellevant en el cas de climes, tensions o continguts fixats en el psiquisme que són arrossegats per molt de temps i que es representen en els diferents nivells. Per la importància psicològica que poden tenir aquests factors en l'adaptació creixent i en l'evolució del psiquisme, poden ser considerats especialment.

• **Tons, climes, tensions i continguts**

Es consideren els *tons* segons la seva intensitat energètica. Les operacions en cada nivell poden ser efectuades amb intensitat més o menys gran (amb més o menys to). Hi ha vivències que poden manifestar-se amb més o menys intensitat d'acord amb el to predominant, que de vegades les altera i es converteix en un factor de soroll.

Els *climes* són estats d'ànim que, per la seva variabilitat, apareixen intermitentment i poden cobrir la consciència durant un cert temps i tenyir totes les activitats del coordinador. A vegades els climes corresponen a les operacions que s'efectuen, i acompanyen concomitantment el coordinador sense pertorbar-lo, facilitant-li, en aquest cas, el seu treball. Quan això no succeeix així, ocasionen soroll. Aquests climes poden fixar-se en el psiquisme i pertorbar l'estructura completa i impedir la mobilitat i facilitat de desplaçament dels climes oportuns. Els climes fixats circulen pels diferents nivells i així poden passar de la vigília al son, romandre-hi i tornar a la vigília durant un temps llarg, restant llibertat operativa al coordinador. Un altre tipus de clima és el situacional, que apareix i entorpeix les respostes adequades a una situació determinada.

Les *tensions* tenen una arrel més física, més corporal, ja que és el sistema muscular el que intervé, i és en la musculatura on se'n té l'enregistrament més directe. La vinculació amb el psiquisme no sempre és directa, ja que a la relaxació muscular no l'acompanya directament una relaxació mental, sinó que la consciència pot continuar amb tensions i alteració mentre que el cos ja ha aconseguit relaxar-se. Aquesta diferència entre tensions psíquiques i físiques permet distincions operatives més precises. Les tensions psíquiques estan vinculades a les expectatives excessives en què el psiquisme és portat a una cerca, a una "espera de quelcom" que ocasiona tensions fortes.

Els *continguts mentals* apareixen com a objectes formals de consciència, són formes compensatòries que la consciència organitza per tal de respondre al món. Apareix així la correspondència o no entre les activitats o necessitats del psiquisme i els continguts que apareixen en el coordinador. Si s'està efectuant una operació matemàtica, allà serà oportuna la representació numèrica, però una figura al·legòrica resultarà inoportuna i actuarà com a soroll i com a focus de distracció. Tots els factors de soroll, a més d'entorpir el treball, solen provocar desorientació i dispersió d'energia. Els continguts de

consciència, mentre actuen en el seu nivell de formació, tenen una significació d'importància per al coordinador, però en sortir del seu nivell formal característic entorpeixen les tasques de coordinació.

També resulten de gran utilitat les gravacions dels estats calmats en vigília, ja que aconseguen restablir la normalitat del flux de consciència. En el cas dels climes que es fixen, hi ha una operatòria per transferir aquests climes des de les seves imatges corresponents a altres de menys importància per a la consciència. D'aquesta manera, els climes poden anar perdent fixesa i disminuir la pertorbació vigílica. En síntesi: els quatre tipus de vivències esmentats més amunt, en tant tenen adequació a les operacions del coordinador, són factors favorables; quan són inadequats per no correspondre a aquestes operacions, resulten factors de soroll i distracció i alteren al psiquisme.

· Errors del coordinador

Cal distingir entre els errors propis de la consciència i els errors de relació entre consciència, sentits i memòria. A aquests últims els designem genèricament "disfuncions". L'al·lucinació és l'error típic del coordinador. Es produeix quan fenòmens, que no han arribat directament per via dels sentits, són experimentats com si operessin en el món extern, amb totes les característiques de la percepció sensorial. Es tracta de configuracions que fa la consciència sobre la base de memòria. Aquestes al·lucinacions poden sorgir en situacions de gran esgotament, per manca de substàncies necessàries per al metabolisme cerebral, per anòxia, per manca d'estímuls (com en situacions de supressió sensorial), per acció de drogues, en el *delirium tremens* propi de l'alcoholisme, i també en situacions de perill de mort. Són freqüents en casos de feblesa física i en casos de "consciència emocionada", en què el coordinador perd la seva facultat de desplaçar-se en el temps. Com a disfuncions amb els sentits es poden esmentar la incapacitat de relacionar dades provinents de diferents vies sensorials (són els casos coneguts com a "desintegració eidètica"). Les disfuncions amb la memòria s'enregistren com a oblit i bloquejos.

· Circuit integrat entre sentits, memòria i coordinador

Les connectives entre sentits, memòria i consciència revelen aspectes d'importància del funcionament del psiquisme. Aquests circuits connectius treballen en una autoregulació complexa. Així, quan el coordinador fa apercepció de la percepció queda inhibida l'evocació i, inversament, l'apercepció de memòria inhibeix la percepció. Quan actuen els sentits externs es frena l'entrada d'estímuls interns i viceversa. La interregulació més gran apareix en els canvis de nivell de treball, on en anar augmentant el son (o disminuint la vigília) es bloquegen els mecanismes de reversibilitat, i llavors, es deixen anar amb força els mecanismes associatius; per part seva, els mecanismes crítics alhora que comencen el seu treball inhibeixen els mecanismes associatius, en augmentar la vigília. Entre els sentits també hi ha interregulació automàtica: quan la vista amplia el seu llindar mitjà disminueixen el tacte, l'olfacte i l'oïda, i això succeeix entre tots els sentits (per exemple, se sol tancar els ulls per tal de sentir millor).

IMPULSOS³

Els impulsos que arriben al coordinador, des dels sentits i des de la memòria, són transformats en representacions i aquestes estructures de percepció i evocació són processades a fi d'elaborar respostes eficaces en el treball d'equilibrar els medis intern i extern. Així, per exemple, mentre un somieig és una elaboració-resposta al medi intern, un desplaçament motriu és un moviment-resposta al medi extern o, en el cas de les representacions, una ideació portada a nivells sígnics és un altre tipus de representació-resposta al medi extern. D'altra banda, qualsevol representació que es posi en el camp de presència del coordinador suscita cadenes associatives entre l'objecte i la seva copresència. Així, mentre l'objecte és capturat amb precisió de detall en el camp de presència, en el camp de copresència apareixen relacions d'altres objectes no presents però que hi estan vinculats. S'adverteix la importància que tenen els camps de presència i copresència en la traducció d'impulsos, com en el cas de la traducció al·legòrica en què molta matèria primera prové de dades arribades a la copresència vigílica.

És important un estudi dels impulsos pel treball particular que el coordinador realitza amb les representacions. Són dues les vies possibles: l'abstractiva, que opera reduint la multiplicitat fenomènica als seus caràcters essencials, i l'associativa, que estructura les representacions sobre la base de similitud, contigüitat i contrast.

Sobre la base d'aquestes vies d'abstracció i d'associació s'estructuren formes, que són nexes entre la consciència que les constitueix i aquells fenòmens del món objectal als quals estan referides.

Morfologia dels impulsos

En aquest nivell expositiu, entenem les "formes" com a fenòmens de percepció o de representació. La morfologia dels impulsos estudia les formes com estructures traduïdes i transformades per l'aparell psicofísic en el seu treball de resposta als estímuls.

D'un mateix objecte es poden tenir formes diferents segons els canals de sensació usats, segons la perspectiva pel que fa a aquest objecte i segons el tipus d'estructuració que efectua la consciència. Cadascun dels diferents nivells de consciència posen el seu propi àmbit formal. Cada nivell procedeix com a estructura d'àmbit característic, lligat a formes també característiques. Les formes que emergeixen en la consciència són compensacions estructuradores reals enfront de l'estímul. La forma és l'objecte de l'acte de compensació estructuradora. L'estímul es converteix en forma quan la consciència l'estructura des del seu nivell de treball. Així, un mateix estímul es tradueix en formes diferents segons respostes estructuradores de nivells de consciència diferents. Els diferents nivells compleixen amb la funció de compensar estructuradament el món.

El color té gran importància psicològica però, tot i que serveix a la ponderació de les formes, no modifica la seva essència.

Per comprendre l'origen i el significat de les formes s'ha de distingir entre sensació, percepció i representació.

• Funcions de la representació interna

1. Fixar la percepció com a memòria.

2. Transformar allò percebut d'acord a necessitats de la consciència.
3. Traduir impulsos interns a nivells perceptibles.

· Funcions de la representació externa

1. Abstreure allò que és essencial per ordenar (símbol).
2. Expressar convencionalment abstraccions per poder operar en el món (signe).
3. Concretar allò que és abstracte per recordar (al·legoria).

· Característiques del signe, l'al·legoria i el símbol

El signe és convencional, operatiu, associatiu, de vegades figuratiu, de vegades no figuratiu. L'al·legoria és centrífuga, multiplicativa, associativa, d'època i figurativa. El símbol és centrípet, sintètic, no associatiu, no d'època i no figuratiu.

Simbòlica

· El símbol com a acte visual

El símbol en l'espai i com a percepció visual ens fa reflexionar sobre el moviment de l'ull. Una visió d'un punt sense referències permet el moviment de l'ull en totes les direccions. La línia horitzontal porta l'ull en aquesta direcció sense esforç. La línia vertical provoca tensió, fatiga i endormiscament.

La comprensió del símbol (inicialment una configuració i un moviment visual) permet considerar seriosament l'acció que efectua des del món extern sobre el psiquisme (quan el símbol es presenta com a percepció des d'un objecte cultural), i permet recercar el treball de la representació (quan la imatge s'expressa com a símbol en una producció personal interna, o es projecta en una producció cultural externa).

· El símbol com a resultat de la transformació d'allò que és percebut

Aquí sorgeix la funció compensatòria del símbol com referencial i ordenador de l'espai. El símbol contribueix a la fixació del centre en el camp obert i en el deteniment del temps. Els monuments símbol donen unitat psicològica i política als pobles. També hi ha el símbol que respon a produccions no col·lectives, en què s'observa la funció compensatòria de la consciència davant de les dades de la realitat.

· El símbol com a traducció dels impulsos interns

El simbolisme en el somni i en la producció artística generalment respon a impulsos cenestèsics traduïts a nivells de representació visual. Un altre cas de manifestació simbòlica com a traducció d'impulsos interns és el de certs gestos, coneguts a Orient com "mudres". Algunes actituds corporals generals i els seus significats són coneguts arreu del món i corresponen a les distincions fetes pel que fa als símbols de punta i cercle (per exemple, el cos ben dret i els braços oberts expressen, simbòlicament, situacions mentals oposades a les del cos tancat sobre si mateix com en la posició fetal).

Sígnica

El signe compleix la funció d'expressar convencionalment abstraccions per operar en el món, unificant en un mateix nivell de llenguatge fenòmens de naturalesa diferent. Expressió i significat són una estructura. Quan el significat d'una expressió és desconegut, el signe perd valor operatiu. Les expressions equívokes o multívokes són aquelles que admeten significats diversos i la seva comprensió sorgeix per context. El context uniforma el nivell de llenguatge. Però els contextos solen estar posats fora de l'àmbit d'un nivell de llenguatge donat, i sorgeixen les expressions sense categoria o ocasionals (per exemple, davant d'un mateix truc a la porta en preguntar "qui truca?", persones diferents responen: "jo" , i en cada cas s'entén de qui es tracta per la veu, l'hora, la circumstància d'espera d'una visita, etc. És a dir, per contextos que són fora del nivell de llenguatge en el qual s'expressa sempre: "jo"). Pel que fa al signe com a tal, pot ser l'expressió d'un significat, o complir amb la funció d'assenyalar una altra entitat per caràcter associatiu.

· Diferències entre signes i categories sígniques

Les connectives entre signes són formalitzacions de relacions que, al seu torn, són signes. Quan els signes perden el seu significat per trasllat cultural, solen ser considerats com a símbols.

· La funció sígnica de símbols i al·legories

Quan a un símbol se li dona valor convencional i se'l pren en sentit operatiu, se'l converteix en signe. Les al·legories també compleixen amb funcions sígniques.

Al·legòrica

Les al·legories són narracions transformades plàsticament en què allò que és divers es fixa o es multiplica per al·lusió, però també on es concreta allò que és abstracte. El caràcter multiplicador d'allò al·legòric té a veure amb el procés associatiu de la consciència.

· Lleis associatives de les al·legories

La similitud guia la consciència quan busca allò que és semblant a un objecte donat. La contigüitat la guia quan busca allò propi, o allò que és, va ser o serà en contacte amb un objecte donat. El contrast la guia quan busca allò que s'oposa o que es troba en relació dialèctica amb un objecte donat.

· Allò que és situacional d'allò que és al·legòric

Allò al·legòric és dinàmic i relata situacions referides a la ment individual (somnis, contes, art, patologia, mística), al psiquisme col·lectiu (contes, art, folklore, mites i religions) i a l'home de diferents èpoques davant la natura i la història.

- Funcions i tipus d'al·legories

Relata situacions i compensa dificultats d'abast total. En capturar situacions al·legòricament, es pot operar sobre les situacions reals de manera indirecta.

- El "clima" d'allò que és al·legòric i el sistema d'ideació

En allò que és al·legòric el factor emotiu no depèn de la representació. El clima forma part del sistema d'ideació i és el que delata el significat per a la consciència. Allò al·legòric no respecta el temps lineal ni l'estructuració de l'espai de l'estat de vigília.

- El sistema de tensió i l'al·legoria com a descàrrega

El riure, el plor, l'acte amorós i la confrontació agressiva són mitjans de descàrrega de tensions internes. Determinades al·legories compleixen la funció de provocar aquestes descàrregues.

- Composició d'allò al·legòric

Continents (guarden, protegeixen o tanquen allò que es troba en el seu interior); continguts (allò que es troba inclòs en un àmbit); connectives (entitats que faciliten o impedeixen la connexió entre continguts, àmbits, o entre àmbits i continguts); atributs (manifestos quan es destaquen, tàcits quan estan encoberts). En allò al·legòric es destaquen els nivells (importàncies, jerarquies), les textures (qualitat i significat de la qualitat d'un objecte) i els moments de procés (edats). Les al·legories es presenten a la consciència amb dinàmica i gran capacitat de transformisme, inversió, expansió o reducció.

Per fer una interpretació completa d'un sistema al·legòric és convenient observar un pla de treball que comenci per separar els components simbòlics i sígnics. Posteriorment, s'ha de tractar de comprendre la funció amb què compleix cadascun dels elements considerats i l'origen de la matèria primera al·legòrica (si es tracta d'objectes culturals, de records barrejats, de somnis, o d'imatges oníriques).

COMPORTAMENT

Hem vist el psiquisme com a coordinador de relacions entre medis diferents: el medi intern del cos i el medi extern o ambiental. El psiquisme obté informació de tots dos pels sentits, emmagatzema experiència per memòria i procedeix a l'ajustament pels centres. D'aquest ajustament entre medis en diem "comportament", i el considerem com un cas particular d'expressió del psiquisme. Els seus mecanismes de base són els instints de conservació individual i de l'espècie i les tendències intencionals.

El comportament s'estructura sobre la base de qualitats innates pròpies de l'estructura biològica a què pertany l'individu i a qualitats adquirides codificades sobre la base de les experiències d'encert o error, amb els seus registres de plaer o desplaer. Les qualitats innates donen la condició biològica al coordinador, que hi compta i no pot aïllar-les sense perjudici. Aquesta base biològica té una inèrcia que s'expressa conservant i aconseguint condicions aptes per a la seva expansió. Les qualitats adquirides sorgeixen de l'aprenentatge individual en el desplaçament de l'estructura psicofísica per l'espai i el temps. L'aprenentatge va modificant el comportament en relació amb les experiències d'encert i error. Aquests assajos van donant pautes per a

la millor adaptació de l'individu, que s'assoleix amb les menors resistències en el medi, el menor esforç en el treball i el menor desgast energètic. Aquesta forma d'adaptació possibilita un plus energètic (energia lliure) que pot ser utilitzat en nous passos d'adaptació creixent.

En tot procés d'adaptació l'estructura psicofísica s'orienta pels indicadors de plaer i desplaer. El desplaer es conforma com a senyal d'allò que és perillós per a la vida, d'allò que és tòxic, repressiu o, en general, perjudicial per a l'estructura psicofísica. El plaer, al temps que estimula i motiva el psiquisme, traça les direccions òptimes a seguir. D'altra banda, el comportament troba límits en les possibilitats del psiquisme, en les possibilitats del cos i en les possibilitats que presenten les diferents circumstàncies. Els límits del psiquisme es van ampliant sobre la base de les qualitats adquirides, però els límits corporals no es poden ampliar en la mateixa proporció, i fins i tot la limitació augmenta amb l'edat. Això no significa que el cos no tingui totes les facultats per actuar eficaçment en el medi, sinó que el cos posa límits i condicions que el psiquisme no pot deixar de banda sense perjudicar-se a si mateix. En les relacions entre psiquisme, cos i medi, el cos efectuarà les seves operacions referides als objectes, amb major o menor encert. En el primer cas hi haurà adaptació, en el segon inadaptació.

Els centres com a especialitzacions de respostes de relació

El simple mecanisme original d'estímul-resposta apareix altament complex en l'estructura humana; una característica és la "resposta diferida" que es diferencia de la "resposta reflexa" per la intervenció dels circuits de coordinació i per la possibilitat de canalitzar la resposta per diferents centres d'activitat neuroendocrina. Els centres treballen estructurats entre si i amb registres propis, al temps que el registre general que té el coordinador per la informació que arriba des dels sentits interns en el moment d'accionar en el medi, i també per les connexions entre centres i coordinador.

· El centre vegetatiu

Cada ésser viu, sobre la base del "pla" del seu cos, dels seus codis genètics, assimila substàncies del medi extern i genera l'energia psicofísica necessària per a la conservació i desenvolupament de la vida. En l'ésser humà, el centre vegetatiu distribueix l'energia donant instruccions des de les seves nombroses localitzacions nervioses i glandulars. És doncs el centre bàsic del psiquisme. Des d'aquest centre actuen els instints de conservació individual i de l'espècie, i es regulen el son, la gana i el sexe. Bàsicament, els senyals que donen instrucció (informació) a aquest centre s'enregistren cenestèsicament, però també tenen capacitat per a mobilitzar-lo o inhibir-lo les senyals que provenen dels sentits externs.

· El centre sexual

És el recol·lector i distribuïdor energètic que opera per concentració i difusió alternada mobilitzant l'energia psicofísica en forma localitzada o difosa. El seu treball és voluntari i involuntari. De la tensió en aquest centre es té registre cenestèsic, com així també de la distribució d'energia a la resta dels centres. La disminució de la tensió es produeix per descàrregues pròpies d'aquest centre i per descàrregues a través dels altres centres. També pot connectar tensions del cos i dels altres centres. L'estructura vegetativa sexual és la base filogenètica a partir de la qual s'han anat organitzant els altres centres en el procés evolutiu d'adaptació.

- El centre motriu

Actua com a regulador dels reflexos externs, condicionats i incondicionats, i dels hàbits de moviment. Permet el desplaçament del cos en l'espai. Treballa amb tensions i relaxacions musculars activades per senyals nervioses i químiques.

- El centre emotiu

És el regulador i sintetitzador de respostes situacionals, mitjançant un treball d'adhesió o rebuig. Quan el centre emotiu dona respostes desbordants, es produeixen alteracions en la sincronització dels altres centres per bloquejos parcials.

- El centre intel·lectual

Respon sobre la base de mecanismes d'abstracció, classificació i associació. Treballa per selecció o confusió en una gamma que va des de les idees a les diferents formes d'imaginació, dirigida o divagatòria, i pot elaborar diferents formes simbòliques, sígniques i al·legòriques. Quan les respostes incorrectes d'aquest centre es desborden del seu àmbit, produeixen confusió en la resta de l'estructura i per tant en el comportament.

- Estructuralitat del treball dels centres

Existeix diferent velocitat en el dictat de respostes al medi, proporcional a la complexitat del centre. Mentre que l'intel·lecte elabora una resposta lenta, l'emoció i la motricitat ho fan amb més velocitat i el centre vegetatiu (en algunes de les seves expressions com el reflex curt) mostra la major velocitat de resposta. El treball dels centres és estructural, la qual cosa es verifica per les concomitàncies en els altres centres quan un està actuant com a primari. Exemplificant: l'activitat intel·lectual és acompanyada per un to emotiu ("gust per estudiar"), que ajuda a mantenir l'interès mentre el nivell de treball de la motricitat es redueix al mínim. Si es tracta de la recomposició vegetativa (per malaltia, per exemple), tota l'energia és ocupada en aquest treball i l'activitat dels altres centres es redueix al mínim.

Els centres poden treballar dessincronitzadament i ocasionar errors en la resposta. Del treball estructural dels centres es té registre cenestèsic i percepció psicològica i, per això, en les experiències de molt conflicte intern el treball dels centres s'experimenta com a contradicció entre el pensar, el sentir i l'actuar.

- Caracterologia

Les múltiples tendències de les persones, les seves diferents conformacions físiques i la diversitat d'accions amb les quals responen al món fan molt difícil la tasca d'establir classificacions de caràcter sobre la base de trets comuns. Un estudi d'aquesta mena hauria de tenir en compte que la situació dels individus en el medi és dinàmica i variable; que al llarg de la vida es va adquirint experiència i es poden patir accidents que produeixin profundes transformacions de conducta. Una possible "caracterologia" hauria d'atendre a allò innat combinat amb allò adquirit. Les disposicions innates, també susceptibles de canvi, es reflecteixen en actituds psíquiques i en formes corporals més o menys típiques. D'altra banda, aquesta tipicitat resultarà del treball predominant d'algun dels centres sobre els altres, amb la seva velocitat de ressonància i direcció de l'energia característica, però això serà modificable segons l'estructura de situació. És a

dir que es podria establir també una tipologia situacional, ja que es descobreixen diferents respostes en els mateixos tipus bàsics. Al tipus bàsic se li sumen les formes culturals de l'època, la situació social, la mena de tasques quotidianes, etc., i tot allò configura el que anomenem "personalitat".

Ciclicitat del psiquisme

El psiquisme humà, de complexitat notable, té com a antecedents altres formes orgàniques condicionades pels macrocicles de la naturalesa com les estacions i el passatge del dia a la nit. Nombroses variacions modifiquen les condicions internes i externes del psiquisme. Hi ha variacions de temperatura, de lluminositat, i també variacions climatològiques de cada estació. Tots els organismes sofreixen un major o menor determinisme dels cicles naturals. L'ésser humà no es troba tan condicionat com les altres espècies per la ciclicitat orgànica i el seu psiquisme aconsegueix modificacions i una independència cada vegada més gran. Un cas molt clar es troba en l'exercici del sexe que, a diferència de les altres espècies, s'independitza dels cicles estacionals.

En els mecanismes de consciència hi ha diferents ritmes com mostren diverses descàrregues bioelèctriques reflectides en l'electroencefalògraf. Els centres tenen el seu ritme particular i els nivells de consciència evidencien els seus cicles de treball. Quan la vigília compleix amb el seu temps de treball diari "baixa" la seva activitat i es comença a entrar en el període de son. Així, el període de son compensa el període de treball vigílic. En la mecànica dels diferents nivells de consciència operen les ciclicitats del metabolisme i els ritmes vegetatius en general.

El cicle major de l'ésser humà ve donat pel temps vital, que es va completant en passar per les diferents etapes existencials: naixement, infantesa, adolescència, joventut, primera i segona maduresa, vellesa, ancianitat i mort. En cada etapa hi ha transformació del psiquisme segons les necessitats orgàniques, segons els interessos, segons les possibilitats que ofereix el medi, etc. Finalment, els cicles i ritmes psicossomàtics mostren modificacions importants d'acord amb els canvis de direcció que es produeixen en els moments de sorgiment i desgast de cada etapa vital.

Les respostes al món

La consciència enfront del món tendeix a compensar-lo estructuradament mitjançant un sistema complex de respostes. Algunes respostes arriben al món objectal directament (expressades a través dels centres), però unes altres queden en la consciència i arriben al món indirectament per alguna manifestació de conducta. Aquestes compensacions de la consciència tendeixen a equilibrar el medi intern respecte de l'extern. Tal vinculació s'estableix per exigències, i l'individu es troba urgit a respondre a un món complex: natural, humà, social, cultural, tècnic, etc. Sorgeix el "nucli de somieig" com una resposta compensatòria important i els "somiejos secundaris" com a respostes particulars a aquestes exigències. Els somiejos són visualitzables com a imatges, no així el nucli que es percep com un clima al·lusiú mentre es va conformant amb el temps i va guanyant en poder de direcció de les tendències, de les aspiracions personals. En l'etapa de desgast del nucli de somieig, quan aquest cessa de dirigir el psiquisme, es poden observar les formes i imatges que ha adoptat. Per això, el nucli és més fàcil de registrar tant al començament com a la fi del seu procés, no així en la seva etapa mitjana que és aquella en la qual més dirigeix l'activitat psíquica. Es dona la paradoxa que l'ésser humà no percep allò que més determina la seva conducta, en estar operant el nucli com a rerefons que respon totalitzadorament a les múltiples

exigències de la vida quotidiana.

El nucli de somieig regeix les aspiracions, ideals i il·lusions que van canviant en cada etapa vital. Després d'aquests canvis o variacions en el nucli, l'existència s'orienta en altres direccions i es produeixen concomitantment canvis en la personalitat. Aquest nucli es desgasta individualment, com es desgasten els somiejos epocals que dirigeixen l'activitat de tota una societat. Mentre que d'una banda el nucli dona una resposta general a les exigències del medi, per una altra compensa les deficiències i manques bàsiques de la personalitat, i imprimeix una determinada direcció a la conducta. Aquesta direcció es pot ponderar segons s'encamini o no en la línia de l'adaptació creixent. Els somiejos i el nucli imprimeixen a la consciència la seva suggestibilitat i produeixen aquest característic bloqueig de la crítica i autocrítica propi dels nivells infravigílics. Per això és inútil tota confrontació o oposició directa a la suggestió del nucli de somieig, ja que acaba reforçant la seva compulsió. La possibilitat de produir un canvi de direcció cap a una línia evolutiva rau en realitzar modificacions graduals. El nucli pot retornar o pot fixar-se. En el primer cas el psiquisme torna a etapes anteriors i augmenten els desacords entre processos i situació en el medi. En el segon cas, quan el nucli es fixa, va desvinculant l'individu del seu medi i produeix una conducta que no s'ajusta a la dinàmica dels esdeveniments.

El nucli de somieig llança l'ésser humà en persecució de miratges que en no complir-se produeixen estats dolorosos (desil·lusions), mentre que els compliments parcials produeixen situacions plaents. Així descobrim que en l'arrel del sofriment psicològic es troben els somiejos i el seu nucli. És en els grans fracassos, en caure les expectatives i esvair-se els miratges, quan sorgeix la possibilitat d'una nova direcció de vida. En tal situació queda al descobert aquest "nus de dolor", aquest nus biogràfic que durant tant de temps va sofrir la consciència.

• Personalitat

Els sistemes de resposta (no hi ha respostes aïllades) van organitzant una personalitat, medidora amb l'ambient, que per a la seva millor dinàmica articula rols diferents com a sistemes codificats de resposta.

La personalitat compleix amb una funció precisa, que és la de buscar la menor resistència en el medi. Aquesta organització de rols que ofereixen menor dificultat en la relació ambiental es va codificant d'acord amb l'aprenentatge per encert i error. L'acumulació de conducta ordena un sistema de rols lligats a situacions, on uns apareixen mentre d'altres s'oculden. Aquest cas és molt il·lustratiu com a sistema d'adaptació. Amb el temps es van organitzant el que podríem dir "cercles de personalitat", en capes diferents de profunditat. Aquests cercles s'articulen d'acord amb les indicacions dels somiejos i amb els medis ambientals de major freqüentació. Ara bé, en aquest joc de rols que tracten d'oferir menor resistència al medi, aquests poden ajustar-se o no a un consens convencionalment acceptat, donant respostes típiques o atípiques, respectivament. Les respostes típiques no sols són codificades per l'individu sinó també per grups socials amplis, de tal manera que quan en aquests grups sorgeix una resposta diferent a l'habitual pot resultar desconcertant. Això pot ocórrer sobretot en situacions noves, per a les quals no hi ha resposta codificada. La resposta que es dona en aquests casos pot resultar oportuna o inoportuna. Així, apareixen les respostes atípiques sense coincidència amb la situació, i es pot ponderar el grau d'inadequació que manifesten. Les respostes típiques, si bé poden ser adequades en un medi que es manté sense gaires canvis, no ho són en un medi canviant que en la seva dinàmica modifica costums, valors, etc. A vegades, la tipicitat de les respostes és un bloqueig per

a l'adaptació al canvi. Hi ha altres manifestacions atípiques que actuen com a catarsi de tensions, o manifestant emocions negatives com a catarsi de climes. Totes dues respostes atípiques sorgeixen per pressió dels impulsos interns que s'expressen en situacions no necessàriament coincidents. En aquest cas, les tensions i els climes operen com a soroll situacional i irrompen en el medi amb brusquedat. Des del punt de vista de l'adaptació creixent, els tipus de conducta que interessen són aquells que compten amb nombroses opcions de resposta, situació que permetrà un estalvi d'energia utilitzable per a nous passos d'adaptació. Per tant, hi haurà respostes d'adaptació creixent, però també respostes d'adaptació decreixent i això haurà de succeir tant en les respostes atípiques com en les típiques amb els seus graus diferents d'oportunitat. Així, la conducta particular pot complir o no amb una funció adaptativa.

Podem ponderar els canvis de conducta com a significatius o circumstancials. Un canvi serà significatiu si la nova orientació és cap a la línia evolutiva i serà circumstancial quan només hi hagi reemplaçament de rols, d'ideologia, ampliació dels cercles de personalitat, apogeu o decadència de somiejos, etc. Res d'això últim és indicador d'un canvi intern d'importància. Hi ha canvi significatiu de conducta, des d'un punt de vista més general, quan s'esgota una instància psíquica perquè els continguts vigents en una instància (amb la seva temàtica i argumentació característiques) es van desgastant fins a esgotar-se. El psiquisme s'orienta llavors cap a una nova instància com a resposta articulada en la seva relació amb el món.

La conducta és un indicador dels canvis que interessen. Moltes decisions de canvi, o plans de canvi, queden tancats en el psiquisme i per això no indiquen modificació, mentre que quan s'expressen en veritables canvis de conducta és perquè ha ocorregut alguna modificació en l'estructura consciència-món.

APÈNDIX: BASES FISIOLÒGIQUES DEL PSIQUISME

Sentits

Els sentits són els límits del sistema neuroendocrí aptes per enviar senyals d'informació sobre el medi extern i intern als centres de processament, coordinació i resposta. L'especialització informativa és realitzada per cèl·lules (o equips de cèl·lules) convertidores d'energia ambiental, que tenen la propietat de transformar impulsos heterogenis, provinents del seu exterior, en impulsos homogenis comuns a tota mena de sentit. La forma d'energia que arriba als receptors és variada: mecànica (com a pressió o contacte), electromagnètica (com a llum o calor), química (com a olor, sabor, contingut d'oxigen-anhídrid carbònic en sang). Aquestes formes d'energia heterogènia pateixen, ja en cada receptor sensorial, un primer processament i es converteixen en impuls nerviós que arriba als centres d'informació com a "bits" (senyals), que difereixen entre si pel que fa a la freqüència de senyal i silenci. Les cèl·lules receptores són nombroses en classe i activitat transformadora, de moment se'n coneixen al voltant de 30 tipus diferents, que s'estructuren de manera particular i donen lloc als anomenats "sentits".

No obstant això, les variables energètiques de l'ambient són molt més nombroses que la quantitat de sentits aptes per recollir-les, com succeeix en el cas de la vista, receptor de només 1/70 parts de l'espectre electromagnètic acceptat, i que és reconegut com a llum visible. Aquest cas mostra com els receptors són especialitzacions de detecció fenomènica restringida, de la qual cosa en deriven enormes franges de silenci per a l'equip de percepció. Aquí admetem altres sis casos més (oïda, olfacte, gust, tacte, cinestèsia i cenestèsia) de la qual cosa en resulta una enorme franja de silenci perceptual, si se sumen les insuficiències de cada sentit. Importa considerar els receptors respecte de la distància de la font emissora (telerecepció, exterocepció, interocepció, etcètera); de la distribució dels receptors en el cos; de les vies sensories per les quals es desplacen els impulsos homogenis i dels centres de processament i coordinació als quals aquests impulsos homogenis arriben. Allà es diferencien novament i donen lloc a la "vivència informativa", que permet a l'aparell fer distincions perceptuals, per treballar posteriorment amb estructures d'interpretació i estructures de resposta, adequades a la "porció" de món detectat. Diem "franja perceptible" a la forma particular d'energia a la qual un receptor és més sensible. Per exemple: l'estímul adequat per a les cèl·lules receptores de l'ull és la llum; la pressió és captada específicament per una altra mena de receptors, però la pressió sobre el globus ocular estimularà també els receptors lluminosos. D'això en resulta que per a cada mena de receptor existeixen franges específiques i no específiques, que en determinades condicions poden ampliar o reduir els seus llindars considerablement. A més és necessari distingir entre la franja (que es refereix a la qualitat del fenomen) i els llindars (que es refereixen a la quantitat o intensitat del fenomen). Aquests llindars treballen amb captacions mínimes i amb variables màximes de tolerància. Cada sentit ha estat organitzat tenint en compte:

1. Òrgan: inclou una mínima descripció anatomicofisiològica de l'òrgan o dels receptors segons sigui el cas.
2. Mecànica: descriu, simplificadament, les possibles maneres d'operar dels receptors, en transformar l'energia que prové del medi en impuls nerviós.
3. Via nerviosa i localització: indica breument el camí que segueixen aquests impulsos fins al punt de destinació en la zona corresponent de l'escorça.

Això que s'ha explicat val per als sentits externs. Quant als interns (cinestèsia i cenestèsia) hi ha petites variacions expositives a causa de les particularitats que presenten.

- Vista

Òrgan. Els ulls són òrgans complexos sensibles a la llum. Per la seva ubicació permeten a l'ésser humà una visió tridimensional dels objectes. Per descomptat la visió tridimensional està integrada en un sistema d'interpretació perceptual bastant més complex que l'òrgan mateix. Els ulls, equipats amb músculs rectes i oblics, tenen una amplitud de moviment inferior a 180°. Des de fa temps es descriu l'ull, al·legòricament, com una càmera fotogràfica: un sistema de "lents" (còrnia i cristal·lí) enfoca les imatges sobre un estrat fotosensible (retina) que és situat en el fons de l'ull; parpelles i iris contribueixen a la protecció del sistema i a la regulació (a manera de diafragma en el segon cas) de la intensitat lluminosa rebuda pels receptors.

Mecànica. S'accepta que la retina és una pel·lícula prima composta per diverses capes de cèl·lules nervioses. La llum passa a través seu fins a arribar als fotoreceptors. Aquests han estat agrupats en dues classes principals: a) de cossos gruixuts o "cons" que es troben concentrats sobretot en el centre de la retina (fòvea), informen sobre colors i treballen millor a plena llum i b) de cossos fins anomenats "bastonets", concentrats sobretot en la perifèria retinal, més nombrosos que els cons i sensibles a la penombra. Informen sobre clarobscur. Cons i bastonets contenen pigments que, en absorbir diferents tipus de llum, resultarien alterats en la seva estructura molecular. Aquesta alteració estaria relacionada amb l'impuls nerviós que és enviat al cervell.

Via nerviosa i localització. Un cop transformat l'impuls extern en impuls nerviós, viatja a través del nervi òptic passant, després d'etapes intermèdies, a l'escorça occipital de tots dos hemisferis cerebrals.

- Oïda

Òrgan. Les ones sonores, en penetrar pels conductes de l'oïda externa, colpegen la membrana timpànica que retransmet les vibracions a tres ossets localitzats en l'oïda mitjana. Aquests, que treballen com a palanques, amplifiquen les vibracions rebudes de 10 a 15 vegades, i les retransmeten als líquids de la còclea, on són convertides en impulsos nerviosos (oïda interna).

Mecànica. La còclea o cargol està dividida, internament i al llarg, per dues membranes, que formen tres túnels o escales, que contenen diferents líquids. La vibració, transmesa en forma de pressions de diferent intensitat pels ossets, en provocar diverses flexions en aquestes membranes, activarà les cèl·lules receptores (cèl·lules ciliades) situades sobre una de les membranes (la basilar). Aquesta activació és la que dona origen a diferències de potencial elèctric i a l'estimulació de les terminacions nervioses, que condueixen els impulsos a la localització cerebral.

Via nerviosa i localització. Les terminacions de les fibres nervioses, distribuïdes en la membrana basilar formen la branca auditiva del nervi acústic, que condueix els impulsos nerviosos a la part superior del lòbul temporal, després de passar per etapes intermèdies que inclouen bulb raquídi i tàlem.

- Olfacte

Òrgan. La membrana olfactiva, d'uns 5 cm² de superfície, està situada en la part superior de la cavitat nasal. Les molècules productores d'olors són transportades per l'aire, que arriba a través de les fosses nasals o de la faringe, dissolent-se en les secrecions de les cèl·lules de sustentació de la membrana. Entre aquestes cèl·lules es distribueixen de 10 a 20 milions de receptors, cadascun dels quals és una neurona.

Mecànica. Les neurones receptores acaben en la part superficial de la mucosa amb terminacions expandides (bastons olfactoris), des d'on projecten cilis d'uns dos micròmetres de longitud. La manera com reaccionen les molècules odoríferes amb els receptors és desconeguda, encara que existeixen nombroses hipòtesis sobre aquest tema. L'impuls nerviós que es genera és transmès pels receptors, que acaben en el bulb olfactivi situat sobre cada fossa nasal.

Via nerviosa i localització. En cadascun dels bulbs olfactoris, les terminacions de les neurones formen glomèruls, des dels quals surten tres feixos de fibres nervioses que acaben en el bulb olfactivi oposat, en el sistema límbic i en l'àrea olfactiva de l'escorça límbica (al·locòrtex) respectivament.

- Gust

Òrgan. Els òrgans del gust o botons gustatius són petits cossos formats per cèl·lules de sustentació i per cèl·lules ciliars (receptores). Es troben concentrats, sobretot, en les parets de les papil·les gustatives en la superfície dorsal de la llengua.

Mecànica. Els receptors del gust (cèl·lules ciliars) són quimiorceptors que responen a les substàncies dissoltes en els líquids de la boca. Com és que les molècules en solució interaccionen amb les molècules receptores per a produir l'impuls nerviós, és un punt que es desconeix, encara que existeixen hipòtesis sobre aquest tema. Hi ha quatre sensacions gustatives que es registren en diferents zones de la llengua. Salat i dolç, en la punta; àcid en les vores i amarg en la part posterior. Els botons gustatius de cadascuna d'aquestes àrees semblen no diferenciar-se en la seva estructura cel·lular, però alguns, i segons la zona en què es troben, respondrien només als estímuls amargs, uns altres als salats, etc.

Via nerviosa i localització. Els impulsos nerviosos parteixen dels botons gustatius a través de tres vies nervioses que passen pel bulb raquídi i el tàlem fins a arribar a l'àrea de projecció gustativa de l'escorça cerebral, al peu de la circumvolució postrolàndica.

- Tacte

Òrgan. Els receptors d'aquest sentit es troben distribuïts en diferents capes de la pell. La seva concentració és més gran en algunes zones del cos i més petita en unes altres, i determinen diferents graus de sensibilitat. Aquests receptors són especialitzacions nervioses que estarien capacitades, diferenciadament, per distingir variacions de temperatura, pressió, contacte i dolor.

Mecànica. A la variació dels estímuls l'acompanya una variació en la freqüència dels impulsos nerviosos, que els receptors envien de continu a través de les fibres nervioses. Aquesta variació en la freqüència dels impulsos és el resultat d'un procés electroquímic, poc elucidat, que es desencadena per l'estímul.

Via nerviosa i localització. Les fibres procedents dels receptors ascendeixen pels feixos medul·lars fins al tàlem i d'allà fins a l'escorça sensitiva somàtica (circumvolució postrolàndica).

- Cinestèsia

Òrgan. El sentit cinestèsic detecta postures i moviments corporals per mitjà de receptors especialitzats, que serien capaços de discriminar entre variacions de to muscular (fusos musculars); posició articular (corpúscles articulars); tensió tendinosa i acceleració lineal i angular del cap i el cos, incloent-hi fenòmens produïts per la gravetat (receptors allotjats en els canals semicirculars, sàcul i utricle, de l'oïda interna).

Mecànica. En produir-se o suprimir-se un moviment, els receptors (propioceptors) registren variacions en el seu to. Mitjançant un fosc sistema electroquímic, converteixen l'estímul primari en variació d'impulsos conduïts com a informació.

Via nerviosa i localització. Els nervis sensitius transmeten els impulsos per via espinal fins al cerebel i l'escorça; algunes branques nervioses deriven a la capa sensitiva i unes altres a l'àrea de localització motora de l'escorça cerebral.

- Cenestèsia

Mecànica. Algunes variacions del medi intern són recollides per un conjunt de receptors nerviosos anomenats "interoceptors". La informació psíquica que proporcionen es registra normalment d'una manera distorsionada (deformació i traducció d'impulsos). Ara bé, aquests organuscles (receptors) estan relacionats amb punts de coordinació vegetativa automàtica (hipotàlem, tàlem i bulb raquidi) i intervenen bàsicament en els ajustos respiratoris, cardiovasculars i de temperatura, i inciten al cos en general a satisfer les seves necessitats mitjançant traduccions de "fam" (diferència arteriovenosa en la glucosa sanguínia), "set" (pressió osmòtica del plasma) i "dolor". El dolor visceral, com el somàtic profund, inicia la contracció reflexa dels músculs esquelètics propers que, al seu torn, generen dolor, i es forma un cercle viciós. D'altra banda, sovint l'excitació d'una víscera produeix dolor no en si mateixa, sinó en alguna altra estructura que pot ser distant. Aquest dolor "referit" té nombroses variants o formes d'irradiació. Les variacions en l'economia del sexe també són registrades cenestèsicament.

Via nerviosa i localització. Les fibres nervioses sensibles arriben al sistema nerviós central mitjançant vies simpàtiques i parasimpàtiques. La zona cortical de recepció abasta pràcticament tot l'arquicòrtex (escorça límbica) i part del paleocòrtex, i manté connexions especialitzades amb altres àrees. La teoria de la convergència tracta d'explicar el cas del "dolor referit" que hem citat abans: existeix convergència de fibres aferents viscerals i somàtiques que actuen sobre les mateixes neurones espinotalàmiques. Puix que el dolor somàtic és més comú i ha "gravat" la citada via, els impulsos provinents d'àrees viscerals són "projectats" sobre àrees somàtiques. En síntesi, es tractaria d'un error d'interpretació del senyal.

Memòria

En el terreny de la memòria, la recerca fisiològica ha fet avenços importants però les experimentacions encara no poden ser totalment relacionades entre si (any 1975). Per això, no es pot presentar un panorama satisfactori per a acompanyar les explicacions psicològiques. Poden esmentar-se com a significatius els resultats obtinguts per

l'electroencefalografia, per l'aplicació d'elèctrodes en el cervell, per les observacions en hipocamp i pels treballs de reflexologia. Però la naturalesa mateixa de la reminiscència estable roman sense revelar-se. Els progressos en el terreny de la genètica són més importants: en descobrir la participació de l'ADN en la memòria genètica, actualment s'investiguen certs aminoàcids bàsics que intervenen en el fenomen. A grans trets, i en l'estat actual de les recerques, podem establir una classificació de la memòria: l'heretada o genètica (per transmissió de caràcters de la mateixa espècie, de progenitors a descendents) i la individual o adquirida. En els de la primera classe, a més de mantenir els individus dins de la mateixa espècie, el codi genètic regula els canvis orgànics de les diferents etapes vitals dels individus. Per la seva banda, la memòria adquirida es constitueix en capes de profunditat, des d'una més antiga a una altra recent i a la immediata, segons va passant el temps. No pot agregar-se molt més, tret que la seva localització cerebral no és precisa.

Franja. La franja de gravació és idèntica a la dels sentits (en canviar el to sensorial, hi ha informació que va a gravació) i a la de l'activitat de la consciència en els seus nivells. S'accepta que tot allò que arriba a consciència o que aquesta produeix es memoritza, encara que no tot sigui evocable. Teòricament, només no hi hauria gravació en el cas de son profund passiu (sense imatges) amb un mínim de cenestèsia.

Localitzacions nervioses. S'accepta que no hi hauria localització precisa, sinó difosa per tot el sistema nerviós, en el qual s'esmenten nivells "baixos i alts" d'ubicació de petjades mnèmiques. Pels primers s'entenen medul·la i sistema límbic, pels segons l'escorça en les seves àrees d'associació: frontal, temporal, i parietooccipital. L'estimulació d'àrees temporals permet inferir que els records no s'hi emmagatzemen, sinó que en aquest lòbul funcionen "claus" d'alliberament de memòria situada en qualsevol part del SN que treballen normalment per semblança entre record i impuls sensorial, o corrent de pensament. D'altra banda, les àrees de llenguatge, visió i escriptura fan gravacions específiques, al mateix temps que treball específic. Experimentalment s'hauria comprovat la imprescindibilitat de l'escorça per a la memòria i la importància de l'hipocamp per a la "gravació". Se sap que quan hi ha danys a un hemisferi (del qual queden petjades), l'altre va regenerant memòria encara que no completament. Així, se suposa que la memòria és difusa i difosa per l'encèfal i tija cerebral.

• Nivells de memòria

D'acord amb la informació heretada pot haver-hi un nivell de memòria genètica i d'acord amb la informació obtinguda, hi ha memòria adquirida que, al seu torn, té tres nivells segons el moment d'enregistrament i la seva durada; aquests són: memòria immediata, memòria recent i memòria remota. L'herència té la seva base bioquímica en els cromosomes cel·lulars que transmeten caràcters genètics de progenitors a descendents i s'esmenten 22 aminoàcids bàsics responsables del "codi genètic". La memòria immediata és susceptible de perdre's fàcilment, la memòria recent no. La memòria remota perdura a danys severs del cervell. S'ha observat en experiències controlades amb electroencefalògrafs que l'hipocamp està implicat en memòria recent; l'hipotàlem en manteniment i retenció de memòria, i els teixits hipocampals dels lòbuls temporals en memòria duradora. D'altra banda, la teràpia clínica relata casos d'amnèsia com l'anterògrada (oblit posterior a un xoc), la retrògrada (abans del xoc) i la seva combinació retroanterògrada (oblit abans, durant i després del xoc). En tot cas la memòria remota difícilment és afectada, almenys en els seus trets generals. La recuperació de memòria és gradual, primer en imatges aïllades que es van completant fins a, finalment, aparèixer els actes de reconeixement amb permanència. La

naturalesa de l'engrama estable es desconeix totalment, però la seva resistència a l'electroxoc i el sacseig fa pensar que la seva base estigui en un canvi bioquímic en el nucli cel·lular, en l'ARN. L'ús de drogues que faciliten la rememoració o la gravació com cafeïna, nicotina, amfetamina, o que inhibeixen la memòria com la puromicina fan veure l'alteració química. Finalment, l'electrografia cerebral rescata les ones elèctriques del treball cel·lular, i evidencia la base electroquímica del fenomen.

- Mecanismes de memòria

Certes connexions neuronals explicarien els nivells immediats i recents per reverberació: el reforç de gravació, l'associació lateral i l'oblit. Això perquè àxons descendents de les cèl·lules piramidals majors emeten col·laterals que retroalimenten les dendrites originals amb neurones d'associació. Les col·laterals recurrents connecten, a més, amb neurones veïnes que associen una altra informació i amb una inhibidora que tornen a la neurona original. Aquestes fibres profundes reben fibres talàmiques, específiques i no específiques, que acaben en la primera i quarta capa de l'escorça.

Hi ha indicis de la participació de l'hipocamp en la memòria recent i el xifrat de memòria, així doncs aquest podria fer una "recol·lecció" que es distribuiria per la connexió anatòmica del circuit tancat que, amb tàlem i amígdala, inclou les àrees frontals de l'escorça. La informació podria arribar aquí per seguir una distribució cortical i el seu emmagatzematge definitiu, en considerar que el lòbul frontal està esmentat com a important per a tasques d'abstracció i també està relacionat amb la conducta emotiva. Així doncs, hi hauria un "recol·lector", "distribuïdors" i "emmagatzematge" en la informació. Per part seva, el tàlem es connecta amb la formació reticular. Per aquesta formació passen vies no específiques i específiques (o vies clàssiques) que porten la informació que es difon en l'escorça. Aquest seria el circuit sensorial directe o memòria, que estaria estretament lligat als nivells de treball del sistema nerviós i podria explicar la millor gravació a memòria en vigília. La difusió que podria fer-se a través del tàlem (sistema reticular activador) seria una via indirecta de base límbica, que donaria el substrat emotiu a tota activitat mnèmica. La hipòtesi entorn de la difusió específica que podria fer la substància reticular explicaria una distribució d'estímuls molt variada. La interconnexió entre lòbuls explicaria les combinacions possibles que es podrien efectuar (per exemple, frontal amb occipital i temporal, i com en el temporal es relacionen tacte i vista, el fenomen d'estereognòsia seria la base d'una mena de rememoració al mateix temps que de la traducció d'impulsos). Un punt problemàtic és el xifrat i la discriminació de la dada: la imatge arriba a memòria o la imatge es forma a memòria i allà es grava? Tal pregunta és difícil de respondre en l'actualitat. El "circuit intern" fa que els pensaments propis es pensin i es recordin o que es recordin imatges de somnis i somiejos. Aquests impulsos s'originarien al neocòrtex, per exemple, i per transmissió d'axons (substància blanca) es relacionarien amb altres àrees corticals; o podria també intervenir el tàlem i la substància reticular. Com es veurà més endavant (nivells de consciència) la seva participació és fonamental per a activar i mantenir la vigília, nivell indispensable per a l'aprenentatge complex.

- La reversibilitat en memòria

Pel que fa a la reversibilitat dels mecanismes, no està molt clara, però sí que ho està la necessitat de nivell vigílic: aquí hi ha una sincronització entre el grau ampli de percepció externa, que va disminuint cap al somni, on augmenta la percepció interna amb imaginació transformadora d'impulsos i amb dades de memòria espontània i

involuntària. Així doncs l'evocació només pot ser en vigília. Podria suposar-se que una dada, en arribar al seu punt d'emmagatzematge, al mateix temps que seria gravada, provocaria un record, la qual cosa explicaria el reconeixement automàtic (això vol dir reconèixer tots aquells objectes habituals sobtadament, per condicionament progressiu). L'evocació, finalment, aniria treballant per "vies preferencials", és a dir, per aquelles en què es va efectuant la petjada.

- Memòria i aprenentatge

Se sap que per a aprenentatges simples basta la medul·la per a treballar, però en els més complexos ja actua el subcortical, i per a grans àrees d'emmagatzematge, l'escorça. L'aprenentatge és entès com a condicionament, en el sentit que, sota certes condicions repetitives, l'animal o l'home responen tal com se'ls està condicionant o ensenyant. En l'home no és tan simple pels seus mecanismes complexos d'enteniment i comprensió, però en tot cas aprendre alguna cosa exigeix reiteració de petjada mnèmica perquè surti com a resposta. En els processos de memòria i aprenentatge hi ha diferents casos, com el desxifrat de senyals per retenir el concepte, o l'associació amb imatges similars, contigües o contrastades, simple reflex motriu repetit i associat a uns altres i aquestes formes admeten nombroses combinacions. La mecànica bàsica és: relacionar un reflex incondicionat (fam, per exemple) a un estímul condicionant (llum, per exemple) de tal manera que en relacionar un estímul artificial hi ha una resposta condicionada. En aquest simple treball, que pot complexificar-se, importa la brevetat o reiteració del condicionament i la insistència que porta a la saturació o el bloqueig. Quan els reflexos van dirigits a quelcom específic, es parla de "reflexos discriminats"; quan es condicionen a resposta veloç de "reflex immediat" i si es condicionen a resposta lenta, de "reflex retardat".

Se sap que hi ha més efectivitat en el condicionament quan hi ha recompensa o alternativa premi-càstig, grat-desgrat. Hi ha un "reflex elusiu" que porta a evitar les situacions desagradables i un estat d'alerta o vigilància que pot ser considerat com a "reflex d'orientació". Quan el condicionament va dedicat no sols a respondre sinó a operar en el món, s'esmenta el "reflex operant". En general, l'habitució i els estímuls contradictoris van disminuint la resposta reflexa. Originalment es va pensar en la base cortical pels reflexos, però després es va veure que actuava la gran base d'estructura subcortical, talàmica i infratalàmica (observacions amb EEG). Les experiències amb electroencefalògraf també van mostrar com, davant la presència d'un objecte desconegut, hi havia detecció de respostes evocades secundàries. Això va permetre inferir, amb evidència, l'activitat constant i estructuradora de la consciència, també en memòria. La relació entre aprenentatge i vigília és bàsica pels enregistraments complexos però és variable en altres aspectes, per exemple: un record sobtat pot despertar el dorment, o un estímul que automàticament seria reconegut en vigília no ho és en semison. Les dades sensorials brusques poden despertar el dorment, però també la desaparició dels estímuls habituals o la distinció d'un estímul particular entre d'altres. Aquestes relacions variables han fet pensar en un possible "analitzador" d'informació situat en l'àmbit d'escorça, per a fer totes les distincions del cas. Aquest "analitzador" seria un factor d'importància en la coordinació del psiquisme.

Nivells de consciència

L'aparell responsable de la dinàmica dels nivells és l'encèfal. Realitza aquest treball amb diversos components. Destaquem aquí els més notables.

Via sensitiva (clàssica). Feix nerviós que ascendeix pel tronc portant impulsos sensorials directament al còrtex. En el seu ascens desprèn ramals al cerebel i a la FRA, que processen aquesta informació i la distribueixen en el subcòrtex, abans d'enviar-la també al còrtex, via tàlem.

Tronc cerebral. Connecta la medul·la espinal (recol·lector d'impulsos de tot l'organisme) amb l'encèfal. Al seu torn, està connectat amb el cerebel. Conté anatòmicament la formació reticular i funcionalment els centres reguladors de funcions vegetatives com el bategar, la respiració i la digestió.

Formació reticular activadora FRA. No constitueix una unitat anatòmica, sinó que és una massa de teixits formada per una xarxa fina de fibres i neurones d'estructures molt diferents entre si. Se situen longitudinalment en el centre del tronc i en el mesencèfal. Hi passen totes les fibres provinents dels sentits i, al seu torn, es connecta amb totes les parts del subcòrtex (via hipotàlem) i amb el còrtex (via tàlem). S'hi analitza i avalua la informació sensorial. En conjunt amb els altres centres subcorticals transmet impulsos "inespecífics" (sensorials) que modifiquen la reactivitat de l'escorça. Des del nostre interès, apareix com el centre de gravetat del circuit alternant dels nivells de consciència.

Hipotàlem. Situat per sobre del tronc, és un nucli nerviós endocrí, connectat al còrtex pel tàlem i a la hipòfisi per nombrosos capil·lars sanguinis i fibres nervioses. Amb la hipòfisi forma una estructura d'interestimulació neurohormonal, a través de la qual integra i coordina funcions vegetatives autònomes diverses en conjunt amb tot el sistema hormonal. En si mateix, coordina la informació (especialment la cenestèsica) entre les diferents zones encefàliques.

Hipòfisi. Glàndula endocrina composta per un lòbul anterior, una part intermèdia (ambdues de teixit glandular) i un lòbul posterior (de teixit nerviós), amb funcions diferents cadascuna. És estimulada i regulada per hormones hipotalàmiques. Per l'hipotàlem (*feed-back*) es connecta amb l'encèfal i el sistema nerviós en general: d'altra banda, per via sanguínia regula i controla tot el sistema hormonal (i més específicament estimula la tiroides, les gònades i les suprarenals, i funcions tals com el creixement, la diüresi i la vasopressió entre d'altres).

Tàlem. Transmissor d'informació provinent del subcòrtex al còrtex. Centre de control i integració d'impulsos i reelevador de la tensió.

Sistema límbic. Antic sistema de regions nervioses ubicades en el subcòrtex en el qual s'assenten funcions emocionals i funcions vitals tals com la nutrició, la vegetativa en general i en part la sexual. Aquesta estructura emotivovegetativa de funcions explica la psicopatització. Entre altres estructures d'importància inclou l'hipotàlem.

Escorça o còrtex. Capa encefàlica més externa (2 mm. de gruix) o substància grisa (cossos neuronals). Controla el centre límbic, la sensació i el moviment en general (localització motriu) i és la base de les "funcions superiors o pensants" (intel·lectual) donada per localitzacions multirelacionades de control i coordinació de resposta, sobre la base del rescat d'informació sensorial actual i de memòria.

El subcòrtex comprèn el sistema límbic, l'hipotàlem, el tàlem i el mesencèfal. La substància blanca és una massa de fibres connectives (axons) entre la subescorça i l'escorça (substància grisa).

• Funcionament dels nivells de consciència

El sistema nerviós rep la informació sobre els canvis en els medis extern i intern, a

través dels òrgans dels sentits. Davant d'aquests canvis, duu a terme ajustaments per mecanismes efectors de resposta que inclouen canvis en la secreció d'hormones i s'expressen per acció dels centres.

Les diferents vies sensibles porten impulsos des dels òrgans dels sentits, mitjançant cadenes de neurones, a llocs particulars d'interpretació i coordinació en l'escorça cerebral. A més d'aquests sistemes conductors, existeix un altre sistema d'ingrés, la formació reticular activadora (FRA) transmissora-moduladora d'impulsos provinents de tots els sentits (conductor inespecífic) que està situada en l'eix central del tronc cerebral. Aquesta modulació dels impulsos sensorials tindrà relació amb el nostre tema: els nivells de consciència. La primera evidència que l'encèfal (massa cerebral) regula la generació d'impulsos sensorials o la seva transmissió en les vies específiques va ser l'observació que l'estimulació de la FRA inhibeix la transmissió en diversos nuclis i vies nervioses sensorials. Això va demostrar l'existència de mecanismes encefàlics capaços d'augmentar o disminuir el volum de l'aportació sensorial mitjançant efectes sobre les seves vies o sobre els òrgans dels sentits mateixos. Es van observar efectes addicionals sobre l'aportació sensorial en experiments d'estimulació elèctrica de la FRA, en els quals s'alliberava adrenalina, que fa descendir el llindar dels receptors i augmenta la capacitat de transmissió nerviosa (en les sinapsis), mecanisme també present en els estats d'alerta o emergència.

Al mateix temps, experiments més complexos van evidenciar una segona funció de la FRA, en observar-se que la seva activitat mantenia l'estat de vigília, en tant que la seva inhibició o destrucció produïa indicadors de son i coma. Estant definida llavors l'acció reguladora i moduladora de la FRA sobre l'aportació i distribució d'impulsos sensorials en l'encèfal, queda també clar el seu rol central en la mantenció d'una activitat cerebral (cortical) característica del nivell vigílic, o de la seva inhibició.

Finalment, a això se suma una acció similar de la FRA sobre els impulsos de resposta provinents de l'encèfal cap al cos, que també hi passen i reben una "acció facilitadora" o "supressora", segons el nivell. D'aquesta manera, s'esclareix encara més la seva participació en el manteniment de la inèrcia de cada nivell i del rebot d'estímuls que el modificarien.

Com a resultat, la FRA apareix com el centre de gravetat en la regulació dels diferents nivells de consciència, que al seu torn corresponen a graus d'integració creixent de les funcions del sistema nerviós central que coordinen i regulen el sistema sensorial, el sistema autònom i els altres sistemes orgànics en conjunt amb el sistema glandular. Aquestes funcions es troben en l'encèfal, representades per estructures de complexitat creixent que van des de les primitives localitzacions vegetatives autònomes passant per l'emocional límbica fins a la intel·lectual en l'escorça. Cada fracció o nivell integrat va corresponent a un nou nivell de consciència.

Com sabem, aquests nivells poden ser en principi de son, semison i vigília. A través de l'EEG podem tenir registre de l'activitat elèctrica que genera cadascun i anomenar-les "delta", "theta", "alfa" i "beta" respectivament, segons la seva intensitat i amplitud. Aquests estats són sotmesos a cicles diaris (dependents en gran manera de la llum) i bioritmes vegetatius, i a més varien amb l'edat. En síntesi, segons la informació sensorial sobre el medi, l'estat intern de l'organisme i el reforç hormonal, es donen diferents nivells d'activitat i integració: de les funcions reticulars per tal de mantenir un estat de vigília alerta; de les funcions del circuit límbicmesencefàlic que intervenen en el manteniment dels equilibris vegetatius (homeostàtics) i en la regulació de la conducta instintiva i emocional; i finalment, de l'escorça a càrrec de les anomenades funcions superiors del sistema nerviós tals com l'aprenentatge i el llenguatge.

Neurofisiològicament, els nivells de consciència corresponen a diferents nivells de treball del sistema nerviós central, que venen donats per la integració de funcions nervioses cada vegada més complexes que coordinen i regulen els sistemes nerviosos perifèric i autònom, i els altres sistemes orgànics en conjunt amb el sistema glandular. En la dinàmica dels nivells de consciència aquest factor intermedi d'amplitud de treball del sistema nerviós es conjuga amb un factor extern donat per les característiques dels impulsos sensorials i amb un factor intern sintètic donat per la "capacitat de transmissió" nerviosa. L'activitat elèctrica del cervell (reflex del seu nivell de treball) fluctua entre 1 cicle/segon (estat delta) en el cas del somni, fins a una freqüència màxima no determinada, considerant en aquest cas un límit funcional de 30 cicles/segon (estat beta) que correspon a la vigília activa.

Franja de treball. Cada nivell de treball (estats theta, delta, alfa i beta) correspon al predomini o major percentatge present d'una mena de freqüència (ona) i el microvoltatge sobre els altres. Finalment, en general aquests nivells estan subjectes als cicles diaris típics de son, semison i vigília. Cal destacar que, amb l'edat, varia l'ona dominant en repòs i s'accelera fins a aconseguir el patró alfa en l'adult.

- Vies aferents

Un estímul sensorial genera impulsos que arriben a l'escorça conjuntament per la FRA i les vies sensorials. Aquests impulsos processen lentament per la FRA (a causa dels seus múltiples relleus sinàptics), fins a assolir zones extenses de l'escorça, mentre que els que segueixen les vies sensorials es propaguen amb gran rapidesa (dues a quatre sinapsis solament) fins a les àrees primàries específiques del còrtex. Els estímuls que produeixen despertar en l'escorça (de sincronització) produeixen sovint hipersincronia en el sistema límbic (específicament hipocamp). No cal dir que la disminució dels estímuls sensorials externs (foscor, silenci) predisposen al son; que els sistemes de tensions i climes el dificulten (adrenalina present, per exemple); que el to baix (cansament, per exemple) l'indueix. En tot cas, els estímuls han de ser considerats (des del punt de vista dels nivells de consciència) quantitativament i qualitativament en la seva acció. Com a característiques de l'impuls aferent sensorial, es considerarien: la seva naturalesa o especificitat (receptor); la seva freqüència; la seva durada; la seva extensió i el seu potencial d'acció. Després, els impulsos sensorials que ascendeixen per les vies específiques arriben també a la FRA en la seva via ascendent, que els modula i regula segons l'estat d'activitat en què es troben. D'altra banda, arriba informació química general per via sanguínia tant a la FRA com a les altres estructures nervioses i glandulars de l'encèfal.

a) *Son.* Quan la FRA està inhibida (concomitantment amb un to vegetatiu general baix, poca activitat transmissora neuronal i impulsos d'escassa intensitat i/o qualitat) exerceix també una acció inhibidora sobre les estructures encefàliques, especialment l'escorça. A més, la FRA actua com la supressora o inhibidora dels impulsos sensorials ascendents (i en alguns casos, dels òrgans dels sentits mateixos) i determina un predomini de la informació interna (cenestèsica) per damunt de l'externa (provinent del medi).

Son passiu. En aquest nivell l'activitat supressora de la FRA bloqueja les funcions corticals i límbiques, disminueix les de les altres estructures subcorticals i redueix el treball encefàlic a les seves funcions més primitives. Això correspon a un nivell de son sense imatges, amb un patró EEG delta, de baixa freqüència. En suma, aquest nivell integra el circuit tronco-límbic en el qual els impulsos no exciten l'escorça.

Son actiu. A intervals regulars distanciats, s'activa el circuit tàlem-cortical, que se suma

a l'anterior i es produeixen períodes curts de son amb somnis, que produeixen fusos d'activitat (desincronitzacions) en les ones delta i que externament es reconeixen pels moviments oculars ràpids (MOR).

b) *Semison*. Nivell progressiu intermedi en què s'activa la FRA desinhibint les estructures subcorticals i integrant gradualment el sistema límbic i l'escorça, efecte que és reforçat per la retroalimentació hipotàlem-cortical que s'estableix. Simultàniament desbloqueja les vies sensorials específiques i es dona un equilibri inestable entre informació externa i interna, i s'incrementa el treball encefàlic, a partir del moment de passatge o "despertar". El patró EEG és d'alta freqüència i de poc voltatge i es denomina theta. S'han integrat totes les estructures encefàliques però el seu nivell d'activitat no és complet i la capacitat transmissora nerviosa (sinàptica) és encara relativa.

c) *Vigília*. La FRA integra i "facilita" els impulsos sensorials i d'associació, i manté l'estat d'excitació de l'escorça que predomina sobre les funcions subcorticals, així com els impulsos dels sentits externs per sobre dels interns. La capacitat transmissora ha augmentat considerablement. L'activitat subcortical continua, encara que atenuada, la qual cosa explicarà en part la base de nombrosos fets psicològics com els somiejos i el nucli de somieig.

- Transformació dels impulsos

L'encèfal presenta diferents nivells que ordenem així:

a) *Centre de gravetat del circuit*. La FRA que modula i regula l'aportació d'impulsos sensorials i d'associació, l'excitabilitat de l'escorça i els impulsos eferents de resposta, d'una manera inespecífica.

b) *Coordinador d'estímuls*. L'escorça que opera bàsicament com a localització de les funcions motriu i intel·lectual i la subescorça que ho fa com a localització de les funcions vegetativa (instintiva) i emotiva (conductual), transformen els impulsos complexos específics i els relaciona tot elaborant impulsos efectors de resposta, també específics i complexos.

c) *Processadors d'estímuls*. El tronc cerebral, el cerebel i el mesencèfal són nuclis nerviosos de confluència d'impulsos que produeixen un primer processament simple i elaboren respostes autònomes reflexes també simples. Les altres estructures nervioses apareixen bàsicament com a vies connectives conductores d'impulsos. Són: el tronc i el mesencèfal (en les seves porcions fibroses), el tàlem i la substància blanca. Les vies específiques permeten, a nivell cortical, la percepció discriminatòria sensorial (funció intel·lectual pròpiament tal), mentre que la FRA té funcions relacionades amb els nivells de consciència, com el "despertar", sense les quals resultaria impossible aquesta discriminació sensorial i la producció de respostes efectives.

- Vies eferents

Els impulsos provinents dels diferents punts encefàlics passen també per la FRA en la seva part descendent, que els regula i modula segons l'estat d'activitat en què es trobi. Altres vies eferents estaran donades per la hipòfisi i el torrent sanguini i les fibres directes de l'hipotàlem com a vàlvula de connexió de l'encèfal amb el sistema glandular i l'organisme en general, per tal de dur a terme les respostes ordenades en forma coordinada.

a) *Son*. En ambdós tipus de son (passiu i actiu) els impulsos eferents són inhibits o

suprimits per la FRA, especialment quan comprometen funcions (motores, per exemple) que modificarien el nivell. L'encèfal des de la subescorça manté latents les funcions vegetatives i bàsiques al ritme mínim que correspon a tal moment de regeneració i recuperació energètica.

b) *Semison*. La variació eferent més notable en aquest cas és la que correspon al moment del despertar en què l'encèfal envia estímuls que activen fortament totes les funcions orgàniques i incrementen el cabal nerviós que circula. Hi participen dos mecanismes químics bàsics que són la descàrrega massiva d'adrenalina (que en retroalimentació activa l'encèfal complet en la seva capacitat de transmissió nerviosa i la FRA en particular) i el canvi en la proporció sodi-potassi.

c) *Vigília*. L'“incendi de l'escorça” produït per la FRA en aquest nivell, la seva acció “facilitadora” i la integració de totes les funcions del sistema nerviós central alliberen estímuls encefàlics eferents, que per les vies descrites mantindran totes les funcions pròpies d'aquest estat i s'expressaran en la forma coneguda per tots els centres. Com a cas particular s'observa que, en concentrar-se l'atenció sobre un objecte particular, es posen en marxa alguns d'aquests mecanismes moduladors de la FRA. El resultat és que, en part, l'estrenyiment del camp de presència en aquest cas es deu al fet que s'“apaguen” alguns dels estímuls entrants, abans d'assolir l'escorça. Hi ha molts altres casos com aquest de control central encefàlic de l'aportació sensorial (cinestèsia, per exemple). També dins del sistema d'alerta, existeixen àrees corticals que (transformant i coordinant impulsos de memòria) emeten impulsos de resposta que provoquen el despertar en desinhibir la FRA, però sense produir cap moviment.

- Aspecte químic de la mecànica dels nivells (neurohormonal)

El sistema endocrí regula i coordina les diverses funcions de l'organisme, mitjançant les hormones que les glàndules aboquen al torrent sanguini. La participació glandular en el fenomen dels nivells de consciència està regulada des de l'hipotàlem (neuroglàndula), localització encefàlica del centre vegetatiu. Aquest actua indirectament via hipòfisi i, en casos tals com els d'alerta o emergència, en prescindeix i envia impulsos eferents directament a les glàndules compromeses en l'elaboració de respostes requerides per la situació en el medi. El cas més significatiu és el doble circuit de seguretat que estableix amb les glàndules suprarenals en la secreció d'adrenalina. Com a secundaris apareixen en el circuit la tiroide (tiroxina) i les gònades. Aquesta relació amb el sistema hormonal ens interessarà quant a la seva participació en l'activitat encefàlica determinant dels nivells de consciència. Considerem llavors aquelles substàncies que actuen d'una manera directa sobre les diferents estructures encefàliques i/o la capacitat de transmissió d'impulsos de les fibres connectives. Ateses aquestes substàncies en la seva acció com a mediadors sinàptics i el seu grau de concentració en les diferents estructures encefàliques, obtenim un altre punt de vista. Les modificacions en l'equilibri sodi/potassi, el nivell de sucre en la sang (insulina), el metabolisme del calci i les secrecions tiroïdal i paratiroïdal entre altres, apareixen com a realimentadors químics de la major importància en la dinàmica dels nivells de consciència. La caiguda de la glucosa, del calci, del potassi i l'esgotament de la presència d'adrenalina estan tots relacionats amb desequilibris funcionals marcats dins de cada nivell i, en casos extrems, produeixen estrès mental i emotiu. En contrast, el seu metabolisme equilibrat correspondrà també a una integració adequada del treball de cada nivell. D'altra banda, i com a aspectes secundaris, s'observa que a qualsevol increment de la pressió sanguínia correspon una major excitabilitat de la formació reticular i conseqüentment la seva funció activadora. Simultàniament, són també concomitants l'augment de nivell (activació reticular i encefàlica general) i el concurs d'oxigen, que resulta màxim en el

moment del despertar.

Centres

Les "claus de control" de tipus nerviós es troben principalment en allò que denominem aparell cerebroespinal, que està compost per la massa encefàlica i la medul·la espinal. Sense oblidar la intervenció endocrina, que en connexions com a hipotàlem-hipòfisi, determinen una relació íntima entre tots dos sistemes. No obstant això, en aquest treball s'accentua l'acció d'allò nerviós. Si veiem els sentits amb la característica general de "portar" informació d'un medi (ja sigui extern o intern), els centres resulten sistemes de resposta estructurats, encara que predomini un d'ells enfront d'un estímul donat. Així, l'íntima connexió emotiu-vegetatiu-sexual, farà que, encara que un dels centres actuï principalment, es veuran compromesos també els altres. L'aspecte endocrí actuarà sobretot en els sistemes de resposta lenta, conservarà la seva activitat de manera inercial i mantindrà a més un nivell constant d'activitat que es mobilitzarà augmentant o disminuint segons l'oportunitat i el tipus de resposta requerit i sempre relacionat amb el sistema nerviós. Aquest últim tindrà característiques de resposta veloç i tendirà a trencar l'equilibri o a restablir-lo de manera veloç. Referint-nos ja als "centres de control", podem dividir-los per localització en tres grups. Els de localització purament cortical, els de localització subcortical i els mixtos. Així, situem el centre intel·lectual en l'escorça; el vegetatiu i l'emotiu en la porció subcortical i el motriu i el sexual en ambdues. L'ordre d'exposició, és el següent: vegetatiu, sexual, motriu, emotiu i intel·lectual.

- Centre vegetatiu

Franja. Des del punt de vista de la seva activitat, filiem: regulació de temperatura, del reflex de la set i la fam; reaccions de defensa i regeneració; regulació dels sistemes digestiu, respiratori i circulatori i activitat metabòlica de les funcions de locomoció i reproducció.

Òrgan. Principalment, hipotàlem. Es compon de diversos nuclis i està situat en el tronc encefàlic, per sota del tàlem. Molt a prop i per sota, es troba la hipòfisi, glàndula amb la qual es connecta directament.

Vies aferents. Transformació. Vies eferents

a) Vies aferents: l'hipotàlem rep des de la formació reticular l'hipocamp, l'amígdala, el tàlem, el nucli lenticular, el bulb olfactori i fibres nervioses amb impulsos sensoris.

b) Transformació: com a exemple prenem el reflex del fer; quan l'hipotàlem enregistra per mitjà dels osmoreceptors i quimioceptors, la reducció en la concentració de Cl Na en la sang produeix un augment de l'hormona antidiürètica (HAD) que elaboren els nuclis supraòptics hipotalàmics i que també emmagatzema la neurohipòfisi. En alliberar-se aquesta hormona en el torrent sanguini, es produeixen reaccions en el ronyó que contribueixen a la retenció d'aigües. Un altre exemple: en disminuir la concentració de corticoides i corticosterona en el torrent sanguini, l'hipotàlem estimula l'alliberament de l'ACTH de l'adenohipòfisi. Al seu torn, l'ACTH estimula la glàndula suprarenal en l'alliberament d'aquells glucocorticoides.

c) Vies eferents: en complementació amb la hipòfisi i a través d'aquesta, va pel torrent sanguini a la tiroide, escorça suprarenal i gònades. Per via nerviosa a la medul·la suprarenal i per mitjà de les fibres hipotalamoreticulars a la formació reticular del tegument i d'allà als nuclis motors del bulb i a les neurones motores medul·lars. A la

hipòfisi des dels nuclis supraòptics.

Síntesi. Veiem el centre vegetatiu bàsicament com un regulador de les funcions vitals que opera amb mecanismes d'equilibri i servoregulació.

- Centre sexual

Franja. Quant a la seva activitat, referim el centre sexual a l'acte sexual en si, i l'anomenem com a "càrrega i descàrrega".

Òrgan. Són punts d'importància: les gònades, el centre espinal, l'estructura hipotàlem-hipòfisi i la localització cortical en el lòbul occipital.

Vies aferents. Transformació. Vies eferents.

a) Vies d'origen tàctil difós, que comprèn les zones erògenes i el tacte en general; b) vies també tàctils però de caràcter concentrat i precís de l'aparell genital; c) via que comprèn estímuls de tipus sensoperceptiu, mnèmics i d'associació cortical-subcortical-cenestèsica. Les dues primeres en part conformen el reflex curt espinal i a més recorren la medul·la passant pel tàlem i la formació reticular per anar a l'escorça. Vies aferents de tipus endocrí: tenen a veure amb la producció i manteniment d'un nivell constant encara que cíclic de secreció d'hormones sexuals que mobilitzen segons l'oportunitat. Aquí, els principals elements secretors el formen l'estructura hipotàlem-hipòfisi-gònades (amb participació d'altres glàndules) .

b) Transformació: és de caràcter complex i intervenen: 1) un reflex medul·lar curt; 2) l'activitat de motoneurons medul·lars que creïn reflexos més llargs, combinats amb l'anterior; 3) els entrecreuaments nerviosos de nivell subcortical; 4) les projeccions corticals i les seves interconnexions.

c) Vies eferents: aquí es poden considerar dues possibilitats: 1) l'acte sexual en si; 2) quan es produeix la fecundació i segueix el procés de gestació. Aquí considerem el primer cas. Procedents de la interconnexió cortical-subcortical descendeixen, a través de la medul·la, feixos del sistema autònom que excitaran l'aparell genital, facilitaran la realimentació estímulo-transformació-excitació i produiran simultàniament un increment de l'activitat, fins a arribar a un límit de tolerància en què es produeix la descàrrega.

Síntesi. Situem el centre sexual operant en els mecanismes de la funció reproducció. Aquesta activitat és en l'individu l'expressió de l'instint de conservació de l'espècie amb els seus mecanismes: acte sexual, fecundació, gestació i part.

- Centre motriu

Franja. La mobilitat de l'individu en l'espai, que consisteix en moviments voluntaris i involuntaris. Els sistemes ossi i muscular actuen coordinats per i amb el sistema nerviós.

Òrgan. El centre motriu que coordina aquestes activitats es troba a nivell de: a) escorça, en els lòbuls prefrontals de l'escorça, centre dels moviments voluntaris; b) medul·la espinal, que actua com a centre dels moviments involuntaris, arcs reflexos curts i com la connectiva entre els receptors i l'escorça; c) cerebel, que coordina els moviments (equilibri).

Vies aferents. Transformació. Vies eferents

En un primer nivell estudiem el sistema del reflex curt.

a) Vies aferents: del receptor per la fibra sensitiva al gangli preespinal, que actua com retensor a la medul·la on opera la primera transformació.

b) Vies eferents: de la medul·la al gangli postespinal i per la fibra neuromotora a l'efector. En el segon nivell trobem: del receptor per via aferent a la medul·la, d'aquí per les fibres neuromotores (feixos piramidals i extrapiramidals) a l'escorça, passant pel cerebel. En les localitzacions corticals succeeix la segona transformació i surt per les vies eferents a l'hipotàlem connectat amb la hipòfisi, a la medul·la i d'aquí a l'efector, en aquest cas els músculs.

Síntesi. El centre motriu és un transformador d'estímuls sensorials elèctric-nerviosos que dona respostes de mobilitat a l'individu per a l'adaptació al seu medi i per a la seva supervivència.

- Centre emotiu

Franja. Correspon al que habitualment reconeixem com a sentiments, estats d'ànim, passió (amb la seva implicació motriu) i intuïció. Intervé com el "gust" o el "disgust" que pot acompanyar una activitat qualsevol.

Òrgan. L'activitat principal la filiem en el centre límbic, que s'ubica en el diencèfal o rinencèfal i que està compost per: el septe (nuclis septals de l'hipotàlem), els nuclis anteriors del tàlem, la circumvolució de l'hipocamp, la part anterior de l'hipocamp i l'amígdala.

Vies aferents. Transformació. Vies eferents

a) Vies aferents: les principals vies aferents són la via olfactiva que es connecta directament amb l'amígdala i les fibres sensories que arriben al centre límbic a través de la formació reticular. També fibres provinents de l'escorça, lòbul frontal i temporal i l'hipocamp arriben a l'amígdala. Una de les branques del bulb olfactori va també al septe.

b) Transformació: els estímuls aferents (impulsos) produeixen modificacions quimioelèctriques en el centre límbic que tenen com a resposta una modificació visceral-somàtica immediata (relació estructural amb l'hipotàlem), incloses les àrees corticals. L'activitat del centre límbic integra, al seu torn, una expressió estructural emotiva-vegetativa-sexual.

c) Vies eferents: aquestes modificacions s'expressen no sols internament a nivell quimioelèctric i hormonal sinó que també modifiquen l'activitat conductual del subjecte. Un element que ho expressa clarament és el motriu. A més, des del centre límbic, es projecten fibres per l'hipotàlem que són enviades als centres autònoms bulbars i a la formació reticular de la tija cerebral i d'aquí, per les motoneurons somàtiques, s'innerven els òrgans corresponents així com els músculs.

Síntesi. Es pot definir l'activitat del centre emotiu com "sintètica". Integra no sols la seva àrea específica, amb característiques neurohormonals pròpies, sinó també més elements del vegetatiu i del sexe. La seva localització i connexió (tàlem-hipotàlem-formació reticular) ens permet comprendre la seva activitat difosa fins i tot en casos de característiques "no emotives" i la seva acció prolongada més enllà de l'impuls inicial.

- Centre intel·lectual

Franja. Les activitats d'aprenentatge en general, la relació de dades, l'elaboració de respostes (més enllà de la resposta reactiva), la relació d'estímuls de diversos orígens.

Òrgan. Localitzem aquest centre en l'escorça cerebral, constituïda per substància grisa. Es divideix habitualment en tres capes de dins cap a fora: arquicòrtex (és la capa filogenèticament més antiga), paleocòrtex (és la capa intermèdia), neocòrtex (és la capa més recent). Al seu torn, superficialment es divideix en correspondència amb els quatre lòbuls cerebrals: frontal, en la part anterior; parietal, en la part superior mitjana; temporal, en la part inferior mitjana; i occipital, en la part posterior.

Vies aferents. Transformació. Vies eferents

a) Vies aferents: les principals vies aferents són les que componen les vies sensibles i són aferents d'allò que s'anomena escorça sensorial que predomina en el lòbul parietal i occipital i en menor grau en el temporal i frontal. Són aferents: el tàlem, l'hipocamp, l'hipotàlem, la formació reticular i el cerebel.

b) Transformació: d'aquest punt ens fem una idea en veure les interconnexions corticals. A grans trets trobem una de les funcions complexes en el lòbul parietal amb el cas de l'estereognòsia (reconeixement tàctil sense la visió) en què es requereix d'una adequada recepció de l'estímul (transmissió); aquesta informació és sintetitzada i comparada amb petjades mnèmiques sensorials similars anteriors per poder reconèixer l'objecte donat.

c) Vies eferents: a més de les connexions intercorticals les vies eferents es dirigeixen en general a la subescorça i principalment al nucli caudat, a la protuberància i cerebel, al mesencèfal, al tàlem, a la formació reticular i als cossos mamil·lars (hipotàlem).

Síntesi. Advertim en aquest centre una especialització màxima en l'home respecte de la resta dels mamífers i d'altres espècies. La seva funció principal d'associació i elaboració, juntament amb la característica de diferir la seva resposta davant l'estímul, semblen donar una idea general d'aquest centre.

PSICOLOGIA II

Aquest és un resum realitzat pels assistents a les explicacions que Silo va donar a Las Palmas de Gran Canaria, Espanya, a mitjans d'agost de 1976. Aquí es conserven alguns passatges que respecten l'estil col·loquial dels desenvolupaments i això marca una diferència important amb Psicologia I. D'altra banda, en aquest treball es reprèn la temàtica d'aquelles anotacions i se les reenfoca tenint en compte les teories dels impulsos i de l'espai de representació.

LES TRES VIES DE L'EXPERIÈNCIA HUMANA: SENSACIÓ, IMATGE I RECORD

L'experiència personal sorgeix per la sensació, per la imaginació i pel record. Per descomptat, també podem reconèixer sensacions il·lusòries, imatges il·lusòries i records il·lusoris. Fins i tot el jo s'articula gràcies a la sensació, la imatge i el record. I quan el jo es percep a si mateix, també treballa amb aquestes vies, siguin veritables o il·lusòries. Es reconeixen les mateixes vies per a tota operació possible de la ment. En aquestes vies qualsevol admet l'existència d'errors, l'existència d'il·lusions, però és més difícil admetre la il·lusió del jo, encara que tal cosa és també comprovable i demostrable.

Les tres vies del sofriment i allò que registra el sofriment són temes d'especial interès per a nosaltres. Examinarem doncs la sensació, la imatge i el record i també allò que enregistra i opera amb aquest material, allò que en diem "consciència" (o "coordinador") i que, de vegades, s'identifica amb el jo. Estudiarem les tres vies per les quals arriba el sofriment i estudiarem també la consciència que registra el sofriment.

Per les vies de la sensació, de la imaginació i del record s'experimenta dolor. Hi ha "quelcom" que experimenta aquest dolor. Aquest "quelcom" que l'experimenta és identificat com una entitat que, aparentment, té unitat. Aquesta unitat que registra el dolor ve donada bàsicament per una mena de memòria. L'experiència del dolor és acarada amb experiències anteriors. Sense memòria no hi ha acarament, no hi ha comparació d'experiències.

Les sensacions doloroses són acarades amb sensacions doloroses anteriors. Però a més a més: les sensacions doloroses són també projectades, són considerades en un temps que no és l'actual, en un temps futur. Si es recorden les sensacions doloroses o si s'imaginen les sensacions doloroses, també es té sensació d'aquest recordar i d'aquest imaginar. La memòria no podria provocar dolor, la imaginació no podria provocar dolor si de la memòria i de la imaginació no es tingués també sensació. No sols per la via de la sensació primària directa es té registre, sinó que també es té registre, es té sensació, per via de la memòria. I es té sensació per via de la imaginació. La sensació llavors envaeix el camp de la memòria, envaeix el camp de la imaginació. La sensació cobreix totes les possibilitats d'aquesta estructura que experimenta el dolor. Tot està treballant amb sensació i amb quelcom que experimenta, amb quelcom que registra aquesta sensació. S'anomeni ja més detalladament sensació, s'anomeni memòria, s'anomeni imaginació, la sensació sempre es troba en la base; la detecció d'un estímul és a la base i quelcom que registra aquest estímul és en l'altre punt, en l'altre extrem d'aquesta relació.

Entre un estímul i quelcom que registra aquest estímul, tindrem configurada aquesta primera estructura. I sembla que aquesta estructura es mourà i tractarà d'evitar aquests estímuls dolorosos. Estímuls que arriben i que són detectats; estímuls que són emmagatzemats; noves situacions que es presenten i acció d'aquesta estructura per tal d'evitar aquests nous estímuls que estan relacionats amb dades anteriors. Estímul que arriba a un punt que el rep i des d'aquest punt, es dona resposta a l'estímul. Si l'estímul que arriba a aquest punt és dolorós, la resposta tendeix a modificar aquest estímul. Si l'estímul que arriba a aquest punt no és dolorós sinó que s'experimenta com a plaent, la resposta tendeix a fer romandre aquest estímul. És com si el dolor volgués l'instant i el plaer volgués l'eternitat. És com si hi hagués, amb això del dolor i del plaer, un problema de temps per a aquell punt que el registra. Es tracti d'estímuls dolorosos o plaents aquests estímuls s'emmagatzemen, es guarden en aquest aparell regulador de temps que nosaltres anomenem "memòria". D'aquests estímuls que arriben, nosaltres en diem "sensacions", però aquests estímuls que arriben, arriben al centre de registre no sols des del que podríem dir "món extern", sinó que també arriben des del mateix

“món intern” a l'aparell d'enregistrament. Ja hem vist que es pot recordar el fet dolorós, es pot recordar el fet plaent. Ja hem vist que es pot imaginar el que és dolorós, es pot imaginar el que és plaent. I això de recordar i d'imaginar no està lligat a la sensació externa tan estretament com les altres sensacions primàries directes.

L'esquema és simple: un estímul que arriba, una resposta que es dona. Però no simplifiquem tant com per considerar els estímuls que arriben com a pertanyents exclusivament al món extern d'aquesta estructura. Si també hi ha estímuls en el món intern d'aquesta estructura, també ha d'haver-hi respostes en el món intern d'aquesta estructura. La sensació en general té a veure amb el registre, amb allò que arriba a l'estructura. La imaginació, en canvi, té a veure amb el que aquesta estructura fa per acostar-se a l'estímul, si fos plaent, o allunyar-se'n, si fos dolorós. Ja en aquesta imatge està plantejada l'activitat enfront dels estímuls que arriben a aquesta estructura. En el seu moment, veurem més detingudament això de la funció amb què compleix la imatge.

La memòria, en la mesura en què lliura dades plaents o doloroses, mobilitza també la imaginació i aquesta imaginació mobilitza aquesta estructura en una direcció o en una altra. Estem comptant amb un estímul que arriba, una estructura que rep aquest estímul i una resposta que dona aquesta estructura. Aquest és un esquema molt simple: estímul-aparell de recepció-centre de resposta.

El centre de resposta fa que enfront de l'estímul es mobilitzi aquesta estructura, no en qualsevol direcció sinó en una direcció més o menys precisa, i reconeixem diferents activitats per respondre a aquests estímuls, diferents direccions, diferents possibilitats de resposta. Distingim doncs entre diferents centres possibles per donar respostes possibles a diferents tipus d'estimulació. Per descomptat que tots aquests centres de resposta seran moguts en la seva base pel dolor i pel plaer, però en l'activitat es manifestaran les respostes de manera diferent segons actuï un centre o un altre. A aquest món d'estímuls que arriba li direm el “món de la sensació”. A això que s'expressa cap al món de la sensació li direm “resposta” (a allò que respon al món de la sensació l'anomenarem “centre de resposta”). Com les respostes són nombroses i diferenciades i cada sistema de resposta té el seu rang propi, distingirem diversos centres de resposta.

A tota aquesta estructura que engloba el registre de la sensació i la resposta a aquestes sensacions que arriben, a tota aquesta estructura que es manifesta li direm “comportament”. I observarem que aquest comportament no es manifesta d'una manera constant, sinó que pateix nombroses variacions segons l'estat en què es trobi aquesta estructura, segons el moment en què es trobi aquesta estructura. Hi ha moments en què aquesta estructura percep amb més nitidesa l'estímul dolorós. Hi ha moments en què sembla no percebre'l en absolut. Hi ha moments en què aquesta estructura sembla que es desconnectés d'aquestes sensacions, que no tingués registre de les sensacions doloroses. Això de registrar amb major o menor intensitat les sensacions que arriben i això de llançar respostes amb major o menor intensitat a aquests estímuls que arriben, dependrà de l'estat general de l'estructura. A aquest estat l'anomenarem genèricament “nivell de treball” d'aquesta estructura. Aquest nivell, segons es trobi en un moment o en un altre del seu procés, permetrà que es donin respostes més accelerades, més intenses, respostes menys accelerades, respostes apagades.

Ens posarem a revisar els nostres esquemes.¹

No s'explica gaire quan es diu que l'ésser humà fa determinades coses per satisfer les seves necessitats. L'ésser humà fa determinades coses per evitar el dolor. El que succeeix és que si aquestes necessitats no són satisfetes provoquen dolor. Però no és

que algú es mogui per una idea abstracta de satisfer les seves necessitats. Si algú es mou és pel registre de dolor. Aquestes coses solen confondre's bastant i sembla que si no se satisfan, aquestes necessitats primàries són les que donen més dolor. És tan dolorosa la sensació de fam com altres menes de sensacions que, si no se satisfan, van provocant una tensió cada vegada més gran. Per exemple, si a un ésser humà se'l violenta o es crema alguna part del seu cos, experimenta dolor i, per cert, tracta de donar respostes a aquest dolor per tal que cessi. Aquesta és una necessitat tan gran com la d'alimentar-se, com la de menjar, això de fer quelcom per evitar que la sensació dolorosa s'intensifiqui. En aquest cas, aquest ésser humà tractarà de fugir d'allò que posi en perill l'estructura del seu cos. De vegades, algú té registres dolorosos de fam i no té gana. Pensa en la fam que podria tenir, pensa en la fam que podria tenir un altre i la fam que podria tenir un altre li dona a ell un registre dolorós, però quin registre dolorós li dona?, potser un registre dolorós físic? No exactament. Pot recordar la fam, està parlant del dolor de la fam, però no registra el dolor de la fam, registra un altre tipus de dolor. I aquest registre que té del dolor, el pot mobilitzar enormement.

Per via de la imatge, per via del record, pot experimentar també una gamma important de dolors i també de plaers. Sap que alimentant-se, satisfent les seves necessitats immediates, es produeix aquesta particular distensió en la seva estructura. I sap que és interessant repetir aquesta distensió cada vegada que aquesta tensió augmenta. S'aficiona a determinades formes d'alimentació, s'habituja a certes experiències relaxadores de tensions.

L'estudi dels centres permet diferenciar activitats que l'ésser humà realitza quan tracta primàriament de satisfer les seves necessitats. D'altra banda, els nivells de consciència expliquen la variació d'aquestes activitats segons tota l'estructura estigui actuant vigílicament, en somieig, o en son.

I observarem en aquesta estructura un comportament que és la manera en què s'expressarà enfront dels estímuls i segons estigui operant un determinat nivell de consciència.

L'ESPECIALITZACIÓ DE LES RESPOSTES ENFRONT DELS ESTÍMULS EXTERNS I INTERNS. ELS CENTRES

Amb la idea de "centre" s'engloba el treball de diferents punts físics, de vegades molt separats entre si. És a dir, que un centre de resposta resulta d'una relació entre diferents punts del cos. Si parlem del centre del moviment, advertim que no es troba situat en un lloc físic precís sinó que correspon a l'acció de molts punts corporals. I el mateix passarà amb operacions més complexes que les simples operacions de resposta del cos. Quan es parla de les emocions en l'ésser humà, fa l'efecte que hi hagués un punt des del qual es manegessin totes les emocions. I això no és així. Hi ha nombrosos punts que són els que, en treballar coordinadament, provoquen aquesta resposta que anomenarem "emotiva".

Així doncs, els aparells que controlen la sortida dels impulsos cap al món de la resposta són els que coneixem com a "centres". El mecanisme d'estímul i resposta reflexa es va fent més complex fins que la resposta es fa diferida i hi van intervenint circuits de coordinació capaços de canalitzar les respostes, precisament, per diferents centres. Així és que la resposta diferida ha fet nombrosos recorreguts abans d'efectuar-se cap al món extern.

Diferenciem entre un estímulo que pot arribar des dels sentits a la consciència, de l'impuls que pot arribar des de la memòria. En aquest segon cas tenen lloc nombroses

operacions i, d'acord amb el nivell del senyal elaborat en la consciència, se selecciona la sortida per un centre o per un altre. Per exemple, donem un cop en una part de la cama, en el genoll, i la cama es mou sense necessitat que aquest estímul passi pels complicats mecanismes de consciència, que elaboren finalment el seu senyal en forma d'imatge, imatge que va buscant el nivell corresponent en el sistema de representació i d'aquí actua sobre el centre adequat per bolcar la resposta al món. És cert que en la resposta reflexa es configura una imatge gairebé simultàniament, però l'estímul ha passat netament des de l'aparell de recepció al centre. Si ara prenem el senyal que s'ha desdoblant com a imatge es pot seguir la seva transformació fins a arribar com a impuls a la memòria, allí arxivar-se i tornar al mecanisme de coordinació en el qual s'elabora una nova imatge, i encara que l'estímul ja hagi desaparegut (quan es va efectuar la resposta reflexa), des de la memòria es pot continuar enviant informació, i mantenir una imatge que, al seu torn, reforça l'activitat del centre de sortida.

Els centres treballen estructurats entre si i amb registres propis (al mateix temps del registre general que té el coordinador) per la informació que arriba des dels sentits interns en el moment d'accionar en el medi i també per les connexions entre els centres i el coordinador. També es té consciència d'allò que va passant amb l'activitat dels centres, puix que els centres, en efectuar treballs de resposta, també donen senyal intern a l'aparell de sensació. Així doncs, els centres poden continuar donant senyal de resposta; poden detenir aquest senyal de resposta; el senyal en qüestió que arriba als centres pot fer un corriment i buscar un altre canal, etc., gràcies al fet que en la mateixa sortida hi ha un retorn del senyal cap a un aparell intern que registra què està passant amb la resposta. Així doncs, si llanço la meua mà en una direcció, aquesta mà podria passar de llarg; podria no arribar a l'objecte; podria cometre nombrosos errors si és que d'aquest moviment no anés tenint també sensació interna, alhora que vaig tenint sensació pels altres sentits que van registrant les diverses operacions. Ara, si hagués d'empènyer delicadament aquest llibre que és davant meu, sobre la taula, hauria de regular l'impuls de la meua mà, perquè si m'equivoqués en això, el llibre podria caure a terra. És més, la resistència que aquest llibre em presenta m'indica quanta pressió haig d'exercir i això ho vaig sabent gràcies a la resposta. És a dir, l'acció motriu que desenvolupo sobre el llibre troba una determinada resistència de la qual tinc sensació interna, gràcies a aquesta sensació interna vaig regulant l'activitat. Així doncs es té sensació de l'activitat dels centres de resposta.

El centre vegetatiu és la base del psiquisme on s'activen els instints de conservació individual i de l'espècie i que, excitats pels senyals corresponents de dolor i plaer, es mobilitzen en defensa i expansió de l'estructura total. D'aquests instints no tinc registre sinó per determinats senyals. I es manifesten amb força en el moment en què es compromet una part o la totalitat de l'estructura. També el centre vegetatiu es mobilitza per imatges, però imatges de registre cenestèsic. I aquestes imatges venen promogudes per l'estat de son o de fatiga, per exemple. Es té registre cenestèsic d'aquest estat, es té registre cenestèsic del que després es convertirà en sensació de fam; es té registre del reflex del sexe. El registre cenestèsic augmenta en cas de malaltia, però també en cas d'absència de sensacions externes. Aquest centre dona respostes compensadores, equilibradores a aquests impulsos cenestèsics que van arribant de diferents parts de l'estructura. Encara que el senyal sensorial vagi al centre vegetatiu i doni resposta, aquest senyal pot actuar també sobre la memòria i de memòria arribar a coordinació i tenir consciència d'aquest senyal. Però no és la consciència d'aquests senyals la que mobilitza la resposta del centre vegetatiu.

El centre sexual és el col·lector i distribuïdor energètic principal que opera per concentració i difusió alternades, amb aptitud per mobilitzar l'energia en forma

localitzada o en forma difosa. El seu treball és voluntari i també involuntari. Li passa una mica com al centre vegetatiu, del que, al seu torn, és una especialització, l'especialització més immediata. La tensió en aquest centre dona registres cenestèsics forts i és el que distribueix l'energia a la resta dels centres. La disminució de la tensió en el centre sexual es produeix per descàrregues pròpies d'aquest centre, per descàrregues a través dels altres centres i per transmissió del senyal a la consciència que el converteix en imatge. També pot col·lectar tensions del cos i dels altres centres, ja que està fortament lligat a l'aparell vegetatiu, el qual pren els senyals de tots els impulsos cenestèsics. L'estructura vegetativa-sexual és la base a partir de la qual s'organitzen tots els centres i, per tant, tot el sistema de respostes. I això és així perquè els centres estan lligats directament als instints de conservació individual i de conservació de l'espècie. Aquesta base instintiva és la que nodreix el funcionament de tots els altres sistemes de resposta. Si aquesta base de respostes, sobre la qual s'assenten els altres aparells de resposta, falla es registraran pertorbacions en tota la cadena de respostes.

El centre motriu actua com a regulador dels reflexos externs i dels hàbits del moviment. Permet el desplaçament del cos en l'espai i treballa amb tensions i relaxacions.

El centre emotiu és el regulador i sintetitzador de respostes situacionals mitjançant el seu treball d'adhesió o rebuig. D'aquest treball del centre emotiu es registra la particular aptitud del psiquisme per experimentar les sensacions d'acostar-se a allò que li és plaent o d'allunyar-se d'allò que li és dolorós, sense que, per això, el cos necessàriament actuï. I pot succeir que no existeixi referència objectal externa i no obstant això s'experimenti l'emoció del rebuig o l'estat d'adherència, perquè es tractaria d'objectes de la mateixa representació que provoquen (pel sorgiment d'imatges) trets del centre emotiu. Per exemple, no caldria fugir, ja que no existeix perill objectal, no obstant això s'està fugint del "perill" de la mateixa representació.

El centre intel·lectual respon a impulsos dels mecanismes de consciència coneguts com a abstracció, classificació, associació, etc. Treballa per selecció o confusió d'imatges, en una gamma que va des de les idees als diferents tipus d'imaginació, dirigida o divagadora, i pot elaborar formes de resposta com a imatges simbòliques, sígniques i al·legòriques. Encara que aquestes semblen abstractes i "immaterials", se'n té registre sensorial intern i les podem recordar, seguir la seva transformació en una seqüència i registrar sensacions d'encert o d'error.

Existeixen diferències de velocitat en el dictat de respostes al medi. Aquesta velocitat és proporcional a la complexitat del centre. Mentre l'intel·lecte elabora una resposta lenta, l'emoció i la motricitat ho fan amb més velocitat, i la velocitat interna del funcionament vegetatiu i del sexe és considerablement més gran que la velocitat dels altres centres.

El funcionament dels centres és estructural. Això es registra per les concomitàncies en els altres centres quan un està actuant com a primari. Al treball intel·lectual l'acompanya un to emotiu, per exemple, cert grat per l'estudi que s'està efectuant i que ajuda a mantenir-se en el treball. Mentrestant, en aquest cas, la motricitat es redueix al mínim. Així és que en treballar el centre de resposta intel·lectual, el manteniment de la càrrega el dona l'emotivitat però en decaïment del centre contigu que és el motriu i que tendeix a immobilitzar-se a mesura que s'accentua l'interès intel·lectual. Si es tractés de la recomposició vegetativa per malaltia, el subjecte experimentaria fatiga o feblesa i tota l'energia aniria a la recuperació del cos. Aquest centre treballaria plenament per donar respostes internes equilibradores i l'activitat dels altres centres es reduiria al mínim.

Els centres poden treballar en disfunció, cosa que ocasiona també errors de resposta. Les contradiccions del treball entre centres sorgeixen quan les respostes no s'organitzen estructuradament i els centres disparsen activitat en direccions oposades entre si.

Aquests centres que anem separant per a la seva millor comprensió en realitat estan treballant en estructura, i entre ells circula energia psicofísica o, més simplement, energia nerviosa. En general, quan l'activitat augmenta en uns centres, disminueix en altres. És com si sempre treballéssim amb una càrrega determinada. I llavors, amb aquesta mateixa quantitat de càrrega, quan uns treballen més els altres hauran de treballar menys. Quan algú corre, el centre motriu treballa al màxim, però el centre vegetatiu ha de regular funcions internes. L'emotivitat pot fins i tot ser el motiu d'aquesta cursa d'aquesta persona que corre. I el corredor, finalment, pot estar fent operacions intel·lectuals. Per exemple: està corrent perquè algú el persegueix i mentre corre està buscant per on escapar-se amb major facilitat, està buscant la manera d'escapar d'aquella cosa amenaçadora que l'empaita. Així és que són moltes les coses que es podrien fer mentre es corre. El més ponderable, en aquest cas, és l'activitat motriu. L'energia en l'intel·lecte disminueix cada vegada que el centre motriu es posa en marxa. En el nostre exemple és bastant difícil anar corrent mentre a un el persegueixen i fer càlculs matemàtics simultàniament. Alguna cosa passa en l'intel·lecte mentre s'està mobilitzant el centre motriu, però això no vol dir que desaparegui la seva activitat. En el sexe aquesta energia està pràcticament anul·lada i en l'emotivitat aquesta energia actua però d'una manera variable, d'acord amb la incitació que ha posat en marxa aquesta cursa. Si una persona efectua operacions matemàtiques complexes, el seu centre vegetatiu tendirà a aquietar-se. O bé s'aquieta el centre vegetatiu o bé es deixen de fer operacions intel·lectuals.

Totes aquestes consideracions tenen importància pràctica perquè expliquen que la sobreactivitat d'un centre disminueix l'activitat dels altres centres, particularment dels centres que anomenem contigus.

Hem ordenat els centres i parlem de l'intel·lectual, l'emotiu, el motriu, el sexual i el vegetatiu. Considerem contigus els centres que, en aquest ordre, estan col·locats lateralment enfront del centre donat. Dèiem que la sobreactivitat d'un centre disminueix l'activitat dels altres, particularment l'activitat dels centres contigus. Això últim permet comprendre, per exemple, que els bloquejos emotius o les sobrecàrregues sexuals puguin modificar-se des d'una determinada activitat del centre motriu. Aquest centre motriu actua "catàrticament" (és la primera vegada que usarem aquesta paraula, que després farem servir molt) descarregant tensions. També explica que l'activitat negativa del centre emotiu, per exemple la depressió (que no és una sobrecàrrega sinó el contrari) fa disminuir la càrrega intel·lectual i fa disminuir també la càrrega motriu. I una càrrega positiva en el mateix centre, l'entusiasme per exemple (a diferència de la depressió) pot depassar el centre emotiu i produir sobrecàrrega en els contigus: sobrecàrrega intel·lectual i sobrecàrrega motriu.

És clar que quan un centre es desborda i dona energia també a d'altres ho està fent en decaïment d'algun altre centre, perquè l'economia energètica del conjunt és més o menys constant. Així doncs, de sobte, un centre es desborda, "s'omple d'entusiasme", comença a llançar energia als seus centres contigus, però algú hi està perdent. Al final acaba per descarregar-se aquest centre, al qual se li està succionant tota l'energia i de la qual usufructuen els altres. Aquest centre acaba per descarregar-se i aquesta descàrrega comença a envair els altres centres fins que, finalment, tots ells es descarreguen. En aquest sentit, si haguéssim de parlar d'un centre que dona energia a tota la maquinària, parlariem del centre vegetatiu.

El centre sexual és un col·lector important de l'energia psicofísica. Ponderarà l'activitat de tots els altres centres i hi influirà d'una manera manifesta o tàcita. Per tant, es trobarà inclòs fins i tot en les activitats superiors de la consciència, en les activitats més abstractes. I farà que aquesta consciència busqui en una direcció o una altra, abstracta però que ens farà experimentar un gust especial o un disgust especial per aquestes direccions.

Independentment dels estímuls que van arribant del món extern, els centres treballen amb cicles característics. Quan els estímuls arriben, el ritme normal que té un centre es veu modificat però, després, reprèn el seu nivell de treball amb el ritme que li és propi. Aquests cicles i ritmes són diferents i produeixen certes repeticions característiques. Reconeixem els cicles respiratoris, els cicles circulatoris, els cicles digestius. Pertanyen al mateix centre, però no és que el centre vegetatiu tingui un sol ritme sinó que en aquest centre es verifiquen activitats diferents i cadascuna té ritmes diferents. A aquesta mena de ritmes, com els que hem esmentat, se'ls coneix com a cicles curts. Així mateix, existeixen cicles diaris i uns altres d'amplitud més gran. Hi ha cicles d'etapa biològica. El treball quotidià, per exemple, està organitzat d'acord amb l'edat i és inadequat posar un nen de cinc anys, o un senyor de 80, en activitats pròpies de persones joves adultes.

Finalment, hem d'afegir que l'activitat dels centres es registra en certs punts del cos, encara que aquests punts no siguin els centres. El registre del centre vegetatiu, per exemple, és un registre corporal intern, difús. Quan un sent el seu cos l'experimenta de manera difusa i no sols en una part o zona precisa. El registre del sexe s'experimenta en el plexe sexual. El registre d'algunes emocions es verifica en el plexe cardíac i en la zona respiratòria. El treball intel·lectual s'experimenta al cap ("es pensa amb el cap", es diu). I no s'ha de confondre allò que mobilitza les activitats amb el registre d'aquestes activitats. Allò que mobilitza les activitats és anomenat per nosaltres "centre" i té la seva base neuroendocrina dispersa, mentre que el registre de les activitats dels centres s'experimenta preferentment en alguns punts localitzats del cos.

NIVELLS DE TREBALL DE LA CONSCIÈNCIA. SOMIEJOS I NUCLI DE SOMIEIG

Recordant l'esquema que hem plantejat anteriorment, només hi havia una estructura, un sistema d'estímuls i un centre que donava una resposta a aquests estímuls. Aquest centre després s'especialitzava en diferents franges, eren franges d'activitat de resposta enfront dels estímuls. I aleshores distingíem centres diferents, però sabíem també que aquests centres variaven en la resposta no sols per variació d'estímuls, sinó que variaven en la resposta per l'estat en el qual es trobaven. Anomenàvem nivell de treball aquest estat en què es trobaven els centres en un moment donat. Aquest nivell de treball, per tant, anava modulant l'activitat del centre en les seves respostes. Si el nivell de treball era alt, la resposta cap al món era més eficaç, més manifesta. Si el nivell de treball era baix, la resposta cap al món no era tan eficaç.

En aquesta estructura trobem el nivell de vigília que afavoreix l'activitat cap al món extern. D'altra banda, trobem el son com un nivell que aparentment bloqueja la resposta al món extern, fins i tot quan els estímuls semblen arribar plenament al dorment. I hi ha un nivell intermedi, el de semison, pel qual es transita en connectar i desconnectar amb el món extern.

Parlem dels nivells de treball i ens hi referim com la mobilitat interna que té l'estructura de la consciència per respondre als estímuls. Aquests nivells tenen la seva pròpia dinàmica i no es poden considerar com a comportes simples que es tanquen o s'obren. En realitat, mentre s'està treballant en un nivell, en els altres nivells continua existint

mobilitat amb energia més reduïda. És a dir, que si ens trobem per exemple en el nivell vigílic, el nivell de son continua treballant encara que amb activitat reduïda. Així doncs, existeixen fortes pressions dels altres nivells enfront del nivell que s'expressa en aquell moment. D'aquesta manera, són nombrosos els fenòmens propis de la vigília que estan afectats per fenòmens dels altres nivells i són nombrosos els fenòmens propis del son que estan afectats per l'activitat dels altres nivells. Això de concebre els nivells, no com a compartiments estancs, sinó com un conjunt de potencials de treball que estan en dinàmica simultània, té importància per a després entendre fenòmens que anomenarem “rebots” de continguts, “pressió” de continguts, etc.

Així com existeixen localitzacions neuroendocrines que regulen les activitats de resposta de l'ésser humà (i a les quals englobem amb la designació de “centres”), també existeixen localitzacions que regulen els nivells de treball de la consciència. Efectivament, certs punts envien senyals perquè s'efectuï l'activitat vigílica, de semison, o de son. Al seu torn, aquests punts que envien senyal reben instruccions de diferents parts del cos abans de posar-se a disparar les seves ordres, amb la qual cosa resulta un circuit tancat. En altres paraules: quan el cos necessita el repòs nocturn, subministra dades a certs punts que comencen a donar els seus senyals i llavors el nivell de consciència baixa... No volem ficar-nos en cap de les complicacions fisiològiques o psicofisiològiques del cas, sinó manejar-nos en termes molt generals². Quan es van acumulant determinades substàncies en el cos, o quan el treball quotidià ha provocat fatiga en el cos, aquestes substàncies i aquesta fatiga acumulades donen senyals, subministren senyals a un punt que les recull. I aquest punt que recull aquests senyals comença a emetre també els seus missatges amb la qual cosa el nivell de consciència baixa. Va baixant aquest nivell fins que el subjecte experimenta son i entra en aquell estat de son amb què comença l'etapa reparadora del circuit. Per descomptat que no es tracta només de reparar el cos amb això de la “baixada” del nivell de consciència. La baixada del nivell de consciència permetrà que es produeixin nombrosos fenòmens complexos i no sols de reparació. Però en principi, podem veure-ho així. Al seu torn, quan el descans ha fet el seu efecte reparador, aquests punts comencen a enviar senyals al punt de control que, al seu torn, emet els seus senyals per anar provocant el despertar. També, estímuls externs o forts estímuls interns poden disparar el fenomen i produir-se la pujada de nivell encara que el son no hagi complert el seu efecte reparador. Això és ben evident. El nostre subjecte està reparant, està descansant, però una detonació al costat de les seves oïdes provoca el despertar. Així que els cicles es van manifestant, els ritmes es van expressant en aquests nivells i tenen la seva rítmica pròpia, però quan intervé un fenomen que trenca els límits de llindar es produeix el tret des d'aquest centre de control intern i comença el despertar fora de ritme.

En el *nivell de vigília* trobem el millor desplegament de les activitats humanes. Els mecanismes racionals treballen plenament i es té direcció i control de les activitats de la ment i del cos en el món extern.

En el *nivell de son*, en canvi, els mecanismes racionals es veuen molt disminuïts en el seu treball i el control de les activitats de la ment o del cos és pràcticament nul. Per moments, el son és netament vegetatiu i sense imatges; per moments el son és com si es trobés sota el predomini total, absolut, del centre vegetatiu i només treballés aquesta estructura donant respostes a estímuls interns. Aquí no hi ha imatges que omplin la pantalla de la consciència; s'és en un estat tal que arriben dades internes i es “respon” a aquestes dades també internament i tot això ho va fent el centre vegetatiu amb el seu automatisme característic. Però després comença un cicle de son amb somiejos, amb imatges, que més endavant es tornen a interrompre i comença un altre període sense imatges. Això succeeix cada nit. De manera que fins i tot en el nivell de son, son

profund, trobem un estat plenament vegetatiu, sense imatges i un estat on les imatges apareixen. Tot això té els seus cicles i ritmes.

Per descomptat, diferenciem entre nivells i estats. Les imatges del somni tenen molta velocitat, tenen càrrega afectiva forta i suggestionen fortament la consciència. El material d'aquestes imatges està pres de la vida diària encara que articulat capritxosament. Això de “capritxosament” es veurà més endavant que no és tan així, ja que arribant al tema de les conformacions al·legòriques i d'un altre tipus en les produccions oníriques, veurem que això està sotmès a un conjunt de lleis bastant precises. Però ara com ara diem que les coses s'articulen capritxosament. El son serveix per reparar el cos i per ordenar tota la massa d'informació rebuda durant el dia. A més, serveix per descarregar nombroses tensions físiques i psíquiques.

En el *semison* es barregen fenòmens dels altres dos nivells. Al *semison* s'ascendeix del son i s'hi arriba abans del despertar complet. També en plena vigília es descendeix al *semison* en els estats de fatiga i es comencen a verificar les mesclades de nivells. El nivell de *semison* és pròdig en fantasiejos i llargues cadenes d'imatges que compleixen amb la funció de descarregar tensions internes.

El somieig en vigília no és un nivell sinó un estat, en el qual imatges pròpies del nivell de son o *semison* s'obren pas pressionant la consciència. Aquests somiejos actuen, es manifesten en la vigília per pressió dels altres nivells. Això ocorre amb la finalitat d'alleujar tensions. Però també els somiejos en vigília serveixen per compensar dificultats de situació o necessitats que experimenta el subjecte. Això, en la seva última arrel, està emparentat amb el problema del dolor i aquest és l'indicador intern i el registre intern que es té quan el subjecte no es pot expressar en el món i llavors apareixen imatges compensatòries. Quan parlem de fantasieig o somieig en vigília no ens referim al nivell de *semison*, ja que el subjecte pot continuar realitzant les seves activitats quotidianes mecànicament, és a dir “somiant despert”. El subjecte no ha descendit al *semison* o al son profund; el subjecte segueix amb les seves activitats quotidianes però, no obstant això, els somiejos comencen a rondar.

Observem que la ment es trasllada d'un objecte a un altre, instant rere instant. Que és molt difícil mantenir una idea, un pensament, sense que es filtrin elements aliens a ells, és a dir: altres imatges, altres idees, altres pensaments. A aquests continguts erràtics de consciència, els anomenem “somiejos”. Aquests somiejos o divagacions depenen de les pressions dels altres nivells, també d'estímuls externs com ara sorolls, olors, formes, colors, etc. i d'estímuls corporals com tensió, calor, fam, set, incomoditat, etc. Tots aquests estímuls interns i externs, totes aquestes pressions que estan actuant en els altres nivells, es manifesten formant imatges i pressionant el nivell vigílic. Els somiejos són inestables i canviant i constitueixen impediments al treball de l'atenció.

Anomenem “somiejos secundaris” a aquells que es desapareixen quotidianament i que tenen caràcter situacional, és a dir, passatger. Un individu que es troba en una situació és sotmès a un conjunt de pressions externes i sorgeixen respostes de somiejos secundaris; canvia a una altra situació i sorgeixen altres respostes de somiejos secundaris. Els considerem com a somiejos secundaris o situacionals perquè es desapareixen en resposta, en compensació de situacions més o menys precises.

Però existeixen altres somiejos de fixesa o repetició més gran que fins i tot si varien denoten un mateix clima mental, una mateixa “atmosfera” mental. Aquelles imatges que van sorgir per única vegada en una situació donada i després van desaparèixer són ben diferents d'aquestes altres imatges que, encara que canviem de situació, apareixen repetidament. Aquests somiejos que no són secundaris poden canviar també, a la seva manera. Però tenen permanència encara que sigui en això del clima mental, tenen un

sabor similar. Com a digressió, es pot observar que les paraules que estem usant són netament sensorials. Parlem de “clima”, com si fos tàctil la percepció d'aquest fenomen. Parlem de “sabor”, com si es pogués degustar un somieig... ja tornarem sobre aquestes particularitats més endavant.

A vegades aquests mateixos somiejos apareixen en els fantasiejos del semison i també en el son nocturn. L'estudi dels somiejos secundaris i dels somiejos en els altres nivells serveix per determinar cert nucli fix de divagació que és un fort orientador de tendències psíquiques. En altres paraules, que les tendències vitals d'una persona, a part de les condicions que imposen les circumstàncies, van llançades a aconseguir aquesta imatge, aquest somieig fix que les guia. Aquest nucli fix es manifestarà com a imatge; aquesta imatge tindrà la propietat d'orientar el cos, d'orientar les activitats en una direcció. La imatge apunta en una determinada direcció i cap allà va tota l'estructura.

El *nucli de somieig* orienta nombroses tendències de la vida humana en una direcció no advertida clarament des de la vigília i moltes de les raons que una persona pugui donar sobre algunes de les seves activitats, en realitat són mogudes per aquest nucli i no són mogudes per aquestes “raons”; més aviat aquestes raons són funció d'aquest nucli. Conseqüentment, els canvis en el nucli provoquen canvis en l'orientació d'algunes tendències personals. Sempre aquesta persona continua buscant com satisfer les seves necessitats, però sempre aquest nucli continua ponderant la direcció. En altres casos, el nucli queda fixat, queda adherit a una etapa de la vida, encara que les activitats generals es vagin modificant. Aquest nucli de somieig no es visualitza sinó que s'experimenta com a clima mental. Les imatges guien les activitats de la ment i podem registrar-les però aquest nucli de somieig no és una imatge; aquest nucli de somieig és el que determinarà imatges compensatòries. Així doncs, el nucli de somieig no és una imatge sinó que és aquest clima mental que s'experimenta. El nucli motivarà la producció de determinades imatges que, conseqüentment, portaran a una activitat.

Exemple de nucli negatiu és un sentiment de culpa permanent, per exemple. Un senyor té un sentiment de culpa permanent. Ell no ha fet cap cosa reprobable, o sí, però el que ell experimenta és aquest estat de culpa, ell se sent culpable. Ell no té cap imatge però experimenta aquest especial estat de consciència. Prenguem, en un altre exemple, el sentiment tràgic del futur. Tot el que passarà sortirà malament. Per què? No se sap. Prenguem el sentiment continu d'opressió. El subjecte està oprimat, diu que “no es troba amb si mateix” i sent que les coses se li venen damunt... No hi ha per què pensar, no obstant això, que tots els nuclis siguin negatius.

Els nuclis romanen fixats durant anys i apareixen els somiejos compensatoris d'aquests nuclis. Durant llarg temps aquests nuclis van operant. I van donant lloc al naixement de somiejos compensatoris. Així, per exemple, si el nucli que pressiona constantment és semblant al sentiment d'abandó, si aquest subjecte es troba abandonat, si aquest subjecte es troba desprotegit, si experimenta aquest sentiment de desprotecció i d'abandó, és molt probable que sorgeixin somiejos compensatoris d'adquisició, de possessió i que aquestes imatges guiïn les activitats del subjecte. Segurament, això passa no solament en l'àmbit individual sinó en l'àmbit social i en determinats moments històrics. Segurament, en èpoques de fractura històrica augmenten aquestes imatges de possessió desmesurada, perquè augmenten els climes d'abandó, els climes de despossessió, la falta de referències internes.

Els somiejos secundaris donen respostes compensatòries a estímuls, siguin estímuls de situació o de pressions internes, perquè la seva funció és la de descarregar les tensions produïdes per aquestes dificultats internes. Per tant, els somiejos secundaris són molt variables però s'hi observen algunes constants. Es pot advertir que aquests

somiejos giren entorn d'un clima particular. Aquests somiejos van variant segons la situació, es van expressant de manera diferent, però tenen quelcom en comú. I això en comú que tenen ens fa advertir la presència d'un clima particular que té a veure amb cadascun d'ells. Aquest clima comú que tenen els somiejos secundaris delata el nucli de gran fixesa que és el que no gira situacionalment, sinó que és el que roman en les diferents situacions.

En un dels exemples esmentats, el subjecte està en una situació que li és summament ingrata i pensa que tot li sortirà malament. Ho canviem a una situació que li és summament grata i continua pensant que tot li sortirà malament. De manera que fins i tot variant les situacions, aquest clima continua pressionant i continua disparant imatges. Quan el nucli de somieig comença a manifestar-se com a imatge fixa, aquest nucli comença a variar, puix que la seva tensió bàsica ja s'orienta en el sentit de la descàrrega. Podem usar una figura explicativa: el sol no es veu quan és a dalt, el sol es veu en l'horitzó, a la sortida i a la seva posta. Amb el nucli de somieig succeeix el mateix: no se'l veu en plena activitat fins i tot quan la seva pressió és més forta. Se'l veu just quan s'origina o se'l veu quan declina. El nucli pot durar anys o tota la vida, o modificar-se per accident. El nucli també pot canviar en variar una etapa vital. Si aquest nucli, si aquest clima fix ha sorgit és perquè està relacionat amb determinades tensions i en canviar l'etapa vital aquestes tensions es modifiquen considerablement. L'orientació de la vida comença a canviar i la conducta experimenta modificacions importants. L'orientació de la vida canvia perquè han canviat aquests somiejos que donen direcció cap als objectes, i aquests somiejos que donen direcció han canviat perquè ha canviat el clima que els determina, i els climes han canviat perquè ha canviat el sistema de tensions internes, i el sistema de tensions ha canviat perquè ha canviat l'etapa física del subjecte, o perquè ha sorgit un accident que ha provocat també el canvi en el sistema de tensions.

Els centres que hem examinat en alguns casos donen ordres a altres centres. Els centres voluntaris, com el centre intel·lectual, donen ordres a les parts voluntàries dels altres centres, però no a les parts involuntàries dels altres centres i molt menys als centres instintius, particularment al centre vegetatiu en el seu treball intern. Aquest centre intel·lectual no dona ordres i si les dona ningú li respon. No varia la pressió sanguínia, ni varia la circulació, ni varien els tons profunds perquè l'intel·lecte doni ordres. La cosa és a l'inrevés. Les pressions internes que donen lloc al naixement del nucli de somieig estan lligades al funcionament dels centres instintius. I per això aquests nuclis varien amb els canvis d'etapa fisiològica, de la mateixa manera que els accidents físics greus aconseguen efectes semblants. Així és que aquests nuclis no canvien per ordres rebudes des del centre intel·lectual, per exemple, sinó que aquests nuclis canvien quan canvia l'activitat vegetativa, per la qual cosa és molt difícil modificar voluntàriament aquests nuclis. Aquests nuclis varien amb els canvis d'etapes fisiològiques. Hem dit, a més, que els 'xocs' emotius poden també formar o modificar un nucli de pressió interna, ja que la part involuntària del centre emotiu, segons hem explicat, dona senyals a tots els centres modificant-los en la seva acció. Si el xoc emotiu és intens pot modificar per molt de temps el funcionament del centre vegetatiu. Exemples n'hi ha a dojo. Aquest xoc emotiu pot desencadenar, des d'aquest moment, un nou nucli de pressió i apareix la compensació conseqüent. També els somiejos secundaris hauran de mostrar el sorgiment d'un nou tema permanent, malgrat la seva variabilitat, i les cerques o les intencions vitals del subjecte s'orientaran d'una altra manera, variant també el seu comportament en el món. El subjecte va rebre un fort xoc i a partir d'aquest xoc va canviar la seva vida. A partir d'aquest xoc van canviar les seves activitats i les seves cerques vitals. Aquests xocs emotius poden actuar amb tal força que, a més, provoquin alteracions serioses en alguns punts del centre vegetatiu,

ja que el centre emotiu, en la seva part involuntària, actua sobre el centre vegetatiu i el modifica. Xocs que arriben a aquests nivells de profunditat emotiva poden provocar alteracions serioses en alguns punts del centre vegetatiu, i apareixen disfuncions i somatitzacions. Somatitzacions per acció emotiva, és a dir, malalties físiques causades per accidents emotius.

Resumint. Hem parlat dels nivells de consciència dient que existeixen punts corporals des dels quals es manegen aquests nivells, així com hi ha altres punts corporals que manegen els centres. Aquests punts corporals detecten senyals i al seu torn donen senyals perquè el nivell de treball d'aquesta estructura pugi o baixi.

Hem dit que en el nivell de vigília les activitats intel·lectuals es despleguen enormement. Que en el nivell de son aquestes activitats disminueixen considerablement, encara que les imatges augmentin en el seu poder. I que en el nivell de semison trobem tot això barrejat.

Hem diferenciat entre nivells de consciència i estats en què es pot trobar un determinat nivell. Hem dit que els somiejos que apareixen en el nivell vigílic són productes de tensions situacionals o productes de les pressions dels altres nivells. Així és que els somiejos que apareixen en el nivell de vigília no són indicatius de nivells, sinó que reflecteixen estats.

Hem parlat també que aquests somiejos situacionals tenen entre si algun tipus de relació. Una relació que no va per la imatge, sinó que va pel clima. Aquesta relació de clima que tenen els somiejos secundaris entre si ens permet parlar d'un nucli de somieig. Aquest nucli de somieig té gran fixesa i respon a tensions profundes. El nucli varia amb dificultat al llarg del temps, però hi ha determinats xocs emotius profunds que el poden bombardejar i també els canvis d'etapa vital hi provoquen modificacions.

És el nucli de somieig el que orienta les tendències de la vida humana. Els somiejos secundaris donen respostes compensatòries a estímuls de situació i són envaïts pel clima del nucli de somieig. Les pressions internes que donen lloc al naixement del nucli de somieig estan lligades al funcionament dels centres instintius. Així que aquests nuclis estan lligats fortament al centre vegetatiu i al centre sexual. Són ells els que en realitat motiven el sorgiment del nucli de somieig.

COMPORTAMENT. PAISATGE DE FORMACIÓ

L'estudi dels centres, dels nivells de consciència i del comportament en general ha de permetre'ns articular una síntesi elemental del funcionament de l'estructura psíquica humana. Ha de permetre'ns comprendre, elementalment també, aquests mecanismes bàsics que guien les activitats de l'ésser humà segons sofriment o plaer, i ha de permetre'ns comprendre no sols la captació real que aquesta estructura humana fa de la realitat circumdant, sinó també la captació il·lusòria que aquesta estructura fa de la realitat circumdant i de la pròpia realitat. Aquests són els punts que importen per a nosaltres. El nostre fil conductor està llançat en direcció cap a la comprensió del sofriment, del plaer i de les dades psicològiques que poguessin ser veritables o il·lusòries.

Entrem en el tema del comportament.

L'estudi del funcionament dels centres i el descobriment dels seus cicles i ritmes, permet entendre velocitats i tipus de reacció enfront del món en el seu aspecte més maquinal. D'altra banda, l'examen dels somiejos i del nucli de somieig ens posa en contacte amb forces inhibidores o mobilitzadores de certs comportaments que

s'assumeixen enfront del món. Però a més de l'aspecte mecànic psíquic i corporal, a més de l'aspecte mecànic del comportament, reconeixem factors de tipus social, de tipus ambiental i d'acumulació d'experiència al llarg de la vida, que actuen amb igual força que els factors mecànics en la formació d'aquest comportament. I això és així perquè, a part de les estimulacions que poguessin arribar a l'estructura psíquica (i a les quals aquesta respon immediatament), hi ha altres estimulacions no ocasionals que romanen en l'estructura i continuen donant senyal amb fixesa relativa. Estem parlant del fenomen de la retenció dels instants en què es produeixen els fenòmens. Aquests fenòmens no es produeixen simplement i desapareixen definitivament. Tot fenomen que es produeix, que modifica la postura d'aquesta estructura, a més, s'hi emmagatzema. De manera que aquesta memòria amb què compta aquesta estructura (memòria no sols dels estímuls sinó memòria de les respostes als estímuls, i memòria també dels nivells que han treballat en el moment dels estímuls i de les respostes), pressionarà, influirà decisivament sobre els nous esdeveniments que ocorrin en el psiquisme. Així doncs, no comptarem en cada fenomen que es produeixi amb una situació primera, sinó que *comptarem amb el fenomen i tot el que li va esdevenir anteriorment*. Quan parlem del comportament, ens referim a aquest factor de retenció temporal que és de summa importància.

Un important factor formador de conducta és la biografia pròpia, que és tot el que ha anat succeint al subjecte al llarg de la seva vida. Això pesa en l'estructura humana tant com l'esdeveniment que en aquest moment es produeix. Vistes així les coses, en un comportament determinat enfront del món està pesant tant l'estímul que en aquest instant es rep, com tot allò que forma part del procés anterior d'aquesta estructura. Normalment es tendeix a pensar que aquest és un sistema simple d'estímul i de resposta però si parlem d'estímul, també el que ha esdevingut anteriorment és un estímul actual. La memòria no és, en aquest sentit, simple acumulació de fets passats. La memòria, en aquest sentit, és un sistema d'estímuls actuant des del passat. La memòria és alguna cosa que no simplement s'ha acumulat en aquesta estructura, sinó que està viva, està vigent i està actuant amb intensitat similar a la dels estímuls presents. Aquests esdeveniments podran o no ser evocats en un nivell determinat de consciència però, siguin o no evocats, la seva acció és fatal en tot instant en què l'estructura va rebent estimulacions del món i es va comportant enfront del món. Sembla important tenir en compte el fet biogràfic, el fet històric en la vida humana i considerar-ho actuant d'una manera present, no simplement d'una manera acumulativa, com si es tractés d'un reservori que obre les seves portes únicament quan es recorden els esdeveniments passats. Es recordin o no es recordin, aquells esdeveniments van ser els formadors del comportament.

Parlar de biografia és el mateix que parlar d'història personal. Però aquesta història personal, segons l'entenem, és una història viva i actuant. Aquesta història personal ens porta a considerar un segon aspecte i és el que apareix com a codi enfront de situacions donades. És a dir, els esdeveniments provinents d'un medi susciten no una resposta sinó un sistema estructurat de resposta. I aquest sistema de resposta serveix en moments posteriors per efectuar comportaments similars.

Aquests codis de situació, és a dir, conductes fixes que l'ésser humà adquireix (probablement per estalviar energia i també probablement com a protecció de la seva integritat) són el conjunt de rols.

Els rols són hàbits fixos de comportament que es van formant per la confrontació amb els diferents medis en què li toca viure a una persona: un rol per al treball, un rol per a la família, un rol per a les amistats, etc. Aquests rols no estan actuant solament quan sorgeix la confrontació amb un medi donat. Aquests rols estan actuant també en tot

moment, encara que no estiguem confrontats amb la situació donada. Es manifesten, es posen en evidència, quan l'estímul de situació entra en una franja determinada del comportament humà.

Distingim els rols familiars, els rols laborals, diferents rols de situació que una persona pot haver fixat, pot haver gravat. I llavors és clar que quan aquesta persona entra a la seva feina el seu comportament s'adequa, pren un rol propi de la seva feina i que és diferent del rol que pren davant de la seva família. Però també hi ha en el rol que pren en aquesta situació donada molts components propis dels rols de confrontació amb altres situacions. És com si nombrosos rols d'altres situacions es filtressin en la situació que està gravada per respondre en aquest medi. De vegades aquests altres rols no es filtren només per acció, no es manifesten amb les seves característiques per acció sinó per inhibició. Per exemple, una persona ha gravat el seu rol de feina, ha gravat el seu rol de família i ha gravat altres nombrosos rols. Però el seu rol de família és inhibitori, el seu rol de feina no té cap motiu per manifestar-se inhibitoriament, i llavors succeeix que apareixen aquestes infiltracions pròpies de la relació familiar en la relació de feina, i sorgeixen fenòmens inhibitoris que no han estat gravats en el rol de feina. Això és summament freqüent i llavors es produeix una espècie de traspàs de dades inhibitories o activadores de rols que corresponen a franges diferents de confrontació amb el món.

Així com hem estat parlant d'un treball de centres de tipus dinàmic i estructural i no hem parlat d'aquests centres com si fossin compartiments estancs i aïllats; així com hem parlat d'un treball de nivells summament dinàmic, estructural, on aquests nivells són mútuament actants, en el comportament estem parlant també d'una estructura (en aquest cas de rols), en la qual succeeix alguna cosa més que deixar anar una fitxa de computadora enfront d'un estímul donat.

Es pot advertir una dinàmica contínua en l'estructura humana. Si busquem alguns exemples, veiem que la gent molt jove no té formada encara aquesta capa protectora de rols. Aquesta gent jove es troba desprotegida en la confrontació amb el món perquè no ha gravat encara determinats codis. Pot haver gravat el codi bàsic de relació familiar i no gaire més. A mesura que avança en edat i a mesura en què el medi va exigint una quantitat de comportaments, es van ampliant aquestes capes de rols. Això és el que hauria de succeir. En realitat això no succeeix completament perquè hi ha nombrosos fenòmens que impedeixen aquest guany en seguretat en el maneig del medi. Es produeixen errors de rol. Tal és el cas d'un individu que es comporta en un lloc amb el rol d'altres situacions. Per exemple, a la seva feina es comporta amb rols familiars. Llavors es relaciona amb el seu cap de la manera en què es relaciona amb el seu germà i això porta aparellat, lògicament, nombrosos problemes i confrontacions. També pot haver-hi error de rol quan la situació és nova i el subjecte no encerta a adaptar-se.

L'estudi de la història personal, l'estudi de la biografia, i l'estudi d'aquests codis de comportament, d'aquests rols de comportament, aclareixen alguns aspectes i llancen llum sobre algunes inhibicions en altres camps. Per exemple, en el treball dels centres i també en l'estructuració dels somiejos. De manera que aquests centres i aquests nivells de treball també són modificats en la seva acció per aquestes codificacions que es van fent, per aquesta història personal, per aquesta biografia.

Podem afinar una mica més el nostre estudi sobre el comportament introduint uns conceptes que resultaran senzills i operatius. Així doncs, diem "paisatge de formació" al conjunt de gravacions que configuren el substrat biogràfic sobre el qual van sedimentant hàbits i trets bàsics de personalitat. La formació d'aquest paisatge comença en el naixement. Les gravacions estructurades bàsiques comprometen no sols un sistema de records sinó tons afectius, una forma característica de pensar, una manera típica d'actuar i, en definitiva, una manera d'experimentar el món i d'actuar-hi.

L'estructuració que progressivament anem fent del món que ens envolta es troba fortament influïda per aquesta base de records que ha inclòs objectes tangibles, però també intangibles, com valors, motivacions socials i relacions interpersonals. Podem considerar la nostra infància com l'etapa vital en la qual el paisatge de formació es va articular plenament. Recordem la família funcionant de manera diferent que en el dia d'avui; també s'ha modificat la nostra concepció de l'amistat, de la companyonia i, en general, de les relacions interpersonals. Els estaments socials tenien, en aquella època, una definició diferent i també ha variat el que s'havia de fer i el que no (la normativa epocal), els ideals personals i grupals. En altres paraules: els objectes intangibles que van constituir el nostre paisatge de formació s'han modificat. No obstant això, el paisatge de formació es continua expressant en la nostra conducta com una manera de ser i de moure'ns entre les persones i les coses. Aquest paisatge també és un to afectiu general i una "sensibilitat" d'època que no concorda amb l'actual.

Hem de considerar la "mirada" pròpia i la dels altres com a determinants importants del nostre paisatge de formació. Són nombrosos els factors que han actuat en nosaltres per anar produint un comportament personal al llarg del temps, una codificació sobre la base de la qual donem respostes i ens ajustem al medi. La mirada pròpia sobre el món i les mirades alienes sobre un mateix actuaven, doncs, com a reajustaments de conducta i gràcies a tot això es va anar formant un comportament. Avui comptem amb un enorme sistema de codis encunyat en aquella etapa de formació i l'experimentem com un "rerefons" biogràfic al qual respon la nostra conducta que s'aplica a un món que, no obstant això, ha canviat.

Nombroses conductes formen part del nostre comportament típic actual. Aquestes conductes podem entendre-les com "tàctiques" que utilitzem per desenvolupar-nos en el món. Moltes d'aquestes tàctiques han resultat adequades fins ara, però hi ha unes altres que reconeixem com a inoperants i, fins i tot, com a generadores de conflicte. I tot això té no poca importància en jutjar la nostra pròpia vida entorn del tema de l'adaptació creixent. A hores d'ara s'és en condicions de comprendre les arrels de nombroses compulsions associades a conductes iniciades en el paisatge de formació. Però la modificació de conductes lligades a valors i a una determinada sensibilitat, difícilment pot realitzar-se sense tocar l'estructura de relació global amb el món en què es viu actualment.

EL SISTEMA DE DETECCIÓ, REGISTRE I OPERACIÓ. SENTITS, IMAGINACIÓ, MEMÒRIA, CONSCIÈNCIA

Les tres vies d'experiència que hem esmentat al principi (la sensació, la imatge i el record) han de ser estudiades més acuradament.

Sense sensació, no hi ha dolor, no hi ha plaer. La imaginació cal que sigui registrada. Sense aquest registre no podem parlar d'imaginació. Si registrem el treball de la imaginació és perquè aquesta arriba al punt de registre com a sensació. El dolor també s'obre pas a través de la memòria. El registre d'aquest dolor, que s'obre pas des de la memòria, és possible gràcies al fet que la memòria s'expressa com a sensació. Es tracti d'imaginació o es tracti de memòria, tot és detectat com a sensació. El dolor no rau en la imaginació, el dolor no rau en la memòria, el dolor rau en la sensació a la qual es redueix tot impuls. Es té memòria d'alguna cosa, perquè es registra aquest fet; s'imagina sobre alguna cosa, perquè es registra aquest fet. De tal manera que és aquest registre, aquesta sensació, la que ens dona informació sobre allò que es memoritza, sobre allò que s'imagina. És clar que per no confondre les coses distingirem entre la sensació pròpiament dita (aquella que prové dels sentits) d'altres sensacions

(que no provenen dels sentits), com les que provenen de la memòria o les que provenen de la imaginació. A aquestes dues últimes no les anomenarem sensació perquè no se'ns confongui la descripció.

Però si reduïm les coses als seus últims elements, comprovem que una imatge i una dada mnèmica arriben a quelcom que les registra com a sensació. Diem que es registra l'activitat d'aquests sentits, diem que es registra l'activitat de la memòria, que es registra l'activitat de la imaginació. En dir "registre", fem distincions entre una arribada per una via o una arribada per una altra via. I anotem que hi ha "quelcom" que registra. Sense aquest "quelcom" que registra, no podem parlar d'allò registrat. I el que registra ha de tenir també la seva constitució. Segurament també en tindrem sensació. Estem parlant del registre de l'entitat que registra i a aquesta entitat l'anomenem "consciència".

Aquest aparell que registra és en moviment i les activitats que registra també són mòbils. No obstant això, té certa unitat. De vegades s'identifica aquest aparell amb el jo. Però el jo, a diferència de la consciència, no sembla estar constituït des del començament sinó que es va constituint en l'ésser humà. D'altra banda, del jo no es pot parlar si no es fixen els seus límits i sembla que aquests són definits per la sensació del cos. Aquest jo s'ha d'anar constituint en l'ésser humà a mesura que es constitueix el conjunt de les sensacions del cos... per descomptat que la memòria rau en el cos, la imaginació rau en el cos, els sentits rauen en el cos i l'aparell de registre de tot això rau en el cos i es troba lligat a les sensacions del cos.

Com les sensacions del cos operen des del naixement (i fins i tot abans), ja des del començament es va constituint aquesta sensació general del cos, a la qual alguns identifiquen amb el jo, però en realitat s'està parlant de la consciència com aparell de registre. Diguem que molt en la infància, molt a prop del naixement, el jo no funciona. No es neix amb un jo. La identificació amb el propi jo es realitza a mesura que les sensacions del cos es codifiquen gràcies a l'aparell de memòria. No hi ha jo sense memòria, i aquesta memòria no pot funcionar si no hi ha dades. Aquestes dades comencen a articular-se a mesura que l'experiència es desenvolupa. Estem dient que un nen no té jo. Un nen pot percebre un nosaltres però no sap si el seu cos comença o acaba en un objecte. Un nen no sap si ell és jo o si la seva mare és jo. Aquest jo es va articulant per acumulació d'experiència.

Diem que tots els fenòmens i processos psíquics rauen en el cos, però on és el cos? El cos per al jo que s'ha constituït és fora d'ell i és dins d'ell. Quins són els límits del cos? Els límits del cos tenen a veure amb la sensació. Però si la sensació s'estengués més enllà del cos, quins serien llavors els límits del cos? Això té certa importància, perquè si distingim el tacte extern com a límit del cos, per exemple, el cos acaba on acaba el tacte extern. El cos comença allà on es registren sensacions sobre la pell. Però podria succeir que no es tingués límit tàctil, que la temperatura d'aquesta pell fos al mateix nivell tèrmic que el medi que envolta aquesta pell, llavors no se sabria exactament quins són els límits d'aquest cos; fins on arriba aquest cos. Coneixem moltes il·lusions sensorials i sabem que quan una persona s'estira relaxadament i la temperatura ambient és una temperatura molt aproximada a la temperatura de la pell, s'experimenta la sensació que el cos s'engrandeix, no perquè està ocorrent un fenomen extraordinari, tot el contrari, està succeint la il·lusió d'engrandiment del cos perquè no hi ha límit del cos i no n'hi ha perquè la temperatura d'aquesta pell amb aquest medi és la mateixa. Així és que segons es posi límit a les sensacions, es constitueix la sensació del cos propi.

Diem que una de les vies del dolor és la via de la sensació. I en parlar de sensació ens estem referint ja a això que es percep mitjançant certs aparells de què disposa el cos. Vegem. Tinc la sensació d'un objecte extern. Però també la sensació d'un dolor intern.

La sensació d'aquest dolor intern on és? Segurament la registro en aquest aparell del qual parlàvem al principi. Però on és la sensació? La sensació sembla ser a l'interior del meu cos. I quan veig l'objecte extern, on és la sensació? La sensació també és a l'interior del meu cos. I què fa distingir l'objecte que és a l'interior de l'objecte que és a l'exterior? No la sensació, per cert, ja que tant la sensació del que ocorre fora com del que ocorre dins, és registrada en el meu interior. No puc registrar una sensació del que hi ha fora, fora del meu cos. Haig de registrar les sensacions (es tracti d'objectes externs o d'objectes interns) dins del meu cos. Però, no obstant això, dic que un objecte que percebo és fora. I com dic d'un objecte que percebo que "és fora" i d'un altre que "és dins" si de totes maneres el registre sempre és dins? Ha d'haver-hi algun funcionament particular de l'estructura que permeti establir aquestes distincions.

Jo recordo un treball que vaig estar fent, on registro el record d'aquest esdeveniment? El registre en el meu interior. Imagino un treball que faré immediatament o que faré en el futur, on registro això que faré? Ho registro en el meu interior, per cert. Però els esdeveniments que apareixen en la meva pantalla de representació apareixen com "fora". Estic recordant, percebent, o imaginant activitats que semblen ocórrer fora. La representació interna que tinc de tot això, se'm presenta com si ocorregués en el món extern.

Si ara observo on registro aquestes imatges (siguin pròpies de la imaginació o siguin pròpies de la memòria), veig que les registro en una mena de "pantalla", en una mena d'"espai" de representació. I aquest espai de representació és en el meu interior. Si tanco els ulls i recordo alguna cosa, observo que això que recordo es dona en una espècie de pantalla, en un espai de representació. I què estic fent llavors amb tot això que passa dins, respecte dels objectes i dels esdeveniments que succeeixen en l'exterior? Segurament estic fent una cosa diferent del que succeeix en l'exterior. Diré que ho "reflecteixo", diré que ho "tradueixo", diré el que vulgui, però en tots els casos estic fent operacions en el meu interior que tenen a veure alguna cosa amb fenòmens que no li són propis... Com funciona tota aquesta maquinària és qüestió d'un estudi detingut.

En què es pot diferenciar una sensació que atribueixo a un objecte del món extern d'una sensació que atribueixo a un objecte del món intern? En les sensacions en si mateixes, o en certs límits que el cos posa a aquests mons?

Hem de reconèixer que hi ha certa relació entre les sensacions que tinc del món extern, els records que tinc del món extern i la imaginació que tinc del món extern. No podem dir a la lleugera que tot això sigui il·lusió. No és il·lusió per la simple raó que si penso en un objecte, i després em mobilitzo cap a aquest objecte, i tinc la sensació d'aquest objecte, hi ha alguna cosa que concorda entre el que he recordat de l'objecte, entre el que he imaginat de l'objecte i el que ara percebo de l'objecte. És evident que jo puc memoritzar aquest objecte, després obrir els ulls i trobar-me amb l'objecte. Formes més, formes menys, colors més o colors menys, distàncies més o menys, però m'ho puc trobar tot. És més, puc dir-li a algú que allà hi ha un objecte i aquest algú representar o trobar l'objecte. És a dir, hi ha alguna cosa que concorda, deformada o no. Però clar, també podria ser, per exemple, daltonià i percebre aquest objecte que és d'un color com si fos d'un altre. Així és que si bé hi ha acord entre totes aquestes funcions, també pot haver-hi acord d'il·lusions. Per a nosaltres és important comprendre com és possible que concordin funcions tan heterogènies, perquè d'alguna manera concorden, i ho fan gràcies a aquest aparell coordinador i processador de totes aquestes dades diferents. És evident que aquests senyals estan coordinats entre si i hi ha una consciència que les coordina. Entre les funcions de la consciència apareix el jo que registro com el punt de decisió de les meves activitats en el món extern i de certes

activitats que regulo voluntàriament en el meu món intern. El jo és en el cos. Però com és en el cos aquest jo? És en el cos com una localització física, o aquest jo s'ha anat constituint per una massa d'experiència, una suma d'experiències? O tal vegada aquest jo és una estructura que s'articula pels diferents senyals que arriben a un punt determinat? Pot ser que aquest jo que coordina comenci a coordinar després de comptar amb una massa informativa crítica, perquè si aquesta massa no s'ha format encara, el jo no apareix i el mateix cos és confós.

Estudiarem per parts com és això de les sensacions que es registren en l'exterior del cos i a l'interior del cos.

Tenim un esquema on apareix aquesta estructura a la qual arriben impulsos i de la qual surten respostes. Aquests impulsos arriben a un aparell determinat que els detecta. Aquest aparell detector d'impulsos és l'aparell dels sentits. Aquest aparell censa dades del món extern i també de l'intern. Les dades arriben a aquest aparell, però a més percebo que aquestes dades poden ser reactualitzades encara que no estiguin arribant en aquest moment. Dic llavors que aquestes dades que arriben a aquest punt de registre, arriben també simultàniament a un aparell que les emmagatzema. Aquestes dades són emmagatzemades. Es tracti de dades del medi extern o del medi intern, aquestes dades que arriben són emmagatzemades. Allà on tingui registre d'aquestes dades, simultàniament s'han gravat i això em deixa en condicions d'extreure ara dades anteriors. Tot això ocorre davant de sentits que tenen localitzacions físiques diferents i que es troben en moviment continu però que tenen relacions entre si i que no estan absolutament compartimentats. Així doncs, quan un sentit detecta alguna cosa, ocorren modificacions en els altres sentits. Si es percep a través o mitjançant els ulls és gràcies al fet que el sentit de l'ull és en moviment (no simplement en moviment físic extern muscular per localitzar la font de llum), és en activitat. L'ull no es posa en activitat simplement en rebre la llum. El sentit de l'ull és en moviment, és en activitat i s'hi produeix una variació quan arriba un impuls. Tots els altres sentits també són en activitat i quan l'ull percep un fenomen extern, també es produeix variació en el moviment dels altres sentits.

Això que està passant en els sentits externs, està passant també en els sentits interns. Els sentits interns també són en activitat, de manera que pot molt bé succeir que algú estigui percebent amb l'ull un objecte i que també estigui percebent internament un mal de panxa. I aquest percebre amb l'ull l'objecte, simultàniament a percebre amb sentits interns el mal de panxa, fa que aquesta informació vagi a la memòria simultàniament. Per exemple, arribo a una ciutat i tot em surt malament. Després recordo aquesta ciutat i què dic d'aquesta ciutat? Dic que "aquesta és una ciutat desastrosa". I per què dic que aquesta és una ciutat desastrosa? Perquè m'ha anat malament en aquesta ciutat. I què és això de "m'ha anat malament"? És simplement per les percepcions que he tingut? O una quantitat de situacions en què he estat, una quantitat de gravacions d'una altra naturalesa que no són les perceptives externes? Sens dubte que han estat treballant altres gravacions, altres sensacions internes. Segurament és el que passa amb tot, no sols amb aquella ciutat desagradable. Sembla que quan registro alguna cosa ho gravo i si ho registro simultàniament amb les dades d'altres sentits, ho gravo també en simultaneïtat. Sembla que de continu s'està rebent informació de tots els sentits i de continu s'està gravant tota aquesta informació. I sembla que es condiciona i s'enganxa aquesta informació d'un sentit amb la informació d'un altre sentit.

De vegades, en captar-se certes fragàncies per l'olfacte, la memòria evoca situacions visuals completes. I què té a veure l'olfacte amb totes aquestes situacions visuals? És obvi que els sentits estan encadenats entre si. De vegades, quan un sentit es posa en marxa els altres baixen el seu nivell d'activitat. Quan tots els sentits estan sent

bombardejats, hi ha problema per al registre. Però quan es para atenció (i ja veurem què és això de l'“atenció”) sobre un sentit, els altres sentits tendeixen a aquietar-se. És com si tots els sentits estiguessin fent soroll en el seu escombratge i estiguessin alertant a aquest jo. Com si tots els sentits es trobessin en cerca. Llavors, quan un senyal arriba a un sentit, tots els altres tendeixen a aquietar-se. Els sentits encara que no percebin cap dada externa són en moviment i estan produint el seu soroll, estan donant informació d'ells mateixos. Hi ha un fons de soroll que va baixant a mesura que els sentits s'especialitzen en una àrea determinada de percepció.

I la memòria què fa? Pren dades dels sentits i també pren dades de les operacions d'aquell aparell de gravació. Jo recordo, per exemple, les operacions mentals que he estat fent: primerament tinc sensació de les mateixes operacions mentals, puc parlar de les meves operacions mentals perquè en tinc sensació. Tinc sensació de les meves operacions, aquestes són sensacions internes, tanta sensació com un mal de panxa. Estem prenent certes precaucions i estem discutint amb determinades postures que circulen per aquí, postures que suposen que les operacions mentals no tenen res a veure amb el cos, perquè el cos té a veure amb les operacions de l'aparell digestiu, o amb allò que els ulls perceben i quan es parla de les coses de l'“esperit”, no hem de relacionar-les amb el cos (?). Estem discutint amb els qui suposen que hi ha un esperit que no té res a veure amb el cos. I si hi ha un esperit que no té res a veure amb el cos i és qui realitza aquestes operacions, qui registra aquestes operacions?, on es registren aquestes operacions?, i com s'evoquen després aquestes operacions? Si es parla d'un esperit, serà perquè tinc registre d'aquest esperit, i si tinc registre d'aquest esperit, és perquè alguna cosa pot ser impressionada per aquest esperit. I si no tinc sensació d'aquest esperit, no en puc parlar.

Hi ha uns altres que pensen que l'aparell psíquic és una suma de sensacions, com si no hi hagués altres aparells complicats i delicats que coordinessin aquestes sensacions, que les fessin funcionar en estructura. Amb ells també s'ha discutit en el seu moment, amb aquells que creien que les activitats de la ment eren simple suma de sensacions. És molt diferent dir que del treball dels sentits, la memòria i la imaginació tinc sensacions a dir que siguin sensació. Hi ha distincions entre ells i hi ha funcions molt diferents amb què compleixen els aparells de sentit i els aparells de representació. De manera que aquest pensament tosc, sensualista, no és exactament del que participem nosaltres. Tampoc participem d'aquest altre pensament enrarit que parla de l'“esperit” com si hi hagués una entitat que no tingués a veure amb els registres ni amb les sensacions. Hi ha els qui parlen de la ment, del dolor de la ment, perquè el dolor del cos no té res a veure amb ells. I aquest dolor de la ment, com és que s'experimenta? S'experimenta en l'esperit, diuen, així com les sensacions artístiques s'experimenten en l'esperit. I qui és aquest cavaller (l'“esperit”) que realitza tantes operacions fora del cos, i com tinc jo les dades d'aquest cavaller?

Per “aparells” entenem l'estructura dels sentits, l'estructura de memòria i l'estructura de consciència amb els seus nivells diferents. Aquests aparells treballen integradament i la connexió que hi ha entre ells s'efectua mitjançant impulsos que, al seu torn, van sofrint distribucions, traduccions i transformacions.

Sentits

L'aparell dels sentits troba el seu origen en un tacte primitiu que s'ha anat especialitzant. Els sentits químics (gust i olfacte) treballen amb partícules que produeixen certes transformacions químiques i, com a resultat, lliuren la dada. El sentit mecànic (tacte) funciona per pressió i temperatura. Els sentits interns de cenestèsia i

cinestèsia funcionen de vegades químicament i de vegades mecànicament. Es registra que succeeix en l'intracòs també per pressió, per temperatura i per transformacions i reaccions químiques. Els sentits de l'oïda i de la vista els coneixem com a sentits físics. L'oïda funciona per percussió, la vista va rebent físicament una acció vibratòria.

En els sentits interns, el cenestèsic proporciona la informació de l'intracòs. Sabem que hi ha nombrosos organuscles, nombrosos òrgans petits de l'intracòs, que prenen mostres químiques, mostres tèrmiques, mostres de pressió. També la detecció del dolor juga un paper important. Gairebé tots els sentits, quan arriben a un cert punt de tolerància, ens donen una sensació de dolor. Podria pensar-se que hi ha un petit aparell especialitzat en la detecció del dolor, però la realitat és que tots els sentits, quan arriben a cert límit de tolerància, ens llancen sensacions doloroses. Aquestes sensacions són les que immediatament posen en marxa una activitat de l'estructura per provocar el rebuig, l'eliminació d'aquestes sensacions intolerables. Així doncs, la sensació que es capta en algun sentit és immediatament lligada a l'activitat del rebuig d'allò que és dolorós. El treball dels centres és detectat cenestèsicament, internament, com així també els diferents nivells de treball de la consciència. També es pot experimentar la sensació de son, la sensació de cansament. La cenestèsia és un sentit summament important al qual s'ha prestat molt poca atenció. El sentit intern, després, s'especialitza i es diferencia entre cinestèsia i cenestèsia. Quan la vigília baixa en el seu nivell de treball, quan baixa el nivell de consciència, aquest sentit intern augmenta la seva emissió d'impulsos.

Com els sentits treballen en dinàmica i en estructura, tots ells són en cerca, fan un escombratge i produeixen un fons de soroll en la informació. Però quan una persona dorm i tanca les parpelles, no és que desaparegui absolutament el contacte amb el món extern, sinó que baixa considerablement el fons de soroll i en baixar la informació del món extern augmenta relativament la informació dels sentits interns. No podem dir amb exactitud si és que augmenten els impulsos interns quan baixa el nivell de consciència, o és que en baixar el nivell de consciència baixa també el treball dels sentits externs, però queda en evidència el treball dels sentits interns. En baixar el nivell de consciència els impulsos del món intern es manifesten amb intensitat més gran.

Aquests sentits interns no es localitzen en la cara, com gairebé tots els altres, ni es localitzen puntualment, ni se'ls pot dirigir amb precisió. Ho envaeixen tot i van subministrant les seves dades sense cap voluntat per part nostra. Per exemple, hom pot tancar els ulls i fer desaparèixer aquesta percepció que estava arribant a l'ull. Hom pot dirigir l'ull en una direcció o altra, però hom no pot fer el mateix amb els sentits interns. Es pot atendre millor determinades sensacions internes, però aquests aparells sensorials interns no tenen aquesta mobilitat i aquestes sensacions no les podem tapar. Així doncs, d'una banda tenen un caràcter de localització no puntual i de l'altra tampoc no tenen mobilitat, no se'ls pot dirigir com als altres sentits. Dins dels sentits interns distingim el sentit cinestèsic, que subministra dades de moviments, de postures corporals i d'equilibri i desequilibri físic.

Així doncs tenim aquí aquesta suma d'aparells en dinàmica, que ens van subministrant dades del món extern i del món intern. Les petjades d'aquesta informació interna i externa, i també les petjades de les operacions mateixes de la consciència en els seus diferents nivells de treball, es rebran en l'aparell de memòria.

L'estructura psíquica (la consciència) coordinarà les dades dels sentits i les gravacions de memòria.

Com hem dit abans, la dada no arriba simplement a un aparell que la percep i que es troba inactiu, sinó que la dada arriba a un aparell que és en moviment. Aquesta dada

que arriba a l'aparell que és en moviment configura la percepció. De manera que la sensació és un àtom teòric, però en realitat allò que ocorre és aquesta dada que arriba a un sentit que és en moviment i que és configurada i estructurada. A això li diem "percepció", que és la sensació més l'activitat del sentit. Llavors, el registre és una estructuració que fa el sentit amb la dada i no la dada simplement.

- **Característiques comunes a tots els sentits**

a) Tots efectuen activitats d'abstracció i d'estructuració d'estímuls segons les seves aptituds. Estem dient que el sentit elimina moltes dades que li arriben i en configura d'altres que no li arriben. Si considerem alguns exemples sobre la percepció de l'ull de la granota, recordaran que aquest animaló únicament tenia la percepció del fet que hi havia un altre ésser viu davant d'ell quan apareixia una forma determinada (corba i bombada), i quan aquesta forma tenia, a més, moviment; i que si no apareixia aquesta forma però tenia moviment, o a l'inrevés, no es produïa registre en l'aparell de detecció d'aquest animaló. Si recorden això, comprendran a què ens estem referint quan parlem de l'abstracció que fa el sentit i, a més, l'estructuració que fa el sentit. I d'aquesta estructuració de diferents dades sorgeix la percepció.

b) Tots els sentits es troben en moviment continu. Són com a radars que van escombrant diferents franges, de la qual cosa també es té proves experimentals.

c) Tots treballen en una franja d'acord amb un to particular que ha de ser alterat per l'estímul. És a dir, tot sentit és en moviment en un to determinat. Quan sorgeix la percepció és perquè s'ha fet variar el to d'aquest sentit. Vostès recorden els experiments amb el nervi òptic de la granota, que sempre tenia un cicle d'un pols per segon i quan arribava l'estímul nerviós començava a tenir un cicle de més velocitat. El sentit era en moviment. Perquè es produeixi la percepció, és necessari que l'estímul aparegui entre llindars sensorials. El sentit està polsant, però si l'estímul que arriba no té energia suficient no és percebut. Si sobrepassa la potència de tolerància, no és percebut com a sensació o percepció d'aquest propi sentit, sinó com a dolor. Aquests llindars tenen mobilitat. Els llindars també s'expandeixen o es contreuen. Així doncs, normalment, quan certes activitats internes, com ara l'atenció, es refereixen a un sentit, el seu llindar tendeix a dilatar-se i els llindars dels altres sentits tendeixen a contreure's. Quan els sentits interns treballen plenament, ampliant les seves franges de percepció, els sentits externs tendeixen a reduir les seves franges. Quan l'atenció és posada en els sentits externs, les franges, els llindars de percepció interna, tendeixen a contreure's. Així doncs, perquè hi hagi percepció és necessari que l'estímul aparegui entre llindars sensorials. Un llindar mínim per sota del qual no es percep i un llindar de tolerància màxima que quan és sobrepasat produeix irritació sensorial o saturació, o el que genèricament anomenem "dolor". En cas que existeixi fons de soroll que prové del mateix sentit o d'altres sentits; o que existeixi un fons de soroll que provingui de memòria, que està subministrant dades mentre s'està percebent; o que existeixi fons de soroll perquè la consciència, en general, està subministrant dades, l'estímul ha d'augmentar la seva intensitat per ser registrat i sense sobrepasar el llindar màxim, perquè no hi hagi saturació i bloqueig sensorial. Quan un senyor està divagant, somiant despert i les seves imatges estan ocupant el seu camp de consciència, l'estímul que apareix ha d'incrementar la seva activitat per ser detectat. De tota manera, quan s'està divagant o somiant despert, l'activitat cenestèsica interna està augmentant. Per tant estan baixant les franges de percepció externa. És necessari llavors que augmentem l'activitat del món extern i, per exemple, dir: "despert, amic!". Quan se sobrepassa el llindar màxim, o hi ha bloqueig sensorial, és imprescindible fer desaparèixer el soroll de fons perquè el senyal arribi al sentit. És a dir, aquesta roba que portem posada damunt,

en principi ens fa registrar una sensació tàctil, però passa el temps i ja no sentim aquesta roba. No sols perquè ens hem distret del problema de la roba i ens trobem en una altra cosa, no sols per això, sinó perquè aquest estímul constant baixa en intensitat. A mesura que passa el temps l'estímul constant baixa per a la percepció. Així que quan un estímul és dins del llindar però es fa constant, el llindar s'hi acomoda per deixar-lo en el seu límit i no continuar tenint un registre que pertorbaria altres activitats de l'aparell. De manera que tenim nombrosos estímuls, però quan els estímuls es fan constants, els llindars dels sentits s'acomoden per tal que desaparegui el fons de soroll. Si no, el nostre bombardeig de percepcions seria constant i comptaríem amb un fons de soroll tal que podria haver-hi molt poca distinció entre les noves percepcions que apareguessin. Així és que la percepció es verifica entre franges, llindars mínims i màxims de tolerància. Aquests llindars són en contínua mobilitat. Quan existeixen estímuls constants que apareixen dins d'aquestes franges, aquestes franges s'acomoden a fi que disminueixi la percepció d'aquest estímul. A això li diem llei de disminució de l'estímul constant per adaptació de llindar.

d) Tots els sentits treballen entre llindars i límits de tolerància, que admeten variacions segons educació i segons necessitats metabòliques (en realitat és allà on es troba l'arrel de l'existència sensorial). Les característiques de variabilitat són importants per distingir els errors sensorials.

e) Tots els sentits tradueixen les percepcions a un mateix sistema d'impulsos. Aquests impulsos són els que seran distribuïts de maneres diferents. No ens volem posar en la qüestió fisiològica, però anotem que tots els sentits tradueixen les percepcions a un mateix sistema d'impulsos. A això li diem homogeneïtat dels impulsos dels diferents sentits. Així és que, d'una banda veig, d'altra banda sento, d'altra banda tinc gust, però tot això de sentir, agradar, veure, etc., tot això és traduït a un mateix sistema d'impuls homogeni. Es treballa amb la mateixa mena d'impuls. Els sons no van per l'interior del cap, ni hi van les imatges visuals, ni tampoc les sensacions gustatives i olfactòries.

f) Tots tenen localitzacions físiques, localitzacions terminals físiques, precises o difoses, connectades amb un sistema que els coordina. Tots els sentits tenen localitzacions terminals nervioses, precises o difoses, sempre connectades al sistema nerviós central i al sistema perifèric o autònom, des d'on opera l'aparell de coordinació.

g) Tots els sentits es troben vinculats amb l'aparell de memòria general de l'organisme.

h) Tots els sentits presenten registres propis, que són causats per la variació del to en presentar-se l'estímul.

Tots els sentits poden cometre errors en la percepció de la dada. Aquests errors poden provenir del bloqueig del sentit, per exemple, per irritació sensorial. Irritem un sentit, anem al llindar de tolerància i la percepció que tenim sobre la dada que irrita el sentit és una percepció modificada fortament, que no té res a veure amb l'objecte. Així que aquests errors poden provenir del bloqueig del sentit per irritació sensorial, però també per falla o deficiència del sentit. Vostès reconeixen les miopies, les sordeses, etc. També per falta d'intervenció d'un o altre sentit que ajuden a donar paràmetres, que ajuden a donar referències a la percepció. Per exemple, se sent quelcom aparentment llunyà i en veure l'objecte en qüestió, se'l comença a escoltar d'una altra manera diferent. Aquest és un cas molt freqüent d'il·lusió auditiva. Es creu que l'objecte és lluny, però únicament quan se'l veu i se'l localitza visualment es reacomoda la percepció. Com sabem, tots els sentits estan treballant en estructura, llavors normalment s'estan rebent dades, s'està rebent informació dels diferents sentits. I es van configurant percepcions sobre el món que ens envolta. De manera que quan fallen els paràmetres i tenim només una dada sensorial, en aquests casos, es produeix la il·lusió en la

percepció. També existeixen errors de la sensació o de la percepció per motius d'agents mecànics. Tal és el cas de veure llum per pressió dels globus oculars. En gairebé tots els sentits trobem exemples d'il·lusions produïdes per acció mecànica.

Imaginació

És molt difícil diferenciar entre l'estímul que prové d'un sentit i arriba a un aparell de registre, i la imatge que suscita, la imatge que desperta aquest estímul. És bastant difícil distingir entre l'impuls del sentit i la imatge que correspon a aquest impuls. No podem dir que la imatge i l'impuls del sentit siguin el mateix. Tampoc podem distingir psicològicament la velocitat que té l'impuls intern i la velocitat que té la imatge. És com si la imatge i l'impuls fossin una mateixa cosa, quan en realitat no ho són.

En considerar la imatge és necessari prendre algunes precaucions. En primer lloc, hem de reconèixer que les imatges no sols es corresponen amb els estímuls sensorials, sinó que també se susciten des de memòria i, en segon lloc, hem d'estar sempre alerta davant la interpretació ingènua que fa aparèixer la imatge com corresponent únicament al sentit visual.

Per a alguns estudiosos primitius d'aquests assumptes, la imatge ha complert amb una funció de segon grau en l'economia del psiquisme. Per a ells, una imatge és una espècie de percepció degradada, una percepció de segona classe. En altres paraules, si un senyor mira un objecte i després tanca els ulls i evoca aquest objecte, observa que aquesta evocació que fa de l'objecte és d'inferior qualitat que la percepció. Amb l'ull percep millor i més clarament un objecte que evocant-lo. Aquest record, d'altra banda, està tenyit per una quantitat d'elements estranys que influeixen en la confusió que es fa de l'objecte. Llavors, aquesta representació que es té de la presentació de l'objecte, apareix com una degradació, com una caiguda de la percepció. Enteses així les coses, aquells estudiosos van deixar la imatge arxivada en l'inventari de coses de segona dels fenòmens del psiquisme. Tampoc no van tenir molta claredat respecte al fet que les imatges no sols corresponien al sentit visual, sinó que cada sentit era productor d'imatges corresponents. I, finalment, es va creure que la imatge només tenia a veure amb la memòria i no que estava estretament lligada al sentit.

En realitat la imatge compleix amb funcions nombroses. Necessitarem comprendre la funció de la imatge per a després entendre que aquesta imatge, en mobilitzar-se, actuarà sobre els centres i portarà energia d'un punt a un altre, produint transformacions de summa importància per a l'economia del psiquisme. D'antuvi, si els sentits apareixen per donar informació sobre els fenòmens del món extern o intern, les imatges que acompanyen les percepcions dels sentits no hi són simplement per repetir les dades de la informació rebuda, sinó per mobilitzar activitats respecte a l'estímul que arriba. Però, observem això en un exemple quotidià. Soc a casa meua i sona el timbre. El timbre és un estímul per a mi que el percebo. Llavors, ràpidament saltaré de la cadira on soc i obriré la porta. L'endemà sona el timbre i es tracta del mateix estímul, però en lloc de saltar de la cadira i anar a obrir la porta em quedo a la cadira. En el primer cas, jo era a l'espera d'una carta que havia de portar el carter aquell matí.

En el segon cas estava esperant que el veí truqués a la meua porta per demanar-me una cassola. Si en la meua presència o en la meua copresència hi havia una dada o una altra, aquest estímul, en un cas o altre, s'ha limitat a mobilitzar una imatge determinada. En el primer cas, l'estímul va mobilitzar la imatge del carter que estava esperant. Clar, jo era en una altra cosa i en aquell moment no estava esperant el carter. Per descomptat era en una altra cosa, però en arribar aquest estímul es van mobilitzar el conjunt d'imatges amb què jo d'alguna manera comptava. En mobilitzar-se aquestes

imatges, jo vaig saltar de la cadira i vaig anar a la porta. Però en el segon cas comptava amb un altre sistema d'ideació i en sorgir l'estímul no va mobilitzar la imatge del carter, va mobilitzar la imatge del veí, entre altres coses, perquè ja havia rebut la carta que esperava el dia anterior. De manera que en sorgir aquesta segona imatge, el meu cos es va mobilitzar d'una altra manera, o no es va mobilitzar.

Així doncs aquesta cosa antiga, que diu que tot funciona, tan simplement, per qüestions d'estímuls i respostes que corresponen a aquests estímuls, no és així. Fins i tot quan en un circuit elemental com el del reflex, en un arc reactiu curt arriba l'estímul i, sense cap voluntat, surt la resposta, a part de posar-se en marxa una resposta, immediatament s'ha generat una imatge que està produint també el seu efecte. Així és que el sorgiment d'una imatge sempre va acompanyant la sensació. I allò que mobilitza en realitat les activitats no és la percepció, sinó la imatge.

Veurem com aquesta imatge té propietats que hem estudiat quan hem parlat de la "tonicitat muscular", on els músculs es posen en un determinat to d'activitat en seguir les imatges visuals. Les imatges visuals van en una direcció determinada i els músculs s'acomoden a aquesta direcció. És potser l'estímul el que està movent els músculs? De cap manera. És la imatge la que està movent els músculs. Hem de reconèixer que determinades imatges no sols activen la nostra musculatura externa, sinó també la musculatura interna i que nombrosos fenòmens fisiològics es posen en marxa. La imatge mobilitza fenòmens interns, la qual cosa produeix activitat cap al món extern, com si la funció de la imatge fora retornar energia al món extern, del qual han arribat les sensacions.

Els sentits interns han de rebre també informació d'allò que va passant en les activitats de la meva consciència, perquè si no tingués aquesta informació, jo no podria donar continuïtat a aquests processos. Així és que els sentits interns estan captant no sols dades visceral, dades de l'intracòs, sinó que estan captant també allò que passa amb les meves activitats i amb les operacions de la meva consciència.

L'"aparell" formador d'imatges funciona en diferents nivells de treball, i contribueix a modificar l'activitat no sols d'aquesta consciència, d'aquest coordinador, sinó dels aparells mateixos d'informació de la memòria i de l'activitat dels centres.

Per descomptat que arriben dades del funcionament de la consciència als sentits interns. Al seu torn, la consciència també pot actuar per orientar els sentits en una direcció o altra i fer que s'atengui una franja sensorial i es desatengui una altra. Aquestes, en realitat, són funcions de la consciència més que funcions dels sentits. Hem d'estudiar això quan toquem el tema de l'estructuració que efectua la consciència. Però, de totes maneres, és bo advertir que els sentits són moguts per l'activitat dels fenòmens que els arriben i també són moguts per la direcció que imprimeix l'aparell coordinador. Quan els sentits no es limiten tan sols a rebre impressions del món extern o intern, sinó que són intencionalment dirigits, llavors som en presència del fenomen de reversibilitat. És molt diferent sentir soroll, perquè aquest soroll es produeix sense la participació de la meva intenció, a anar a buscar un soroll determinat. Quan estic buscant amb els meus sentits quelcom determinat, estic dirigint l'activitat del sentit a partir dels mecanismes del coordinador. I també, a part de dirigir els sentits, és molt diferent quan simplement percebo una dada a quan tinc consciència de la percepció d'aquesta dada. Jo sento el timbre i això no em significa gran cosa. Però quan sento el timbre i aquest sentir el timbre és per a mi una presa de consciència, en el sentit que l'aïllo d'una massa indiferenciada d'estímuls i li paro esment, llavors estic treballant no amb la percepció d'un estímul indiferenciat, sinó amb l'apercepció sobre aquest estímul. Llavors hi ha un treball que no és de simple detecció i després percepció, sinó que hi ha un treball on li paro esment a la percepció. A això ho anomeno "apercepció". És

més, puc disposar tots els meus sentits en la direcció de l'apercepció. Observin que és molt diferent limitar-se a estar muntat en una massa de percepcions, a estar en una actitud aperceptiva. En aquesta actitud tots els estímuls que van arribant són registrats amb atenció. Puc ser en una actitud avorrida i de totes maneres els estímuls arriben, o puc ser en una actitud atenta al fet que saltin els estímuls, com el caçador espera que surti la llebre. Puc ser molt atent a l'espera del sorgiment de determinats estímuls i, encara que els estímuls no sorgeixin, soc en actitud aperceptiva. Tenir en compte el mecanisme de reversibilitat serà important per comprendre el problema dels nivells de treball de la consciència i per precisar alguns fenòmens il·lusoris.

Estem tractant de destacar, entre altres coses, que els sentits no estan portant només informació del món extern, sinó que els sentits treballen molt complexament, que són dirigits en algunes de les seves parts per l'activitat de la consciència. Sobre els sentits no influeixen simplement els fenòmens del món extern o els fenòmens interns visceral, sinó que l'activitat de la consciència va influint sobre el treball dels sentits. En cas de no ser així, no s'explicaria que certes pertorbacions de la consciència modifiquessin el registre que es té del món extern. Per exemple: deu persones diferents poden, sobre un mateix objecte, tenir una percepció diferent (encara que estiguin col·locades a la mateixa distància, en les mateixes condicions de llum, etc.), perquè hi ha determinats objectes que es presenten a fi que la consciència hi projecti el seu treball. En realitat la consciència no projecta el seu treball sobre els objectes; la consciència projecta el seu treball sobre els sentits i aleshores modifica el sistema de percepció. La consciència pot projectar les seves imatges sobre l'aparell de recepció, l'aparell de recepció pot retornar aquesta estimulació interna i llavors es pot tenir el registre que el fenomen ha arribat des de l'exterior. Llavors, si això és així, determinats funcionaments de la consciència poden modificar l'estructuració que fan els sentits de les dades del món extern.

Memòria

La memòria tampoc no està treballant aïlladament, com no ho fan ni els sentits ni cap dels altres components del psiquisme. La memòria està treballant també en estructura. La memòria, hem dit en el seu moment, té per funció gravar i retenir dades provinents dels sentits, dades provinents de la consciència; i la memòria també té per funció subministrar dades a la consciència, quan la consciència té necessitat d'aquestes dades. El treball de la memòria dona referència a la consciència per a la seva ubicació temporal entre els fenòmens. Sense aquest aparell de memòria, la consciència es trobaria amb problemes seriosos per situar els fenòmens en el temps. No sabria si aquest fenomen es va produir abans o després i no podria articular el món en una successió temporal.

És gràcies al fet que existeixen diferents franges de memòria i és gràcies al fet que existeixen també llindars de memòria, que la consciència pot situar-se en el temps. Segurament també és gràcies a la memòria que la consciència pot situar-se en l'espai, ja que de cap manera l'espai mental està desvinculat dels temps de consciència, temps que són subministrats per fenòmens que provenen de la memòria. Així és que aquestes dues categories de temps espai funcionen en la consciència gràcies al subministrament de dades que dona la memòria. Es pot veure això més a poc a poc.

Així com es parla d'un àtom teòric de sensació, també s'esmenta un àtom teòric de reminiscència. Però això és teòric perquè això no existeix en els fenòmens que s'experimenten. El registrable és que en memòria es reben, es processen i s'ordenen dades provinents dels sentits i de la consciència, en forma de gravacions estructurades. La memòria va rebent dades dels sentits, va rebent dades de les operacions de la

consciència, però a més va ordenant aquestes dades i les va estructurant; va fent un treball molt complex de compilació i d'ordenament de les dades. Quan baixa el nivell de consciència, la memòria es posa a ordenar totes les dades que han estat arxivades en un altre nivell de consciència. En un nivell la memòria està treballant, enregistrant, arxivant totes les dades quotidianes, les dades del dia a mesura que van arribant. I en un altre nivell de treball la memòria comença a catalogar i ordenar aquestes dades que s'han rebut en vigília.

En el son, que és un altre nivell de consciència, ens trobarem que la memòria està processant dades. I l'ordenament que es fa en memòria de les dades que s'han rebut no és el mateix ordenament que es fa quan les dades es van rebent.

Així, en aquest moment estic rebent informació pels sentits i aquesta informació que rebo es va arxivant en la memòria. Però resulta que quan el meu nivell de consciència baixa i vaig al son em trobo també amb aquestes dades del món quotidià, del món de la vigília. Apareix tota aquesta matèria primera que he rebut i he gravat durant el dia, però aquesta matèria primera no s'articula de la mateixa manera en el meu sistema de representació interna. Allò que va tenir una seqüència durant el dia, en baixar el nivell de consciència va seguint un altre ordre. I llavors el que va passar al final, ara succeeix al principi; elements recents es lliguen amb elements molt antics de la meva memòria i aquí es va fent tota una estructuració interna amb la matèria primera que es rep del dia i amb les dades anteriors de diferents franges de memòria que corresponen a una memòria antiga, a una memòria més o menys mediata. La memòria és un "aparell" que compleix funcions diferents segons el nivell de treball en què es trobi l'estructura de la consciència.

Les dades són gravades de maneres diferents per la memòria:

- 1) Un estímul fort es grava amb força en la memòria;
- 2) també es grava amb força per entrada simultània a través de diferents sentits;
- 3) es grava també quan una mateixa dada sobre un fenomen es presenta de maneres diferents. Si presento l'objecte, el gravo d'una manera, si el presento d'una altra manera, el gravo d'una altra manera. La meva consciència ho està estructurant, ho està articulant; però a part d'això he tingut una impressió A i una impressió B. Ho grava perquè hi ha una repetició i a més perquè s'estan gravant les dades que està estructurant la consciència sobre l'objecte en qüestió;
- 4) també es grava per repetició pròpiament dita;
- 5) les dades es graven millor en context que individualment;
- 6) també es graven millor quan sobresurten o ressalten per manca de context. Això que ressalta, això que no pot ser, predisposa a una atenció més gran i per consegüent es grava també amb més força;
- 7) la qualitat de la gravació augmenta quan els estímuls són distingibles i això es produeix en absència de fons de soroll, per nitidesa dels senyals.

Quan hi ha saturació per reiteració es produeix bloqueig. Els publicistes han exagerat una mica la llei de repetició. Per repetició s'incorpora una dada, però també per repetició es produeix fatiga dels sentits. A més, val per a la memòria el que val per als sentits en general. És a dir, aquella llei de l'estímul decreixent a mesura que l'estímul roman. Si mantenim un degoteig d'aigua continu, aquesta repetició del degoteig d'aigua no aconsegueix que es gravi el degoteig d'aigua. El que s'aconsegueix és que es tanqui el llindar de gravació, així com també es tanca el llindar de percepció i llavors la dada deixa d'influir. Quan una campanya publicitària es fa excessivament reiterativa i

insisteix desconsideradament, basant-se en aquesta llei de la gravació per repetició, produeix saturació en la memòria i la dada ja no entra, produeix irritació sensorial i saturació en la memòria. En alguns animals es treballa amb això de la reiteració de l'estímul i en lloc de gravar-se fortament l'estímul i correspondre una resposta adequada a aquest estímul, resulta que l'animal se'n adorm.

Quan hi ha absència d'estímuls externs, el primer estímul que apareix es grava amb força. També quan la memòria no està lliurant informació a la consciència, hi ha més disponibilitat per gravar. I la memòria deixa anar informació, compensatòriament, quan no estan arribant dades a la consciència. Imaginem un cas. Un senyor es tanca en una cova on no arriben estímuls del món extern. No arriba llum, no arriba so, no hi ha ràfegues de vent que impressionin la seva sensibilitat tàctil... hi ha una sensació de temperatura més o menys constant. Les dades externes es redueixen. Aleshores la memòria comença a deixar anar les seves dades emmagatzemades. Aquest és un curiós funcionament de la memòria. Es tanca una persona en una presó, o es fica una persona en una cova i llavors, no hi ha sentits externs treballant i no hi ha dades externes, però de totes maneres la memòria va subministrant dades al coordinador. Si eliminem les dades sensorials externes, immediatament la memòria comença a compensar i subministra informació. La memòria ho fa així perquè de totes maneres la consciència necessita totes aquestes dades per situar-se en el temps, en l'espai, i quan la consciència no té referències de dades que l'estimulin perd la seva estructuralitat. I el jo, aquell que havia sorgit per suma d'estímuls i suma de treballs d'aparells, es troba que ara no té estímuls i no té dades que vinguin dels aparells. El jo perd la seva estructuralitat i experimenta la sensació que es desintegra, que perd cohesió interna. Aleshores apel·la a referències de dades, encara que vinguin només de la memòria, i això manté la precària unitat del jo.

El record, o més precisament l'evocació, sorgeix quan la memòria lliura dades ja gravades a la consciència. Aquesta evocació és produïda intencionalment per la consciència, la qual cosa la distingeix d'una altra mena de rememoració que s'imposa a la consciència.

Fent un símil, a fi que tots aquests mecanismes resultin més o menys simètrics amb allò que succeïa amb els sentits i la consciència: aquí arriben els estímuls de memòria a la consciència i en diem "rememoració"; quan la consciència anava cap als estímuls parlàvem d'"apercepció"; i quan la consciència va cap a les dades de memòria, és a dir, va situant la dada que li interessa, aleshores parlem d'"evocació". S'evoca quan l'atenció es dirigeix a una franja determinada de records emmagatzemats.

Sabem que a la consciència arriben dades dels sentits externs i també dels sentits interns. Aquesta informació simultània va arribant a la consciència. Vol dir que quan evoco, quan vaig a la memòria a buscar la dada externa, molt sovint aquesta dada que porto de memòria ve barrejada amb les altres dades amb què va ser acompanyada la percepció. En altres paraules, que si estic ara rebent informació externa i això va a la memòria, també estic rebent informació interna que va a la memòria. Quan jo evoqui allò que va succeir, no se'm presentarà en la consciència només la dada externa sinó també la dada interna que va acompanyar aquell moment. Això, és de summa importància.

Considerin què passa quan recordo. Observo l'objecte, tanco les parpelles, recordo l'objecte. Segons la meua educació visual sigui bona, regular o dolenta, la reproducció d'aquesta impressió serà més o menys fidel. Recordo solament l'objecte o hi ha unes quantes altres coses que recordo? Fixin-se bé. No estem parlant de les cadenes d'idees, de les associacions que suscita el record d'aquest objecte, que també n'hi ha, recordo l'objecte i també sorgeixen unes altres quantes coses. Anem al record de

l'objecte mateix. Observo l'objecte, tanco les parpelles, es reproduïx l'objecte des de la memòria: apareix una imatge de l'objecte. Però aquesta imatge que apareix de l'objecte, a més de tenir altres components visuals, ja que estic treballant amb l'ull, té components per a mi, en el meu registre intern, de tons musculars i un cert sabor, un cert clima que no té res a veure amb la percepció. De manera que d'aquest objecte em trobo recordant no sols la gravació que l'objecte em proposa, sinó la gravació del meu estat en el moment en què es va produir. Per descomptat que això té grans conseqüències. Perquè si això fos simplement un arxivador de dades sensorials, la cosa seria fàcil; però resulta que la informació que vaig rebent del món extern va sent associada a l'estat en què es trobava aquesta estructura en el moment de la gravació. I diem més. Diem que pot haver-hi evocació i les dades emmagatzemades en la memòria poden arribar a la consciència gràcies al fet que les dades dels fenòmens són gravades acompanyant les dades de l'estructura. Perquè l'evocació, si es fixen bé, treballarà no buscant imatges, treballarà buscant estats. I s'identifiquen les imatges que corresponen a una situació o una altra, no per la imatge en si, sinó per l'estat que li correspon. Observin què fan quan recorden: ara volen recordar casa seva. Com fan per recordar aquesta casa? Fixin-se què fan. No experimenten una mena de sensació interna? I aquesta sensació, abans que sorgeixi la imatge de casa seva, aquesta sensació interna, és una sensació d'imatges? No, és una sensació cenestèsica. Aquesta sensació cenestèsica està buscant entre diferents estats interns el clima general que correspon a les gravacions d'imatges visuals de casa seva.

I quan vostès van a evocar una imatge horrorosa, la buscaran entre les diferents màscares de monstres per trobar la precisa, o la buscaran en el clima que correspon en aquest nivell particular de la memòria que impressiona com a horrorós? No van buscant entre imatges, van buscant entre masses d'estímuls interns que acompanyen les gravacions donades. Quan finalment la imatge és evocada per la consciència, s'està en disposició que la imatge efectui operacions, provoqui descàrregues, mobilitzi muscularment o mobilitzi un aparell per tal que es posi a treballar amb aquesta imatge, i aleshores apareguin operacions intel·lectuals, o mobilitzi emocions, etc. Quan la imatge ha saltat en la pantalla de representació, llavors ja s'és en disposició per actuar. Però el sistema d'evocació no treballa entre imatges sinó que treballa buscant entre estats. Acostant-nos amb tot això a la fisiologia, és com si diguéssim que no es graven imatges visuals en les neurones, no queden les imatges petites, microscòpiques, dins de les neurones. Sinó que més aviat hi ha corrents electroquímics que no són imatges i quan es produeix el fenomen d'evocació, no es van buscant aquestes imatges microscòpiques fins a trobar-les, sinó que es van buscant nivells electroquímics que em donen el registre que correspon a aquest nivell dins del qual s'articula posteriorment la imatge. No s'evoca doncs per imatges, sinó pels estats que van acompanyar la percepció sensorial d'aquell moment.

Posem un exemple que sempre utilitzem: surto d'un lloc i m'adono en un moment que he oblidat alguna cosa. Què registren vostès, una imatge, o registren una sensació curiosa? Una imatge no, per cert, perquè si no, sabrien què s'han oblidat. Tenen el registre d'una sensació curiosa d'alguna cosa que han oblidat. I què fan immediatament? Comencen a buscar imatges, n'apareix una i diuen: "aquesta no"; n'apareix una altra i diuen: "aquesta no". Van treballant descartant imatges. Què els guia en aquesta cerca? Els guia la imatge? No els guia la imatge, els guia l'estat que fa sorgir les diferents imatges i quan la imatge incorrecta sorgeix, vostès diuen "no, això no m'ho he oblidat perquè ho porto posat". I així vostès es van guiant pels estats interns fins que, finalment, es produeix la trobada de l'objecte i vostès experimenten la sensació de trobada. I diuen: "això és el que he oblidat!". En tot aquest treball vostès han estat buscant entre estats i aquests estats han anat fent saltar les imatges i vostès

han anat produint aquest reconeixement. És molt diferent l'estat de l'acte a la cerca d'un objecte a l'estat de l'acte de la trobada (de la impleció) de l'objecte. Són molt diferents els registres que es tenen. Però en tots els casos estem parlant d'estats, que són acompanyats a gran velocitat per les imatges.

En l'exemple que vam posar anteriorment d'aquella "ciutat desagradable" que recordo, puc dir que la reconec no sols perquè apareixen les seves imatges, sinó perquè apareix l'estat en què jo em trobava en el moment en què vaig gravar les dades de la ciutat. I aquesta ciutat serà desagradable o serà una ciutat amable, o serà una ciutat de tals i tals característiques, no per l'evocació d'imatges simples que en tingui, sinó pels estats que es van suscitar en el moment en què les vaig gravar. Observin vostès una fotografia d'una altra època. Una espècie de cristal·lització dels temps passats. Vostès veuen aquesta fotografia i immediatament aquesta fotografia que suscita el fet feliç d'aquell moment, desperta en vostès la sensació nostàlgica d'alguna cosa que és present, clar, però que està perduda. I hi ha un acarament, una confrontació entre això que està present i allò que es va perdre; aquest estat que ha tingut a veure amb les gravacions d'aquell moment i l'estat actual en què estic gravant tal dada.

Havíem dit que el record, més precisament l'evocació, sorgeix quan la memòria lliura a la consciència dades ja gravades. Aquesta evocació és produïda intencionadament per la consciència, la qual cosa la distingeix d'una altra mena de rememoració que s'imposa a la consciència, com quan certs records envaeixen la consciència i coincideixen de vegades amb cerques o amb contradiccions psicològiques que apareixen sense participació de la consciència mateixa. Hi ha diferència entre això de buscar una dada en la memòria, a això altre que sorgeixin espontàniament dades de memòria i envaeixin la consciència amb més o menys força segons la càrrega que tinguin. Hi ha estats de memòria que arriben a la consciència, deixen anar imatges i aquestes imatges s'imposen obsessivament. Aquesta imatge que arriba de la memòria o que deixa anar la memòria, que envaeix la consciència i s'imposa obsessivament, és per la imatge en si, és pel record en si, o és per l'estat que acompanya aquesta imatge? Sens dubte que és per l'estat que acompanya aquesta imatge. I aquesta imatge obsessiva que correspon a una situació que vaig tenir fa molt de temps, aquesta imatge que se m'imposa té una forta càrrega (direm després) "climàtica". De manera que ve associada a un estat, a l'estat en què es va gravar aquell fenomen.

Hi ha graus d'evocació, diferents graus d'evocació, segons la dada s'hagi registrat amb més o menys intensitat. Quan les dades freguin lleument el llindar de registre, l'evocació serà també lleu. Fins i tot hi ha casos en què no es recorda però en tornar a percebre la dada se la re-coneix. I hi ha dades que estan treballant en el llindar de la percepció, que en aquest cas per a nosaltres és també el llindar de la memòria. Això que es va posar de moda en el seu moment, això de l'acció "subliminar" o la propaganda subliminar, això que semblava que era un fenomen interessant i que després va resultar un fiasco, era un mecanisme simple, bastant elemental, on es llançava un estímul en el llindar de la percepció. El subjecte no acabava de registrar la dada, però la dada de totes maneres entrava. I sabem que la dada entrava perquè després aquesta dada apareixia, per exemple, en els somnis del subjecte. I a més, perquè el subjecte en cert estat podia rememorar allò que en el seu moment semblava que no havia percebut, que no havia vist. Així que hi ha una quantitat de dades que de totes maneres peguen en el llindar de percepció, no són gravades en aquest moment per la consciència, però van a la memòria. I aquestes dades, si van a la memòria, van també relacionades amb l'estat particular que les acompanyava. És més, per tal que aquestes dades poguessin influir publicitàriament era necessari associar una emoció determinada al tret de l'objecte subliminar. Si es volia fer publicitat d'una beguda, no

era qüestió solament de col·locar la beguda en un fotograma de cada 16 quadres del *film* publicitari (sabem que si col·loquem en cada 16 quadres del *film* aquest objecte, veurem la pel·lícula però no veurem passar el tret subliminar, que està treballant just en la franja de percepció). Si triàvem determinades parts del *film* (les parts que tenien més calidesa emotiva) i en aquestes parts col·locàvem el producte en qüestió, aleshores quan el subjecte evocava aquella pel·lícula, el fenomen gravat subliminalment actuava sobre ell amb més intensitat. Aquesta era la idea, funcionava molt elementalment. I no sembla que s'hagi incrementat la venda de productes tractats amb aquest sistema publicitari. Però encara hi ha gent que continua creient en el "poder d'aquella arma secreta terrible". Però no ens trobem en el problema de la propaganda subliminar. Ens trobem en el problema de la imatge o del fenomen que tan aviat toca el llindar es grava, però simultàniament s'està gravant un estat. A partir dels llindars mínims d'evocació, apareixen gradacions més intenses fins a arribar al record automàtic, que és de reconeixement veloç. Prenem el cas del llenguatge. Quan un està parlant i té molt incorporat un llenguatge determinat, no està recordant les paraules que ha d'articular perquè surti la veu. Això passa en els moments d'aprenentatge, quan s'està aprenent un altre idioma, però no en el moment en què s'ha incorporat automàticament el sistema de llenguatge. Aquí s'està treballant amb idees, aquí s'està treballant amb emocions i aleshores la memòria va subministrant dades d'acord amb els estats que es van suscitant en qui vol desenvolupar les seves idees. Que curiós seria que la memòria fos simplement gravació de dades sensorials! Per poder parlar, hauríem de reproduir tot allò que es va produir en el moment en què vam aprendre a parlar, almenys hauríem de reproduir tot el sistema sígnic. Però quan estic parlant no estic buscant el sistema sígnic, estic buscant les meves idees, les meves emocions i es van deixant anar les articulacions sígniques, aquestes imatges sígniques que vaig llançant després en el llenguatge. Està actuant el record automàtic, un record de reconeixement veloç. I el reconeixement d'un objecte es produeix quan aquesta percepció és acarada amb dades percebudes anteriorment.

Sense reconeixement el psiquisme experimentaria un ser sempre per primera vegada davant els fenòmens, encara que es repetissin. Seria sempre el mateix fenomen i no podria haver-hi reconeixement i així el psiquisme no podria avançar, malgrat el que opinen alguns corrents a la moda. Opinen que és un "interessant progrés psicològic" el fet que la consciència treballi sense memòria. Treballant sense memòria, aquests predicadors no podrien ni tan sols explicar aquest sistema a altres.

L'oblit, en canvi, és la impossibilitat per portar les dades ja gravades a la consciència. És molt curiós com de vegades s'obliden franges completes de situacions, o de conceptes, o de fenòmens. En alguns casos allò que podria suscitar un clima determinat és esborrat i per tant són esborrats tots els fenòmens gravats en memòria que tenen alguna cosa a veure amb aquell estat. S'esborren franges senceres perquè podrien suscitar aquella imatge associada a climes dolorosos.

En general, l'oblit és la impossibilitat per portar a la consciència dades ja gravades. Això ocorre per un bloqueig en la reminiscència que impedeix la reaparició de la informació. Però hi ha també menes d'oblits funcionals que impedeixen l'aparició contínua de records gràcies a mecanismes d'interregulació que operen inhibint un aparell mentre funciona un altre. Això vol dir que, afortunadament, no s'està recordant tot de continu; que, afortunadament, es pot recordar situant els objectes i els fenòmens en diferents moments, en diferents temps. Afortunadament, no es recorda de continu perquè llavors la recepció de les dades del món extern es veuria molt pertorbada. Amb aquest fons de soroll de record continu és clar que tindríem problemes en observar els fenòmens nous. I és clar que les nostres operacions intel·lectuals es veurien fortament

pertorbades també si fóssim sotmesos al bombardeig continu de la memòria. Fins i tot veurem com l'oblit, o l'amnèsia, o el bloqueig, també operen no per defecte, sinó complint amb una funció important per a l'economia del psiquisme. No serà que aquesta estructura estigui malament, sinó que està complint alguna funció fins i tot en els errors que comet.

Podem observar nivells de memòria diferents. En l'adquisició de la memòria individual, en els primers moments en què es comença a percebre i ja es comença a gravar, es forma una mena de "substrat", per donar-li un nom; una espècie de substrat antic de memòria, un substrat profund de memòria. Sobre aquesta base de memòria, que és la base de dades amb què treballarà la consciència, es va estructurant el sistema de relacions que després efectua la consciència. És la memòria més antiga des del punt de vista del fonament de les operacions que es realitzen. Sobre aquesta memòria més antiga es van "dipositant" totes les gravacions que es continuen registrant al llarg de la vida, aquest és un segon nivell de memòria. I hi ha un tercer nivell de memòria que és la memòria immediata, de les dades immediates amb les quals anem treballant. Normalment, la memòria profunda queda arxivada amb força sense produir-se operacions d'importància en el seu substrat. Mentre que, en la memòria recent, és necessari tot un treball d'ordenament, classificació i arxiu de dades. També s'estableixen entre aquests nivells (el nivell més recent, el nivell immediat, i el nivell mediat) menes de "diferències de potencial", diríem, on les noves dades van ingressant i també van modificant la memòria mediata. Si escolarment volguéssim fer una classificació, parlariem d'una memòria antiga, una memòria mediata i una memòria immediata. Donariem el treball més gran de classificació a la memòria immediata, més que als altres tipus de memòria. Encara que no es treballi amb força amb les dades més antigues, aquestes dades són molt arrelades. És com si creessin un camp dins del qual cauen les noves dades. Per això tenim dificultats serioses per fer treballs amb la memòria antiga. Podem fer treballs amb la memòria immediata, actuar indirectament sobre la memòria mediata, però ens costa enormement modificar petjades profundes del substrat. Aquest és el rerefons que va quedar i aquest rerefons, gravat amb força, és el que està influint sobre els nous potencials que van arribant a l'arxivador. Així que en realitat estan influint sobre les noves dades aquestes tensions internes de la memòria, aquests tipus de climes interns de la memòria.

En tota gravació i també en la memorització d'allò gravat, el treball de les emocions té un paper molt important. Així és que emocions doloroses o estats dolorosos que acompanyen una gravació després ens donen un registrat diferent del de les gravacions que es van efectuar en estats emotius de grat. Així doncs, quan s'evoca una determinada gravació sensorial externa, també sorgiran els estats interns que la van acompanyar. Si a aquesta dada externa l'acompanya un sistema d'emocions de defensa, un sistema d'emocions doloroses, l'evocació d'allò que es va gravar vindrà tenyida amb tot aquest sistema d'ideació dolorós que va acompanyar la gravació de la dada externa. I això té conseqüències importants.

També hi ha una mena de memòria de tipus situacional. Un grava una persona en una situació determinada. Poc temps després veu aquesta mateixa persona però en una situació que no té res a veure. Aleshores un troba aquesta persona, la registra com a coneguda, però no la reconeix plenament; no coincideixen les imatges perquè no coincideix aquella imatge de la persona amb la situació en què va ser gravada. En realitat, tota mena de gravació és situacional i podem parlar d'una mena de memòria situacional on l'objecte es va gravant pels contextos. Si després es modifica el context en què es troba aquest objecte, hi trobem una mena de sabor conegut, però no podem reconèixer-lo perquè els paràmetres de referència han variat. Llavors tenim dificultats

en el reconeixement per la variació del context en confrontar aquella imatge amb la nova. En els mecanismes d'evocació, en la rememoració en general, hi ha problemes perquè de vegades no se sap com localitzar l'objecte si no es troba tot allò que el va acompanyar. El que hem dit de l'evocació, respecte al fet que no es busquen imatges sinó que es busquen certs tons, també val en aquest cas.

Les vies d'entrada dels impulsos mnèmics (dels impulsos de memòria) són els sentits interns, els sentits externs i les activitats de l'aparell de coordinació. Per part seva, els estímuls que arriben segueixen una doble via: una via que va directament a l'aparell de registre i una via que va a l'aparell de memòria. És suficient que els estímuls sobrepassin lleument els llindars sensorials perquè siguin enregistrables. I és suficient una activitat mínima en els diferents nivells de consciència perquè hi hagi registre. D'altra banda, en actualitzar-se la memòria per la traducció d'impuls a imatge i d'imatge a centre, com del funcionament del centre, al seu torn, hi ha registre, es reforça la memòria. Estem dient això: si un impuls de memòria arriba a la consciència i en la consciència aquest impuls es converteix en imatge, aquesta imatge actua sobre els centres i els centres donen el senyal cap a fora. En efectuar-se aquest senyal cap a fora, de totes maneres es registra l'activitat del centre en els sentits interns. Per consegüent, com s'aprèn realment? S'aprèn realment per la dada que arriba als sentits i s'arxiva en memòria o s'aprèn quan s'efectua? Una mica per les dues coses.

En l'educació escolar s'ha suposat que una font emissora dona senyal, una font receptora pren el senyal i en això consisteix l'aprenentatge. Sembla que les coses no funcionen tan així. Sembla que s'aprèn quan la dada que surt de la memòria arriba a la consciència, es tradueix en imatge, mobilitza un centre i va com a resposta (es tracti de resposta intel·lectual o emotiva o motriu). Quan aquest impuls convertit en imatge mobilitza el centre i el centre actua, d'aquesta acció del centre es té alhora registre intern. Quan s'estableix tota aquesta realimentació, aquest *feed-back*, és quan la gravació s'accentua. En altres paraules: s'aprèn fent i no simplement registrant. Si vostès treballen amb un nen donant-li explicacions i el nen simplement és en actitud receptiva, la seva situació d'aprenentatge serà molt diferent de si al nen li subministren dades i li demanen que amb aquestes dades estructuri relacions i expliqui ell el que ha après. Com alhora hi ha un circuit entre qui ensenya i qui aprèn, les mateixes operacions de qui aprèn, el preguntar de qui aprèn sobre qui ensenya, fa que qui ensenya hagi d'efectuar treballs i relacions fins i tot no pensades per ell. De tal manera que en aquest sistema de relació tots aprenen. És un sistema de relacions entre tots dos interlocutors on, clar, l'esquema de causa i efecte no funciona. Funciona una reacomodació contínua en estructura, on es va veient la dada des de diferents punts i on no hi ha solament l'actitud activa de qui subministra la dada i passiva de qui la rep.

En el circuit entre els sentits i el coordinador la memòria actua com una mena de connectiva, com un pont, compensant de vegades la falta de dades sensorials, ja sigui per evocació, ja per record involuntari. I en el cas del son profund, on no hi ha entrada de dades externes, estan arribant a consciència dades cenestèsiques combinades amb dades de memòria. En aquest cas les dades mnèmiques no apareixen evocades intencionalment, però de qualsevol manera el coordinador està fent un treball, està ordenant dades, està analitzant, està fent operacions amb participació de la memòria; fins i tot en l'estat de son profund s'estan realitzant totes aquestes operacions. La consciència està fent això. Com vostès saben, nosaltres no identifiquem la consciència amb la vigília. La consciència per a nosaltres és quelcom molt més ampli, per això parlem de nivells de consciència. Bé, la consciència, en el seu nivell de son, està abocada a aquest treball mecànic de classificació i d'ordenament de les dades. En el nivell de son profund hi ha reordenament de la matèria primera vigília, és a dir, de la

memòria recent. Per això és que els somnis d'aquest dia tenen a veure preferentment amb la matèria primera que s'ha rebut durant el dia. Per descomptat que aquí s'estableixen llargues cadenes associatives i la dada d'aquest dia, la matèria primera d'aquest dia, al seu torn, enganxa i connecta amb dades anteriors, però és bàsicament la matèria primera del dia (la memòria recent) la que està treballant en la formació del somieig del son.

El coordinador pot dirigir-se a la memòria mitjançant l'evocació. Nosaltres anomenem "mecanisme de reversibilitat" a aquesta evocació. Exigeix una activitat del coordinador en la cerca de les fonts. Existeix també una quantitat nombrosa d'errors de memòria. L'error més general de la memòria és el del fals reconeixement, que sorgeix quan una dada nova és relacionada incorrectament amb una anterior. Aquesta situació en què ara em trobo és summament similar a una altra situació en què m'he trobat abans, però l'objecte que tinc ara no l'he vist abans. Com existeixen gravacions de tipus situacional, jo ara experimento la sensació de ja haver vist aquest objecte, i no és que hagi vist aquest objecte mai, sinó que reconec situacions similars a la d'ara i que ja han succeït en un altre moment. Llavors emplaço aquest nou objecte dins d'aquesta memòria situacional i m'apareix com reconegut. De vegades succeeix la cosa inversa. Un objecte que reconec suscita una situació que no he viscut mai però que em sembla haver viscut. Una variant d'això, la variant anomenada "record equívoc", és la de suplantar per una altra una dada que no apareix en memòria, com si s'omplís el buit d'informació.

Genèricament s'anomena amnèsia un registre d'impossibilitat total per evocar dades o seqüències completes de dades. Hi ha classificacions diferents d'aquestes amnèsies, d'aquests oblits. Pot haver-hi amnèsies no sols referides a un objecte determinat, o a objectes que s'hi encadenen contiguament, contradictòriament o similarment. També poden operar amnèsies on allò que s'esborra no és un objecte determinat sinó una situació determinada i que està actuant en els diferents nivells de memòria. Per exemple: no m'oblido del que va succeir fa només cinc dies, sinó que oblido algunes situacions relacionades entre si en diferents etapes de la meua vida. Llavors, l'oblit no solament és lineal en una franja temporal, sinó que de vegades és selectiu d'una determinada situació que es repeteix en diferents etapes vitals. Tota aquella franja queda esborrada, aparentment, perquè en realitat és molt difícil que quelcom s'esborri de la memòria. El que succeeix normalment és que la dada no pot ser evocada perquè no es té registre d'aquesta sensació, perquè aquesta sensació del registre que correspon a aquesta franja va ser influïda per altres tipus de sensacions, entre altres, les sensacions doloroses. Les sensacions doloroses que acompanyen les gravacions de determinats fenòmens són les que tendeixen a desaparèixer en l'evocació. Com aquestes sensacions doloroses són rebutjades per tota l'estructura, llavors és rebutjat tot el que l'acompanya. És bàsicament el mecanisme de dolor en la gravació d'una dada el que, a curt o a llarg termini, farà esvair la dada, farà desaparèixer la dada, almenys en el seu aspecte evocatiu. De tota manera, allò que va ser gravat amb dolor o és oblidat o és evocat novament en consciència; però amb els continguts laterals que ho van acompanyar transformats. Hi ha gravacions "a foc", dirien alguns, que són gravacions doloroses. Però en aquestes gravacions doloroses, si se les examina bé, es veurà que nombrosos fenòmens que l'acompanyen han estat transformats amb força. Tota gravació està associada a altres gravacions contigües. No hi ha doncs record aïllat sinó que el coordinador selecciona entre els records aquells que li són necessaris.

Referint-se al problema de la gravació d'allò que és dolorós i d'allò que és plaent, es pregunta això: què passa quan un estímul sensorial és gravat plaentment però, per altres circumstàncies, això provoca dolor moral o dolor intel·lectual? Suposin una

persona que per la seva formació moral té problemes amb dades sensorials determinades de tipus plaent. Aquí hi ha dolor i plaer barrejat. Resulta que aquesta persona registra plaer físic i aquest registre de plaer físic alhora li crea problema de valoració moral. Com evocarà llavors aquest registre? El més probable és que en el futur no vulgui ni recordar el que va passar. Però també és probable que sorgeixi una espècie d'estat obsessiu respecte d'aquella situació. I llavors ens trobarem amb aquesta bona persona que d'una banda reprimeix l'evocació dels registres plaents i de l'altra li sorgeixen els registres plaents i s'imposen a la seva consciència.

Consciència

Entenem la consciència com el sistema de coordinació i registre que efectua el psiquisme humà. A vegades parlem de "consciència", a vegades de "coordinador" i a vegades de "registrator". El que passa és que fins i tot tractant-se de la mateixa entitat, està complint amb funcions diferents però no es tracta d'entitats diferents. Molt distint és allò que anomenem jo. Aquest jo no l'identifiquem amb consciència. Considerem els nivells de consciència com àmbits de treball diferents de la consciència i identifiquem el jo amb allò que observa els processos psíquics, no necessàriament vigílics, que es van desenvolupant. En vigília vaig registrant i vaig fent nombroses operacions. Si algú em pregunta "qui és vostè?", diré: jo i li afegiré un document d'identitat, un nombre, un nom, o quelcom per l'estil. I em fa l'efecte que aquest jo registrarà des de dins les mateixes operacions, observarà les operacions de la consciència. D'antuvi ja tenim una distinció entre les operacions que efectua la consciència i aquest observador que es refereix a aquestes operacions de la consciència. I si em fixo com vaig observant les coses, veig que vaig observant les coses "des de dins". I si observo els meus propis mecanismes, veig que els meus mecanismes són vistos "des de fora". Si ara abaixo el nivell de consciència i me'n vaig al son, com em veig jo? Jo vaig caminant pel carrer, en un somni; jo veig cotxes que passen, gent que passa ¿des d'on veig la gent que passa, els cotxes que passen? Des de dins meu? (Com ara que els veig a vostès i sé que són fora de mi, i per tant els veig des de dins meu). Així em veig jo? No, jo em veig des de fora. Si observo com hi veig des del nivell de somni, em veig a mi mateix veient els cotxes que passen, la gent que passa, i jo m'observo des de fora. Facin-ho d'una altra manera, provin amb la memòria. Vostès ara es recorden en una situació quan eren nens. Bé. Què és el que veuen en aquesta escena?, hi veuen vostès des de dins, com veuen ara les coses que els envolten, hi veuen des de dins (sent nens) les coses que els envolten? Es veuen des de fora. En aquest sentit, on és el jo? El jo és dins del sistema d'estructuració que fa la consciència i que percep les coses, o el jo és fora? D'una banda, la impressió que es té és que en alguns casos és dins i en altres casos és fora. I d'altra banda, es veu que en observar les mateixes operacions de la consciència l'observador és separat d'aquestes operacions. En tots els casos, el jo apareix com separat, sigui dins o sigui fora. El que sí que sabem és que no és inclòs en les operacions.

Com és llavors que identifico aquest jo amb la consciència, si tots els registres que tinc són de separació, entre jo i consciència? Si observo tots els registres que tinc del jo, veuré que tots són de separació entre això que anomeno "consciència i operacions de la consciència", i això que anomeno "jo".

Com es constitueix aquest jo, per què sorgeix aquest jo i per què cometo l'error d'associar el jo a la consciència? Primerament, no considerem conscient cap fenomen que no sigui registrat, ni tampoc cap operació del psiquisme en la qual no participin tasques de coordinació. Quan parlem de registre, parlem de registre en nivells diferents. Perquè no identifiquem consciència amb vigília. Consciència és una mica

més ampli. Se sol vincular consciència amb activitat vigílica, i la resta queda fora de la consciència.

Quant als mecanismes fonamentals de consciència, entenem per tals els mecanismes de reversibilitat, que són les facultats que té la consciència per dirigir-se, mitjançant l'atenció, a les seves fonts d'informació. Si es dirigeix cap a la font sensorial, parlem d'"apercepció"; si es dirigeix cap a la font de memòria, parlem d'"evocació". Pot existir també l'"apercepció en l'evocació" quan s'adverteix una dada que es va gravar en el llindar de registre. Aquest és el cas de la gravació subliminar de la qual hom no s'adona en el moment en què es produeix i que, no obstant això, pot ser evocada després.

Anomeno "percepció" al simple registre de la dada sensorial. Aquí estem junts, se sent un soroll, percebo el soroll. El meu interès podrà dirigir-se després a la font de soroll, però el fet és que la dada es va imposar al meu registre. Això ho consideraré percepció. Per descomptat que és summament complex, hi ha hagut estructuració i tot allò. Anomeno, en canvi, "apercepció" a la cerca de la dada sensorial. Així doncs percebo quan s'imposa la dada, adverteixo quan busco la dada. Dic "record" a això que no ve dels sentits sinó que ve de memòria i arriba a la consciència. Dic "evocació" a l'activitat de la consciència que es dirigeix a buscar les dades de memòria. Però també hi ha altres casos que ens compliquen una mica: l'"apercepció en l'evocació", per exemple, en la qual semblen barrejar-se els actes dels dos aparells. Aquest és el cas en què la dada ha estat gravada en el llindar sensorial i en aquest moment no tinc consciència vigílica del que ha passat amb aquesta dada, però aquesta dada s'ha registrat en memòria. I llavors, més endavant, en un treball d'evocació, aquesta dada s'evidencia. Posem un exemple. Veig nombroses persones al carrer, vaig passant la meva mirada davant d'elles automàticament i després, recordant el que va passar, dic: "Però si va passar un amic davant meu i no el vaig saludar!". Aquí estic treballant amb apercepció en l'evocació. És a dir, m'estic fixant en el que va passar en memòria, estic evocant, i en evocar sorgeix allò que va ser gravat però de la qual cosa no me'n vaig adonar en el moment en què es va produir. Llavors, de totes les sensacions de registre que tinc ara en el fet d'evocar, en selecciono una i me n'hi vaig.

L'actuació dels mecanismes de reversibilitat es relaciona directament amb el nivell de treball de la consciència. I diem que a mesura que es descendeix en els nivells de consciència, disminueix el treball d'aquests mecanismes i a l'inrevés. Això tindrà per a nosaltres una gran importància pràctica en treballs posteriors. A mesura que disminueix el nivell de treball de la consciència, els mecanismes de reversibilitat es van bloquejant, van disminuint les seves activitats. I a mesura que pugem el nivell de treball de la consciència la reversibilitat (la direcció de la consciència sobre els seus propis mecanismes), s'eleva en el seu treball.

Hi ha una estructuració mínima que és la base sobre la qual funcionen tots els mecanismes de consciència, que és la d'acte-objecte. Així com funcionen estímuls-registres, així també funcionen en la consciència actes-objectes, lligats per aquest mecanisme d'estructura de la consciència; aquest mecanisme intencional de la consciència. Els actes sempre són referits a objectes, es tracti d'objectes tangibles, intangibles o merament psíquics.

Així com els sentits i la memòria sempre estan treballant, així la consciència està contínuament llançant actes dirigint-se cap a objectes. Aquest lligam entre un acte i un objecte no és permanent, ja que existeixen actes llançats a la cerca del seu objecte, i és precisament aquesta situació la que li dona dinàmica a la consciència.

Alguns psicòlegs van pensar que era característica fonamental de la consciència que l'acte de consciència fos lligat a l'objecte. Que no podia haver-hi acte sense objecte i no

podia haver-hi objecte sense acte. Per descomptat ells no van descartar que l'objecte al qual es refereix la consciència pugui canviar. Si això no fos així, la consciència es veuria en dificultats serioses per transitar d'un objecte a un altre, perquè en el moment de trànsit ens trobaríem que aquest acte es troba sense el mateix objecte. És gràcies al fet que aquest acte pot treballar a la cerca d'objectes que la consciència es pot traslladar dels uns als altres. En rigor, aquells psicòlegs van descobrir una gran veritat i és que sempre l'acte de consciència es refereix a un objecte i que encara que l'objecte canviï, la consciència es dirigeix "cap a". La consciència, per tant, és intencional i es comporta com una estructura acte-objecte. De tal manera que els objectes de consciència, es tracti de percepcions que arriben a consciència, de records, de representacions, d'abstraccions, etc., tots ells apareixen com a objectes dels actes de consciència. Així doncs ara puc buscar un record determinat: aquest és un objecte. Ara puc buscar una determinada percepció: aquest és un objecte. Ara puc fer una abstracció: aquest és un objecte. Però les operacions que realitzo són de naturalesa diferent. Hi ha diferents tipus d'actes.

Aquesta intencionalitat de la consciència (aquest dirigir-se els actes de consciència cap a determinats objectes) sempre és llançada cap al futur, cap a coses que han d'aparèixer. És molt important aquesta activitat de futurició de l'acte de consciència. La intencionalitat sempre està llançada cap al futur, la qual cosa es registra com a tensió de cerca.

Si recordo què ha succeït fa mitja hora m'estic disposant a llançar el meu acte de consciència cap al futur. En aquest moment "encara no" trobo què ha passat fa deu minuts, però ho estic buscant; segurament en el futur trobaré el que estic buscant; ara, finalment, he trobat el que estava buscant. Inevitablement, la consciència es va movent en futur i així treballa, revertint sobre els esdeveniments passats. Inevitablement, el temps de consciència és de futurició: va cap a allò que li succeirà a la consciència, fins i tot en el cas del record. Així és que aquestes persones que se'n van cap al passat i es queden arrelades en el passat i es queden fixades en el passat, i sembla que la seva dinàmica de consciència quedés cristal·litzada, fins i tot per a aquestes persones, la dinàmica de consciència continua actuant. En tots els casos vaig fent registres de coses passades, però la direcció de la meva consciència sempre és de cerca, sempre és avançant, encara que sigui tractant de rescatar els esdeveniments que ja van passar fa molt temps. L'estructuració dels temps de consciència és diferent segons variï el nivell de treball de la consciència. En successió les dades es van emmagatzemant d'una manera particular i després puc anar evocant l'ordre successiu, però això no funciona d'aquesta manera en altres nivells de treball de la consciència. La successió del transcórrer es modifica segons els nivells de consciència. Llavors les coses anteriors poden aparèixer com a posteriors, les posteriors com a anteriors i aquí es produeix aquesta mescla particular que ocorre en els somnis.

Hi ha dues característiques importants en l'estructuració que fa la consciència segons el nivell de treball que estigui operant: l'ordenament dels temps, d'una banda, i la variació de la reversibilitat per l'altra.

L'eficàcia dels mecanismes de reversibilitat i l'ordenament dels objectes en els temps de consciència són característiques netament vigíliques. Podem parlar d'una altra mena de mecanisme, o d'una altra mena de funció de la consciència tal com l'atenció, que és una aptitud de la consciència que permet observar els fenòmens interns i externs. Quan un estímul supera el llindar, desperta l'interès de la consciència i queda en un camp central al qual es dirigeix l'atenció. És a dir, l'atenció funciona per interessos, per alguna cosa que d'alguna manera impressiona la consciència.

Sorgeix un estímul que passa llindar i llavors, si no hi ha altres coses que tractar, la

meva atenció es dirigeix cap a l'estímul que ho sol·licita. És a dir, aquesta atenció sempre és guiada per interessos, que són registres. L'objecte pot quedar en un camp central, i en aquest cas l'estic considerant plenament. Si considero plenament aquest objecte, els objectes que l'envolten perden interès, en el sentit que la meva atenció abasta l'objecte i, secundàriament, el seu camp s'amplia a d'altres. Però la meva atenció és dirigida cap a un objecte. Això ho anomeno camp de presència: tot allò que apareix en la meva atenció d'una manera sobirana. I tot allò que no apareix lligat estrictament a aquest objecte es va diluint en la meva atenció. És com si em desinteressés d'altres coses que envolten l'objecte. Considero que aquest desinterès objetal gradual ingressa en el camp de copresència, però aquesta copresència també actua i acompanya la presència de l'objecte central. Per tant, no confonguem els camps de presència i copresència amb la vella representació del "focus atencional" que se suposava que ressaltava l'objecte al qual s'atenia i desdibuixava gradualment els altres objectes, que queden en situació d'inactivitat.

Aquests camps de copresència, encara que apareguin com a fenòmens estrictament del mecanisme de consciència, tenen a veure amb la memòria. En un primer moment observo un objecte. Aquest objecte és envoltat d'altres. L'objecte que atenc és el més important, però també n'hi ha d'altres. Aquestes operacions tenen a veure amb l'atenció i tenen a veure amb la percepció. Si jo evoco l'objecte central que he observat anteriorment, llavors entrarà en el meu camp de presència; però també ara puc evocar i posar en el meu camp de presència els objectes que van ser secundaris en el moment de la percepció. De manera que en l'evocació puc desplaçar el meu camp de presència a les copresències. Allò que era secundari pot convertir-se en l'evocació en el primari. Jo puc fer tot això perquè, de totes maneres, hi ha hagut registres de l'objecte present i dels objectes copresents.

I aquestes copresències en memòria compliran amb funcions molt importants perquè permetran que jo lligui una quantitat d'objectes que no són presents en un moment de registre, però que han estat gravats abans. I això em permetrà dir: "ah, això s'assembla a tal cosa que he vist abans!; ah, això s'assembla a tal altra cosa!; ah, això es diferencia d'allò!; ah, això es relaciona amb allò!". És perquè a mesura que percebo, també treballa la memòria i copresentement treballen nombroses dades enfront del que veig. Aquest treball de presències i copresències permet estructurar les dades noves que van arribant, encara que sigui per les percepcions. Si no existís la pressió d'aquestes dades de copresència, no podria estructurar les dades noves que arriben.

Així que diem molt simplement que quan l'atenció treballa hi ha objectes que apareixen com a centrals i objectes que apareixen en la perifèria, objectes que apareixen copresentement. Aquesta presència i copresència atencional es dona tant amb els objectes externs com amb els objectes interns.

En atendre un objecte es fa present un aspecte evident i allò no evident opera de manera copresent. Aquest objecte que veig és present només en allò que aconseguixo percebre'n, la resta és "tapat". Però això que resta tapat actua de manera copresent. Jo no m'imagino que és només una línia que tinc davant o només un pla o dos plans que simplement percebo. Jo m'adono que es tracta d'un cos. Tot això està treballant copresentement. I tot això és més que la percepció que tinc. Cada vegada que percebo, percebo l'objecte més allò que l'acompanya. Això ho fa la consciència sobre la percepció. I sempre estic percebent, estic estructurant més del que percebo. A vegades ho faig bé, a vegades no tan bé. Això d'inferir més d'un objecte del que se'n percep és característic de la consciència. La consciència treballa amb més del que necessita atendre, sobrepassa l'objecte observat. En els diferents nivells de consciència s'experimenta el mateix. Per exemple, en vigília hi ha copresència de

somieig i en els somnis pot haver-hi vigília copresent. Qui no ha tingut la sensació mentre dorm, que és despert? Qui no ha tingut la sensació de saber, mentre dorm, que està somiant? Qui no ha tingut la sensació en vigília, d'estar més o menys adormit en advertir la força d'una seqüència de somiejos? Els nivells estan treballant copresentement i de vegades es té registre d'aquest fet. De vegades afloren a la vigília continguts de diferents nivells, i llavors prenc consciència de la pressió d'aquests continguts. La meua vigília és envaïda per un estat, el meu nivell de consciència vigílic és envaït per un estat que no correspon al món de la percepció; per objectes que res tenen a veure amb els objectes que percebo quotidianament. Els estats que sorgeixen en la meua vigília em posen en presència que altres nivells estan operant simultàniament al nivell de vigília. Això també és copresència del treball dels altres nivells, simultàniament al treball d'un determinat nivell.

Hi ha també en aquesta consciència singular, alguns mecanismes abstractius i associatius. La capacitat d'abstreure de la consciència augmenta també en el nivell vigílic. Diem que, en general, en vigília augmenta la reversibilitat, augmenta el maneig de l'atenció, augmenta l'ordre dels esdeveniments en el temps i també augmenta el treball abstractiu de la consciència. En el semison i en el son tots els mecanismes que hem descrit abans van baixant en el seu nivell de treball i també va baixant la capacitat d'abstracció. A mesura que es baixa de nivell, baixa la capacitat d'abstracció, es pot abstreure menys. Es fan menys operacions matemàtiques quan un té son i poques operacions matemàtiques quan un dorm. Però a mesura que es baixa de nivell de consciència augmenta la capacitat associativa. En la base de la vigília es troba també l'associació, però la vigília s'especialitza en els mecanismes abstractius. En parlar de la imaginació, diem que el seu treball es manifesta quan es posen en marxa els mecanismes associatius. Comprovem que hi ha una imaginació espontània, simplement associativa, i una imaginació dirigida. És molt diferent això d'associar coses desordenadament a posar en relació diferents ocurrències com pot fer, per exemple, un novel·lista. Ell escriu: "capítol primer", "capítol segon", i va ordenant la imaginació. És ben diferent la imaginació espontània, desordenada i associativa, de la imaginació que ordena tot allò associatiu que ha anat ocorrent. D'aquesta se'n sol dir "imaginació dirigida". L'art treballa molt amb aquesta mena d'imaginació.

Hi ha distincions importants entre les operacions abstractives i les operacions imaginatives. Les abstractives tenen una lògica més gran, ordenen el món de les dades. Mentre que la imaginació no s'ocupa d'ordenar, sinó que va treballant amb imatges que funcionen segons associacions i que van de l'igual a l'igual, o del semblant al semblant. Aquesta és una via, que anomenem de "similitud". Similitud és, per exemple, aquesta associació "vermell-sang". Per "contigüitat", o proximitat, es pot associar "pont-riu". I per "contrast" es pot associar "blanc-negre", "alt-baix", etc. La imaginació divagadora es caracteritza per l'associació lliure, sense guia, en la qual les imatges es deixen anar i s'imposen a la consciència sobretot en somnis i somiejos. En la imaginació dirigida, en canvi, hi ha una certa llibertat operativa de la consciència en el seu nivell vigílic, i s'admet una direcció entorn d'un pla d'inventiva en el qual és d'interès formalitzar quelcom encara inexistent. Algú segueix un pla i diu: "escriure sobre tal cosa" i deixa anar la imaginació però té en compte, més o menys, el pla.

Segons si els impulsos que arriben a la consciència són treballats per uns mecanismes assenyalats o per d'altres, és a dir, pels mecanismes d'abstracció o pels mecanismes d'associació, s'obtindran traduccions diferents que es formalitzaran en representacions diferents. Normalment, els treballs abstractes tenen poc a veure amb la imatge. En canvi, quan es deixen anar els mecanismes associatius, la base del treball és la imatge. Això de la imatge ens porta a qüestions de summa importància.

ESPAI DE REPRESENTACIÓ³

Alguns psicòlegs van creure veure en la imatge una mala “còpia” de la percepció i, en suma, un error de la consciència. Per a nosaltres, la imatge compleix amb nombroses funcions. I una de les funcions més importants de la imatge és la de dur impulsos cap a l'aparell de resposta. Així doncs, quan sorgeix una imatge, tendeix a mobilitzar-se una resposta. Quan sorgeix una abstracció no necessàriament es mobilitza una resposta. Amb això de les “coses que m'imagino” està passant que vaig portant impulsos des de la representació a l'aparell de resposta. Veurem això mitjançant l'exemple de la “tonicitat muscular”. Si imagino un objecte a la dreta del meu cos, a poc a poc aquest tendeix a adreçar-se en aquesta direcció. Si l'imagino a l'esquerra, succeeix el mateix cap a aquesta altra direcció. La mà es mou més fàcilment en direcció a l'objecte que estem pensant; més difícilment en la direcció oposada. La imatge està predisposant el treball del centre motriu en una direcció o una altra.

Desenvolupem això. Una persona experimenta fam a casa seva i va immediatament a la nevera. Qualsevol diria que enfront de l'estímul obra aquesta resposta. Així de fàcil! Però, com és això que a l'“estímul-fam” li correspon la “resposta-anar a la nevera”? Per què, per exemple, quan a una persona li agafa fam, no va al bany? Com ho fa aquesta persona perquè aparegui la nevera i no aparegui el bany? Segurament ha passat quelcom molt veloç, que ni tan sols ha aconseguit visualitzar, però que ha actuat. És de summa importància comprendre la funció amb què compleix la imatge perquè és ella la que prepara el to corporal i, finalment, mou el cos en una direcció. Quan diem que “la imatge porta càrregues psíquiques a nivells físics” som a molta distància del que pensaven els psicòlegs, que suposaven la imatge com una percepció degradada. Relacionem el treball de les imatges amb el dels glòbuls vermells. Aquests glòbuls de la sang arriben fins als pulmons i es carreguen d'oxigen; des d'allà es traslladen pel torrent sanguini per descarregar l'oxigen en diferents punts del cos; quan ho fan, es carreguen de gasos viciats i llavors tornen als pulmons per desfer-se de la seva càrrega. Així també, aquestes connectives del treball psíquic (les imatges) prenen càrregues d'un costat; les porten a un altre; les descarreguen; tornen a prendre càrregues i així van fent aquest trasllat d'energia psicofísica. Les imatges traslladen impulsos que de vegades són tensions, de vegades són irritacions, de vegades són dades de percepció, de vegades són dades de memòria. Aquests impulsos es tradueixen en imatges que, en manifestar-se, es llancen cap als centres de resposta. Llavors els centres es mouen, o en defensa del cos i provoquen la fugida, o s'acosten cap a les coses plaents. I és gràcies a aquestes imatges que els registres d'allò que és plaent i d'allò que és dolorós poden convertir-se en activitat del cos. Però també succeeix el mateix amb el que és plaent i el que és dolorós en les activitats mateixes de la ment. Algunes imatges estan complint amb la funció de descarregar tensions en la representació, per la funció d'evocar objectes o situacions plaents que serveixin a l'economia del psiquisme. Aquestes imatges sempre tendeixen a obrir-se pas i, en fer-ho, troben resistències. Hi ha, precisament, certes imatges que s'imposen obsessivament perquè no poden obrir-se pas. Per descomptat, existeixen procediments per permetre que la imatge s'obri pas i es manifesti cap al centre en qüestió. I això ens fa veure clarament la funció catàrtica de la imatge. La imatge es converteix després en paraules, per exemple, i per les paraules algunes tensions es descarreguen o es continuen transformant en el seu desplaçament cap als centres. D'altra banda, trobarem no sols la funció “catàrtica” (el trasllat de càrrega de la imatge), sinó també la funció “transferencial” que té la imatge quan es va desprenent del camp d'impulsos que la va motivar.

Preguntem: com és possible que, en el nivell de son, les imatges, que són tan poderoses, no moguin el cos? Per tonicitat, haurien de moure el cos més que en vigília. Si a mesura que baixa el nivell hi ha més imatges, llavors, durant el son el cos s'hauria de moure més. No obstant això, el més normal és que, en el son, el cos no es mogui seguint les imatges. Aquí opera un mecanisme de bloqueig que pot ser rastrejat fisiològicament; un mecanisme que, quan baixa el nivell de consciència, actua tallant la connexió amb el treball del centre motriu. Llavors, les imatges sorgeixen però la descàrrega no passa i el cos no es mobilitza.

Quan parlem d'imatges, no parlem sols de les imatges visuals. Cada sentit produeix el seu tipus d'imatge i gràcies a això es pot tenir representació de fenòmens olfactoris, de fenòmens gustatius, de fenòmens auditius, etc. Normalment, sobretot en aquest tipus de cultura i en aquest tipus d'educació, les imatges estan associades al fet visual. Però vostès poden comprovar, en vostès mateixos, que també poden representar olors, o poden recordar veus sense que això depengui, necessàriament, de la representació visual. Això que recorden pel que fa a l'olfacte, o al so, es dona en "algun lloc" de la representació. Per descomptat, vostès distingiran, pel que fa a la ubicació del fenomen de representació auditiva, entre el so que arriba des de fora i el so que vostès representen o imaginin. Aquest últim no sols és "dins" (i això ja marca un espai de representació), sinó que aquest "dins" és situat en algun "lloc". Aquest lloc no necessàriament és vist, però és experimentat i és sentit. Vostès ara són en un concert, tenen l'orquestra davant. Vostès tanquen els ulls, estan molt atents a allò que va passant amb els instruments. Vostès escolten un instrument a l'esquerra. Després escolten un instrument a la dreta. Si es fixen en els seus propis ulls, veuran que quan escolten a l'esquerra els ulls es mouen cap a l'esquerra i quan escolten l'instrument de la dreta els ulls es mouen cap a la dreta. D'aquesta manera vostès van seguint no exactament la música, sinó les fonts productores del so també amb el moviment dels ulls. D'aquí vostès infereixen (en un cas més de la tonicitat) que allà on va l'atenció sobre el fenomen, encara que no sigui visual, també els ulls van seguint aquesta font. De tal manera que, encara que l'ull no tingui res a veure amb la música i l'ull no tingui res a veure amb el so, l'ull va seguint en l'espai els estímuls que van arribant a l'oïda. És més, es diu d'un so que és "alt" o que és "baix" perquè també (si observen el que succeeix amb la representació d'aquests sons i observen el registre del moviment de l'ull) comprovaran que a mesura que els sons es fan més aguts, l'ull tendeix a moure's cap amunt. A mesura que els sons es fan més greus l'ull tendeix a moure's cap avall. Aparentment, l'ull i l'oïda no tenen connexió. Però *com tots els sentits produeixen la seva representació i aquesta representació es troba en un espai mental, aquest espai posa un àmbit en el qual s'emplacen les representacions que han vingut de fonts perceptives diferents. Aquest espai no és sinó el conjunt de representacions internes del sistema cenestèsic mateix.* De tal manera que l'espai mental és una espècie de pantalla que reproduïx els impulsos de la cenestèsia pròpia. Així doncs, tot fenomen de percepció que arriba a l'aparell de coordinació, s'emplaça en algun punt de la pantalla de representació. Es tracti d'un so, es tracti d'una olor o es tracti d'un objecte que entra per via visual, en tots els casos s'emplaça en algun punt de l'espai de representació. Aquest espai no tan sols té gradació en dos plans, sinó que té profunditat, té volum i reproduïx, aproximadament, el cos propi. Es tracta d'un "cos" de representació, o si es vol, d'un "rerefons referencial espacial".

Si recordem aquella orquestra de l'exemple, tal vegada també recordem la música i la ubicació "espacial" en què s'emplaçaven els diferents instruments i els diferents sons. Es podrà comprovar també que en els actes de recordar es verifica el moviment de l'ull a la cerca de la font productora de "so", per localitzar els "llocs" d'on prové aquest "so". Quan es recorden sons "llunyans i al davant", els emplaçem en una profunditat de

l'espai diferent de la dels records dels sons situats "a prop i al davant", i aquesta gradació de distàncies internes ve acompanyada per l'acomodació de l'ull, com si l'ull percebés fenòmens del món extern. Aquests "lluny" i "a prop", combinats amb les posicions "al davant" i "al darrere", "a dreta i a esquerra", "a dalt" i "a baix", ens mostren clarament la volumetria de l'espai de representació. Si aquest espai té almenys tres dimensions, llavors tot fenomen (fins i tot el tàctil, el gustatiu o l'olfactori) tindrà possibilitats d'emplaçar-se en alçària, en amplada i en profunditat. Aquesta profunditat de l'espai de representació és la que permet situar els fenòmens, tant si han partit del món intern com si han partit del món extern.

Aquí és necessari precisar que la *"barrera" separadora del món "intern" i "extern" és el tacte*, desdoblada corresponentment com a tacte intern i tacte extern. Una ubicació important de la "barrera tàctil" es troba en el rostre que és, precisament, on es troben concentrats, en poc espai, la majoria dels sentits externs.

Existeix, doncs, un sistema de gradació en l'espai de representació que permet situar els fenòmens des de la font d'on provenen i, a més, distingir, en alguna mesura, entre el món de la cenestèsia i el món dels sentits externs. Gràcies al fet que existeix aquest espai de representació, un sistema d'impulsos arriba a consciència i es tradueix en imatge, aquesta imatge es tradueix novament i dispara activitat sobre un centre i aquest s'activa en direcció a alguna franja i profunditat de l'espai esmentat. D'altra banda, del treball del centre també es té percepció, que genera la seva imatge corresponent i així, en un circuit de retroalimentació, es va ajustant l'activitat general.

Si la representació interna s'emplaça en el nivell dels fenòmens cenestèsics, aquestes imatges, que es converteixen en respostes, mobilitzaran fenòmens en nivells cenestèsics. Si la representació es dispara en les gradacions pròpies de les activitats externes, llavors mobilitzaran centres en direcció externa. Per descomptat, poden existir nombrosos errors en l'emplaçament d'una imatge en un nivell de representació, i llavors seria d'interès comptar amb procediments que permetessin desplaçar la imatge (que és la base de la resposta) cap al punt adequat de l'espai de representació intern.

L'espai de representació pren característiques diferents segons actui un nivell de consciència o un altre. Quan en vigília sorgeix un fenomen en l'espai de representació, és diferent de quan sorgeix en el nivell de son. Quan vostès es veuen a vostès mateixos en un somni, vostès s'emplacen en algun punt de l'espai de representació diferent de quan recorden un fenomen. En el primer cas es veuen inclosos, com a imatge, dins d'aquest espai però s'observen des d'un punt de mira extern (es veuen a vostès mateixos des de "fora"). En el segon cas, reconeixen el fenomen dins de l'espai de representació i l'observen des de vostès mateixos (és a dir, que el seu punt de mira és "fora", igual que en el cas anterior, però vostès no es veuen a si mateixos des d'un punt de mira extern, sinó que veuen l'objecte des de vostès mateixos com si miressin des dels seus ulls, i reconeixen l'objecte inclòs en l'espai de representació). Si vostès tenen el punt de mira "fora", l'espai intern apareix com a continent i la imatge de si mateix apareix continguda dins d'aquest espai. En aquest cas les conseqüències de la traducció de la imatge a moviment seran diferents de si vostès són "fora" com a punt de mira i com a imatge (ja que veuen des de vostès i per tant són continents i l'objecte observat és contingut).

El primer cas succeeix en els somnis. Vostès es veuen a vostès mateixos dins de l'espai de representació. Què mobilitzen llavors? Mobilitzen la imatge de vostès mateixos. Però és ben diferent de si vostès no es veuen a vostès mateixos sinó que veuen el fenomen inclòs en aquest espai. Així que, si bé existeixen explicacions fisiològiques de la desconexió de la motricitat que es produeix en la baixada dels nivells de consciència, per descomptat que existeixen registres psicològics que

permeten comprendre que, precisament en els somnis, es paralitza la mobilització d'imatges cap al món, perquè el registre que el subjecte té de si mateix és observat des d'un punt extern i, per tant, resulta inclòs en l'espai intern. Hem de subratllar de nou que els registres que estem esmentant sobre la imatge pròpia i el punt d'observació, no necessàriament han de ser considerats com a imatges visuals. En cecs de naixement, i segons ells expliquen, no apareixen representacions visuals i recorden, sens dubte molt bé, fenòmens auditius, fenòmens gustatius i d'altra naturalesa. No necessiten la imatge visual. De tota manera, les representacions dels altres sentits els apareixen situades espacialment.

Convé ara fer algunes observacions sobre l'estructuració de la consciència i l'espai de representació i sobre alguns errors que sobrevenen en el seu funcionament. Segons els impulsos que arriben a la consciència siguin treballats per un o altre dels mecanismes d'abstracció, classificació, divagació o imaginació dirigida, s'obtidran diferents traduccions que formalitzaran múltiples representacions. Quant als errors de treball de la consciència, els podem considerar diferents dels *errors que es donen en la relació entre la consciència, els sentits i la memòria, que anomenem genèricament "disfuncions"*. *L'al·lucinació, per exemple, no és una disfunció sinó un error del coordinador. Es produeix quan apareixen representacions que són "projectades" i percebudes "fora" de la consciència i són experimentades com a objectes reals o situacions emplaçades en el món extern, amb les característiques pròpies dels fenòmens que es perceben sensorialment. En aquest sentit, tots els fenòmens que es produeixen en els nivells de son i en els nivells de semison actiu són fenòmens al·lucinatoris pel registre d'una realitat fortament suggestiva, que es presenta a l'observador que té un punt de mira que és "fora" de l'escena, de manera semblant a com succeeix en vigília.*

Les al·lucinacions (en vigília) són configuracions que fa la consciència sobre la base de la memòria. *Solen sorgir en situacions de gran esgotament, per manca d'estímul, en determinades malalties i en situacions de perill de mort. Són freqüents en cas de feblesa física i en casos de consciència emocionada (que tractarem més endavant), en els quals el coordinador perd la seva facultat de desplaçar-se en el temps i en l'espai.*

Com a disfunció de la consciència amb els sentits, podem esmentar la incapacitat de relacionar dades coherentment, en confondre dades provinents d'una via que s'atribueixen a una altra.

Les disfuncions de la consciència amb la memòria són nombroses i ocorren en els diferents nivells de consciència. Es pot afirmar que els diferents nivells compleixen amb la funció de compensar la massa d'informació en donar, ocasionalment, respostes estructuradores o bé respostes compensatòries. Això ens fa pensar que si un fenomen cau en el camp d'un nivell de consciència, immediatament tendeix a ser estructurat relacionat amb altres. Des d'aquest nivell també es genera immediatament una resposta compensatòria. Es tracta de nivells que es troben sotmesos a desequilibris successius per la irrupció de fenòmens nous.

En el nivell de son profund el treball dels sentits externs és mínim. No hi ha altra informació del medi extern que aquella que supera el llindar que posa el mateix son. El treball del sentit cenestèsic és predominant, en aportar impulsos que són traduïts i transformats pel treball dels mecanismes associatius, i que donen lloc al sorgiment de les imatges oníriques, les imatges del somni. Les característiques de les imatges en aquest nivell són el seu gran poder de suggestibilitat, la seva gran capacitat hipnòtica. El temps psicològic i l'espai es troben modificats respecte la vigília. L'estructuració acte-objecte apareix sovint sense correspondència entre els seus elements. Es busca un objecte determinat i en sorgeix un altre que completa la cerca d'una manera

extraordinària. Així mateix, climes i situacions s'acostumen a independitzar mútuament. De manera que els actes de consciència en els nivells diferents no coincideixen amb els objectes de consciència com ocorre en la vigília. D'altra banda, les càrregues que acompanyen les representacions del nivell de son profund s'independitzen dels objectes quan en vigília mantindrien un lligam més estret. És típica la desaparició en el son de la crítica i l'autocrítica, però a mesura que el nivell de consciència va pujant aquests mecanismes incrementen el seu treball.

La inèrcia dels nivells i l'àmbit en què els fenòmens es col·loquen fan que la mobilitat i el passatge d'un nivell a un altre es faci gradualment, més o menys lentament, de manera que hi hagi una certa continuïtat. Així doncs, la sortida i l'entrada al son es faran passant pel semison i és un cas molt extraordinari el passatge directe de la vigília al son, sense tenir uns registres mínims del passatge per nivells intermedis. Quan es parteix del nivell de son i el subjecte desperta amb alteració, en aquesta vigília està operant la inèrcia de l'etapa anterior de semison que arrossega continguts del moment anterior.

En el nivell de semison que antecedeix la vigília, els sentits externs comencen a enviar informació a la consciència, informació que no és totalment estructurada, perquè hi ha també interferència d'ensomnis i presència de registres cenestèsics forts. Els continguts del somni perden poder suggestiu, tot i que continuen apareixent, a causa d'una mena de semipercepció vigílica que ja dona nous paràmetres, noves referències. La suggestibilitat continua actuant, sobretot en el cas d'algunes imatges molt vívides a les quals anomenem "imatges hipnagògiques". D'altra banda, el sistema de somiejos intermitents reapareix. És en aquest nivell on el nucli de somieig i els somiejos secundaris són enregistrables més fàcilment, almenys en els seus climes i en les seves tensions bàsiques. El nivell de semison té característiques diferents segons actuï en preson (arrossegant continguts de vigília), o en postson (arrossegant continguts onírics). També es pot observar el cas d'un estat alterat de consciència que ocorre solament en condicions determinades. El mode de l'estat d'ensomni propi d'aquest nivell (continuem parlant de semison) se sol traslladar per inèrcia a la vigília, i proporciona la matèria primera per a la divagació, encara que també hi apareguin elements de percepció vigílica. Segurament, en el trasllat d'un nivell a un altre es va modificant l'espai de representació i es va modificant l'emplaçament que el subjecte fa de si mateix en aquest espai. El coordinador, en aquest àmbit, ja pot realitzar algunes operacions coherents. Esmentem també que aquest nivell és summament inestable i per això de desequilibri i alteració fàcils. També trobem els estats de semison passiu i actiu. El passiu ofereix un passatge fàcil al son, com si el subjecte es deixés "caure" simplement i es correspon amb un sistema de relaxació progressiu. Parlem, en canvi, de semison actiu quan el semison s'està disposant en direcció a la vigília. Aquest estat pot convertir-se en "alterat" quan es passa a una "falsa vigília" perquè s'ha connectat el sistema de relacions amb el món extern però sense abandonar el sistema d'ideació del semison.

En vigília els sentits externs aporten un cabal d'informació més gran i regulen, per inhibició, els sentits interns i fan possible que el coordinador s'orienti al món en el treball compensatori del psiquisme. Aquí funcionen els mecanismes d'abstracció i els mecanismes de crítica i autocrítica, que arriben a alts graus de manifestació i intervenció en les tasques de coordinar i registrar. Els mecanismes de reversibilitat, dels quals hi havia una mínima manifestació en els nivells anteriors, aquí poden operar àmpliament. La suggestió dels continguts infravigílics disminueix en créixer el sistema de referència basat en les dades externes. Hi ha un to de vigília activa, que pot ser atenta, amb un maneig màxim de l'apercepció i hi ha també un to de vigília alterada. La

vigília passiva també pot ser atenta o alterada. En aquest últim cas apareix la divagació silenciosa i els somiejos més o menys fixats.

Existeixen nombroses relacions entre nivells que produeixen alteracions recíproques. No és possible que un nivell actuï sobre un altre, que hi hagi trasllat de càrrega d'un nivell sobre un altre, sense que aquest nivell es vegi afectat. Al seu torn, tot nivell que actua sobre un altre es veu ell mateix afectat. Poden citar-se almenys quatre factors que incideixen en la relació entre nivells. Un l'anomenem "inèrcia", un altre l'anomenem "soroll", un altre "rebot" i un altre "arrossegament". Parlem una mica de la inèrcia. Cada nivell de consciència tracta de mantenir el seu nivell de treball propi, i mantenir la seva activitat fins a finalitzar el seu cicle. Ja vam parlar en el seu moment que tot això generalment estava sotmès a ciclicitat. I és clar, la vigília tracta de mantenir-se en vigília, durant un cicle, durant un temps més o menys adequat. És el temps en què les persones realitzen les seves activitats quotidianes. Quan augmenta la fatiga (no solament la muscular, sinó la profunda) el cicle de la vigília ja està caient. Però mentrestant, en plena vigília aquest estat tracta de mantenir-se.

Els casos que a continuació s'esmenten són conseqüències de la inèrcia estructural de cada nivell, que tendeix a mantenir i estendre el seu mode característic d'articulació. El cas de "soroll" es verifica quan la inèrcia del nivell anterior apareix com a fons de perturbació en el treball del nivell superior. La inèrcia del semison apareix com a fons de perturbació en aquest estat de vigília al qual ha arribat el subjecte en despertar-se. Com a soroll, podem distingir els climes emotius, les tensions i els continguts no corresponents amb el treball del coordinador en aquest moment. L'"efecte rebot" sorgeix com a resposta d'un nivell en el qual s'han introduït continguts d'un altre nivell, en superar les defenses de la inèrcia, o en arribar a les defenses de la inèrcia. De tal manera que pot existir un contingut que es va traslladant i en arribar a un nivell determinat troba fortes resistències, troba "defenses del nivell". Aleshores, diem que el contingut "rebota", torna al seu camp original. De vegades, continguts, climes i tons propis d'un nivell es traslladen i romanen en un altre nivell com a "arrossegament". No roman el nivell de consciència anterior, sinó que allò que va ser visualitzat en un nivell, en canviar de nivell roman com a arrossegament. Aquells que es desperten alterats pel somni anterior, ja són en plena vigília i mantenen les imatges del somni o el clima en què va succeir aquell somni; el mantenen com a arrossegament en vigília i durant un temps.

Existeixen casos importants de climes, tensions o continguts fixats en el psiquisme que són arrossegats durant molt de temps i es presenten en els diferents nivells. Aquests són casos d'arrossegament no d'un nivell sobre un altre, sinó d'un contingut fixat que apareix en els diferents nivells de consciència i que pot aparèixer amb imatges diferents però amb el mateix clima que li és característic. Estem parlant d'arrossegament en sentit molt genèric.

Hem de fer algunes distincions entre tons, climes, tensions i continguts. Els "tons" se'ls considera quant a intensitat energètica. Les operacions en cada nivell poden ser efectuades amb una intensitat més gran o més petita, amb un to més alt o més baix. I a vegades, un to pot convertir-se en un factor de soroll. Massa volum en una activitat es desproporciona del context de les altres activitats. Els "climes" sempre se'ls ha anomenat (almenys en aquesta llengua que parlem aquí) "estats d'ànim". Els climes, per la seva variabilitat, apareixen intermitentment i poden cobrir la consciència durant un cert temps, i tenyir totes les seves activitats. Hem de diferenciar aquests estats d'ànim, que tenen càrrega emotiva forta, de les operacions emotives que acompanyen tot el funcionar del psiquisme. Si l'estat d'ànim, el rerefons emotiu, és de disgust, en general, caigui un objecte o un altre en aquest camp, prendrà aquestes característiques

de disgust. Els climes poden fixar-se en el psiquisme i pertorbar l'estructura completa en impedir la mobilitat i el desplaçament cap a altres climes oportuns. Aquests climes fixats circulen pels diferents nivells i així poden passar de la vigília al son, continuar-hi, tornar a la vigília i seguir així durant llarg temps. Tot això és diferent del clima situacional que apareix en situacions precises. Les "tensions" tenen una arrel més física, més corporal. Per descomptat que tot és corporal, però aquestes tensions, pel que fa al registre que en tenim, tenen una arrel més "corporal", ja que les percebem directament en la musculatura. Els climes, en canvi, es registren difusament. La vinculació d'aquestes tensions amb el psiquisme no sempre és directa, ja que a una relaxació muscular no l'acompanya directament una relaxació mental, sinó que la consciència pot continuar amb tensions i alteracions mentre que el cos ja ha aconseguit relaxar-se. Això té alguna importància en considerar els sistemes de descàrregues de tensions. Se sol creure que a una descàrrega física, muscular, li correspon sempre una distensió mental. I això, a vegades, no és així. A vegades es produeix una contradicció curiosa en el subjecte, que experimenta físicament aquesta descàrrega de tensions i, no obstant això, continua registrant tensions indefinides.

Hauríem de tenir en compte com s'integra aquest circuit entre sentits, memòria, coordinador, nivells i centres. Les connectives entre sentits, memòria, consciència i centres revelen aspectes importants del funcionament del psiquisme. Aquests circuits connectius treballen en interregulació. Estan regulats entre si, ajustats entre si en dinàmica contínua, i així duen tot el psiquisme a una autoregulació complexa. Quan el coordinador fa apercepció de la percepció, per exemple, queda inhibida l'evocació. Ara el coordinador atén a un objecte de percepció, i mentre atén a aquest objecte, les dades que mecànicament subministra la memòria queden bloquejades. Es dirà que, de totes maneres, la memòria subministra informació a fi que es pugui reconèixer la dada que ve de la percepció. Però l'evidència de les operacions de la memòria desapareix, llavors queda oberta la porta d'entrada a la percepció i l'atenció s'hi dirigeix. Inversament, l'apercepció de memòria inhibeix la percepció. Fixin-se, fins i tot, en la mirada d'un subjecte quan evoca; tendeix a tancar les parpelles, tendeix a disminuir l'activitat dels sentits externs. I en canvi fixin-se en què succeeix en les ments pertorbades, quan es barregen aquests processos que haurien d'estar interregulats i compensats. Al contrari que abans, el subjecte es troba sumit en un món evocatori i la seva mirada es fa fixa, vidriosa i oberta i dona a entendre una mena d'activitat al·lucinatòria, on allò que està succeint amb la seva evocació és traslladat al món objectal cobrint-lo, com si es rebés informació externa.

Quan els sentits externs estan actuant es frena l'entrada d'estímul interns i viceversa. La interregulació més gran apareix en els canvis de nivell de treball, quan en anar baixant cap al son es bloquegen els mecanismes de reversibilitat. Anem baixant de nivell de consciència i els mecanismes de reversibilitat es van bloquejant, llavors els mecanismes d'associació es deixen anar amb força.

Entre els sentits també hi ha interregulació automàtica. Quan la vista amplia el seu llindar mitjà, disminueixen el tacte, l'olfacte i l'oïda, i d'igual manera succeeix entre els altres sentits. Es clouen els ulls per sentir millor, etc.

Quant a l'espai de representació, on es donen les imatges provinents de diferents sentits, ocorren fenòmens molt interessants. A mesura que es descendeix de nivell de consciència, l'espai de representació augmenta en dimensió, es fa "volumètric". Això succeeix així puix que a mesura que es descendeix de nivell de consciència disminueix el registre dels sentits externs i augmenta el registre cenestèsic intern. Així doncs: a mesura que es descendeix de nivell, en augmentar el registre dels senyals de tot l'intracòs, augmenta també la traducció de la configuració de volum de l'espai mental.

Aquest cobra dimensió i amplitud. A mesura que es puja de nivell de consciència els senyals provinents de la cenestèsia s'apaguen, disminueixen, i comencen les confrontacions amb les dades de les operacions mentals i amb les dades que provenen de sentits externs. Així doncs, *pujada de nivell de consciència significa "aplanament de l'espai de representació", falta de registre de les altres configuracions que es fan en els nivells més profunds.*

Per descomptat que l'espai de representació està actuant en plena vigília, però aquest espai, en lloc de cobrar volum, s'"aplana" i marca les diferències en la representació dels fenòmens interns i dels fenòmens externs. De tota manera, també té la seva profunditat. Quan en plena vigília em represento un fenomen que és darrere meu, el represento en una mena d'espai mental que, en aquest cas, inclou la part de darrere del meu cap, encara que allà no hi hagi ulls. Com els ulls i els altres sentits externs es troben emplaçats en la superfície externa i anterior del cos, quan ocorre un tipus de representació com la que hem esmentat (veure allò que és darrere meu) tinc referències per marcar diferències entre els fenòmens externs de percepció i els interns de representació. Això no succeeix quan es descendeix de nivell i s'observa el fenomen en qualsevol direcció, perquè els registres cenestèsics provenen de totes les direccions. I llavors, puc veure'm a mi mateix, com succeeix en els somnis, des de fora, com si estigués percebent-me des dels registres que tinc en diferents parts de l'espai de representació. En observar les representacions en un espai diferent del vigílic (en el nivell de son), aquests continguts apareixen situats fora de l'observador, ja que aquest es troba (com punt de mira) emplaçat en els límits de l'espai de representació fent de "continent" dels objectes que es representen. Però ocorre que un mateix (com a representació) pot estar col·locat dins d'aquest espai i ser observat des dels límits del continent. Per descomptat que aquest "un mateix" pot ser representat de maneres diferents: com a imatge visual o com a suma de registres no visuals. En el nivell vigílic s'observa el món extern com no inclòs en l'espai de representació i "un mateix" queda identificat amb el punt de mira que apareix en l'altre extrem de la relació, i està exclòs del món del qual provenen les percepcions, excepte en els casos al·lucinatoris en vigília, on l'espai de representació es modifica i els continguts interns són "projectats" al món extern i presos, en conseqüència, com a percepcions provinents dels sentits externs. I si això succeeix és, al seu torn, perquè els mecanismes de reversibilitat s'han bloquejat i el nivell de consciència s'ha alterat.

IMPULSOS: TRADUCCIÓ I TRANSFORMACIÓ

Morfologia dels impulsos: signes, símbols i al·legories

Els impulsos que arriben al coordinador, provinents dels sentits i de la memòria, són transformats en representacions, en imatges. La consciència processa aquestes estructures de percepció i reminiscència a fi d'elaborar respostes eficaces en el seu treball d'equilibrar els medis extern i intern. Mentre un somieig és una imatge-resposta al medi intern de la consciència, un desplaçament motriu és un moviment-resposta al medi extern del psiquisme i aquest desplaçament està impulsat també per imatges. En el cas de les ideacions intel·lectuals portades a nivells sígnics, comptem amb una altra mena d'imatge-resposta que complirà amb funcions de comunicació, tal és el cas del llenguatge. Però també sabem que hi ha signes determinats i idees pures, abstractes, que tornen sobre l'interior del psiquisme.

D'altra banda, qualsevol representació que sorgeixi en el camp de presència del coordinador suscita cadenes associatives entre l'objecte presentat i la seva

copresència. Així, mentre l'objecte és capturat amb precisió de detall en el camp de presència, en el camp de copresència apareixen relacions amb objectes que no són presents però que hi són vinculats, i la memòria hi juga un paper fonamental.

El tema dels impulsos té importància per la forma particular que el coordinador té de treballar les representacions, fent-ho per dues vies. Per la via abstractiva, opera reduint la multiplicitat fenomènica als seus caràcters essencials. Es tracti de fenòmens del món extern o intern existeix activitat abstractiva, d'una banda, i activitat associativa, per una altra. Les representacions s'estructuren sobre la base de similitud, contigüitat, contrast i altres formes menors, i s'estableixen ordenaments diferents segons el nivell en què operen.

A partir d'aquestes dues vies d'abstracció i d'associació, la consciència organitza imatges dins d'un espai de representació. Aquestes imatges són nexes entre la consciència que les forma i els fenòmens del món objectal (intern o extern) als quals estan referides. No hi hauria comunicació entre el món objectal i la consciència si no existissin aquests fenòmens que han partit com a impulsos d'algunes de les vies, que produeixen aquestes imatges, que s'emplacen en el nivell que correspon en l'espai de representació i que efectuen el seu tret com a senyal sobre el centre corresponent a fi que el senyal transformat es manifesti al món extern o intern.

Els impulsos es veuran traduïts amb força i transformats abans d'arribar a la consciència; abans d'arribar a aquests aparells abstractius i associatius segons les condicions sensorials prèvies i, posteriorment, segons el treball dels nivells de consciència. Estem dient que els impulsos que parteixen de l'aparell sensorial i arriben a la consciència, i en la consciència obren la via abstractiva o obren la via associativa, aquests impulsos ja abans d'arribar a la consciència, poden ser transformats o traduïts. En ser transformats o traduïts obren les diferents vies amb informació que no és la que correspon exactament a la dada que ha arribat al sentit. El mateix succeirà amb dades que, provinents de la memòria, obren les vies associatives o abstractives en la consciència però que abans d'arribar-hi han sofert traduccions i transformacions.

Destaquem una vegada més que de cada sentit brollen impulsos que es tradueixen després com a imatges corresponents, encara que aquestes imatges no són visuals (excepte, per descomptat, les de la vista). Tots els sentits fan el seu tret sensorial que es traduirà en imatge corresponent al sentit: imatges auditives, imatges tàctils, cenestèsiques, etc. D'aquesta manera, els impulsos cenestèsics produiran imatges, però els fenòmens de traducció i transformació complicaran les coses, a tal punt que apareixeran imatges corresponents a un sentit quan en realitat aquestes imatges han provingut dels impulsos d'un altre sentit. Així doncs, per exemple, una dada cenestèsica interna arriba a la consciència i obre una via associativa o abstractiva, però aquesta dada, en arribar a la consciència, apareix o es configura com a imatge visual quan en realitat la seva font primera ha estat cenestèsica. La cenestèsia no informa amb dades visuals, però no obstant això s'ha produït una traducció de l'impuls i ha arribat a consciència. La dada primàriament va ser cenestèsica però ara apareix una representació visual, auditiva, o d'altre mena. És molt difícil seguir l'impuls en qüestió, precisament per aquestes transformacions que operen en el camí. A persones ocupades en aquests temes, això els ha impedit comprendre com és el funcionament de l'aparell psíquic, com és la mobilitat que té un impuls, com és la seva transformació, com és la seva traducció i com és la seva última expressió, tan allunyada de les condicions que el van originar.

El problema del dolor adquireix una altra valoració en comprendre's què produeix dolor en un punt, que pot ser il·lusòriament transformat, traduït i que pot experimentar noves deformacions en l'evocació. Quant al sofriment, no ja al dolor, valen les mateixes

consideracions, ja que en transformar-se els impulsos en imatges no corresponents, es mobilitzaran respostes que tampoc no correspondran als impulsos inicials de sofriment. Així és que el problema del dolor i del sofriment, considerats simplement com a sensacions, té la seva mecànica, però com els impulsos arriben deformats i transformats en representació, és necessari apel·lar al treball de la imaginació per comprendre'ls íntegrament. Per consegüent, no n'hi ha prou amb explicar el dolor solament com a sensació. És necessari comprendre que aquesta sensació dolorosa o sofrent es transforma i tradueix per la imaginació i també per les dades que provenen de la memòria. El dolor i el sofriment acaben fortament deformats, traduïts i transformats per la imaginació en general. Així és que nombrosos sofriments no existeixen enlloc, excepte en les imatges traduïdes i transformades per la ment.

Parlarem dels impulsos produïts en la consciència de manera característica, després d'haver pres vies particulars que coneixem com abstractives i associatives. Aquests impulsos podrien obrir altres canals en la consciència, però ens importaran només aquests dos.

En arribar a la consciència els impulsos s'estructuren d'una manera característica depenent aquesta estructuració, entre altres coses, del nivell de treball en què es troba la consciència en aquests moments. Les imatges que després es produiran han estat estructurades d'una manera característica. Aquestes estructuracions que es fan amb els impulsos, en general els diem "forma". Si es pensa en les formes com a entitats separades del procés psicològic se les pot arribar a considerar amb existència en si, i creure's que les representacions venen a omplir aquestes formes. Va haver-hi alguns antics que van pensar així, que tals formes existien i que llavors els processos interns venien a omplir aquestes formes. En realitat, les formes són àmbits mentals de registre intern que permeten estructurar fenòmens diferents. Quan parlem de la "forma" d'un fenomen intern de consciència estem esmentant l'estructura particular que té aquest fenomen. No parlem de "formes" independents sinó que parlem de com s'estructuren aquests fenòmens. El llenguatge comú esmenta això de manera simple: "les coses estan organitzades d'una forma especial", diu la gent. "Les coses es fan de determinada forma, de determinada manera". A això ens estem referint quan parlem de forma. I podem identificar les formes amb les imatges, una vegada que aquestes imatges ja han partit de les vies associatives o abstractives.

Podem parlar de formes com a estructures de percepció, per exemple. Cada sentit té la seva manera d'estructurar aquestes dades. La consciència estructurarà després aquestes dades amb formes característiques corresponents a les diferents vies. D'un mateix objecte, per exemple, poden tenir-se formes diferents segons els canals de sensació emprats, segons la perspectiva respecte a aquest objecte i segons la mena d'estructuració que efectui la consciència. Totes aquestes formes que es tenen d'un mateix objecte poden fer-nos aparèixer l'objecte com si fos diferent d'ell mateix, com si es tractés d'objectes diferents, segons que es percebi aquest objecte per l'oïda, per exemple, o se'l percebi per l'ull. Aparentment, són objectes diferents perquè l'estructuració que es fa de les dades que provenen d'aquest objecte és diferent.

En l'aprenentatge hi ha un cert problema perquè cal fer correspondre, a mesura que s'està obtenint una imatge total de l'objecte, formes perceptives diferents. Així, em sorprenc en escoltar el so d'un objecte que no coincideix amb la imatge (auditiva) que em semblava que havia de correspondre. Aquest objecte l'he sostingut a les meves mans i he advertit el seu pes, l'he observat amb la vista, però aquest objecte cau a terra i té un so que no se m'hagués ocorregut representar. Aleshores, com faig amb dades estructurades de manera tan diferent, amb dades sensorials auditives, tàctils, olfactivas, etc., per fer-les correspondre en la meua estructura de consciència? Això és

possible perquè tot aquest sistema de percepció divers s'estructura dins d'una forma de percepció que està lligada a registres interns. Quan reconec un objecte dic que pot usar senyals diferents, signes diferents que són codificacions de registre. Quan d'un objecte tinc un registre codificat i aquest objecte apareix davant de la meva percepció, el puc considerar complet encara que en tingui només una franja de la seva totalitat. Els signes desperten en mi registres codificats. No són signes solament els signes del llenguatge. Escolto una paraula i, si la considero conceptualment, puc dir-ne que es tracta d'una expressió que té un significat. Però si la considero des de l'estructura de la consciència, aquesta paraula que arriba és un impuls el registre del qual, per a mi, està codificat. Així és que una paraula posa en moviment diverses activitats de la meva ment, perquè deixa anar el registre que li correspon; una altra paraula deixa anar un altre tipus de registre, etc. Però succeeix que aquestes expressions que m'arriben són estructurades amb una forma determinada. Moltes paraules van articulant frases, van articulant oracions, van articulant conjunts i aquests conjunts, de vegades, també funcionen com a signes codificats. Ja no es tractarà que la paraula "casa" la consideri signe perquè està codificada com a registre en mi. Ara es tracta que tot un conjunt de paraules està codificat d'una manera estructurada. De manera que aquestes estructures, aquestes maneres d'organitzar el llenguatge, també apareixen com codificades en mi.

Els diferents nivells de consciència posen cadascun el seu propi àmbit formal. Això vol dir que els diferents nivells de consciència estructuren les dades que arriben a la meva consciència de manera diferent, de mode diferent. Cada nivell procedeix com l'estructura d'àmbit més general i (aquest nivell) està lligat a formes característiques. Les formes que emergeixen en la consciència dependran, en gran manera, d'aquest nivell que està posant el seu àmbit estructurador. L'estímul es convertirà en forma, és a dir, l'estímul es convertirà en imatge quan la consciència l'estructuri des del seu nivell de treball. Així, un mateix estímul es traduirà en formes diferents, en imatges diferents. I aquestes imatges es poden traslladar en la consciència.

Com el signe codificat en mi apareix novament, el reconec i apareix amb una forma característica situada en el meu espai de representació. La meva consciència pot traslladar perfectament la imatge que ha provingut d'un sentit a imatges que corresponen a altres sentits, perquè a l'efecte del reconeixement una sola característica o una franja de percepció pot ser suficient per estructurar el tot objectal. Així, podria succeir que una dada provinent de l'ull fos traslladada internament a dada provinent de l'oïda. És a dir, podria succeir en la consciència la traducció d'una dada perceptiva, com si aquesta dada hagués provingut d'un altre sentit. Així, encara que aquest signe desperti imatges diferents, es corresponen entre si quant a la ubicació que tenen en l'espai de representació i quant a la funció amb què compliran després com a imatge en donar els seus trets al centre corresponent. Per al cas, que jo senti el crepitjar del foc molt pròxim a mi; que vegi el foc, molt pròxim a mi; que ensumi el foc, molt pròxim a mi; en tots els casos aquestes percepcions que arriben a mi per canals diferents s'estructuren en una representació global característica i totes les percepcions són permutables, reemplaçables les unes per les altres. Reemplaçables i per tant traduïbles. Són emplaçades en el mateix nivell de representació, preparades per donar el mateix tipus de tret de perill. Així és que senti, ensumi, o vegi el foc, aquestes percepcions inicials poden ser traduïdes. El desplaçament de les dades perceptives externes posa en moviment el meu registre intern. Si observo una línia en l'espai, i aquesta línia és seguida pel meu ull en una direcció, també en el meu registre intern notaré aquest desplaçament. D'aquesta manera el que va passant amb l'ull, va passant en el meu espai intern de representació. De manera que no serà indiferent el tipus d'imatge que apareix fora, puix que la imatge corresponent seguirà moviments

determinats, s'emplaçarà en punts i profunditats diferents del meu espai intern. Així doncs, n'hi hauria prou amb estudiar què fa l'ull seguint determinats fenòmens de percepció per comprendre què va passant internament en el meu sistema de registre.

- **Signes**

Existeix el que convencionalment s'anomena "*símbol*" i el que es diu "*al·legoria*", encara que no s'hagi definit amb molta precisió cadascuna d'aquestes representacions. Internament, *un símbol és una imatge que sorgeix del canal abstractiu i una al·legoria és una imatge que sorgeix del canal associatiu*. Tots dos tenen diferències en l'estructuració i en la seva forma general. Les imatges que han partit de la via abstractiva són reductives, són desposseïdes de caràcters secundaris, sintetitzen una quantitat de característiques o abstrueixen el més essencial de totes les característiques presents; mentre que les imatges que corresponen a la via associativa, són imatges multiplicatives.

També hi ha representacions que compleixen amb la funció de codificar registres. Les anomenem "signes". En aquest sentit, la paraula per exemple és un signe que està codificat, que suscita un tipus de registre en mi i que desperta, a més a més, una gamma de fenòmens i processos. Si a una persona se li diu: "incendi", probablement no percebrà més que la paraula incendi, però com aquest registre és codificat, es desperta en l'interior de la persona un sistema de reaccions complex. I amb cada paraula que es llança, amb cada signe, s'evoca aquesta codificació i les codificacions que li són immediates.

Els signes, per cert, provenen de vies diferents. Per exemple, jo puc establir un sistema de relació sígnica amb una altra persona movent els braços, fent gestos d'una manera determinada. Si jo gesticulo d'una manera davant d'una persona, aquesta persona rep aquesta dada que està codificada internament. I què passa amb la codificació interna d'aquesta dada? Passa que suscita en el seu interior el mateix procés que ha donat lloc a la imatge en l'altre que ha llançat el signe. De tal manera que es produeix un fenomen de desdoblament, on finalment arribem al mateix registre. En cas de no arribar al mateix registre, no hi hauria possibilitat de comunicació entre les persones. I si algú m'indica alguna cosa amb un gest, he de tenir d'aquest gest el mateix tipus de registre intern que té l'altra persona, perquè d'altra manera no podria comprendre el significat que té per a ella tal operació. És gràcies als registres codificats que es poden establir relacions entre persones. Es tracti de paraules, es tracti de gestos, es tracti de mirades, es tracti de postures corporals generals, en tots els casos estem parlant de signes que estableixen comunicació perquè se'n té la mateixa codificació de registre. Només cal un gest per deixar anar tot un sistema complex de registres codificats. Amb un sol gest, per exemple, es pot inquietar molt una altra persona.

Podem parlar d'una *sígnica* i estudiar-la en el món de la comunicació entre les persones. Expressió i significat formen una estructura i són inseparables. Quan el significat d'una expressió és desconegut, perd la seva operativitat. Les expressions que admeten significats diferents es comprenen pel context. Un signe pot ser l'expressió d'un significat o assenyalar per caràcter associatiu. Els codis de senyalització estan realitzats amb signes que indiquen objectes, fenòmens o activitats. És clar que tant el símbol com l'al·legoria poden complir amb funcions sígniques. En el primer cas, un triangle invertit posat en un cartell a la vora d'un camí pot assenyalar l'acció d'una institució viària. En el segon, un llamp dibuixat en un cartell que penja d'un filat pot indicar "perill: electricitat".

El nostre interès està posat en els signes interns, o en aquells signes que desapareixen registres codificats a l'interior d'un mateix. Així com el gest és llançat cap a fora com a signe que l'altre interpreta, així també nombrosos signes, símbols i al·legories poden ser emplaçades en el món extern i ser interpretades per altres.

- **Símbols**

Un punt, a l'espai extern, funcionarà de la mateixa manera que un punt en l'espai de representació intern. Vam comprovar que la percepció d'un punt sense referències fa moure els ulls en totes les direccions, ja que l'ull cerca paràmetres perceptius per enquadrar. El mateix succeirà amb un punt de representació. Davant d'un punt imaginat es busquen paràmetres, referències, encara que sigui en els límits de l'espai de representació. El punt pujarà, baixarà, anirà cap a un costat o cap a un altre, es pot fer l'esforç per mantenir aquest punt, però es notarà com si l'"ull intern" busqués referències dins de l'espai mental. Així doncs, un punt sense referències fa moure els ulls en totes les direccions.

La línia horitzontal porta l'ull en aquesta direcció, en la direcció horitzontal, sense gaire esforç. Però la línia vertical provoca un cert tipus de tensió. A l'espai de representació es presenten més dificultats per desplaçar la imatge per "altures" i "profunditats" que en sentit horitzontal. Internament, es podria seguir un moviment "horitzontal" constant que acabés tornant a la posició original, mentre que resultaria més difícil "pujar" i, circularment, arribar des de "baix" al punt d'origen. Així mateix, l'ull pot desplaçar-se amb més facilitat en sentit horitzontal.

Dues línies que es creuen porten l'ull a dirigir-se cap al centre i restar enquadrat.

La corba porta l'ull a incloure espai. Provoca la sensació de límit entre allò que li és intern i allò que li és extern i l'ull llisca cap a allò que inclou l'arc.

L'encreuament de corbes fixa l'ull i fa sorgir novament el punt.

L'encreuament de corba i recta fixa el punt central i trenca l'aïllament entre els espais inclosos i exclosos en l'arc.

Les rectes trencades interrompen la inèrcia del desplaçament de l'ull i exigeixen un augment de la tensió en el mirar. Igual succeeix amb els arcs discontinus. Si en l'espai de representació s'observa una línia horitzontal i aquesta línia horitzontal es trenca i se la fa descendir, la inèrcia que portava aquest fenomen es trenca, es "frena", i es produeix un augment de la tensió. Si es fa això amb l'horitzontal però es trenca cap amunt, en lloc de cap avall, es produeix un altre tipus de fenomen. Però en tot cas es trenca la inèrcia.

La repetició de segments iguals de rectes o corbes discontinues col·loca de nou el moviment de l'ull en un sistema d'inèrcia. Per tant disminueix la tensió de l'acte de mirar i es produeix la distensió. És a dir, el plaer del ritme que es registra a les corbes que es repeteixen o a les rectes en segments que es repeteixen i que tan important ha estat a l'efecte de la decoració. També en el cas de l'oïda es verifica amb facilitat l'efecte del ritme.

Quan rectes i corbes s'acaben connectant en circuit *sorgeix el símbol de l'enquadrament i del camp*. A l'espai de representació, l'enquadrament major és causat pels límits d'aquest espai intern que, per descomptat, és variable. En tot cas, els seus límits són l'enquadrament més gran. El que passa a dins d'aquest enquadrament és en el camp de representació. Si prenem, per exemple, un quadrat i col·loquem un punt dins del seu camp, es notarà un sistema de tensions diferents, segons el punt sigui

proper a una recta discontinua (un angle del quadrat), o segons sigui equidistant de tots els angles. En el segon cas es comprova una mena d'equilibri. Es pot treure aquest punt del quadrat i col·locar-lo fora, i es comprova una tendència de l'ull a incloure'l en el camp del quadrat. Segurament, en la representació interna passarà el mateix.

Quan rectes i corbes se separen del circuit sorgeix un símbol d'expansió (si tenen una direcció d'obertura), o sorgeix un símbol de contracció (si tenen direcció de tancament).

Una figura geomètrica elemental actua com a referencial de centres manifestos. Hi ha diferència entre centre manifest (on es creuen línies) i centre tàcit (on es dirigeix l'ull sense direcció de línies). Per exemple, en un quadrat, a la cruïlla de les seves diagonals (encara que aquestes línies no siguin dibuixades), sorgeix el centre tàcit, però aquest centre es fa manifest quan es col·loca allà un punt. Els centres manifestos, per tant, sorgeixen quan es tallen corbes o rectes i la visió es tanca. Els centres tàcits són aquells que apareixen com si hi fossin col·locats, que operen com si existís el fenomen. No existeix tal fenomen, però sí que existeix el registre d'estancació de l'ull.

En el cercle, no hi ha centres manifestos. Hi ha només centre tàcit, fet que provoca moviments de l'ull cap al centre.

El punt és el centre manifest per excel·lència. Com que no hi ha enquadrament ni centre tàcit, aquest centre es desplaça en qualsevol direcció.

El buit és el centre tàcit per excel·lència. Com que no hi ha enquadrament ni centre manifest, aquest centre provoca un moviment general cap a ell.

Quan un símbol n'inclou un altre en el seu camp, el segon és el centre manifest. Els centres manifestos atreuen l'ull. Un centre manifest ja en l'espai de representació, atrau totes les tensions del psiquisme.

Dos centres de tensió provoquen buit en el centre tàcit i desplacen la visió cap als dos pols i després cap al centre del buit, i es creen tensions intermitents.

En el camp d'un símbol d'enquadrament, tots els símbols són en relació i si es col·loca un dels símbols fora de l'enquadrament s'hi estableix una tensió amb el conjunt inclòs. Amb l'espai de representació, com a espai inclusiu més gran, succeeix el mateix. Totes les imatges tendeixen a ser incloses presentment en aquest espai i aquelles imatges copresents tendiran a expressar-se en aquest espai. El mateix passa entre nivells en la seva relació d'imatges. I podria haver-hi en l'espai de representació una imatge determinada (una imatge obsessiva, per exemple), que impedis l'acostament d'altres representacions. D'altra banda, això succeeix quan l'atenció està activa sobre un contingut impeding la interferència d'altres. Però podria existir un gran buit que permetés manifestar amb facilitat continguts profunds que arribessin al seu camp.

Els símbols externs a l'enquadrament tenen relació entre si, només per la seva referència a l'enquadrament.

Els signes, al·legories i símbols poden servir-se mútuament d'enquadrament o servir d'enllaç entre enquadraments.

Les corbes concentren la visió cap al centre i les puntes dispersen l'atenció fora de camp.

El color no modifica l'essència del símbol, encara que el pondera com a fenomen psicològic.

L'acció de forma del símbol es verifica en la mesura que es registri aquest símbol, és a dir que si algú està col·locat a l'interior d'una habitació i no sap que és cúbica, esfèrica, o piramidal l'acció de forma no es verifica. Però si algú sap o creu (per exemple

experimentalment, amb els ulls embenats) que es troba inclòs en una habitació piramidal, llavors experimentarà registres molt diferents a si creu que es troba en una habitació esfèrica. El fenomen de l'"acció de forma" es verifica no per la forma en si, sinó per la representació que correspon a la forma. Aquests símbols que operen com a continents, produiran nombroses tensions en altres continguts; a alguns els donaran dinàmica, a altres els inclouran, a altres els exclouran, etc. En suma, s'establirà un sistema de relacions específiques entre els continguts segons el tipus de continents simbòlics que es configurin.

- **Al·legories**

Les al·legories són aglutinacions de continguts diversos en una sola representació. Pels orígens de cadascun dels components, s'acostuma a entendre les al·legories com a representacions d'éssers "imaginariis" o fabulosos, per exemple, una esfínx. Aquestes imatges, encara que fixes en una representació, compleixen amb una funció "narrativa". Si a algú se li esmentés "la justícia" podria ser que fos una expressió de la qual no tingués registre, o podria tenir diversos significats que es presentessin en cadenes associatives. Si aquest fos el cas, es podria representar "la justícia" com una escena en què diverses persones compleixen amb activitats judicials, o bé hi podria aparèixer una senyora amb els ulls embenats, una balança en una mà i una espasa en l'altra. Aquesta al·legoria hauria sintetitzat allò que és divers i hauria presentat una mena de narració en una sola imatge.

Les al·legories, en l'espai de representació, tenen una aptitud curiosa per moure's, per modificar-se, per transformar-se. Mentre els símbols són imatges fixes, les al·legories són imatges que es van transformant, que van realitzant una seqüència d'operacions. N'hi ha prou que es deixi anar una sola imatge d'aquesta naturalesa perquè cobri vida pròpia i es posi a fer operacions de manera divagadora, mentre que un símbol col·locat en l'espai de representació, va contra corrent de la dinàmica de la consciència i representa un esforç tractar de mantenir-lo sense divagacions, que el transformarien i li farien perdre les seves propietats.

Es pot treure una al·legoria de la interioritat i col·locar-la fora, per exemple com a estàtua en una plaça. Les al·legories són narracions transformades en les quals es fixa allò que és divers, o es multiplica per al·lusió, però també on es concreta allò que és abstracte. El caràcter multiplicador del fet al·legòric és lligat clarament als processos associatius.

Per comprendre el fet al·legòric és convenient revisar les característiques de l'associació d'idees. En un primer cas es diu que la *similitud* guia la ment quan cerca allò que és semblant a un objecte determinat. La *contigüitat*, quan cerca allò que li és propi, o allò que és, va ser, o serà en contacte amb un objecte determinat. El *contrast*, quan cerca allò que s'oposa o que és en relació dialèctica amb un objecte determinat.

Observem que allò que és al·legòric és força situacional. És dinàmic i relata situacions que pertocquen a la ment individual, com passa en els somnis, en algunes divagacions personals, en les patologies i en la mística. Això també succeeix amb el psiquisme col·lectiu, com ocorre amb el conte, l'art, el folklore, el mite i la religió.

Les al·legories compleixen amb funcions diferents. Relaten situacions que compensen dificultats d'abastament total. Quan sorgeix un fenomen i no se'l comprèn convenientment se l'al·legoritza i s'explica un conte, en lloc de fer-ne una descripció precisa. Si no se sap bé què succeeix amb el tro, és probable que s'expliqui un conte

sobre algú que camina i corre pels cels i si no s'entén com funciona el psiquisme llavors venen els contes o els mites a explicar què va succeint en l'interior d'un mateix.

En capturar situacions al·legòricament es pot operar sobre les situacions reals de manera indirecta, almenys així ho creu qui al·legoritza.

En el fet al·legòric, el factor emotiu no depèn de la representació. En els somnis sorgeixen al·legories que, si es corresponguessin exactament amb la vida quotidiana, provocarien trets d'emocions típiques. No obstant això, en el somni es provoquen trets d'emocions que no tenen a veure amb les representacions que actuen.

En un exemple: aquell que somia es veu lligat a les vies del tren; el tren s'acosta amb velocitat i terrabastall, però qui està somniant en lloc d'experimentar desesperació comença a riure de tal manera que fins i tot es desperta sorprès.

Es pot al·legoritzar un estat intern i es pot dir: “és com si sentís que caic per un tub”, per exemple. La sensació interna que s'experimenta i que es registra és d'una certa desesperació, d'un cert buit, etc., però es pot al·legoritzar com “caiguda per un tub”.

Per entendre un sistema al·legòric és necessari tenir en compte el clima que acompanya l'al·legoria, perquè és el que delatarà el significat. I, quan no hi ha acord entre imatge i clima, hem d'orientar-nos pel clima i no per la imatge per comprendre els significats profunds. Quan el clima és perfectament enllaçat a la imatge corresponent no hi ha problema a seguir la imatge, que és més fàcil de seguir. Però si hi hagués discordança, ens inclinàriem sempre a favor del clima.

Les imatges al·legòriques tendeixen a traslladar energia cap als centres per donar resposta. Per descomptat, existeix un sistema de tensió i un sistema de descàrrega d'aquestes tensions. I allò que és al·legòric va fent aquesta “connectiva de glòbul vermell” que va portant càrregues pel torrent, en aquest cas pel circuit de la consciència. Quan succeeix una translació d'aquestes càrregues, de l'al·legoria que actua sobre un centre, es produeix una manifestació energètica. Aquestes manifestacions energètiques es poden apreciar amb força en el riure, el plor, l'acte amorós, la confrontació agressiva, etc. Aquests són els mitjans més adequats per a l'alleujament de la tensió interna i, quan aquestes al·legories sorgeixen, normalment tendeixen a complir amb aquesta funció de descàrrega.

Si considerem la *composició del fet al·legòric*, es pot fer una mena d'inventari dels recursos amb què compta. Així, podem parlar dels “continents”, per exemple. Els continents guarden, protegeixen, o tanquen allò que és en el seu interior. Els “continguts”, en canvi, són aquells elements que són inclosos en un àmbit. Les “connectives” són entitats que faciliten o impedeixen la connexió entre continguts, entre àmbits, o entre àmbits i continguts. Els “atributs”, que poden ser manifestos o tàcits (quan són encoberts), es refereixen a les propietats que posseeixen els elements al·legòrics o l'al·legoria total. També destaquem els “nivells”, les “textures”, els “elements” i els “moments de procés”. Aquests moments de procés s'al·legoritzen, per exemple, com edats. Finalment, hem d'esmentar els “transformismes” i les “inversions”.

En interessar-nos per una al·legoria, en tractar de comprendre una al·legoria, tractem d'establir unes certes *regles d'interpretació* que ens ajudin a comprendre què significa aquesta al·legoria i amb quina funció està complint en l'economia del psiquisme.

1. Quan volem fer una interpretació al·legòrica, reduïm allò que és al·legòric a símbol per comprendre el sistema de tensions en què s'emplaça aquesta al·legoria. El continent d'una al·legoria és el símbol. Així doncs, si en un sistema al·legòric apareixen diverses persones discutint en una plaça (quadrada o oval, per exemple), aquesta plaça és el continent major (amb el seu especial sistema de tensions

d'acord amb la conformació simbòlica), i en el seu interior s'hi troben les persones discutint (continguts d'aquest símbol). La reducció simbòlica considera la plaça com a continent que imposa el seu sistema de tensions (per exemple tensió bifocal si la plaça és oval) a la situació en la qual es desenvolupen conflictivament els continguts (persones discutint).

2. Tractem de comprendre la matèria primera de l'al·legoria, és a dir, de quins canals prové l'impuls principal. Prové de sentits (i de quin o quins), o de memòria; prové d'una mescla de sentits i memòria; prové d'un estat característic de consciència que tendeix a fer aquestes articulacions particulars.
3. Tractem d'interpretar d'acord amb lleis associatives segons patrons comunament acceptats. Així doncs, quan volem interpretar aquestes associacions, hem de preguntar-nos a nosaltres mateixos què significa aquesta al·legoria, què vol dir per a nosaltres. I si volem interpretar una al·legoria que està situada en el món extern, com un quadre, per exemple, hauríem de preguntar-li a l'autor què signifiquen per a ell aquestes al·legories. Però podrien haver-hi molts centenars d'anys entre nosaltres i qui va al·legoritzar i, amb els nostres significats de l'època o culturals, difícilment arribaríem a interpretar què va significar per a l'economia del psiquisme de qui va al·legoritzar. Però podríem arribar a intuir o a tenir informació dels significats propis d'aquella època. Diem doncs que sempre és bo interpretar d'acord amb lleis associatives i segons els patrons comunament acceptats. I, si s'estudia una al·legoria social, s'ha d'investigar el significat i consultar les persones que són o han estat agents d'aquest sistema al·legòric. Seran aquestes persones les que esclariran sobre el significat i no nosaltres, ja que no som o no hem estat agents d'aquest sistema al·legòric i, per tant, "infiltraríem" els nostres continguts (personals o culturals) i deformaríem els significats. Posem un exemple. Algú em parla d'un quadre en el qual figura una anciana. Si en preguntar al meu interlocutor què significa per a ell l'anciana de la pintura, ell em respon que significa "la bondat", llavors jo hauré d'acceptar-ho i no serà legítim donar una altra interpretació i infiltrar els meus propis continguts i el meu sistema de tensions. Si li demano a algú que m'expliqui sobre l'al·legoria de l'anciana bondadosa, hauré d'atenir-me al que se'm digui, perquè d'una altra manera jo, dictatorialment i il·legítimament, ignoro la interpretació de l'altre i prefereixo explicar-ho tot segons allò que em succeeix a mi. Així és que si qui al·legoritza em parla de "la bondat", no tinc per què interpretar aquesta "bondat" com un contingut sexual reprimat i deformat. El meu interlocutor no viu en una societat reprimida sexualment, a l'estil de la Viena del segle XIX i no participa de l'atmosfera neoclàssica dels culterans que llegien les tragèdies de Sòfocles; ell viu en el segle XX, a Rio de Janeiro i, en tot cas, participa d'una atmosfera cultural neopagana. Així és que la millor solució serà atenir-me a la interpretació que em dona qui al·legoritza, que viu i respira el clima cultural de la ciutat de Rio de Janeiro. Bé sabem on han anat a parar les interpretacions d'uns certs corrents psicològics i antropològics que han substituït els relats i interpretacions de les persones directament involucrades, per les especials devocions de l'investigador.
4. Tractem de comprendre l'argument. Distingim entre argument i temes. Un argument és el conte, però dins del conte hi ha temes particulars. De vegades els temes romanen i l'argument varia, o bé els temes canvien però sempre és el mateix argument. Això ocorre per exemple en un somni o en una seqüència de somnis.
5. Quan hi ha coincidència entre clima i imatge, se segueix la imatge.
6. Quan no coincideixen clima i imatge, el fil conductor és el clima.

7. Considerem el nucli de somieig, que apareix al·legoritzat com imatge o com clima continu (fixat), a través de diferents al·legoritzacions i al llarg del temps.
8. Tot allò que compleix amb una funció, és aquesta mateixa funció i no una altra. Si en un somni es mata amb una paraula, aquesta paraula és una arma. Si amb una paraula es ressuscita algú o es cura algú, aquesta paraula és un instrument per ressuscitar o per curar, no una altra cosa.
9. Es tracta d'interpretar el color, i reconèixer que en les representacions al·legòriques l'espai de representació va des del fosc al clar de tal manera que, a mesura que les representacions pugen, l'espai mateix s'aclareix i a mesura que baixen l'espai s'enfosqueix. En tots els plans de l'espai de representació poden aparèixer colors diferents i amb gradació diferent.
10. Quan es comprèn la composició dels diferents elements que configuren un sistema al·legòric; quan s'entén la relació entre els components i quan es pot fer una síntesi sobre la funció amb què compleixen els elements i les seves relacions, es pot considerar resolt un nivell d'interpretació. Per descomptat, es podria aprofundir en nous nivells d'interpretació si fos necessari.
11. Per entendre el procés i el desenvolupament d'un sistema al·legòric, s'han d'aconseguir diverses síntesis interpretatives al llarg del temps. Així doncs, pot no ser suficient una interpretació completa en un moment donat, si no es pot entreveure el procés o les tendències cap a on podria derivar el sistema al·legòric en qüestió. Tal vegada es requereix comptar amb diverses interpretacions al llarg del temps.

OPERATIVA

Aquest espai mental que correspon exactament al cos és registrable per mi com a suma de sensacions cenestèsiques.

Aquest "segon cos" és un cos de sensació, de memòria i d'imaginació. No té existència en si, encara que de vegades alguns hagin pretès donar-li una entitat separada del cos. És un "cos" que es forma per la suma de les sensacions que provenen del cos físic, però segons si l'energia de la representació va a un punt o a un altre, mobilitza una part del cos o una altra. Així doncs, si una imatge es concentra en un nivell de l'espai de representació, més intern o extern, a una alçària o una altra, els centres en qüestió es posen en marxa i mobilitzen energia cap al punt corporal corresponent.

Aquestes imatges que sorgeixen ho fan, per exemple, per una determinada tensió corporal i llavors ens buscarem la tensió en el cos, en el punt que correspongui.

Però què succeeix quan no hi ha aquesta tensió en el cos, i no obstant això en la pantalla de representació apareix un fenomen d'al·legorització? Pot ser que tal tensió no es trobi present en el cos. Però pot ser que un senyal que parteix de la memòria actuï sobre la consciència i en consciència brilli com a imatge i reveli que l'impuls de la memòria va influir en alguna part del cos. Es va produir en aquell moment una contracció i va llançar l'impuls que, registrat en la consciència, va aparèixer en pantalla com a al·legorització i això ens dona a entendre que el fenomen llança el seu pols des d'un punt del cos. Aquests fenòmens pertanyen al passat, no són presents, no hi ha una tensió permanent que actuï, i malgrat això aquesta tensió (que no és una tensió en si, sinó que és un impuls gravat en la memòria) posa en marxa una tensió amb el registre cenestèsic corresponent i després acabarà apareixent com a imatge. Segons s'evoqui en el sistema de registre un determinat *bit*, un determinat senyal i aquest

senyal sigui lliurat al mecanisme de consciència, concomitantment podran aparèixer x fenòmens de contracció del cos, o fenòmens irritants del cos.

Em trobo recercant fenòmens que no existeixen actualment. Fenòmens que puc registrar en el meu cos en la mesura en què són evocats, però que no existeixen constantment en el cos, sinó que existeixen en la memòria i, en ser evocats, s'expressen en el cos. De manera que aquest espai de representació té caràcter d'intermediari entre uns mecanismes i altres perquè està conformat per la suma de sensacions cenestèsiques. S'hi manifesten fenòmens transformats de sensacions externes o internes i s'hi expressen fenòmens ja produïts fa molt de temps i que s'emplacen en la memòria. També hi apareixen fenòmens que no existeixen en aquest moment en el cos, però que en ser productes del treball imaginari del mateix coordinador, acaben actuant sobre el cos.

És oportú ara fer una revisió d'activitats que s'orienten cap a la modificació d'uns certs comportaments psíquics.

El conjunt de tècniques que anomenem "operativa" ens permet operar sobre els fenòmens, modificar fenòmens. Englobem en l'operativa tècniques diverses: tècniques que anomenem de *catarsis*, tècniques que anomenem de *transferències* i diverses formes d'*autotransferències*.

En èpoques recents es va tornar a usar la paraula "catarsi". Apareixia altre cop aquell senyor que es posava en presència de qui tenia problemes psíquics i, com milers d'anys enrere, li deia novament: "bé amic meu, faci petar la llengua i expliqui els problemes que té". I llavors la gent xerrava pels descosits, explicava els seus problemes i es produïa una mena de neteja interna (o de "vòmit" intern). D'aquesta tècnica en dèiem "catarsi".

Una altra tècnica d'operativa va ser anomenada "transferència". Amb una persona que ja havia fet la seva catarsi i que ja havia alleujat les seves tensions, s'entrava en un treball una mica més complex. Aquest treball consistia a fer "transitar" aquesta persona per diferents estats interns. En transitar per aquests estats, aquella persona que ja no sofria tensions importants podia moure's en el seu paisatge intern desplaçant, "transferint", problemes o dificultats. El subjecte transferia imaginàriament continguts opriments cap a altres imatges que no tenien càrrega afectiva, ni representaven un compromís biogràfic...

Anteriorment hem parlat dels registres de les tensions en el simple fet d'atendre. Vostès ho reconeixen bé. Poden atendre amb tensió o sense; hi ha diferència. De vegades, vostès poden deixar anar aquesta tensió i atendre. Normalment creuen que quan deixen anar la tensió per atendre es desinteressen del tema. No succeeix així. No obstant això, vostès han associat des de fa molt temps, una certa tensió muscular amb el fet d'atendre i creuen que atenen quan estan tensos. Però l'atenció no té res a veure amb això.

I què passa amb les tensions en general, no sols amb les tensions de l'atenció? A les tensions en general les situem en diferents parts del cos, especialment en els músculs. Estem parlant de les tensions musculars externes. Tenso un múscul voluntàriament i tinc un registre d'aquesta tensió. Tenso voluntàriament els músculs facials, tinc un registre d'aquesta tensió. Tenso músculs diferents del meu cos i tinc registre d'aquesta tensió. Em vaig familiaritzant amb aquesta tècnica de la tensió artificial. M'interessa molt poder obtenir la major quantitat possible de registres, tensant els músculs diferents del meu cos. I també m'interessa anar dissociant aquestes tensions que abans he aconseguit. He observat que en tensar un punt se'n tensen d'altres. Després tracto de distendre el punt, però de vegades no es distenen els altres músculs que

acompanyaven la tensió. Si es treballa amb unes certes parts del cos es comprova que en voler tensar un punt es tensen aquest punt i altres i després, en distendre aquest punt, es distén aquest punt però no els altres.

Això succeeix no solament per aquests treballs voluntaris, això succeeix en la vida quotidiana. De tal manera que enfront d'un problema quotidià de confrontació, per exemple, un sistema de músculs es posa tens; desapareix la confrontació amb l'objecte, els músculs en qüestió es distenen, però no els altres que el van acompanyar en el moment de la tensió. Una mica més de temps i acaba tot distès. Però de vegades succeeix que passa bastant més temps i no es distenen els altres punts.

Qui de vostès no reconeix tensions musculars més o menys permanents? Hi ha els qui registren aquestes tensions de vegades en el coll, de vegades en una altra part del seu cos. Ara mateix, si vostès s'hi fixen poden descobrir tensions innecessàries que estan operant en diverses parts del cos. Això vostès ho poden registrar. I com veuen, això que registren en parts diferents del seu cos, no està complint amb cap funció.

Ara bé. Distingim entre tensions musculars externes, de tipus situacional i les tensions musculars externes, de tipus continu. En *les tensions situacionals* el subjecte tensa parts determinades del seu cos i en desaparèixer la dificultat (en el nostre exemple, la confrontació) desapareix també la tensió. Aquestes tensions situacionals segurament compleixen amb funcions molt importants i es comprèn que no pretenguem eliminar-les. Estan les altres, les contínues, no les situacionals. I aquestes contínues tenen la circumstància agreujant que si es produeix un fenomen determinat de confrontació, a més, augmenten. Després baixen, novament, però conservant el nivell de tensió contínua.

Amb uns certs procediments puc distendre les tensions contínues, però això no garanteix que no romanguin en el meu interior diferents sistemes de tensions. Puc treballar amb tota la musculatura externa, puc fer tot l'exercici que vulgui i, no obstant això, les tensions continuen actuant internament. De quina naturalesa són aquestes tensions internes? De vegades són de tipus *muscular profund* i de vegades registro aquestes tensions com a *irritacions profundes*, com a irritacions viscerals que donen impulsos i que van configurant un sistema de tensió.

Quan parlem d'aquestes tensions profundes, estem parlant de tensions que no són molt diferents de les externes, però que tenen un component emotiu important. Podríem considerar aquests dos fenòmens com a gradacions d'un mateix tipus d'operació. Parlem ara d'aquestes *tensions internes tenyides emotivament i les definim com a climes, no gaire diferents de les tensions en general, però amb un fort component emotiu.*

Què succeeix amb alguns fenòmens com els de depressió i les tensions? Una persona se sent avorrida (l'avorriment és parent de la depressió), tant li fa una cosa que una altra, no té preferències especials, diríem que està sense tensió. Potser es registra a si mateixa sense vitalitat però darrere d'això és molt possible que existeixi un component emotiu fort. En la situació en què es troba aquesta persona, notem que hi ha corrents emotius forts de tipus negatiu i pensem que si apareixen aquests corrents emotius és perquè, fins i tot no existint tensió muscular externa, hi ha tensions internes que poden ser tensions musculars internes o, en altres ocasions, fenòmens d'irritació interna. De vegades succeeix que no existeix un sistema continu de tensions o d'irritació, sinó que per la confrontació amb una situació donada es deixen anar fenòmens mnèmics, fenòmens de memòria que produeixen el seu tret intern i sorgeix aquest registre de manca de vitalitat o d'avorriment, o d'opressió interna, o de sensació de tancament, etc.

Normalment podem manejar voluntàriament les tensions musculars externes; en canvi, els climes no els podem manejar voluntàriament perquè tenen una altra característica: segueixen el subjecte encara que hagi sortit de la situació que els va motivar. Vostès recordaran els fenòmens d'arrossegament, que segueixen el subjecte encara que la situació hagi passat. Aquests climes segueixen tant el subjecte que aquest pot canviar tota la seva situació, transitar al llarg dels anys per diferents situacions i continuar amb aquest clima que el persegueix. Aquestes tensions internes són traduïdes de manera difusa i totalitzadora. Aquest punt explica també les característiques de l'emoció en general que treballa totalitzant, sintetitzant; no treballa referint-se a un punt particular d'una tensió del cos, no es refereix tampoc a un punt de dolor en l'intracòs, que pot ser localitzat molt bé, es refereix més aviat a un estat d'invasió de la consciència. Es tracta llavors d'impulsos cenestèsics no puntuals, això és clar.

Quan el mecanisme de traducció d'impulsos aporta imatges que es corresponen amb aquest clima difús, parlem de correspondència de *clima i tema* (hi ha un tema que té correspondència amb aquest clima). Llavors és molt probable que aquesta persona que experimenta un clima determinat, digui que "se sent tancada", per exemple. Això del "tancament" és un tipus de representació visual, que coincideix amb el registre emotiu i hi ha alguns més exagerats que no sols parlen de "tancament", així en general, sinó que expliquen que se senten tancats en una caixa determinada amb tals i quals característiques. Això, en vigília no els és molt clar, però quan el seu nivell de consciència disminueix una mica, sí que apareix aquesta caixa dins de la qual es troben. Per descomptat, quan els mecanismes de traducció treballen fort, quan els registres cenestèsics són més intensos i quan la via al·legòrica es posa en marxa, és més fàcil rastrejar aquests fenòmens.

De vegades apareixen imatges que *no es corresponen amb els climes*. Finalment, existeixen casos en què es registra el *clima sense imatges*. En realitat hi ha una imatge cenestèsica en tots els casos i l'emplaçament d'aquesta imatge difusa general en l'espai de representació pertorba les activitats de tots els centres, perquè és des d'aquest espai de representació des d'on les imatges disparen la seva activitat cap als centres.

Es baixa el potencial dels climes per descàrregues catàrtiques, per abreaccions motrius que són manifestacions d'aquesta energia cap a fora del cos, però si bé ocorre en aquestes ocasions una disminució de la tensió no per això esdevé el seu desplaçament, la seva eliminació.

Les tècniques que corresponen a la transformació i desplaçament de climes són les tècniques transferencials. El seu objectiu no està posat en la baixada del potencial d'una tensió interna, sinó en el trasllat de la càrrega d'una imatge a una altra imatge.

No és complet dir que els climes es generen només per traducció de senyals de contraccions involuntàries profundes i que aquestes contraccions, captades per la cenestèsia, es transformen en imatges difuses que ocupen l'espai de representació. Dir això no és complet. En primer lloc, perquè el registre pot ser no puntual sinó general, com en el cas de les emocions violentes. I aquests estats corresponen a descàrregues que circulen per tot l'organisme i no es refereixen a la puntualitat d'una tensió.

Quant a l'origen d'aquests fenòmens, pot trobar-se en sentits interns o actuar des de la memòria, o actuar des de la consciència. Quan l'impuls correspon a un fenomen netament corporal, la cenestèsia pren aquesta dada i envia el senyal corresponent que apareix com a imatge difusa, és a dir no visualitzable (com a imatge cenestèsica, no com a imatge visual). La cenestèsia llavors envia el senyal corresponent i apareix la imatge difusa, que de tota manera es produeix en l'espai de representació.

Hi ha els qui diuen que quan s'enrabien “ho veuen tot vermell”, o que el seu espai de representació es modifica i veuen l'objecte que els provoca còlera “més petit”; uns altres diuen que el veuen “més ressaltat”, etc. No estem parlant de l'impuls localitzat sinó de l'estat difós, emotiu, que de totes maneres ha partit del registre cenestèsic i s'ha traduït en una imatge cenestèsica no visualitzable. De vegades té també traduccions visualitzables, però no és el cas. Tal emplaçament d'imatge no visualitzable es dona en l'espai de representació i bàsicament mobilitza els centres instintius. De tot això que ha succeït es fa gravació en la memòria. Si, en canvi, el primer impuls prové de sentits externs i al final del circuit d'impuls també es mobilitzen els centres instintius, això es grava en la memòria associat a la situació externa. Això motiva un registre on l'impuls extern, l'impuls que va provenir des de l'exterior, ara queda lligat a un estat corporal intern.

Tornant al primer cas, el de la partida de l'impuls intern per desordre vegetatiu, per exemple. També en aquest cas hi ha un registre situacional associat si, per la seva banda, els sentits externs estan treballant. Però si això es produís quan els sentits externs no treballen o treballen molt lleument (com en el nivell de somni), la gravació situacional podria referir-se únicament a dades de memòria, ja que s'actualitzaria en aquest moment i, al seu torn, al final del circuit quedaria en memòria una associació estranya de fenòmens d'un temps 2 (és a dir, el registre cenestèsic), amb fenòmens d'un temps 1 (és a dir, la dada de la memòria).

Hem vist casos en què la partida de l'impuls és de l'*intracòs*, i s'associa a situacions de percepció externa. I casos del mateix impuls però associat a la *memòria*, perquè els sentits externs no estan treballant en aquest moment. També hem vist el cas de l'impuls *que parteix dels sentits externs i acaba mobilitzant registres interns cenestèsics*, i és possible a partir d'aquest moment que la situació externa i el registre intern quedin gravats en la memòria.

Per part seva, la *memòria* pot lliurar impulsos i, en mobilitzar registres, posar en marxa cadenes associatives d'imatges (no sols visuals sinó de qualsevol altre sentit, inclosa la cenestèsia), que al seu torn desperten nous lliuraments de dades i es configura un estat emotiu climàtic però que ara s'associa a una nova situació percebuda pels sentits externs.

Finalment, la *consciència* mateixa, en la seva elaboració d'imatges, pot posar en marxa tot l'anterior i a més afegir la seva pròpia activitat, de manera que al final es graven en la memòria situacions externes associades a elements imaginaris. De tota manera, l'encadenament sentits-memòria-consciència és indissoluble, no lineal i per descomptat estructural.

Així doncs si el primer tret és de dolor físic, la configuració final pot ser de sofriment moral i ser-hi presents veritables registres cenestèsics gravats fortament en memòria, però associats simplement a la imaginació. El dolor físic sovint acaba en sofriment moral articulat amb elements il·lusoris però registrables. Aquest fet ens ensenya que allò que és il·lusori, encara que no tingui existència “real”, és registrable per concomitàncies diverses que tenen una realitat psíquica indubtable. No s'explica gaire quan es diu d'un fenomen que és “il·lusori”, ni s'explica gaire més en dir que les il·lusions es registren, com es registren les percepcions anomenades “no il·lusòries”. El sofriment il·lusori té el seu registre real per a la consciència. Allà és on la transferència té el seu millor camp de treball, en el sofriment il·lusori. És diferent el que succeeix amb els impulsos dolorosos bàsics, traduïts o transformats, als quals es pot desproveir d'altres components il·lusoris sense que per això desaparegui el dolor físic. Però aquest no és tema propi de la transferència.

Es pot dissociar l'encadenament automàtic del sofriment. A això apunta primàriament la transferència. Veiem la transferència com una de les tantes eines d'operativa destinada bàsicament a desarticlar el sofriment i a alliberar la consciència de continguts opressius. Així com la catarsi allibera càrregues i produeix alleujaments provisoris, encara que de vegades necessaris, la transferència apunta al trasllat d'aquestes càrregues d'una manera permanent, almenys en el que fa a un problema específic.

Vegem ara alguns aspectes del funcionament compensatori dels aparells del psiquisme. Els llindars dels diferents sentits varien en estructura i els llindars dels sentits interns varien compensatòriament respecte dels llindars dels sentits externs. Els fenòmens del llindar cenestèsic, en disminuir els impulsos dels sentits externs, entren en la percepció i comencen a donar senyal. Estem dient que quan disminueix l'impuls extern, aquells altres fenòmens interns que treballaven a nivell de llindar, i que no registràvem, apareixen de manera registrable. Per tant, en la caiguda de nivell de consciència es pot percebre el sorgiment de fenòmens de l'intracòs que en vigília no apareixien. En desaparèixer el soroll dels sentits externs, els fenòmens de l'intracòs es fan manifestos. En la caiguda de nivell apareixen els impulsos interns que donen senyal a la consciència prenent canals associatius. Quan aquesta via associativa es desperta, els fenòmens de traducció operen amb gran força.

Tornem als problemes dels fenòmens de traducció i de transformació d'impulsos. D'un objecte que percebo visualment, reconec altres característiques no visuals que puc percebre segons la situació. Aquestes diferents percepcions d'un mateix objecte s'han anat associant en la meva memòria al llarg de la meva experiència vital. Tinc un registre articulat de percepcions. Estem considerant ara una mica més que l'estructuració que fa la percepció d'un sentit singular. Estem considerant l'estructuració que es realitza enfront d'un objecte per la suma de dades de sentits diferents, que al llarg del temps es van anar incorporant a la memòria. Compto amb l'articulació de característiques diferents de cada objecte, de tal manera que si en prenc una es deixen anar les altres característiques associades. Aquest ja és el mecanisme bàsic de la traducció d'impulsos. I què és el que es tradueix? Vegem un exemple. Un impuls auditiu desperta registres mnèmics, registres en els quals els impulsos visuals del seu moment estaven associats a impulsos auditius. Ara arriba només l'impuls extern auditiu i apareix en el meu espai de representació el registre visual. Això és freqüent en vigília. I és gràcies a aquest mecanisme d'associació de sentits, a aquesta estructuració dels sentits, que podem configurar franges importants del món extern.

Així com l'espai de representació es va articulant des de la primera infància en endavant, així també el món objectal es va articulant des de la primera infància en endavant. En aquesta etapa d'aprenentatge, els nens no sembla que articulin coherentment els diferents registres que tenen d'un mateix objecte. Com hem comentat en el seu moment, els nens no distingeixen bé entre el seu propi cos i el cos de la seva mare. A més, no relacionen bé el tipus d'estímul que arriba a un sentit amb la funció amb què pot complir aquest objecte. Confonen a més l'aparell de registre, de tal manera que moltes vegades veiem els nens portant un objecte que volen menjar a l'oïda, a l'orella, i veiem que fan diferents tipus d'intercanvis; no articulen tot aquest sistema de percepció, no l'articulen més o menys coherentment. El seu espai de representació tampoc no és coherentment articulat. Un edifici que és lluny, per descomptat que és percebut més petit que quan és a prop, però les seves mans hi tendeixen per capturar una xemeneia o potser una finestra i menjar-la. Hi ha nens que fan això amb la lluna que, com vostès saben, és fora de l'abast de la mà, o era fora de l'"abast de la mà"... La visió estereoscòpica, que ens dona profunditat i permet articular diferents distàncies en l'espai, es va configurant lentament en el nen. També l'espai de

representació intern va cobrant volum. És clar que no es neix amb la mateixa articulació objectal dels adults, sinó que les dades que van aportant els sentits permeten després que l'aparell psíquic vagi fent el seu treball, basant-se sempre en la memòria.

Estem estudiant aquests primers fenòmens de *traducció d'impulsos*. Per exemple, un fenomen que incideix sobre un sentit lliura una cadena on apareixen les imatges corresponents a altres sentits però relacionats amb el mateix objecte. Què succeeix en aquests casos estranys d'associació de les característiques d'un objecte que es col·loquen en un altre objecte? Aquí ja hi ha una traducció molt més interessant. Perquè ara un senyor sent el so d'una campana i no evoca la imatge de la campana, sinó la imatge d'un familiar. Ara no s'està relacionant l'objecte que se sent amb l'objecte que en el seu moment es va veure o amb l'objecte que en el seu moment es va ensumar, sinó que ara s'està associant aquest objecte amb altres fenòmens, amb altres imatges que van acompanyar el registre d'un moment però que no es refereixen a l'objecte en qüestió, sinó a una altra mena d'objecte. D'un objecte donat primàriament s'associen les seves diferents característiques perceptives. Però parlem d'alguna cosa més, d'un objecte al qual se li associen no sols les seves característiques diferents sinó tots aquells fenòmens que van ser-hi en relació. I aquests fenòmens comprometen altres objectes, comprometen altres persones, comprometen situacions completes. Llavors parlem del fenomen de la traducció d'impulsos que es refereix no sols a les característiques d'un mateix objecte, sinó a les d'altres objectes i estructures de situació que es van associar a l'objecte en qüestió. Sembla llavors que *l'estructuració es fa relacionant percepcions diferents sobre un mateix objecte i d'acord amb contextos situacionals*.

I quelcom més. Succeeix que en haver-hi impuls intern, si aquest impuls intern té prou potencial de senyal com per arribar al llindar de registre, en percebre el so de la campana el subjecte experimenta una emoció curiosa. Ja no està traduint impulsos o associant impulsos entre les diferents característiques d'aquest objecte i altres que l'acompanyen, o entre estructures de percepció completes, sinó alguna cosa més: està traduint entre estructures de percepció completes i estructures del registre que el va acompanyar en aquell moment.

Si veiem que es pot traduir l'impuls que correspon a un sentit i traslladar-lo a un altre, per què no hauríem de poder traduir també impulsos que són registrats pels sentits externs i que contiguament evoquen impulsos que han estat gravats des dels sentits interns? No hi ha gaire dificultat en això. Succeeix que el fenomen és una miqueta sorprenent i té característiques enrarides a mesura que es baixa de nivell de consciència. Però la seva mecànica no és gaire estranya.

Recordem que la memòria estudiada per capes com a memòria antiga, memòria mediata i memòria recent, és en mobilitat. La matèria primera més pròxima és la del dia i aquí tenim les dades més fresques. Però hi ha nombrosos fenòmens associats que es refereixen a la memòria antiga i ens posen en dificultats, puix que al registre d'un objecte que pot estar associat amb fenòmens recents, l'acompanyen fenòmens de memòria antiga traduïts. Això és molt extraordinari i succeeix particularment amb una certa mena de sentits. Per la seva estructuració, el sentit olfatori és el més ric en aquesta mena de produccions. El sentit de l'olfacte sol despertar cadenes associatives molt grans de tipus situacional i moltes són molt antigues. Vostès coneixen aquest exemple: es percep la qualitat d'una certa olor i es lliuren imatges completes de la infància. I com es lliuren aquestes imatges? Vostès recorden la mateixa olor, simplement la mateixa olor de fa 20 anys? No, vostès recorden tota una situació antiga que ha estat disparada per la percepció actual d'aquesta olor.

La traducció d'impulsos, que va aparèixer primàriament com simple i de fàcil recerca, acaba complexificada. Diverses franges de memòria, estructuracions de percepció aparentment incoherents, registres interns que s'associen amb fenòmens percebuts externament, produccions imaginàries que interfereixen alhora en el registre extern i s'hi associen, operacions de memòria que quan es tradueixen van prenent en un nivell de consciència les vies associatives, tot això dificulta la comprensió de l'esquema general.

Fins ara hem vist com els impulsos s'associen i es tradueixen els uns en els altres. Però també hi ha fenòmens molt curiosos que són els fenòmens de transformació. La imatge que era estructurada d'una manera, poc temps després comença a prendre altres configuracions. Aquest procés que ocorre en les vies associatives, en les quals els impulsos associats que sorgeixen en l'espai de representació cobren vida pròpia i comencen a deformar-se, a transformar-se, ens mostren una mobilitat sobre una altra mobilitat. I amb aquests problemes ens trobem en les tècniques transferencials. Hem de donar fixesa a tot això, comptar amb alguna mena de lleis generals que ens permetin operar en aquest caos mòbil. Necessitem algunes lleis operatives, alguna cosa que respongui sempre, en les mateixes condicions, i que doni els mateixos resultats. I això existeix perquè, afortunadament, el cos té una certa fixesa. És gràcies que el cos té una certa permanència, que nosaltres podem operar. Però si això succeís exclusivament en el món psíquic, no hi hauria forma possible d'operar; no hi hauria cap referència.

La referència objectal corpòria és la que ens permetrà dir que, encara que un dolor en una zona del cos es tradueixi de maneres diferents, evoqui contigüitats diferents d'imatges, faci barreges de memòria i de temps, aquest fenomen es detectarà en una zona determinada de l'espai de representació. I podrem comprendre molts altres fenòmens curiosos i moltes funcions gràcies a la fixesa del cos. Aquest cos és un vell amic, un bon company que ens dona referències per moure'ns en el psiquisme. No tenim una altra manera.

Vegem què succeeix amb l'espai de representació i els fenòmens que es posen en marxa a partir d'ell.

Imagino una línia horitzontal davant dels meus ulls. Tanco els ulls, on la imagino? Bé, la imagino davant i a fora. Imagino ara el meu estómac, on l'imagino? A baix i a dins. Imagino ara aquella línia en el lloc on es troba l'estómac i això em crea un problema d'ubicació. Imagino ara l'estómac al davant i fora i això també em crea un problema d'ubicació. Quan imagino l'estómac a baix i a dins, no sols imagino l'estómac sinó que en tinc un registre cenestèsic i això és un segon component de la representació. Ara puc imaginar l'estómac al davant, a dalt i fora, però no tinc el mateix registre cenestèsic. De manera que quan la imatge s'emplaça en el lloc que correspon, té el component cenestèsic de registre, que ens dona una referència important. Si vostès fan un petit esforç, podran imaginar també l'estómac a dalt i fora. Però com l'imaginaran? Tal vegada com un dibuix, com l'han vist en els llibres. Però si l'imaginem en canvi a baix i a dins, l'imaginem com què?, com el dibuix? De cap manera. Tenen una imatge visual? De cap manera. Podrien tenir-la associada pel fenomen de traducció, però què és això d'imaginar-lo en l'espai de representació, a baix i a dins? És treballar amb una altra mena d'imatge, amb una imatge cenestèsica.

Així és que segons la imatge s'emplaci en l'espai de representació en un punt o en un altre i amb un nivell de profunditat o un altre nivell de profunditat, no sols es té el registre d'aquesta imatge sinó la representació cenestèsica que correspon a aquest espai i a aquesta profunditat. Quan els objectes emplaçats en l'espai de representació són observats "des del fons" d'aquest espai, diem que estem treballant amb l'articulació

vigílica. És a dir, veiem els fenòmens externs a nosaltres (o anomenats “externs” a nosaltres), com fora del nostre cap.

Ara, jo puc imaginar objectes llunyans que són fora del meu cap. Des d'on registro aquestes imatges? Des de dins del meu cap, aquesta és la sensació que tinc. No obstant això, no dic que aquests objectes siguin dins del meu cap. Si ara aquest objecte que imagino fora el col·loco imaginàriament dins del meu cap, tinc un registre cenestèsic, a part d'aquesta imatge que he emplaçat en l'interior del meu cap.

Segons el nivell de profunditat en l'espai de representació, arribem a tenir un tipus de registre extern, o un tipus de registre cenestèsic. Això té bastanta importància per comprendre el fenomen transferencial posterior.

Puc imaginar, des del fons d'aquesta espècie de pantalla, els fenòmens que són fora del meu cap i també, en imaginar fenòmens que són dins del meu cap, tenir un emplaçament dins d'aquest espai mental. Puc fer un esforç més gran i imaginar aquest objecte dins del meu cap com vist al mateix temps i des de parts diferents. És possible veure l'objecte des de punts diferents com si “allò que representa” es trobés al voltant de l'objecte, però normalment es representa l'objecte des d'un cert “fons”.

Hi ha bastants inconvenients amb l'espai mental emplaçat des del cap i cap enrere, no des del cap i cap al davant. Gairebé tots els sentits externs estan situats en la zona davantera del cap i així es percep el món i així s'articula l'espai mental que li correspon, però des de les orelles cap enrere la percepció i la representació es dificulten.

Rere de vostès hi ha les cortines d'aquesta sala i sense veure-les poden imaginar-les. Però quan en l'espai de representació s'observen les cortines que hi ha al darrere es pot preguntar: des d'on veuen aquestes cortines? Les veuen des de la mateixa pantalla, però s'hi ha produït una mena d'inversió. No es posen darrere de les cortines, es posen en el mateix lloc d'emplaçament intern i ara els sembla que les cortines són fora de vostès, però darrere. Això ens crea problemes, però de totes maneres seguim emplaçats en el rerefons de l'espai de representació.

Aquest espai de representació crea alguns problemes “topogràfics”. Jo ara imagino fenòmens que són lluny d'aquesta sala, fora d'aquesta sala. No puc pretendre que la meua consciència sigui fora d'aquesta sala. No obstant això, incloc aquests objectes en el meu espai de representació. Aquests objectes es troben emplaçats en l'interior del meu espai de representació. Aleshores, on és l'espai de representació, si es refereix a objectes que són fora? Aquest fenomen il·lusori és summament interessant, puix que la representació dels objectes es pot estendre fora de l'espai immediat a la percepció dels meus sentits, però mai fora del meu espai de representació. I resulta que el meu espai de representació, precisament, és intern i no és extern.

Si un es fixa malament en això, creu que l'espai de representació s'estén des del cos cap a fora. En realitat l'espai de representació s'estén cap a l'interior del cos. Aquesta “pantalla” es configura gràcies a la suma d'impulsos cenestèsics que donen referències contínues. Aquesta pantalla és interna i no és que en aquesta pantalla llampeguegin els fenòmens que imagino fora, en tot cas els vaig imaginant dins però en nivells diferents de profunditat d'aquesta pantalla interna.

Quan diem que les imatges que sorgeixen en punts diferents de l'espai de representació actuen sobre els centres, queda clar que no podrien actuar sobre els centres si la pantalla fos emplaçada cap a fora. Les imatges actuen sobre els centres perquè aquests impulsos van cap a dintre encara que el subjecte cregui que aquests fenòmens s'emplacen fora. I aquí és bo aclarir que no estic negant l'existència dels fenòmens externs sinó que estic qüestionant la seva configuració, puix que se'm

presenten (aquests fenòmens) davant dels filtres de la percepció i s'articulen en la pantalla de representació.

A mesura que cau el nivell de consciència, es modifica l'estructuració de l'espai de representació i aquells fenòmens que abans es veien des de dins creient-los fora, en la caiguda de nivell de consciència es veuen fora creient-los dins, o bé, es veuen dins creient-los fora. Aquell fons de pantalla en el qual jo estava emplaçat quan em referia a fenòmens externs imaginats ¿on és ara en els meus somnis quan "jo" mateix em veig ubicat fora d'"allò" que veu? I em veig des d'a dalt, des d'a baix, a distància, més a prop, etc. Resulta que ara l'espai de representació pren veritablement característiques internes en els seus límits. L'espai de representació es fa intern en la caiguda de nivell de consciència perquè han desaparegut els estímuls dels sentits externs i s'ha reforçat el treball dels sentits interns. En reforçar-se els impulsos cenestèsics, l'espai de representació intern ha arribat a la plenitud i ara tenim aquests fenòmens succeint en l'"interior" de l'espai de representació com a tal. Apareixen imatges en què l'espai de representació pren característiques ressaltades d'acord amb l'escombratge que van fent els impulsos de la cenestèsia. En els somnis, l'espai de representació apareix amb límits semblants a parets o com a continents de tota mena, i de vegades apareix com el propi cap dins del qual es donen els fenòmens onírics restants. El més gran dels continents en la caiguda de nivell de consciència és, precisament, el límit de l'espai de representació.

Els centres instintius (el vegetatiu i el sexual) es mobilitzen fortament en la caiguda de nivell de consciència, encara que existeixin algunes concomitàncies de tipus emotiu i també algunes de tipus intel·lectual i gairebé cap concomitància motriu. Quan l'emplaçament dels fenòmens succeeix en l'espai de representació corresponent al nivell de consciència baix, el tret més gran de les imatges va al centre vegetatiu i al sexe, que són els centres més interns i que treballen amb registres de sensacions cenestèsiques, mentre que els altres centres solen estar molt lligats a impulsos que venen dels sentits externs. D'altra banda, imatges que en la vida quotidiana no mobilitzen ni càrregues ni descàrregues importants en els centres esmentats poden resultar de gran potència en la caiguda de nivell de consciència. Al seu torn, del treball d'aquests dos centres es configuren imatges internes fortes, ja que del treball dels centres es té percepció que es converteix en imatge. Aquest fenomen és reversible i així com l'espai de representació es configura pels impulsos cenestèsics, així també qualsevol imatge que s'emplaça en un nivell determinat de l'espai de representació en la seva capa interna, actua sobre el nivell corporal que li correspon.

Reconsiderem ara el que s'ha dit de les associacions objectals de sentits diferents; de les traduccions dels impulsos respecte d'un mateix objecte; de les associacions objectals entre objectes i situacions, i de les traduccions dels impulsos d'un objecte respecte d'altres objectes que l'envolten. Les associacions objectals referides a situacions externes i a situacions internes (és a dir a impulsos cenestèsics) són registres complexos que es graven en la memòria. Aquestes gravacions existeixen sempre com a rerefons de tot fenomen de representació (és a dir d'imatge) i estan lligades a zones i profunditats precises de l'espai de representació.

Comptem ja amb alguns elements per comprendre què és el que succeeix amb el trànsit de les imatges en l'espai de representació en nivells de son i de semison. Comprenem ja els primers passos del que anomenarem "tècniques de transferència". Aquestes tècniques seran efectives, podran complir amb els seus objectius, si efectivament aquests fenòmens que apareixen en la pantalla de representació en els nivells de consciència baixos (en transformar-se) mobilitzen diferents parts del cos, diferents tensions en el cos, o desplacen fenòmens mnèmics que produeixen tensions

expressades en imatges corresponents. Actuant sobre aquestes imatges, modifiquem el sistema d'associacions que ha motivat aquelles tensions.

En aquestes tècniques transferencials el nostre problema raurà en associar o dissociar els climes de les imatges. És a dir, separar els climes dels temes.

De vegades se'ns presentaran situacions en què haurem d'associar una imatge a un clima, perquè sense aquesta imatge ens trobem només amb imatges cenestèsiques però que no es poden visualitzar i, si no les podem visualitzar, no podem traslladar-les a altures diferents i nivells diferents en l'espai de representació. Llavors, amb determinats climes, ens veurem obligats a associar-los imatges determinades per després mobilitzar aquestes imatges en l'espai de representació i amb això "arrossegar" els climes. En cas de no procedir així, aquest clima difús es distribuirà de tal manera en l'espai de representació que no podrem actuar-hi.

I de vegades, per un altre funcionament peculiar dels fenòmens en els nivells de son, ens trobem amb imatges visuals en què hi ha adherides càrregues que no els corresponen exactament i llavors tractarem de *dissociar aquestes càrregues i transferir-los altres càrregues corresponents.*

Així és que haurem de resoldre nombrosos problemes en la transferència de càrregues, en la transferència d'imatges, en el desplaçament d'imatges i en la transformació d'imatges.

PSICOLOGIA III

El present escrit és un resum realitzat pels assistents a les explicacions que Silo va donar a Las Palmas de Gran Canaria, Espanya, a principis d'agost de 1978.

CATARSIS, TRANSFERÈNCIES I AUTOTRANSFERÈNCIES. L'ACCIÓ EN EL MÓN COM A FORMA TRANSFERENCIAL

Hem de considerar dos circuits d'impulsos que acaben per donar registre intern. Un circuit correspon a percepció, representació, nova presa de la representació i sensació interna. I un altre circuit ens mostra que de tota acció que llanço cap al món, en tinc també sensació interna. Aquesta presa de realimentació és la que ens permet aprendre fent coses. Si no hi hagués en mi una presa de realimentació dels moviments que estic fent, mai no podria perfeccionar-los. Jo aprenc a escriure en el meu teclat per repetició. És a dir, vaig gravant actes entre encert i error. Però puc gravar actes únicament si els realitzo.

Des del meu fer, tinc registre. Hi ha un prejudici gran, que a vegades ha envaït el camp de la pedagogia, i és el prejudici segons el qual les coses s'aprenen simplement per pensar-les. Per descomptat, alguna cosa s'aprèn perquè també del fet de pensar es té recepció de la dada. No obstant això, la mecànica dels centres ens diu que aquests es mobilitzen quan els arriben imatges, i la mobilització dels centres és una sobrecàrrega que dispara la seva activitat al món. D'aquest tret d'activitat hi ha una presa de realimentació que per una banda va a memòria i per l'altra va a consciència. Aquesta presa de realimentació és la que ens permet dir, per exemple, "m'he equivocat de tecla". Així vaig registrant la sensació de l'encert i de l'error, així vaig perfeccionant el registre de l'encert, i aquí es va fluidificant i automatitzant la correcta acció d'escriure a màquina, per exemple. Estem parlant d'un segon circuit que em lliura el registre de l'acció que produeixo.

En una altra ocasió¹ vam veure les diferències existents entre els actes anomenats "catàrtics" i els actes anomenats "transferencials". Els primers es referien, bàsicament, a les descàrregues de tensions. Els segons permetien traslladar càrregues internes, integrar continguts i ampliar les possibilitats de desenvolupament de l'energia psíquica. És ben sabut que on hi ha "illes" de continguts mentals, de continguts que no es comuniquen entre si, hi ha dificultats per a la consciència. Si, per exemple, es pensa en una direcció, se sent en una altra i finalment s'actua en una altra diferent, ocorre un registre de "desencaixament", un registre que no és ple. Sembla que únicament quan bastim ponts entre els continguts interns el funcionament psíquic s'integra i podem avançar unes passes més.

Ja coneixem els treballs transferencials entre les tècniques d'operativa. Mobilitzant determinades imatges i fent recorreguts amb aquestes imatges fins als punts de resistència, els podem vèncer. En vèncer aquestes resistències provoquem distensions i transferim les càrregues a nous continguts. Aquestes càrregues transferides (treballades en elaboracions post-transferencials) permeten a un subjecte integrar algunes regions del seu paisatge intern, del seu món intern. Coneixem aquestes tècniques transferencials i d'altres com les autotransferencials, en les quals no es requereix l'acció d'un guia extern, sinó que internament un mateix es pot anar guiant amb determinades imatges anteriorment codificades.

Sabem que l'acció, i no sols el treball de les imatges que hem estat esmentant, pot operar fenòmens transferencials i fenòmens autotransferencials. No serà el mateix una mena d'acció que una altra. Hi haurà accions que permetin integrar continguts interns i hi haurà accions tremendament desintegradores. Determinades accions produeixen tal càrrega de pesar, tal penediment i divisió interna, tal desassossec profund, que mai no es voldrien tornar a repetir. I no obstant això, aquestes accions ja han quedat fortament adherides al passat. Encara que no es tornés a repetir tal acció en el futur, continuaria pressionant des del passat sense resoldre's, sense permetre que la consciència traslladi, transfereixi, integri els seus continguts i permeti al subjecte aquesta sensació

de creixement intern tan estimulant i alliberadora.

És clar que no és indiferent l'acció que es realitza en el món. Hi ha accions de les quals es té registre d'unitat i accions que donen registre de desintegració. Si s'estudia això de l'acció en el món, a la llum del que sabem sobre els procediments catàrtics i transferencials, quedarà molt més clar el tema de la integració i desenvolupament dels continguts de consciència. Ja tornarem sobre això, després de donar un cop d'ull a l'esquema general de la nostra psicologia.

ESQUEMA DEL TREBALL INTEGRAT DEL PSIQUISME

Nosaltres *presentem el psiquisme humà com una mena de circuit integrat d'aparells i d'impulsos* on alguns aparells, anomenats "sentits externs", són els receptors dels impulsos del món extern. També hi ha aparells que reben impulsos del món intern, de l'intracòs, que anomenem "sentits interns". Aquests sentits interns, molt nombrosos, són de gran importància per a nosaltres i hem de destacar que han estat molt descurats per la psicologia ingènua. També observem que hi ha altres aparells, com els de memòria, que prenen tot senyal que arriba des de l'exterior o des de l'interior del subjecte. N'hi ha d'altres que regulen els nivells de consciència i, finalment, hi ha els de resposta. En la seva tasca tots aquests aparells van utilitzant, de vegades, la direcció d'un sistema central al qual anomenem "consciència". La consciència relaciona i coordina el funcionament dels aparells, però pot fer-ho gràcies a un sistema d'impulsos. Els impulsos venen i van d'un aparell a un altre. Impulsos que recorren el circuit a velocitats enormes, impulsos que es tradueixen, es deformen, es transformen, i en cada cas donen lloc a produccions altament diferenciades de fenòmens de consciència.

Els sentits, que es troben contínuament prenent mostres del que succeeix en els medis extern i intern, són sempre en activitat. No hi ha sentit que s'estigui quiet. Fins i tot, quan una persona dorm i té les parpelles tancades, l'ull està prenent mostres d'aquest teló fosc; l'oïda està rebent impulsos del món extern i així succeeix amb els clàssics i escolars cinc sentits. Però també els sentits interns estan prenent mostres del que va succeint en l'intracòs. Sentits que prenen dades del pH de la sang, de l'alcalinitat, de la salinitat, de l'acidesa; sentits que prenen dades de la pressió arterial, que prenen dades del sucre en sang, que prenen dades de la temperatura. Els termoceptors, baroreceptors i d'altres, contínuament estan rebent informació d'allò que succeeix a l'interior del cos, mentre, simultàniament, els sentits externs també prenen informació d'allò que succeeix en l'exterior del cos.

Tot senyal que van rebent els interoceptors passa a la memòria i arriba a la consciència. Més ben dit, aquests senyals de l'intracòs es desdoblen i tota mostra que es va prenent, arriba simultàniament a la memòria i a la consciència (als diferents nivells de consciència que es regulen per la qualitat i intensitat d'aquests impulsos). Hi ha impulsos molt febles, subliminars, en el límit de la percepció. Hi ha impulsos, en canvi, que es fan intolerables, perquè precisament arriben al llindar de tolerància, per sobre del qual perden la qualitat de simples percepcions d'un sentit determinat, per convertir-se en una percepció homogènia, vingui del sentit que vingui, i lliuren una percepció dolorosa. Existeixen altres impulsos que haurien d'arribar a la memòria, a la consciència, i no obstant això no arriben perquè hi ha hagut un tall en un sentit extern o intern. També succeeix que altres impulsos no arriben a la consciència, no perquè existeixi un tall en el receptor, sinó perquè algun fenomen desafortunat ha produït un bloqueig en algun punt del circuit. Podem il·lustrar alguns casos de ceguesa, coneguts com a "somatitzacions". Es revisa l'ull, es revisa el nervi òptic, es revisa la localització occipital, etc. Tot funciona bé en el circuit i, no obstant això, el subjecte està cec i ho

està d'ençà, no d'un problema orgànic, sinó d'un problema psíquic que se li va presentar. Un altre subjecte queda mut, o sord, malgrat que tot funciona bé en el circuit pel que fa a les seves connexions i localitzacions... però quelcom ha bloquejat el recorregut dels impulsos. El mateix succeeix amb els impulsos que provenen de l'intracòs i, malgrat no ser tan reconegut, és de summa importància perquè ocorre que existeixen nombroses "anestèsies", per anomenar-les d'alguna manera, d'impulsos de l'intracòs. Les més freqüents són les anestèsies que corresponen als impulsos del sexe, de manera que hi ha molta gent que, per alguna mena de problema psíquic, no detecta adequadament els senyals que provenen d'aquest punt. En haver-se produït un bloqueig i no detectar-se aquests senyals, que normalment haurien d'arribar a la consciència (sigui en el seu camp atencional més notori, sigui en nivells subliminars), sofreix fortes distorsions o no arriba. Quan un impuls provinent de sentits externs o interns no arriba a la consciència, aquesta treballa com si tractés de recompondre aquesta absència "manllevant" impulsos a la memòria, compensant la falta de l'estímul que necessitaria per a la seva elaboració. Quan per alguna falla sensorial externa o interna, o simplement per un bloqueig, algun impuls no arriba des del món extern o intern, la memòria llança el seu tren d'impulsos i tracta de compensar-ho. Si això no succeeix, la consciència s'encarrega de prendre registres de si mateixa. Un treball estrany de la consciència, és com si una filmadora de vídeo es col·loqués enfront d'un mirall, aleshores un veu ara en pantalla un mirall dins d'un mirall, i així repetidament en un procés multiplicador d'imatges, on la consciència reelabora els seus propis continguts i es tortura en tractar de treure impulsos d'on no n'hi ha. Aquests fenòmens obsessius són una mica la filmadora de vídeo enfront d'un mirall. Així com la consciència compensa en prendre impulsos d'un altre punt, també, quan els impulsos de l'exterior o de l'intracòs són molt forts, la consciència es defensa desconnectant el sentit, com si tingués les seves vàlvules de seguretat. D'altra banda, sabem que els sentits són en continu moviment. Per exemple, quan un dorm, els sentits corresponents al soroll extern baixen el seu llindar. Llavors, moltes coses que serien percebudes en vigília, en tancar-se el llindar, no entren, però de totes maneres s'estan captant senyals. I, normalment, els sentits estan baixant i pujant el seu llindar d'acord amb el fons de soroll que ens envolta en aquell moment. Aquest és el treball normal dels sentits, però quan els senyals són irritants i els sentits no poden eliminar l'impuls i baixar el llindar, la consciència tendeix a desconnectar el sentit globalment. Imaginem el cas d'una persona sotmesa a irritacions sensorials externes sostingudes. Si augmenta el soroll ciutadà, si augmenta l'estimulació visual, si augmenta tota aquesta farda de notícies del món extern, es pot produir en aquesta persona una mena de reacció. El subjecte tendeix a desconnectar els seus sentits externs i "anar-se'n cap endins". Comença a trobar-se a mercè dels impulsos de l'intracòs, a desconnectar el seu món extern en un procés d'enrariment de la consciència. Però la cosa no és tan dramàtica, es tracta d'una entrada cap endins de si mateix en intentar eludir el soroll extern. En aquest cas, el subjecte que desitjava disminuir el soroll sensorial es trobarà, ni més ni menys, que amb l'amplificació dels impulsos de l'intracòs, perquè així com existeix una regulació de límits en cadascun dels sentits externs i interns, també el sistema de sentits interns compensa el sistema de sentits externs. Podem dir que, en general, quan el nivell de consciència baixa (cap al son) els sentits externs baixen en els seus llindars i augmenta el llindar de percepció dels sentits interns. Inversament, quan el nivell de consciència puja (cap al despertar) comença a baixar el llindar de percepció dels sentits interns en el subjecte i s'obre el llindar de percepció externa. Però ocorre que, tot i en vigília, en l'exemple anterior, els llindars dels sentits externs poden reduir-se i el subjecte entrar en situació de "fugida" enfront de la irritació que li produeix el món.

Seguim amb la descripció dels grans blocs d'aparells. Observem els treballs que

efectua la memòria en rebre impulsos. *La memòria sempre pren dades i és així com s'ha format un substrat bàsic des de la primera infància. Sobre la base d'aquest substrat s'organitzaran totes les dades de memòria que es vagin acumulant.* Sembla que són els primers moments de la vida els que determinen en gran manera els processos posteriors. Però la memòria antiga va quedant cada vegada més allunyada de la disponibilitat vigílica de la consciència. Sobre el substrat es van acumulant les dades més recents fins a arribar a les dades immediates del dia. Imaginin les dificultats que hi ha en això de rescatar continguts de memòria molt antics, que són en la base de la consciència. És difícil arribar fins allà. Cal enviar "sondes". A sobre, aquestes sondes que es llancen de vegades són rebutjades per resistències. Llavors, s'han d'utilitzar tècniques bastant complexes perquè aquestes sondes puguin arribar a prendre la seva mostra de memòria, amb la intenció d'arranjar aquests continguts que en alguns casos desafortunats estaven mal encaixats.

Hi ha altres aparells, com els centres, que fan un treball bastant més simple. Els centres treballen amb imatges. Les imatges són impulsos que provenen de la consciència, es disparen cap als centres corresponents i aquests centres mouen el cos en direcció al món. Vostès coneixen el funcionament dels centres intel·lectual, emotiu, motriu, sexual, vegetatiu, i saben que per mobilitzar-ne qualsevol serà necessari que es disparin imatges adequades. Podria succeir també que la càrrega, la intensitat del tret, fora insuficient. En tal cas, el centre en qüestió, es mouria amb feblesa. També podria succeir que la càrrega fora excessiva i llavors es provocaria en el centre un moviment desproporcionat. D'altra banda, aquests centres que també són en continu moviment i que treballen en estructura, en mobilitzar càrregues cap al món prenen energia dels centres contigus. Una persona té alguns problemes que es reflecteixen en la seva motricitat intel·lectual, però els seus problemes són de naturalesa afectiva. És a dir, les imatges pròpies de la motricitat de l'intel·lecte estan contribuint al fet que es reordenin continguts, però no s'arregla el problema emotiu per aquesta reelaboració d'imatges desenfrenades o per un "rumiar" imatges fantàstiques. Si aquesta persona, en lloc d'abandonar-se als seus ensomnis es posés en peus i comencés a moure el cos i treballés amb la seva motricitat, succionaria les càrregues negatives del centre emotiu i la cosa canviaria. Però, normalment, es pretén manejar tots els centres des del centre intel·lectual i això porta nombrosos problemes, perquè als centres, com hem estudiat en el seu moment, se'ls maneja des d'"a baix" (des d'on hi ha més energia i velocitat) i no des d'"a dalt" (des d'on s'inverteix l'energia psíquica en tasques intel·lectuals). En fi, que tots els centres treballen en estructura, que tots els centres en llançar la seva energia cap al món succionen energia dels altres centres. De vegades, un centre se sobrecarrega i en depassar el seu potencial també energitza els altres centres. Aquests depassaments no sempre són negatius, perquè si bé en un tipus d'excés un es pot enfellonir i deslligar accions reprovables, en una altra mena un es pot entusiasmar, es pot alegrar i aquesta sobrecàrrega energètica del centre emotiu pot acabar distribuïda molt positivament per tots els altres centres. De vegades, en canvi, es produeix una gran mancança, un gran buit, una gran succió del centre emotiu. El subjecte comença a treballar en negatiu amb el centre emotiu. En una imatge, és com si en el centre emotiu s'hagués produït un "clot negre" que concentra matèria, que contreu l'espai i ho absorbeix tot cap a ell. El nostre subjecte es deprimeix; les seves idees s'enfosqueixen i també va baixant el seu potencial motriu i fins i tot el vegetatiu. Per dramatitzar una mica, agreguem que fins a les seves defenses vegetatives disminueixen i llavors una quantitat de respostes que el seu organisme dona normalment ara es troben atenuades; el seu organisme és ara més procliu a la malaltia.

Tots els aparells treballen amb més o menys intensitat d'acord amb el nivell de consciència. Si el nostre subjecte està vigílic, es troba despert, passen coses molt

diferents a si està dormint. Clar que hi ha molts estats i nivells intermedis. Hi ha un nivell intermedi de semison que resulta d'una mescladissa entre la vigília i el son. Hi ha també diferents nivells dins del son mateix. No és igual un son paradoxal, un son amb imatges, que un son profund, vegetatiu. En aquest son profund vegetatiu la consciència no pren dades, almenys en el seu camp central; és un son que s'assembla a la mort, que pot durar bastant temps i si en despertar un no ha passat pel son paradoxal, té la sensació de contracció del temps. És com si no hagués passat el temps, perquè el temps de consciència és relatiu a l'existència dels fenòmens que hi existeixen, de manera que com no hi ha fenòmens no hi ha temps per a la consciència. En aquest son on no hi ha imatges les coses van massa ràpid. Però això no és del tot així, perquè quan un es fica al llit a dormir i dorm unes quantes hores, el que en realitat ha succeït és que hi ha hagut molts moments d'aquests cicles. Un ha passat pel son paradoxal, després pel son profund, després pel paradoxal, després pel profund, etc. Si despertem al subjecte quan és en son profund, sense imatges (la qual cosa podem comprovar des de fora gràcies a un EEG -electroencefalograma- o al MOR -moviments oculars ràpids-) és possible que no recordi res dels trens d'imatges que han aparegut en l'etapa de son paradoxal (on s'observa des de fora el moviment ocular ràpid sota les parpelles del dorment); mentre que si el despertem en el moment en què està somiant amb imatges, és possible que recordi el seu somni. D'altra banda, a qui ha despertat li sembla que el temps se li ha escurçat perquè no recorda tot el que ha succeït en diferents cicles del son profund. En els nivells baixos de consciència, com en els nivells de somni paradoxal, és on els impulsos de l'intracòs treballen amb més desimboltura. I també és on la memòria treballa amb molta activitat. Succeeix que quan un dorm, el circuit es recompon: aprofita no sols per eliminar toxines sinó per transferir càrregues, càrregues de continguts de consciència, de coses que durant el dia no s'han assimilat bé. El treball del son és intens. El cos és quiet, però hi ha treballs intensos de la consciència. Els continguts es reordenen, fent anar la filmació cap enrere i de nou cap endavant, classificant i ordenant d'una altra manera les dades perceptives del dia. Durant el dia es va acumulant un desordre perceptiu molt gran, perquè els estímuls són variats i discordants. En canvi, en el son es produeix un ordre molt extraordinari. Es classifiquen les coses d'una manera molt correcta. Per descomptat que a nosaltres ens fa l'efecte que això és a l'inrevés, que el que percebem durant el dia és molt ordenat i que en el son hi ha un gran desordre. En realitat les coses poden estar molt ben ordenades, però les percepcions que tenim de les coses són enormement fortuïtes, són molt aleatòries, mentre que el son, amb la seva mecànica, va reelaborant i col·locant les dades en els seus "fixers". El son no sols fa aquesta tasca extraordinària sinó que, a més, tracta de recompondre situacions psíquiques que no s'han solucionat. El son tracta de llançar càrregues d'un costat cap a un altre, de produir descàrregues catàrtiques, perquè hi ha sobretensions. En el son se solucionen molts problemes de càrrega, es produeixen distensions profundes. Però també en el son es produeixen fenòmens transferencials de càrregues que es van dispersant d'uns continguts a uns altres i d'aquests a tercers en un procés obert de desplaçament energètic. Moltes vegades les persones han experimentat, després d'un bell somni, la sensació que quelcom "ha encaixat" bé, com si s'hagués produït una transferència empírica, com si el son hagués fet la seva transferència. Però també hi ha els somnis "pesats" i un es desperta amb la sensació que un procés intern no està ben digerit. El son fa el seu intent de reelaborar continguts, però no ho aconsegueix i, llavors, el subjecte surt d'aquest nivell amb una sensació molt dolenta. Per descomptat, el son és sempre al servei de la recomposició del psiquisme.

LA CONSCIÈNCIA I EL JO

Què fa la consciència mentre els diferents aparells treballen incansablement? *La consciència compta amb una espècie de “director” de les seves diverses funcions i activitats que és conegut com el “jo”*. Vegem-ho així: d'alguna manera em reconec a mi mateix i això és gràcies a la memòria. El meu jo es basa en la memòria i en el reconeixement de certs impulsos interns. Tinc noció de mi mateix, perquè reconec alguns dels meus impulsos interns que estan sempre lligats a un to afectiu característic. No sols em reconec com jo mateix per la meva biografia i les meves dades de memòria; em reconec per la meva particular manera de sentir, per la meva particular manera de comprendre. I si llevéssim els sentits on seria el jo? El jo no és una unitat indivisible sinó que resulta de la suma i l'estructuració de les dades dels sentits i de les dades de memòria.

Un pensador, fa uns centenars d'anys, va observar que podia pensar sobre el seu mateix pensament. Llavors va descobrir una activitat interessant del jo. No es tractava de recordar coses, ni es tractava que els sentits donessin informació. És més: aquest senyor que advertia aquest problema, molt cautelosament va tractar de separar les dades dels sentits i les dades de memòria; va tractar de fer una reducció i quedar-se amb el pensament del seu pensar i això va tenir conseqüències enormes per al desenvolupament de la filosofia. Però ara estem preocupats per entendre *el funcionament psicològic del jo*. Ens preguntem: “llavors, el jo pot funcionar encara que traguem les dades de la memòria i les dades dels sentits?”. Vegem el punt amb cura. El conjunt d'actes pels quals la consciència es pensa a si mateixa depèn de registres sensorials interns, els sentits interns donen informació del que succeeix en l'activitat de la consciència. Aquest registre de la pròpia identitat de la consciència és causat per les dades de sentits i les dades de memòria, més una configuració peculiar que la il·lusió d'identitat i la il·lusió de permanència atorguen a la consciència, malgrat els canvis continus que s'hi verifiquen. *Aquesta configuració il·lusòria d'identitat i permanència és el jo*.

Comentem algunes proves realitzades en la cambra de silenci. Algú hi ha entrat i ha posat el seu cos en immersió, diguem a uns 36 graus centígrads (és a dir, s'ha col·locat en un bany on la temperatura del medi és igual a la temperatura de la pell). El recinte està climatitzat per aconseguir que els punts del cos que emergeixen estiguin humitejats i a la mateixa temperatura del líquid. S'ha suprimit tot so ambiental; tot rastre olfatori; lluminós, etc. El subjecte comença a surar en la foscor i al cap de poc temps comença a experimentar alguns fenòmens extraordinaris: una mà sembla allargar-se notablement i el seu cos ha perdut límits. Però una cosa curiosa es produeix quan disminuïm lleugerament la temperatura ambient del recinte. Quan disminuïm en un parell de graus la temperatura del medi extern respecte de la temperatura del líquid, el subjecte sent que se “surta” pel cap i pel pit. En moments determinats, el subjecte comença a experimentar que el seu jo no és en el seu cos, sinó fora d'ell. I aquest enrariment extraordinari de la ubicació espacial del seu jo és degut, precisament, a la modificació dels impulsos de la pell en uns punts precisos (de la cara i del pit), atès que la resta és totalment indiferenciada. Però si es torna a uniformar la temperatura del líquid amb la del recinte, comencen a ocórrer altres fenòmens. En faltar dades sensorials externes, la memòria comença a llançar trens de dades a fi de compensar aquesta absència, i es poden començar a recollir dades molt antigues de memòria. El més notable és que aquestes dades de memòria de vegades no apareixen com normalment succeeix quan un recorda imatges de la seva vida, sinó que apareixen “fora” del cap. Com si aquests records “es veiessin allà, fora d'un mateix”, com a al·lucinacions projectades en una pantalla externa. És clar, no es té gaire noció d'on

acaba el cos; llavors tampoc no es té gaire referència d'on són emplaçades les imatges. Les funcions del jo se senten fortament alterades. Es produeix una mena d'alteració de les funcions del jo, pel sol fet de la supressió sensorial externa.

REVERSIBILITAT I FENÒMENS ALTERATS DE CONSCIÈNCIA

En aquest esquema que estem redescrivint, *l'aparell de consciència treballa amb mecanismes de reversibilitat*. És a dir que així com percebo un so, mecànicament, involuntàriament, també puc parar esment en la font de l'estímul, i en aquest cas la meva consciència tendeix a dur l'activitat cap a la font sensorial. No és el mateix percebre que apercebre. Apercebre és atenció més percepció. No és el mateix memoritzar, és a dir això que ara creua per la meva ment i arriba des de la meva memòria (on la consciència rep la dada passivament), que recordar, on la meva consciència va a la font de la memòria i treballa per procediments singulars de selecció i descart. Així doncs, la consciència disposa de mecanismes de reversibilitat que treballen d'acord amb l'estat de lucidesa en què es trobi la consciència en aquell moment. Sabem que si disminuïm el nivell, cada vegada és més difícil anar a les fonts dels estímuls voluntàriament. Els impulsos s'imposen, els records s'imposen i tot això va controlant la consciència amb gran força suggestiva mentre que la consciència, indefensa, es limita a rebre els impulsos. Baixa el nivell de consciència, disminueix la crítica, disminueix l'autocrítica, disminueix la reversibilitat amb totes les seves conseqüències. No sols succeeix això en les caigudes de nivell de consciència, sinó també en els estats alterats de consciència. És clar que no confonem nivells amb estats. Podem trobar-nos, per exemple, en el nivell de consciència vigílic, però en estat passiu, en estat atent, en estat alterat, etc. Cada nivell de consciència admet estats diferents. En el nivell de son paradoxal són diferents els estats de son tranquil, de son alterat i de son somnàmbul. *També pot caure la reversibilitat en algun dels aparells de consciència per estats alterats i no perquè hagi baixat el nivell.*

Podria succeir que una persona estigués vigílica i, no obstant això, per una circumstància especial, patís al·lucinacions fortes. Observaria fenòmens que per a ella serien del món extern, quan en realitat estaria projectant "externament" algunes de les seves representacions internes. Estaria fortament suggestionada per aquests continguts, per aquestes al·lucinacions, de la mateixa manera que una persona en ple somni està fortament suggestionada pels seus continguts onírics. No obstant això, el nostre subjecte estaria despert, no dormint. També per una febre molt alta, per acció de drogues o d'alcohol, sense haver perdut el nivell de consciència vigílic es trobaria en un estat alterat de consciència, amb la consegüent aparició de fenòmens anormals.

Els estats alterats no són tan globals, sinó que poden afectar determinats aspectes de la reversibilitat. Podem dir que una persona qualsevol, en plena vigília, pot tenir bloquejat algun aparell de reversibilitat. Tot funciona bé, les seves activitats diàries són normals, és una persona corrent. Tot va d'allò més bé... excepte en un punt. Quan es toca aquest punt, el subjecte perd tot control. Hi ha un punt de bloqueig de la seva reversibilitat. Quan es toca aquest punt, disminueix el sentit crític i l'autocrític, disminueix el control de si mateix i fenòmens interns estranys s'apoderen de la seva consciència. Però això no és tan dramàtic i ens succeeix a tots. En major o menor mesura, tots tenim els nostres problemes amb algun aspecte dels mecanismes de reversibilitat. No disposem com voldríem de tots els nostres mecanismes. Aleshores, pot succeir que el nostre famós jo director d'orquestra no ho sigui tant quan són afectats alguns aspectes de la reversibilitat, en el moment en què ocorren disfuncions entre els diferents aparells del psiquisme. L'exemple de la cambra de silenci és molt interessant, allà comprenem que no es tracta d'una caiguda del nivell de consciència,

sinó de la supressió d'impulsos que haurien d'arribar a la consciència, i allà la mateixa noció del jo s'altera, es perd. També es perden franges de reversibilitat, de sentit crític, i ocorren al·lucinacions compensatòries.

La cambra de silenci ens mostra el cas de la supressió dels estímuls externs i poques vegades hi ocorren fenòmens d'interès si no s'han eliminat totes les referències sensorials. De vegades, succeeix la manca o insuficiència d'impulsos provinents de sentits interns. A aquests fenòmens els anomenem genèricament "anestèsies". Per algun bloqueig, els senyals que haurien d'arribar no ho fan. El subjecte s'enrareix, el seu jo es distorsiona, alguns aspectes de la seva reversibilitat es bloquegen. Així és que *el jo pot veure's alterat per excés d'estímuls o per la seva carència. Però en tot cas, si el nostre jo director es desintegra, les activitats de reversibilitat desapareixen.*

D'altra banda, *el jo dirigeix les operacions utilitzant un "espai" i segons s'emplaci aquest jo en aquest "espai", la direcció dels impulsos canviarà. Parlem de l'"espai de representació" (diferent de l'espai de percepció).*² En aquest espai de representació, del qual també pren mostres el jo, es van emplaçant impulsos i imatges. Segons una imatge es llanci a una profunditat o a un nivell de l'espai de representació, surt una resposta diferent cap al món. Si per moure la meua mà la imagino visualment com si la veiés des de fora, la imagino desplaçant-se cap a un objecte que vull agafar, no per això la meua mà es desplaçarà realment. Aquesta imatge visual externa no correspon a la mena d'imatge que ha de ser disparada a fi que la mà es mogui. Perquè això passi és necessari que jo utilitzi altres tipus d'imatges: una imatge cenestèsica (basada en la sensació interna) i una imatge cinestèsica (basada en el registre muscular i de posició que va tenint la meua mà en moure's). Podria succeir que, de sobte, m'equivoqués en el tipus i en l'emplaçament de la imatge cap al món. Jo podria haver sofert un cert "trauma", com els agradava dir en altres èpoques, i llavors en voler incorporar-me de la cadira en què em trobo, m'equivoqués en l'emplaçament de la imatge en l'espai de representació, o bé confongués el tipus d'imatge. Què m'estaria passant? Jo estaria donant senyals, m'estaria veient a mi mateix aixecar-me de la cadira, però podria succeir que no estigués disparant les imatges cenestèsiques i cinestèsiques correctes que són les que mouen el meu cos. Si m'equivoqués en la mena d'imatge o en el seu emplaçament, el meu cos podria no respondre i quedar paralitzat. A l'inrevés, podria succeir que aquesta persona que està paralitzada des d'aquell famós "trauma" i que no pot emplaçar correctament la seva imatge, rebés el fort impacte emotiu d'un xaman remeier o d'una imatge religiosa i com a resultat d'aquest fenomen de fe (de fort registre cenestèsic emotiu), reconnectés l'emplaçament correcte o discriminés correctament la imatge (cenestèsica) del cas. I resultaria bastant vistós el fet que algú, enfront d'aquests estranys estímuls externs, es desfés de la seva paràlisi i sortís caminant. Podria succeir, si es pogués reconnectar correctament la imatge. I així com existeixen moltes somatitzacions, poden existir també moltes dessomatitzacions, d'acord amb els jocs d'imatges que estem comentant. Empíricament, això ha succeït molts cops i estan degudament registrats casos nombrosos i diversos.

Aquest assumpte de les imatges no és una qüestió menor. Aquí està el nostre jo disparant imatges i cada vegada que una imatge va, un centre es mobilitza, i una resposta surt al món. El centre mobilitza una activitat, sigui cap al món extern o sigui cap a l'intracòs. El centre vegetatiu, per exemple, mobilitza activitats de tret cap a dins del cos i no cap a la motricitat externa. Però l'interessant d'aquest mecanisme és que una vegada el centre mobilitza una activitat, els sentits interns prenen mostra d'aquesta activitat que s'ha disparat a l'intracòs o al món extern. Aleshores, si moc el braç tinc noció que ho faig. La noció que tinc del meu moviment no és causada per una idea sinó per registres cenestèsics propis de l'intracòs i per registres cinestèsics de posició,

lliurats per diferents tipus d'interceptors. Succeeix que, mentre moc el braç, tinc registre del meu moviment. És gràcies a això que puc anar corregint els meus moviments fins a encertar l'objecte just. Puc anar-ho corregint amb més facilitat que un nen, perquè el nen encara no té la memòria, l'experiència motriu per realitzar moviments tan emprats. Puc anar corregint el meu moviment perquè de cada moviment que faig vaig tenint els senyals corresponents. Per descomptat, això va a gran velocitat i de cada moviment que produeixo tinc senyal de què va succeint en un circuit continu de realimentació, que permet corregir i a més aprendre els moviments. Així doncs, de tota acció que mobilitza un centre cap al món, tinc una presa de realimentació que torna al circuit. I aquesta presa de realimentació que torna al circuit, al seu torn, mobilitza diferents funcions dels altres aparells de consciència. Sabem que hi ha formes de memòria motriu, per exemple, algunes persones quan estudien ho fan millor caminant que assegudes. En un altre exemple, algú interromp el seu diàleg amb una altra persona amb qui departia mentre caminava, perquè ha oblidat què anava a dir. No obstant això, en tornar al lloc en què ha perdut el fil del seu discurs, pot recuperar-lo completament. I, per posar fi a això, vostès saben que quan han oblidat alguna cosa, si repeteixen els moviments corporals previs al moment de l'oblit, poden reprendre la seqüència oblidada. En realitat, hi ha una realimentació complexa de l'acte que surt: es prenen mostres del registre intern, es reinjecta en el circuit, va cap a la memòria, circula, s'associa, es transforma i es tradueix.

Per a molts, sobretot per a la psicologia clàssica, la cosa acaba quan es realitza un acte. I sembla que la cosa tot just comença quan un realitza un acte, perquè aquest acte es reinjecta i aquesta reinjecció desperta una llarga cadena de processos interns. Així anem amb els nostres aparells, connectant-los entre si mitjançant sistemes d'impulsos complexos. Aquests impulsos es deformen, es transformen i se substitueixen els uns pels altres. Així doncs, i segons els exemples que s'han donat en el seu moment, aquesta formiga que recorre el meu braç és ràpidament reconeguda. Però aquesta formiga que recorre el meu braç quan dormo, no és fàcilment reconeguda, sinó que aquest impuls es deforma, es transforma i de vegades es tradueix, i suscita nombroses cadenes associatives, segons la línia mental que estigui treballant en aquest moment. Compliquem una mica més les coses: quan el meu braç està mal emplaçat, me n'adono i em moc. Però quan estic dormint i el meu braç és mal emplaçat, aquesta suma d'impulsos que arriben és presa per la consciència, traduïda, deformada i associada de manera singular. Succeeix que imagino un exèrcit de vespes que ataquen el meu braç i llavors aquestes imatges portaran càrrega cap al braç i el braç es mourà en un acte de defensa (que aconseguirà una reacomodació) i continuaré dormint. Aquestes imatges serviran, precisament, perquè el somni continuï. Aquestes traduccions i deformacions d'impulsos estaran al servei de la inèrcia del nivell. Aquestes imatges del somni serviran per a la defensa d'aquest nivell. Hi ha moltíssims estímuls interns que donen senyal durant el son. Llavors, en el moment del somni paradoxal, aquests impulsos apareixen com a imatge. Imaginem que hi ha una tensió visceral profunda, per exemple. Què succeirà? Això del braç, però a dintre. Aquesta tensió visceral profunda envia senyal i aquest senyal es tradueix com a imatge. Suposem quelcom una mica més fàcil: una irritació visceral envia el senyal que es tradueix com a imatge. El somniant ara es veu dins d'un incendi i si el senyal és massa intens l'"incendi" acabarà trencant la inèrcia del nivell, llavors el subjecte es despertarà i prendrà algun digestiu o quelcom per l'estil. Però si no és així, es mantindrà la inèrcia del nivell i s'associaran a l'incendi altres elements que contribuiran a anar diluint la situació, perquè la mateixa imatge pot treballar disparant-se cap a dins i provocant distensions. En els somnis, contínuament, s'estan rebent impulsos de diferents tensions internes, s'estan traduint les imatges corresponents i aquestes imatges que mobilitzen

centres, també mobilitzen el centre vegetatiu que dona respostes de distensió interna. De manera que les tensions profundes van donant els seus senyals i les imatges van rebotant cap a dins, provocant les distensions equivalents a les tensions que han estat disparades.

Quan el subjecte era nen, va rebre un xoc fort. Va quedar molt impressionat per una escena. Es van contreure molts dels seus músculs externs. També es van contreure algunes zones musculars més profundes. I cada vegada que recorda aquella escena, es produeix la mateixa mena de contracció. Ara succeeix que aquesta escena està associada (per similitud, contigüitat, contrast, etc.) amb altres imatges que, aparentment, no tenen res a veure. Llavors, en evocar aquestes imatges, salten les primigènies i es produeixen les contraccions. Succeeix finalment, amb el pas del temps, que la imatge primera, que era la que produïa la tensió, ja s'ha perdut en la memòria antiga. I ara, inexplicablement, en rebre un impuls i deixar-se anar una imatge, es produeixen aquestes contraccions. Succeeix que enfront d'uns certs objectes, o situacions, o persones, es desperten en el subjecte contraccions fortes i un temor estrany, al qual no se li troba relació amb allò que va passar en la infància. S'ha esborrat una part i han quedat les altres imatges. Cada vegada que en els seus somnis es deixen anar imatges que posen en marxa aquestes contraccions i se'n prenen mostres que es tornen a traduir en imatges, s'està realitzant en la consciència un intent per distendre i per transferir les càrregues que estan fixades a una situació no resolta. En el somni s'està tractant de resoldre amb el tret d'imatges les tensions opressives i, a més, s'està tractant de desplaçar les càrregues d'uns certs continguts a uns altres de menor potencial a fi que se separi, o es redistribueixi la càrrega dolorosa primitiva.

Tenint en compte el treball empíric catàrtic i transferencial que es realitza durant el somni, les tècniques d'operativa poden seguir el procés de prendre impulsos i disparar imatges als punts de resistència. Però és necessari fer aquí unes digressions breus entorn de la classificació de les tècniques d'operativa, els procediments generals i l'objectiu de tals treballs.

Agrupem les diferents tècniques d'operativa³ de la següent manera. 1. Tècniques catàrtiques: sondeig catàrtic, catarsi de realimentació, catarsi de climes i catarsi d'imatges. 2. Tècniques transferencials: experiències guiades⁴; transferències i transferències exploratòries. 3. Tècniques autotransferencials.

En les transferències el subjecte s'emplaça en un particular nivell i estat de consciència, en un nivell de semison actiu en el qual va baixant i pujant pel seu paisatge intern; va avançant o retrocedint; va expandint o va contraient i en fer-ho així, el nostre subjecte va trobant resistències en punts determinats. Aquestes resistències que troba són indicadors importants de bloqueig, fixació o contracció per a qui guia la transferència. El guia procurarà que les imatges del subjecte arribin suaument a aquestes resistències i les superin. I diem que, quan es pot superar una resistència, es produeix una distensió o es produeix una transferència de càrrega. De vegades aquestes resistències són molt grans i no se les pot escometre de front perquè es produeixen reaccions, o rebots, i el subjecte no se sentirà animat a nous treballs si ha sofert algun fracàs en tractar de vèncer les seves dificultats. Així doncs, amb les resistències grans el guia no avança frontalment sinó que més aviat retrocedeix i "fent un rodeig" hi arriba novament però conciliant continguts interns i no actuant amb violència. El guia es va orientant per les resistències sempre amb el procediment d'imatges. Treballa en el nivell de semison per part del subjecte, perquè aquest pugui presentar un conjunt d'al·legories conegudes i manejables. Treballant amb al·legories en el nivell de semison actiu, el guia pot mobilitzar imatges, vèncer resistències i alliberar sobrecàrregues.

L'objectiu final dels treballs d'operativa és integrar continguts que estan separats, de

manera que aquesta incoherència vital que un percep en si mateix pugui ser superada. Aquests mosaics de continguts que no encaixen bé; aquests sistemes d'ideació on un reconeix tendències contradictòries; aquests desitjos que un voldria no desitjar; aquestes coses que han passat i que un no voldria repetir; aquesta complicació enorme de continguts no integrats; aquesta contradicció contínua, és el que es pretén anar superant amb el suport de les tècniques transferencials d'integració de continguts. I coneixent bé les tècniques transferencials interessa fer incursions en diversos tipus de treballs autotransferencials, en els quals ja es prescindeix d'un guia extern i s'utilitza un sistema d'imatges codificat per orientar el procés propi. En les autotransferències es rescaten continguts biogràfics que no estan conciliats i es poden treballar temors i sofriments imaginaris situats en un present o en un futur psicològic. Els sofriments que s'introdueixen en consciència pels seus temps diferents i per les seves vies diferents, poden ser modificats mitjançant la utilització d'imatges autotransferencials disparades al nivell i a l'àmbit adequats de l'espai de representació.

Hem orientat els nostres treballs en direcció a la superació del sofriment. També hem dit que l'ésser humà sofreix pel que creu que va passar en la seva vida, pel que creu que passa, i pel que creu que passarà. I sabem que aquest sofriment que l'ésser humà té per allò que creu és un sofriment real, encara que allò que creu no sigui real. Treballant sobre si mateix, es pot arribar a aquestes creences doloroses i reorientar la direcció de l'energia psíquica.

EL SISTEMA DE REPRESENTACIÓ EN ELS ESTATS ALTERATS DE CONSCIÈNCIA

En els desplaçaments per l'espai de representació, arribem als seus límits. A mesura que les representacions descendeixen, l'espai tendeix a enfosquir-se i, inversament, en anar cap amunt la claredat va augmentant. Aquestes diferències de lluminositat entre "profunditats" i "altures", segurament tenen a veure amb la informació de memòria que, des de la primera infància, va associant la gravació de lluminositat als espais alts. També es pot comprovar la lluminositat més gran que té qualsevol imatge visual emplaçada a nivell dels ulls, mentre que la seva definició disminueix a mesura que se la situï fora d'aquest nivell. Lògicament, el camp de visió s'obre amb més facilitat al davant i cap amunt dels ulls (cap a la cúspide del cap) que al davant i cap avall (cap al tronc, les cames i els peus). Tot i això, alguns pintors de zones fredes i boiroses ens mostren en els plans baixos de les seves teles una il·luminació especial on sovint es troben els camps nevats, així com una foscor creixent cap als espais alts que solen aparèixer coberts de núvols.

En les profunditats o en les altures, apareixen objectes més o menys lluminosos, però en representar tals objectes no es modifica el to general de llum que pugui existir en els diferents nivells de l'espai de representació.

D'altra banda, i només en condicions d'alteració de consciència determinades, es produeix un fenomen curiós que irromp i il·lumina tot l'espai de representació. Aquest fenomen acompanya les fortes commocions psíquiques que lliuren un registre emotiu cenestèsic molt profund. Aquesta llum que il·lumina tot l'espai de representació es fa present de tal manera que, encara que el subjecte pugui o baixi, l'espai roman il·luminat, i això no depèn d'un objecte particularment lluminós, sinó que, ara, tot l'"ambient" apareix afectat. És com si es posés la pantalla de TV a lluentor màxima. En aquest cas no es tracta d'uns objectes més il·luminats que uns altres sinó de la lluentor general. En alguns processos transferencials, i després de registrar aquest fenomen, alguns subjectes surten a vigília amb una modificació aparent de la percepció del món extern. Així doncs, els objectes resulten més brillants, més nets i amb més volum, segons les

descripcions que se solen fer en aquests casos. En produir-se aquest fenomen curiós d'il·luminació de l'espai, alguna cosa ha passat amb el sistema d'estructuració de la consciència, que ara interpreta d'una manera diferent la percepció externa habitual. No és que “s'hagin depurat les portes de la percepció”, sinó que s'ha modificat la representació que acompanya la percepció.

D'una manera empírica, i mitjançant diverses pràctiques místiques, els devots d'algunes religions tracten de posar-se en contacte amb un fenomen transcendent a la percepció i que sembla irrompre en la consciència com a “llum”. Per diferents procediments ascètics o rituals, mitjançant el dejuni, l'oració, o la repetició, es pretén aconseguir el contacte amb una mena de font de llum. En els processos transferencials i en els processos autotransferencials, sigui per accident en el primer cas, o de manera dirigida en el segon, es té experiència d'aquests esdeveniments psíquics curiosos. Se sap que es poden produir quan el subjecte ha rebut una commoció psíquica forta, és a dir que el seu estat és aproximadament un estat alterat de consciència. La literatura religiosa universal és plena de nombrosos relats sobre aquests fenòmens. També és interessant advertir que aquesta llum de vegades es “comunica” i fins i tot “dialoga” amb el subjecte, tal com està ocorrent en aquests temps amb les llums que es veuen en els cels i que arriben als observadors temorosos i els donen els seus “missatges d'altres mons”.

Hi ha molts altres casos de variacions de color, qualitat i intensitat lumínica, com succeeix amb certs al·lucinògens, però aquests casos no tenen a veure amb el que s'ha comentat anteriorment.

Segons es descriu en molts textos, algunes persones que, aparentment, van morir i van tornar a la vida, van tenir l'experiència d'abandonar el seu cos i anar orientant-se cap a una llum cada vegada més viva, sense poder relatar bé si és que ells avançaven cap a la llum o si la llum avançava cap a ells. El fet és que els protagonistes es van trobant amb aquesta llum que té la propietat de comunicar-se i, fins i tot, de donar indicacions. Però per poder explicar aquestes històries caldrà rebre una descàrrega elèctrica en el cor, o quelcom per l'estil, i llavors els nostres herois sentiran que retrocedeixen i s'allunyen de la famosa llum, amb la qual estaven a punt de prendre un contacte interessant.

Hi ha nombroses explicacions sobre aquests fenòmens, explicacions pel costat de l'anòxia, de l'acumulació de diòxid de carboni, de l'alteració de certs enzims cerebrals. Però a nosaltres, com de costum, no ens interessen tant les explicacions, que avui són unes i demà unes altres, sinó que més aviat ens interessa el sistema de registre, l'emplaçament afectiu que té el subjecte i aquesta mena de gran “sentit” que sembla irrompre sorprenentment. Aquells que creuen haver tornat de la mort, experimenten un gran canvi pel fet d'haver registrat un “contacte” amb un fenomen extraordinari, que de sobte emergeix i del qual no s'aconsegueix comprendre si és un fenomen de percepció o de representació, però que sembla de gran importància, ja que té aptitud per canviar sobtadament el sentit de la vida humana.

D'altra banda, és sabut que *els estats alterats de consciència poden donar-se en diferents nivells i, per descomptat, en el nivell vigílic*. Quan un s'enfella, es produeix en vigília un estat alterat. Quan un, de sobte, sent eufòria i una gran alegria, també està fregant un estat alterat de consciència. Però quan es parla d’“estat alterat”, se sol pensar en quelcom infravigílic. No obstant això, els estats alterats són freqüents, succeeixen en diferent grau i amb diferent qualitat. Els estats alterats sempre impliquen el bloqueig de la reversibilitat en algun dels seus aspectes. Hi ha estats alterats de consciència fins i tot en vigília, com són els estats produïts per la suggestibilitat. Tothom és més o menys suggestionat pels objectes que mostra la publicitat o que magnifiquen

els comentaristes mediàtics. Molta gent en el món creu en les bondats dels articles que repetidament es van proposant en les diverses campanyes. Aquests articles poden ser objectes de consum, valors, punts de vista sobre tòpics diferents, etc. La disminució de la reversibilitat en els estats alterats de consciència és present en cadascun de nosaltres i a cada moment. En casos més profunds de susceptibilitat, ens trobem ja amb el trànsit hipnòtic. El trànsit hipnòtic treballa en el nivell de consciència vigília, encara que el creador de la paraula "hipnosi" hagi pensat que era una mena de son. El subjecte hipnotitzat camina, va, ve, camina amb els ulls oberts, efectua operacions, i també durant l'efecte posthipnòtic el subjecte continua actuant en vigília, però complint el mandat que se li ha donat en el moment de la sessió hipnòtica. Es tracta d'un estat alterat de consciència fort. Hi ha els estats alterats patològics en els quals es dissocien funcions importants de la consciència. També hi ha estats no patològics en els quals, provisòriament, es poden escindir, dividir les funcions. Per exemple, en certes sessions espiritistes algú pot estar conversant i, al mateix temps, la seva mà es posa a escriure automàticament i comença a passar "missatges" sense que el subjecte adverteixi què està succeint.

Amb els casos de divisió de les funcions i d'escissions de personalitat, es podria organitzar un llistat molt extens dels estats alterats. Molts estats alterats acompanyen fenòmens de defensa, que es posen en marxa quan ocorren trets adrenalínics enfront d'un perill i això produeix modificacions serioses en l'economia normal de la consciència. I, per descomptat, així com hi ha fenòmens molt útils en l'alteració de consciència, hi ha també fenòmens molt negatius.

Per acció química (gasos, drogues i alcohol), per acció mecànica (girs, respiracions forçades, opressió d'artèries) i per acció de supressió sensorial, es poden produir estats alterats de consciència. També per procediments rituals i per una posada en situació gràcies a condicions musicals especials, balls i operacions devocionals.

Existeixen els anomenats "*estats crepusculars de consciència*", en els quals hi ha bloqueig de la reversibilitat general i un registre posterior de desintegració interna. Distingim també alguns estats que poden ser ocasionals i que bé podrien ser anomenats "*estats superiors de consciència*". Aquests poden ser classificats com: "èxtasi", "arravatament" i "reconeixement". *Els estats d'èxtasi* solen anar acompanyats per concomitàncies motrius suaus i per una certa agitació general. *Els d'arravatament* són més aviat de registres emotius forts i inefables. *Els de reconeixement* poden ser caracteritzats com a fenòmens intel·lectuals, en el sentit que el subjecte creu, en un instant, "comprendre-ho tot"; en un instant creu que no hi ha diferències entre el que és ell i el que és el món, com si el jo hagués desaparegut. A qui no li ha passat alguna vegada que, de sobte, ha experimentat una alegria enorme sense motiu, una alegria sobtada, creixent i estranya? A qui no li ha succeït, sense causa evident, una caiguda en compte de sentit profund en la qual s'ha fet evident que "les coses són així"?

També es pot penetrar en un curiós *estat de consciència alterada per "suspensió del jo"*. Això es presenta com una situació paradoxal, perquè per silenciar el jo és necessari vigilar la seva activitat de manera voluntària, cosa que requereix una acció important de reversibilitat que enrobusteix, novament, allò que es vol anul·lar. Així és que la suspensió s'aconsegueix únicament per camins indirectes, desplaçant progressivament el jo de la seva ubicació central d'objecte de meditació. Aquest jo, suma de sensació i de memòria, de sobte, es comença a silenciar, a desestructurar. Tal cosa és possible perquè la memòria pot deixar de lliurar dades, i els sentits (almenys els externs) poden també deixar de lliurar dades. *La consciència llavors és en condicions de trobar-se sense la presència d'aquest jo, en una espècie de buit. En tal situació, és experimentable una activitat mental molt diferent de l'habitual.* Així com la

consciència es nodreix dels impulsos que arriben de l'intracòs, de l'exterior del cos i de la memòria, també es nodreix d'impulsos de respostes que dona al món (extern i intern) i que realimenten de nou l'entrada al circuit. I, per aquesta via secundària, detectem fenòmens que es produeixen quan *la consciència és capaç d'internalitzar-se cap a "allò profund" de l'espai de representació*. "Allò profund" (també dit "si mateix" en algun corrent psicològic contemporani) no és exactament un contingut de consciència. La consciència pot arribar a "allò profund" per un treball especial d'internalització. En aquesta internalització irromp allò que sempre és amagat, cobert pel "soroll" de la consciència. És en "allò profund" on es troben les experiències dels espais i dels temps sagrats. En altres paraules, en "allò profund" es troba l'arrel de tota mística i de tot sentiment religiós.

PSICOLOGIA IV

*Conferència de Silo a Parque La Reja, Buenos Aires,
a mitjans de maig de 2006.*

IMPULSOS I DESDOBLAMENT D'IMPULSOS

A *Psicologia III*¹ es va afirmar que el treball d'un impuls, en qualsevol circuit, acaba per donar un registre intern al subjecte. Un dels circuits comprèn la percepció, la representació, la nova presa de la representació i la sensació interna en general. Un altre circuit ens mostra el recorregut dels impulsos que acaben en les accions llançades cap al món extern, de les quals el subjecte té també sensació interna. Aquesta presa de realimentació és la que permet aprendre de les accions pròpies, per perfeccionament de l'acció anterior o per descart de l'error comès. Tot això va quedar clar amb l'exemple de l'aprenentatge en l'ús d'un teclat².

D'altra banda, tot impuls que acaba en l'intracòs o en l'exterior del cos causa registres d'emplaçaments diferents en l'espai de representació, i es pot assenyalar que els impulsos de l'intracòs s'emplacen en el límit tàctil-cenestèsic cap a "dins" i els impulsos que acaben en accions en el món extern es registren en el límit tàctil-cinestèsic cap a "fora" del cos. Sigui quina sigui la direcció de l'impuls, que necessàriament compta amb un correlat d'informació o sensació interna, sempre modificarà l'estat general del circuit. Respecte d'aquesta aptitud transformadora dels impulsos, podem considerar-ne dos tipus: 1.- els capaços d'alliberar tensions o fer descàrregues d'energia psicofísica, als quals anomenarem "catàrtics" i 2.- els que permeten traslladar càrregues internes, integrar continguts i ampliar les possibilitats de desenvolupament de l'energia psicofísica, als quals anomenarem "transferencials". Per tant, tot impuls, independentment de la seva direcció, tindrà una aptitud predominantment catàrtica o transferencial. A més, en tot impuls existirà una quota de gratificació o malestar, de grat o desgrat, que permetrà al subjecte fer selecció dels seus actes de consciència o de les seves accions corporals.

Els impulsos es "desdoblen" a través de realimentacions diverses, com les que permeten comparar registres de percepcions amb registres de representacions i a les quals, necessàriament, acompanyen "retencions" o les seves memoritzacions. Existeixen altres desdoblaments que "enfoquen", més o menys voluntàriament, les percepcions i les representacions. Aquests desdoblaments han estat anomenats "apercepcions", és a dir, selecció i direcció de la consciència cap a les fonts de percepció i "evocacions", és a dir, selecció i direcció de la consciència cap a les fonts de retenció. La direcció i selecció de la consciència, voluntària i involuntària, cap a les seves diferents fonts constitueix la funció que genèricament ha estat anomenada "atenció".

LA CONSCIÈNCIA, L'ATENCIÓ I EL "JO"

Anomenem "consciència" a l'aparell que coordina i estructura les sensacions, les imatges i els records del psiquisme humà. D'altra banda, no es pot situar la consciència en un lloc precís del sistema nerviós central, o en algun punt i profunditat cortical o subcortical. Tampoc no és el cas confondre punts de treball especialitzat, com els casos dels "centres", amb estructures de funcionament que es verifiquen en la totalitat del sistema nerviós.

Per a una claredat expositiva més gran, designem com "fenòmens conscients" tots els que ocorren en els diferents nivells i estats de vigília, semison i son, inclosos els subliminars (que succeeixen en el límit del registre del fet percebut, representat i recordat). Per descomptat, en parlar d'allò "subliminar" no ens estem referint a un suposat "subconscient" o "inconscient".

Sovint es confon la consciència amb el "jo" quan, en realitat, el jo no té una base corporal, com ocorre amb la consciència, que es pot situar com "aparell" registrador i coordinador del psiquisme humà. En el seu moment vam dir: "... Aquest registre de la identitat pròpia de la consciència és causat per les dades de sentits i les dades de memòria més una configuració peculiar que atorga a la consciència la il·lusió de permanència, malgrat els canvis continus que s'hi verifiquen. *Aquesta configuració il·lusòria d'identitat i permanència és el jo*"³. En els estats alterats de consciència es comprova sovint que aquesta es manté en vigília al mateix temps que determinats impulsos, que haurien d'arribar al seu registre, han estat bloquejats, i la noció del jo pateix una alteració o estranyament; es perd reversibilitat, sentit crític i, de vegades, les imatges descontextualitzades prenen "realitat" externa al·lucinatòria. En aquesta situació, el jo és registrat com emplaçant-se en zones límits externes de l'espai de representació i a una certa "distància" del jo habitual. El subjecte es pot experimentar registrant i sentint fenòmens que provenen del món extern quan, estrictament, els fenòmens esmentats no són de percepció sinó de representació. A aquests fenòmens, on la representació substitueix la percepció i, per tant, se'ls situa en un "espai extern" cap al límit del qual es desplaça el jo, solem anomenar-los "projeccions".

ESPACIALITAT I TEMPORALITAT DELS FENÒMENS DE CONSCIÈNCIA⁴

En vigília activa, el jo se situa en les zones més externes de l'espai de representació, "perdut" en els límits del tacte extern, però si faig apercepció d'alguna cosa que veig, el registre del jo té un corriment. En aquest moment puc dir-me a mi mateix: "Veig des de mi l'objecte extern i em registro dins del meu cos". Encara que em trobo connectat amb el món extern mitjançant els sentits, existeix una divisió d'espais i és en l'espai intern on jo m'emplaço. Si posteriorment adverteixo la meua respiració, podré dir-me a mi mateix: "Experimento des de mi el moviment dels pulmons, soc dins del meu cos però no dins dels meus pulmons". És clar que experimento una distància entre el jo i els pulmons, no sols perquè el jo el registro al cap, que és lluny de la caixa toràcica, sinó perquè en tots els casos de percepció interna (com ocorre amb un mal de queixal o un mal de cap) els fenòmens seran sempre a una "distància" de mi com a observador. Però aquí no ens interessa aquesta "distància" entre l'observador i el fet observat, sinó la "distància" des del jo cap al món extern i des del jo cap al món intern. Per cert, podem destacar matisos molt subtils en la variabilitat de les posicions "espacials" del jo, però aquí estem ressaltant les ubicacions diametralment del jo en cada cas esmentat. I, en aquesta descripció, podem dir que el jo es pot situar en la interioritat de l'espai de representació, però en els límits tàctils cinestèsics que donen noció del món extern i, oposadament, en els límits tàctils cenestèsics que donen noció del món intern⁵. En tot cas, podem usar la figura d'una pel·lícula bicòncava (com a límit entre mons), que es dilata o contreu i amb això focalitza o difumina el registre dels objectes externs o interns. Més o menys intencionadament, l'atenció es dirigeix cap als sentits externs o interns en la vigília i perd el maneig de la seva direcció en el semison, el son i, fins i tot, en la vigília dels estats alterats, ja que en tots aquests nivells i estats la reversibilitat és afectada per fenòmens i registres que s'imposen a la consciència. És molt evident que en la constitució del jo intervenen no sols la memòria, la percepció i la representació, sinó la posició de l'atenció en l'espai de representació. No s'està parlant, per consegüent, d'un jo substancial sinó d'un epifenomen de l'activitat de la consciència.

Aquest "jo-atenció" sembla complir amb la funció de coordinar les activitats de la consciència amb el cos propi i amb el món en general. Els registres del transcórrer i de la posició dels *fenòmens mentals s'imbriquen en aquesta coordinació a la qual*

s'independitza de la coordinació mateixa. I així, la metàfora del "jo" acaba per cobrar identitat i "substancialitat" i s'independitza de l'estructura de funcions de la consciència.

D'altra banda, els registres i reconeixements reiterats de l'acció de l'atenció es van configurant en l'ésser humà molt primerencament, a mesura que el nen disposa de direccions, més o menys voluntàries, cap al món extern i l'intracòs. Gradualment, amb el maneig del cos i d'unes certes funcions internes, es va fent més robusta la presència puntual i també una copresència, en la qual el registre del jo propi es constitueix en concentrador i rerefons de totes les activitats mentals. Som en presència d'aquesta gran il·lusió de la consciència que anomenem "Jo".

Hem de considerar ara l'emplaçament del jo en els diferents nivells de consciència. En vigília el jo ocupa una posició central donada per la disponibilitat de l'atenció i de la reversibilitat. Això varia considerablement en el semison, quan els impulsos que provenen dels sentits externs tendeixen a afeblir-se o a fluctuar entre el món extern i una cenestèsia generalitzada. Durant el son amb imatges, el jo s'internalitza. És, finalment, durant el son vegetatiu quan el registre del jo es fa fonedís⁶. Les transformacions dels impulsos en els somnis vigílics apareixen en les seqüències d'associacions lliures, amb nombroses traduccions al·legòriques, simbòliques i sígniques, que conformen l'especial llenguatge d'imatges de la cenestèsia. Per cert, ens estem referint a les seqüències imaginàries sense control, pròpies de les vies associatives i no a les construccions imaginàries que segueixen un desenvolupament més o menys premeditat⁷, o a les traduccions dels impulsos canalitzats en les vies abstractives, que també es manifesten com a imatges simbòliques i sígniques. Els impulsos, transformant-se en diferents nivells, també fan variar el registre del jo en la profunditat o superficialitat de l'espai de representació. Utilitzant una figura, podem assenyalar que els fenòmens psíquics es registren sempre entre coordenades "espacials" x i y, però també respecte a z, on "z" és la profunditat del registre en l'espai de representació. Per descomptat, el registre de qualsevol fenomen s'experimenta en la tridimensionalitat de l'espai de representació (pel que fa a altura vertical, lateralitat horitzontal i profunditat dels impulsos, segons l'externalitat o la interioritat més gran), cosa que podem comprovar en apercebre o representar impulsos que provenen del món extern, de l'intracòs, o de la memòria.

Sense complicar-nos amb descripcions pròpies de la Fenomenologia, hem de considerar ara alguns tòpics que ha estudiat exhaustivament⁸. Així, diem que en vigília els *camp de presència i copresència* permeten situar els fenòmens en una successió temporal i establir la relació de fets des del moment actual, en què estic emplaçat, amb els moments anteriors, dels quals prové el *fluir* de la meva consciència, i amb els posteriors, cap als quals es llança aquest *fluir*. En tot cas, l'instant present és la barrera de la temporalitat i si bé no en puc donar raó, perquè en pensar-ho només compto amb la *retenció* d'allò succeït en la dinàmica de la meva consciència, la seva aparent "fixesa" em permet anar cap a l'"enrere" dels fenòmens que ja no són, o cap a l'"endavant" dels fenòmens que encara no són. És en l'*horitzó de la temporalitat* de la consciència on s'inscriu tot esdeveniment. I en l'horitzó restringit que fixa la presència d'*actes i objectes*, sempre estarà actuant un camp de copresència en què tots ells es connectaran.

A diferència del que succeeix en el transcórrer del món físic, els fets de consciència no respecten la successió cronològica sinó que tornen, perduren, s'actualitzen, es modifiquen, és futuritzen i alteren l'instant present. L'"instant present" s'estructura per l'entrecruament de la retenció i de la protensió. Per exemple: un esdeveniment dolorós imaginat a futur pot actuar sobre el present del subjecte i desviar la tendència que portava el seu cos en direcció a un objecte prèviament volgut. Així, les lleis que es

compleixen en l'espai-temporalitat del món físic pateixen un desviament considerable en els objectes i els actes mentals. Aquesta independència del psiquisme, per "desviació" de les lleis físiques, fa recordar la idea de "*clinamen*" que va presentar Epicur per introduir la llibertat en un món dominat pel mecanicisme⁹.

Si donem per compresa l'estructuralitat de la consciència en la relació entre els "aparells" i les diferents vies per les quals circula l'impuls, podem considerar aquest últim, en les seves diferents transformacions, com l'"àtom" bàsic de l'activitat psíquica. No obstant això, tal àtom no es presenta aïllat sinó en "trens d'impulsos", en configuracions que donen lloc a la percepció, al record i a la representació. D'aquesta manera, la inserció del que és psíquic en l'espacialitat externa comença pels impulsos que, convertits en protensions d'imatges cinestèsiques, es desplacen cap a l'exterior de la tridimensionalitat de l'espai de representació i mouen el cos. És clar que les imatges cenestèsiques i les corresponents als sentits externs actuen de manera auxiliar (com a "senyals compostos") en tot fenomen en què es va seleccionant i regulant la direcció i la intensitat motriu. En definitiva, en aquest fluir d'impulsos relatius al temps i a l'espai de consciència, ocorren els primers esdeveniments que acabaran modificant el món.

Aquí no és ociosa una reflexió general sobre els fets en els quals el psiquisme actua des de i cap a la seva externitat. Per començar, observem que els objectes materials es presenten com a espacialitat de la captació "tàctil" dels sentits externs que diferencien el corpuscle, l'ona, la molècula, la pressió, la termicitat, etc. Per acabar, diem que aquestes "impressions", o impulsos externs al psiquisme, posen en marxa un sistema d'interpretació i resposta que no pot operar sinó en un espai intern.

Estem afirmant de la manera més àmplia que per variació d'impulsos entre "espais", el psiquisme és penetrat pel món i penetra en el món. No estem parlant de circuits tancats entre estímuls i respostes, sinó d'un sistema obert i creixent que capta i actua per acumulació i protensió temporal. D'altra banda, *aquesta "obertura" entre espais no ocorre per franquejar les barreres d'una mónada¹⁰ sinó perquè la consciència, ja en el seu origen, es constitueix des de, en i per al món.*

ESTRUCTURES DE CONSCIÈNCIA

Les diferents maneres de ser l'ésser humà en el món¹¹, les diferents posicions del seu experimentar i fer, responen a estructuracions completes de consciència. Així doncs: la "consciència dissortada", la "consciència angoixada", la "consciència emocionada", la "consciència fastiguejada", la "consciència amb nàusea", la "consciència inspirada", són casos rellevants que han estat descrits convenientment¹². Aquí és pertinent anotar que aquestes descripcions es poden aplicar a allò personal, a allò grupal i a allò social. Per exemple, per descriure una estructura de consciència en pànic s'ha d'arrencar d'una situació col·lectiva, com es reconeix en els orígens (llegendaris i històrics) de la paraula "pànic", que designa un estat de consciència especial. Amb el pas del temps, el vocable "pànic" s'ha emprat cada vegada més sovint per explicar una alteració de consciència individual¹³.

Ara bé, els casos anteriorment citats poden ser entesos individualment o en un conjunt (en atenció a la intersubjectivitat constitutiva de la consciència). Sempre que ocorrin variacions en aquestes estructuracions globals, ocurreran també variacions en els fenòmens concurrents, com és el cas del jo. Aleshores, en plena vigília però en estats de consciència diferents, registrem el jo situat en diferents profunditats de l'espai de representació.

Per comprendre-ho, hem d'apel·lar a les diferències entre nivells i estats de

consciència. Els nivells clàssics de vigília, semison, son profund paradoxal i son profund vegetatiu no ofereixen dificultats de comprensió. Però en cadascun d'aquests nivells tenim la possibilitat de reconèixer posicions variables dels fenòmens psíquics. Posem exemples extrems: diem que quan el jo manté contacte sensorial amb el món extern, però es troba perdut en les seves representacions o evocacions, o es té en compte a si mateix sense interessos rellevants sobre la seva acció en el món, som en presència d'una *consciència vigílica en estat d'entotsolament*. El cos actua externament en una mena d'"irrealitat" que, si s'aprofundeix, pot arribar a la desconexió i la immobilitat. Es tracta d'un "desplaçament" del jo cap a una presència constant dels registres d'evocació, representació o percepció tàctil cenestèsica i, per tant, la distància s'"allarga" entre el jo i l'objecte extern. En el cas oposat, el jo perdut en el món extern es desplaça cap als registres tàctil-cinestèsics sense crítica ni reversibilitat sobre els actes que realitza. Ens trobem davant d'un cas de *consciència vigílica en estat d'alteració*, com pot ocórrer en l'anomenada "emoció violenta". En aquest cas, la importància que cobra l'objecte extern és decisiva, i s'escurça la distància entre el jo i l'objecte percebut.

Estructures, estats i casos no habituals

Anomenem "no habituals" els comportaments que mostren anormalitats respecte de paràmetres de l'individu o del grup que s'estigui considerant. És clar que si la població d'un país o un grup humà embogeix, no deixem de considerar aquests casos dins dels comportaments "no habituals" pel fet de comptar amb nombrosos representants. En tot cas, aquest conjunt humà ha de ser comparat amb situacions estables en què ha viscut i en què la reversibilitat, el sentit crític i el control dels seus actes tenen característiques previsibles. D'altra banda, hi ha casos "no habituals" que són fugaços i altres que semblen arrelar-se o, fins i tot, desplegar-se a mesura que passa el temps. No és del nostre interès tipificar aquestes conductes socials des del punt de vista del Dret, de l'Economia o de la Psiquiatria. Tal vegada trobaríem més motius de reflexió sobre aquests casos en l'Antropologia i en la Història...

Si el nostre interès pels comportaments "no habituals" ens porta al camp d'allò que és personal o, com a màxim, d'allò interpersonal immediat, continuaran sent vàlids els criteris de reversibilitat, sentit crític i control dels propis actes en relació amb aquesta història personal o interpersonal. Aquí també és aplicable el que s'ha comentat anteriorment respecte dels casos "no habituals" fugaços i els que semblen arrelar-se o fins i tot desplegar-se en la seva anormalitat a mesura que passa el temps.

Portem doncs el nostre estudi sobre els comportaments "no habituals" fora del terreny de la patologia per concentrar-nos, dins de la nostra Psicologia, en dos grans grups d'estats i casos als quals hem anomenat el grup de la "consciència pertorbada" i el grup de la "consciència inspirada".

La "consciència pertorbada"

Existeixen posicions diametralment del jo entre estats alterats, que van des de l'activitat quotidiana a l'emoció violenta, i estats entotsolats, que van des de la calma reflexiva fins a la desconexió amb el món extern. No obstant això, hi ha altres estats alterats en els quals les representacions s'externalitzen projectivament, de tal manera que realmenten la consciència com a "percepcions" provinents del món extern i altres, d'entotsolament, en els quals la percepció del món extern s'internalitza introjectivament.

Hem escoltat i llegit històries i informes, controlats seriosament, sobre les al·lucinacions

que pateixen els qui es troben en situacions compromeses en les altes muntanyes, en les solituds polars, en els deserts i en les mars. L'estat físic de fatiga, anòxia i set; l'estat psíquic d'abandó en la monotonia del silenci i la solitud; les condicions ambientals tèrmiques extremes, són elements que han arribat a conformar casos d'alteracions al·lucinatòries i molt més sovint, casos d'alteracions il·lusòries puntuals.

D'altra banda, pel que fa a l'entotsolament introjectiu, la sensació externa arriba a la consciència, però la representació corresponent opera desconnectada del context general perceptiu i realimenta la consciència que interpreta i registra el fenomen com a interioritat "significativa", com a representació que sembla "dirigir-se" a la interioritat del subjecte de manera directa. En un exemple: les llums acolorides dels semàfors d'una gran ciutat comencen de sobte, als ulls d'un vianant angoixat, a "enviar" codis i claus misterioses. El subjecte, a partir d'aquest moment, es considera com l'única persona capaç de "rebre" i comprendre el significat d'aquests missatges.

Els estats alterats projectats i els estats entotsolats introjectius corresponen a perturbacions transitòries o permanents de la consciència vigílica, que hem esmentat aquí com a casos d'emplaçaments diametralment en la ubicació del jo. D'altra banda, hem d'esmentar també els estats d'alteració i entotsolament en el nivell de son amb imatges i en el semison.

A Psicologia III vam passar revista a nombrosos casos de perturbacions transitòries de consciència¹⁴. S'ha esmentat la situació d'algú que projecta les seves representacions internes i hi queda fortament suggestionat, de manera similar al que succeeix en ple somni quan es pateix la suggestió de les imatges oníriques. Es tracta d'al·lucinacions que també ocorren per estats febrils intensos; per acció química (gasos, drogues i alcohol); per acció mecànica (girs, respiracions forçades, opressió d'artèries); per supressió de sentits externs (cambra de silenci) i per supressió de sentits interns (ingravidesa en cosmonautes).

Hem de considerar també les perturbacions accidentals quotidianes. Aquestes es manifesten en els canvis d'humor sobtat, com ara els accessos de còlera i les explosions d'entusiasme que, poc o molt, ens permeten experimentar el desplaçament del jo cap a la perifèria mentre cau la reversibilitat i l'estat es fa més alterat. Observem el contrari enfront d'un perill sobtat, davant del qual el subjecte es contreu o fuig i tracta de posar distància entre ell i l'objecte amenaçador. En tot cas, el desplaçament del jo és cap a la interioritat. També podem comprovar, en la mateixa direcció, unes certes conductes infantils curioses. En efecte, els nens solen utilitzar joguines monstruoses amb les quals "frenen" o "combaten" altres monstres que són a l'aguait, o s'acosten en la nit... I, quan aquesta tecnologia no dona resultat, sempre queda el recurs dels llençols que oculten el cos davant les amenaces atroces. És clar, en aquests casos, que el jo s'entotsola i s'introjecta.

La "consciència inspirada"

La consciència inspirada és una estructura global, capaç d'aconseguir intuïcions immediates de la realitat. D'altra banda, és apta per organitzar conjunts d'experiències i per prioritzar expressions que se solen transmetre a través de la Filosofia, la Ciència, l'Art i la Mística.

Pel que fa al nostre desenvolupament, podem preguntar i respondre una miqueta escolarment: És la consciència inspirada un estat d'entotsolament o d'alteració? És la consciència inspirada un estat pertorbat, una ruptura de la normalitat, una introjecció extrema, o una projecció extrema? Sens dubte que la consciència inspirada és més

que un estat, és una estructura global que passa per estats diferents i que es pot manifestar en nivells diferents. A més, la consciència inspirada pertorba el funcionament de la consciència habitual i trenca la mecànica dels nivells. Finalment, és més que una introjecció extrema o una projecció extrema, ja que se'n serveix alternativament en atenció al seu propòsit. Això últim és evident quan la consciència inspirada respon a una intenció present o, en alguns casos, quan respon a una intenció no present, però que actua copresentment.

En la Filosofia no són d'importància els somnis inspiradors, ni les inspiracions sobtades, sinó la intuïció directa que apliquen alguns pensadors per aprehendre les realitats immediates del pensament, sense intermediació del pensar deductiu o discursiu. No es tracta dels corrents "intuïcionistes" en Lògica i en Matemàtiques, sinó de pensadors que privilegien la intuïció directa, com en el cas de Plató amb les Idees, de Descartes amb el pensar clar i diferent, descartant l'engany dels sentits i de Husserl amb les descripcions de les noesis, "en la suspensió del judici" (*epojé*).¹⁵

En la història de la Ciència es rescaten exemples d'inspiracions sobtades que van permetre avanços importants. El cas més conegut, encara que dubtós, és el de la famosa "caiguda de la poma de Newton"¹⁶. Si hagués passat així, hauríem de reconèixer que la sobtada inspiració va ser motivada per una lenta però intensa cerca orientada cap al sistema còsmic i la gravetat dels cossos. A tall d'exemple, podem tenir en compte un altre cas com el succeït al químic Kekulé¹⁷. Una nit Kekulé va somiar amb algunes serps entrelaçades que li van servir d'inspiració per desenvolupar les notacions de la química orgànica. Sens dubte que la seva preocupació constant per formular els enllaços entre substàncies va continuar actuant fins i tot en el nivell de son paradoxal, per prendre la via de la representació al·legòrica.

En l'Art hi ha molts exemples de somnis inspiradors. Tal el cas de Mary Shelley¹⁸. Ella havia declarat davant dels seus amics que sentia aquesta "...buida incapacitat d'invenció que és la dissort més gran de l'autor", però aquella nit va veure en els seus somnis l'ésser horrible que va motivar la seva novel·la "Frankenstein o el Prometeu modern". Un altre punt va ocórrer amb el somni de R. L. Stevenson¹⁹ que va posar en marxa el seu relat fantàstic "L'estrany cas del doctor Jekyll i Mr. Hyde". Per cert que les inspiracions vigíliques d'escriptors i poetes són les més abundantment conegudes del camp de les arts. No obstant això, per altres mitjans hem arribat a conèixer inspiracions de pintors com Kandinsky²⁰ que en "De l'espiritualitat en l'art" descriu la necessitat interior que s'expressa com a inspiració en l'obra artística. Artistes plàstics, literats, músics, dansaires i actors han buscat la inspiració tractant de col·locar-se en ambients físics i mentals no habituals. Els diferents estils artístics, que responen a les condicions de l'època, no són simplement modes o maneres de generar, captar i interpretar l'obra artística, sinó maneres de "disposar-se" per rebre i donar impactes sensorials. Aquesta "disposició" és la que modula la sensibilitat individual o col·lectiva i és, per tant, el predialògic²¹ que permet establir la comunicació estètica.

En la Mística trobem vastos camps d'inspiració. Hem d'assenyalar que, quan parlem de "mística" en general, estem considerant fenòmens psíquics d'"experiència del que és sagrat" en les seves diverses profunditats i expressions. Existeix una copiosa literatura que dona compte dels somnis²², les "visions" del semison²³ i les intuïcions vigílicas²⁴ dels personatges referencials de religions, sectes i grups místics. Abunden, a més, els estats anormals i els casos *extraordinaris d'experiències d'allò sagrat que podem tipificar com a Èxtasi, és a dir, situacions mentals en què el subjecte queda absort, enlluernat dins de si i suspès; com a Arravatament, per l'agitació emotiva i motriu incontrolable, en la qual el subjecte se sent transportat, portat fora de si a altres paisatges mentals, a uns altres temps i espais; finalment, com a Reconeixement en què*

el subjecte creu comprendre-ho tot en un instant. En aquest punt estem considerant la consciència inspirada en la seva experiència del que és sagrat que varia en la seva manera de ser enfront del fenomen extraordinari, encara que per extensió s'han atribuït també aquests funcionaments mentals als raptos del poeta o del músic, casos en què "el que és sagrat" pot no ser present.

Hem esmentat estructures de consciència a les quals anomenem "consciència inspirada" i les hem mostrat en grans camps coneguts com la Filosofia, la Ciència, l'Art i la Mística. Però en la vida quotidiana, la consciència inspirada actua amb freqüència en les intuïcions o en les inspiracions de la vigília, del semison i del son paradoxal. Exemples quotidians d'inspiració són els del "pressentiment", de l'enamorament, de la comprensió sobtada de situacions complexes i de resolució instantània de problemes que han pertorbat durant molt de temps el subjecte. Aquests casos no garanteixen l'encert, la veritat, o la coincidència del fenomen respecte del seu objecte, però els registres de "certesa" que els acompanyen són de gran importància.

Fenòmens accidentals i fenòmens desitjats

La consciència es pot estructurar de formes diverses per acció d'estímuls puntuals (interns i externs) o per situacions complexes que operen de manera no volguda, de manera accidental. La consciència és "presa"²⁵ en una situació en què la reversibilitat i l'autocrítica queden pràcticament anul·lades. En el cas que ens ocupa, la "inspiració" irromp en mecanismes i nivells, i de vegades actua, d'una manera menys evident, com a "rerefons" de la consciència. D'altra banda, també l'angoixa, la nàusea, el fàstic i altres configuracions es poden manifestar sobtadament o mantenir-se com a rerefons mental més o menys prolongat. Per exemple: quan accidentalment aixeco una pedra i hi descobreixo el bullir d'insectes minúsculs que es poden enganxar a la meva mà, que em poden envair, experimento repulsió cap a aquesta vida informe que m'escomet. També registro una aversió sorda quan percebo una cosa enganxosa, humida i tèbia que avança cap a mi. La reacció immediata, però, va més enllà del reflex motriu que respon a la cosa perillosa, ja que em compromet visceralment i provoca un rebuig que pot acabar en el reflex de fàstic, en l'arcada, en la salivació excessiva de la meva boca i en l'extraordinari registre de la distància que s'ha "escurçat" entre jo i l'objecte, o entre jo i la situació fastigosa. Aquest escurçament de l'espai en la representació posa l'objecte en una mena d'existència que li permet "tocar-me" i "introduir-se" en mi, i em suscita l'arcada com a ritu d'expulsió des del meu intracòs. És tan poc real l'"apropament" esmentat com el reflex d'arcada que li correspon. Per això, la relació entre l'objecte fastigós i la resposta de l'arcada prenen característiques pròpies, fora dels objectes reals en joc. Es converteixen en un ritual en el qual objecte i acte formen una estructura particular, l'estructura del fàstic. També ocorre aquesta configuració accidental de consciència davant un objecte moral o estèticament repugnant, com és el cas d'una novel·la plegada d'enginy artificios, de jocs de paraules, de sensibleria tèbia, melosa i carregada de vitalitat difusa. Tot això acaba provocant la defensa visceral que evita una "invasió" profunda del meu cos. Aquestes estructures de consciència comprometen la meva unitat i afecten no solament idees, emocions o reaccions motrius, sinó la meva totalitat somàtica. Crec oportú fer aquí una petita digressió. És possible considerar configuracions de consciència avançades en les quals tota classe de violència provocarà repugnància amb els correlats somàtics del cas. Aquesta estructuració de consciència no violenta podria arribar a instal·lar-se en les societats com una conquesta cultural profunda. Això aniria més enllà de les idees o de les emocions que es manifesten feblement en les societats actuals, per començar a formar part de l'entramat psicossomàtic i psicosocial de l'ésser humà.

Tornem al nostre camí. Hem reconegut estructures de consciència que es configuren accidentalment. També observem que ocorren configuracions que responen a desitjos o a plans de qui es "posa" en una situació mental particular per fer sorgir el fenomen. Per descomptat, tal cosa de vegades funciona i de vegades no, com ocorre amb el desig d'inspiració artística o amb el desig d'enamorament. La consciència inspirada, o millor encara, la consciència disposada a aconseguir inspiració es mostra en la Filosofia, en la Ciència, en l'Art, i també en la vida quotidiana amb exemples variats i suggestius. No obstant això, és especialment en la Mística on la cerca d'inspiració ha fet sorgir pràctiques i sistemes psicològics que han tingut i tenen un nivell de desenvolupament diferent. Reconeixem les tècniques de "trànsit"²⁶ com a pertanyents a l'arqueologia de la inspiració mística. Així, el trànsit el trobem en les formes més antigues de la màgia i la religió. Per tal de provocar-lo, els pobles han apel·lat a la preparació de begudes²⁷ de vegetals més o menys tòxics i a l'aspiració de fums i vapors²⁸. Altres tècniques més elaborades, en el sentit de permetre al subjecte controlar i fer progressar la seva experiència mística, s'han anat depurant al llarg del temps. Les danses rituals, les cerimònies repetitives i esgotadores, els dejunis, les oracions, els exercicis de concentració i meditació han tingut una evolució considerable.

El desplaçament del jo. La suspensió del jo

La Sibila de Cumes, com que no vol ser presa per la terrible inspiració, es desespera, es retorça i crida: "Ja ve, ja ve el déu!". I al déu Apol·lo li costa poc baixar des del seu bosquet sagrat fins a l'antra profund, on s'apodera de la profetessa²⁹. En aquest cas i en cultures diferents, l'entrada al trànsit ocorre per interiorització del jo i per una exaltació emotiva en la qual està copresent la imatge d'un déu, o d'una força, o d'un esperit, que pren i suplanta la personalitat humana. En els casos de trànsit, el subjecte es posa a la disposició d'aquesta inspiració que li permet captar realitats i exercitar poders desconeguts per a ell en la vida quotidiana³⁰. No obstant això, sovint llegim que el subjecte es resisteix i fins i tot lluita amb un esperit o un déu per tractar d'evitar l'arravatament en unes convulsions que fan recordar l'epilèpsia, però això és part d'un ritual que afirma el poder de l'entitat que doblega la voluntat normal³¹. A l'Amèrica Central, el culte del Vudú haitià³² ens permet comprendre tècniques de trànsit que es realitzen amb danses secundades amb beuratges produïts sobre la base d'un peix tòxic³³. Al Brasil, la Macumba³⁴ ens mostra altres variants místiques del trànsit aconseguïdes mitjançant danses i secundades amb una beguda alcohòlica i tabac.

No tots els casos de trànsit són tan vistosos com els citats. Algunes tècniques índies, les dels "yantras", permeten arribar al trànsit per interiorització de triangles cada vegada més petits en una figura geomètrica complexa que, ocasionalment, acaba en un punt central. També, en la tècnica del "mantra", per repetició d'un so profund que el subjecte va proferint, s'arriba a l'abstracció. En aquestes contemplacions visuals o auditives, molts practicants occidentals no tenen èxit, perquè no es preparen afectivament i es limiten a repetir figures o sons sense interioritzar-los amb la força emotiva o devocional que es requereix a fi que la representació cenestèsica acompanyi l'estrenyiment de l'atenció. Aquests exercicis es repeteixen tantes vegades com sigui necessari fins que el practicant experimenti la substitució de la seva personalitat i la inspiració es faci plena.

El desplaçament del jo i la substitució per altres entitats poden ser verificades en els cultes esmentats i fins i tot en els corrents espiritistes més recents. En aquests corrents, el "mèdiu" en trànsit és pres per una entitat espiritual que substitueix la seva personalitat habitual.

No succeeix una cosa tan diferent amb el trànsit hipnòtic, quan el subjecte interioritza profundament les suggestions de l'operador i porta la representació de la veu al "lloc" que normalment ocupa el jo habitual. Per descomptat, per ser "pres" per l'operador, el subjecte ha de posar-se en un estat receptiu de "fe" i seguir sense dubtar les instruccions rebudes³⁵. Aquest punt mostra una característica important de la consciència. Diem que mentre es fa una operació vigílica atenta, apareixen somiejos que de vegades passen inadvertits o acaben per desviar la direcció dels actes mentals que es duïen a terme. El camp de copresència actua sempre, encara que els objectes de consciència presents es mostrin en el focus atencional. La gran quantitat d'actes automàtics que es realitzen en vigília mostra aquesta aptitud de la consciència per fer treballs simultanis diferents. Certament, la dissociació pot arribar a cotes patològiques, però també es pot manifestar amb força en gairebé tots els fenòmens d'inspiració. D'altra banda, el desplaçament del jo pot no ser complet en el trànsit espiritista o la hipnosi, com es comprova en l'anomenada "escriptura automàtica" que s'efectua sense entrebancs, encara que l'atenció del subjecte estigui posada en el diàleg o en altres activitats. Amb freqüència, trobem aquesta dissociació en la "criptografia" en què la mà dibuixa mentre el subjecte desenvolupa una conversa telefònica molt concentrada. Si avancem cap a l'entotsolament, podem arribar a un punt en què els automatismes queden superats i ja no es tracta de desplaçaments ni substitucions del jo. Tenim a mà l'exemple que ens dona la pràctica de l'"oració del cor" realitzada pels monjos ortodoxos del Mont Athos³⁶. La recomanació d'Evagrio Pontico³⁷ resulta molt adient per eludir les representacions (al menys les dels sentits externs): "No imaginis la divinitat dins teu quan ores, ni deixis que la teva intel·ligència accepti la impressió d'una forma qualsevol; mantén-te immaterial i tu comprendràs". A grans trets, l'oració funciona així: el practicant es retira silenciós, es concentra en el seu cor, pren una frase curta, inhala suaument i porta la frase amb l'aire fins al cor. Quan ha acabat la inhalació "pressiona" a fi que arribi més endins. Després va exhalant molt suaument l'aire viciat sense perdre l'atenció en el cor. Aquesta pràctica era repetida pels monjos moltes vegades al dia, fins que apareixien alguns indicadors de progrés com la "il·luminació" (de l'espai de representació). Si som precisos, hem d'admetre el passatge per l'estat de trànsit en algun moment de les repeticions de les oracions utilitzades. El passatge pel trànsit no és gaire diferent del que es produeix en els treballs amb els yantras o els mantra, però com en la pràctica de l'"oració del cor" no es té la intenció de ser "pres" per entitats que reemplacen la personalitat pròpia, el practicant acaba superant el trànsit i "suspenent" l'activitat del jo. En aquest sentit, en les pràctiques del loga es pot passar també per diferents tipus i nivells de trànsit, però s'ha de tenir en compte el que ens diu Patanjali³⁸ en el Sutra II del Llibre I: "El ioga aspira a l'alliberament de les perturbacions de la ment". La direcció que porta aquest sistema de pràctiques va cap a la superació del jo habitual, dels trànsits i de les dissociacions. En l'entotsolament avançat, fora de tot trànsit i en plena vigília, es produeix aquesta "suspensió del jo" de la qual tenim prou indicadors. És evident que ja des del principi de la seva pràctica, el subjecte s'orienta cap a la desaparició dels seus "sorolls" de consciència esmoreint les percepcions externes, les representacions, els records i les expectatives. Algunes pràctiques del ioga³⁹ permeten aquietar la ment i col·locar el jo en estat de suspensió durant un lapse breu.

L'accés als nivells profunds

Sens dubte que la substitució del jo per una força, un esperit, un déu, o la personalitat d'un embruixador o hipnotitzador, ha estat una cosa corrent en la història. També ha estat una cosa coneguda, encara que no tan corrent, el fet de suspendre el jo i evitar

tota substitució, com hem vist en alguna mena de ioga i en algunes pràctiques místiques avançades. Ara bé, si algú pogués suspendre i després fer desaparèixer el seu jo, perdria tot control estructural de la temporalitat i espacialitat dels seus processos mentals. Es trobaria en una situació anterior a la de l'aprenentatge de les seves primeres passes infantils. Els seus mecanismes de consciència no podrien comunicar-se entre si, ni coordinar-se; no podria apel·lar a la seva memòria; no podria relacionar-se amb el món i no podria avançar en el seu aprenentatge. No seríem en presència simplement d'un jo dissociat en alguns aspectes, com podria ocórrer en certes afeccions mentals, sinó que ens trobaríem amb algú en un estat semblant al de son vegetatiu. Per consegüent, no són possibles aquestes futilitats de "suprimir el jo" o de "suprimir l'ego" en la vida quotidiana. No obstant això, és possible arribar a la situació mental de supressió del jo, no en la vida quotidiana però sí en determinades condicions que parteixen de la suspensió del jo.

L'entrada als estats profunds ocorre des de la suspensió del jo. Ja des d'aquesta suspensió, es produeixen registres significatius de "consciència lúcida" i comprensió de les pròpies limitacions mentals, cosa que constitueix un gran avenç. En aquest trànsit s'ha de tenir en compte algunes condicions ineludibles: 1.- que el practicant tingui clar el Propòsit d'allò que desitja aconseguir com a objectiu final del seu treball; 2.- que compti amb suficient energia psicofísica per mantenir la seva atenció entotsolada i concentrada en la suspensió del jo i 3.- que pugui continuar sense solució de continuïtat en l'aprofundiment de l'estat de suspensió fins que les referències espacials i temporals desapareguin.

Pel que fa al Propòsit, se l'ha de considerar com la direcció de tot el procés però sense que ocupi el focus atencional. Estem dient que el Propòsit ha de ser "gravat" amb prou càrrega afectiva per operar copresentment, mentre l'atenció està ocupada en la suspensió del jo i en els passos posteriors. Aquesta preparació condiona tot el treball posterior. Quant a l'energia psicofísica necessària per al manteniment de l'atenció en un nivell de concentració interessant, el principal impuls prové de l'interès que forma part del Propòsit. En comprovar la falta de potència i permanència, s'ha de revisar la preparació que s'ha fet del Propòsit. Es requereix una consciència buidada de fatiga i una mínima educació de la reducció del focus atencional sobre un sol objecte. Continuar en l'aprofundiment de la suspensió fins a aconseguir el registre de "buit" significa que res no ha d'aparèixer com a representació, ni com a registre de sensacions internes. Ni pot haver registre, ni ha d'haver-hi registre d'aquesta situació mental. I el retorn a la situació mental de suspensió o a la vigília habitual es produeix pels impulsos que delaten la posició i les incomoditats del cos. Res no es pot dir d'aquest "buit". El rescat dels significats inspiradors, dels sentits profunds que són més enllà dels mecanismes i les configuracions de consciència, es fa des del meu jo quan reprèn el seu treball vigílic normal. Estem parlant de "traduccions" d'impulsos profunds, que arriben al meu intracòs durant el son profund, o d'impulsos que arriben a la meua consciència en una mena de percepció diferent de les conegudes en el moment de "retorn" a la vigília normal. No podem parlar d'aquest món perquè no en tenim registre durant l'eliminació del jo, solament comptem amb les "reminiscències" d'aquest món, com ens va comentar Plató en els seus mites.

NOTES

Psicologia I

1. Aquesta frase és la que justifica que s'hagi afegit, al final d'aquest resum, l'«Apèndix» sobre les bases fisiològiques del psiquisme. L'autor va expressar textualment: "A fi d'aconseguir una visió integrada del treball del psiquisme humà, presentarem les seves diferents funcions en una metàfora d'aparells' que es podrien arribar a localitzar fisiològicament".
2. Una aplicació d'aquests estudis sobre aparells del psiquisme, consciència, impulsos i comportament es pot trobar a L. Ammann, *Autoliberación*, Ed. Planeta, Buenos Aires, 1991.
3. Una exposició sobre el tema dels impulsos es pot trobar a J. Caballero, *Morfología (símbolos, signos y alegorías)*, Ed. Antares, Madrid, 1997.

Psicologia II

1. En referència a les explicacions fetes a Corfú l'any 1975 i que han estat publicades com a *Psicologia I*.
2. Vegeu l'Apèndix sobre les bases fisiològiques del psiquisme a *Psicologia I*.
3. Sobre l'espai de representació, vegeu *Psicología de la imagen, a Contribuciones al pensamiento*, Silo, Plaza y Valdés, México D.F., 1990. N. de t.: Es pot trobar la traducció catalana, feta per l'Equip de traducció de Parc Òdena, a www.silo.net. També a *Contribuciones al pensamiento*, Silo, Ed. León Alado, Madrid, 2015.

Psicologia III

1. En referència al punt 8 de *Psicologia II*.
2. Per tal d'ampliar aquest punt es pot consultar la conferència titulada "Sobre el acertijo de la percepción", a *Habla Silo*, Virtual ediciones, 1996. N. de t.: Es pot trobar la traducció catalana, feta per l'Equip de traducció de Parc Òdena, a www.silo.net. També a *Parla Silo*, Silo, Ed. León Alado, Madrid, 2014.
3. Consultar *Autoliberación*, L. Ammann, Ed. Planeta, Buenos Aires, 1991. (Segona part: "Operativa").
4. Per comprendre i utilitzar aquesta tècnica, vegeu *Experiencias Guiadas*, Plaza & Janés, Barcelona, 1989 i especialment la conferència de presentació d'aquest llibre a *Habla Silo*, Virtual ediciones, 1996. N. de t.: Es pot trobar la traducció catalana d'ambdues obres, feta per l'Equip de traducció de Parc Òdena, a www.silo.net. També a *Experiencias guiadas*, Silo, Ed. León Alado, Madrid, 2013 i a *Parla Silo*, Silo, Ed. León Alado, Madrid, 2014.

Psicologia IV

1. En referència a les explicacions donades a Canàries l'any 1978 i que han estat publicades com a *Psicologia III*.
2. Op. cit., en l'apartat *Catarsis, transferències i autotransferències. L'acció en el món com a forma transferencial*.
3. Op. cit., en l'apartat *La consciència i el jo*.
4. Vegeu l'apartat *Espai de representació a Psicologia II*.
5. Vegeu l'apartat *Psicología de la imagen*, a *Contribuciones al Pensamiento. Silo. O.C. vol I*. Ediciones Humanistas, Madrid, 1998. N. de t.: Es pot trobar la traducció catalana, feta per l'Equip de traducció de Parc Òdena, a www.silo.net. També a *Contribuciones al pensamiento*, Silo, Ed. León Alado, Madrid, 2015.
6. En el "son paradoxal" o amb imatges, el registre del jo s'"allunya" del món extern i es dilueix en imatges inconnexes, fins a desaparèixer en una situació que difícilment qui somnia pot governar. Quant al son vegetatiu profund, la detecció electroencefalogràfica mostra una absència d'imatges total. Tampoc no es verifica el MOR (moviment ocular ràpid) i això coincideix amb una amnèsia posterior dels fets psíquics succeïts en un oblit total del jo.
7. Vegeu la conferència sobre les Experiències Guiades feta a l'Ateneo de Madrid el 1989. *Habla Silo. Presentación de Libros. Experiencias Guiadas. Silo. O.C. vol I*. Ediciones Humanistas, Madrid, 1998. N. de t.: Es pot trobar la traducció catalana, feta per l'Equip de traducció de Parc Òdena, a www.silo.net. També a *Parla Silo*, Silo, Ed. León Alado, Madrid, 2014.
8. A fi de comprendre millor aquest apartat, consulteu *Meditaciones Cartesianas, Segunda Meditación. 19. Actualidad y potencialidad de la vida intencional*. Husserl E., Ediciones Paulinas, Madrid, 1979. També es pot consultar: *El Ser y el Tiempo. Segunda Sección. IV Temporalidad y cotidianidad. 70. La temporalidad de la espacialidad peculiar al "ser ahí"*. Heidegger M., Fondo de Cultura Económica, México. 1980.
9. Pel que sembla, Epicur va defensar la Teoria de Demòcrit segons la qual els àtoms es mouen i formen el món físic, però davant de l'objecció d'Aristòtil va afegir que els àtoms pateixen desviaments, inclinacions, que els permeten trobar-se. La doctrina corresponent a la idea del "*clinamen*" sembla haver estat formulada completament tres-cents anys després d'Epicur. Vegeu: Lucrecio, *De rerum natura*, II, 289-93.
10. Des de Pitàgores s'havia concebut la "mònada" com la primera unitat o unitat fonamental de la qual deriven els números. Al llarg del temps, la idea de mónada va anar patint canvis importants fins que en el Renaixement i amb Giordano Bruno a *De monade*, els àtoms constitutius de la realitat són vivents i animats. En el S. XVIII Leibniz en els *Principis de la Natura*, va caracteritzar les mònades com a "àtoms" sense inici ni fi que es combinen sense interpenetrar-se i que posseeixen força pròpia. Contemporàniament, Kant en el seu *Monadologia Physica*, va

descriure la mónada com a punt indivisible, a diferència de l'espai que és infinitament divisible.

11. Entenent "món" com la síntesi món intern-extern.
12. En la *Fenomenologia de l'Esperit*, Hegel anomena "alienació" a la "consciència dissortada", que es registra com un esquinçament de la consciència amb si mateixa en trobar-se separada i desposseïda de la realitat a la qual pertany. En el *Concepte de l'Angoixa*, Kierkegaard estudia la "consciència angoixada" que es manifesta respecte del seu objecte que és el "nores". Molts "filòsofs de l'existència" recorren al mètode fenomenològic per descriure els actes i els objectes de síntesi de consciència. Sartre a *Esbós d'una teoria de les emocions*, descriu la "consciència emocionada" i Kolnai, en *El Fàstic*, descriu la "consciència fastiguejada".
13. Pan era una divinitat prehel·lènica benèfica per als camps, els pastors i els ramats. Una llegenda el fa aparèixer en la batalla de Marató, sembrant el "terror pànic" entre els perses i ajudant els atenencs, que a partir d'aquest moment propaguen el seu culte per tota Grècia. L'adjectiu "pànic" es refereix a aquesta divinitat en general, però "pànic" es va usar per assenyalar l'estat de consciència que denota un perill imminent i que és col·lectiu i contagiós. Actualment, la Psiquiatria ha encunyat la "síndrome de pànic", tot afeblint el significat col·lectiu inicial.
14. *Psicologia III. El sistema de representació en els estats alterats de consciència.*
15. Plató i Aristòtil van conèixer les diferències entre el pensar intuïtiu i el discursiu, i Plató va privilegiar el primer tipus. Per a ell, les Idees d'allò Bo i allò Bell són de contemplació directa i són reals, mentre que les coses bones o belles deriven d'aquelles Idees i no posseeixen la mateixa realitat immediata. A Descartes reconeixem aquesta gran aportació del pensament que pensa sobre si mateix sense intermediació i a Husserl el contacte directe amb les noesis, els actes del pensar, i els noemes, els objectes lligats intencionalment als actes del pensar.
16. Isaac Newton, el 1666 a Woolsthorpe, U.K.
17. August Kekulé el 1865 a Bonn, Alemanya, va establir la teoria de la quadrivalència del carboni i la fórmula hexagonal del benzè.
18. Mary Godwin. La història rau en les notes que va escriure Polidori en el seu diari, el 18 de juny de 1816 a Villa Diodati, al costat del Llac Léman, Suïssa.
19. R. L. Balfour. A les Illes Samoa el 1886.
20. Vasili Kandinsky, el 1911 a Moscou.
21. O.C. *I Habla Silo. Conferencia sobre Las condiciones del diálogo*, feta a l'Acadèmia de Ciències de Moscou el 1999. N. de t.: Es pot trobar la traducció catalana, feta per l'Equip de traducció de Parc Òdena, a www.silo.net. També a *Parla Silo*, Silo, Ed. León Alado, Madrid, 2014.
22. *IV Brihadaranyaka Upanishad*. "Quan l'esperit humà s'ha retirat al repòs, reté els materials d'aquest món en què estan contingudes les coses totes, i aleshores crea i

destrueix la seva pròpia glòria i irradiació, perquè l'esperit brilla amb la seva pròpia llum". (N. de t.: Traducció directa del text citat per l'autor).

23. *La Bíblia, Da-niyye-I.X, 7* Versió castellana Dujovne, Kostantinovsky. "I jo, Da-niyye-I, només vaig veure la visió; doncs no la van veure els homes que eren amb mi, sinó que va caure sobre ells un terror gran, de manera que van fugir a amagar-se". (N. de t.: Traducció directa del text citat per l'autor)
24. *L'Avesta. Els Gathas. Yasna XLV, 2-3*. "Proclamaré aquest primer ensenyament al món. Ensenyament que em va revelar l'Omniscient Ahura Mazda. Parlaré dels dos primers Esperits del món, el més bondadós dels quals va dir així al nociu: Ni els nostres pensaments, ni els nostres manaments, ni la nostra intel·ligència, ni les nostres creences, ni les nostres obres, ni la nostra consciència, ni les nostres ànimes estan d'acord en res". (N. de t.: Traducció directa del text citat per l'autor).
25. S'entén "presa" com no dirigida ni manejada pel subjecte.
26. A la Psicologia oficial es considera el trànsit com "un estat de dissociació de la consciència, caracteritzat per la suspensió de tot moviment voluntari i l'existència de certes activitats automàtiques". *Diccionario Enciclopédico de la Psique. B. Szekely*, Ed. Claridad, Buenos Aires, 1975. (N. de t.: Traducció directa del text citat per l'autor)
27. El Soma (per als indis) i l'Haoma (per als iranians) ha estat la beguda embriagadora més antiga. En els Himnes Vèdics, a 730 (2), es llegeix: "Tu ets el cantor, tu ets el poeta, tu ets el dolç suc nascut de la planta. En l'embriaguesa, tu ets el donador de tots els béns". (N. de t.: Traducció directa del text citat per l'autor).
28. A Delfos la sacerdotessa d'Apol·lo (Pítia o Pitonissa) s'asseia en un trípode col·locat al costat de l'esquerda d'una roca, de la qual sortia un vapor intoxicant, i començava a profetitzar amb paraules incoherents. En els dies anteriors, la Pítia s'havia sotmès al dejuni i la masticació de fulles de llorer.
29. Virgili, que fa una descripció fantàstica de l'anècdota de Cumes, segurament compta amb informació més que suficient sobre la conducta de les sibil·les al llarg de la història de Grècia i Roma. De totes maneres, en el Llibre VI de *L'Eneida*, la Sibil·la diu: "Heus aquí, aquest és el déu! Tot just va pronunciar aquestes paraules a l'entrada de la cova, la cara se li va immutar, va perdre el color i se li van eriçar els cabells; panteixant i sense alè, inflat el pit, ple de sacre furor, sembla que va creixent i que la seva veu no ressona com la dels altres mortals, perquè la inspira el numen ja més proper". (N. de t.: Traducció directa del text citat per l'autor).
30. *El chamanismo y las técnicas del éxtasis*, M. Eliade, F.C.E., Madrid, 2001. L'autor passa revista, entre altres matèries, a les diferents formes de trànsit xamànic a l'Àsia Central i Septentrional; al Tibet i la Xina; en els antics Indoeuropeus; a Amèrica del Nord i Sud-amèrica; al Sud-est asiàtic i a Oceania.
31. Els antics van anomenar l'epilèpsia, la "malaltia divina". En les convulsions d'aquest mal, van creure veure una lluita en la qual el subjecte es defensava de l'alteració que li arribava. Els déus anunciaven la seva arribada donant-li al

subjecte un "aura" que ho prevenia. Després de l'"atac", se suposava que el subjecte quedava inspirat per profetitzar. No en va es va pretendre que Alexandre, Cèsar i fins i tot Napoleó haurien patit el "mal diví" perquè, al capdavant, eren homes de lluita.

32. Derivat de Togo i Benín.
33. *De la mort a la vie: essai sur le phenomène de la zombification en Haiti*. R. Toussaint. Ed. lfe. Ontario, 1993.
34. Derivat del poble loruba de Togo, Benín i Nigèria, però també d'influències senegaleses i d'Àfrica Occidental en general.
35. És clar que des del "magnetisme animal" de Mesmer i Pueysegur fins a la hipnosi moderna, que s'inicia amb J. Braid, s'ha pogut anar eliminant una parafernàlia totalment accessòria.
36. La tradició de l'"oració del cor" arrenca al segle XIV al Mont Athos grec. El 1782 es va expandir fora dels monestirs amb la publicació de la *Philocalie*, del monjo grec Nicodem l'Hagiorita i va ser editada en rus poc després per Paisij Velitchkovsky.
37. Evagrio Pontico, dels "Pares del Desert", va escriure els seus apotegmes al S. IV. És considerat un dels precursors de les pràctiques del Mont Athos.
38. Els *Aforismes del loga* o *loga-Sutra*, recopilats per Patanjali en el segle II, és el primer llibre d'loga que es conserva íntegre en les seves 195 breus i magistrals sentències.
39. *Tècniques del loga* i també *El loga. Immortalitat i llibertat* de M. Eliade.

TAULA DE CONTINGUT

INTRODUCCIÓ	2
NOTA DE TRADUCCIÓ	3
PSICOLOGIA I	4
El psiquisme	5
Com a funció de la vida	5
En relació amb el medi	6
En l'ésser humà	7
Aparells del psiquisme	9
Sentits	9
Memòria	10
Consciència	12
Estructura de la consciència	13
Nivells de consciència	15
Impulsos	19
Morfologia dels impulsos	19
Simbòlica	20
Sígnica	21
Al·legòrica	21
Comportament	22
Els centres com especialitzacions de respostes de relació	23
Ciclicitat del psiquisme	25
Les respostes al món	25
Apèndix: Bases fisiològiques del psiquisme	28
Sentits	28
Memòria	31
Nivells de consciència	34
Centres	40
PSICOLOGIA II	44
Les tres vies de l'experiència humana: sensació, imatge i record	45
L'especialització de les respostes davant els estímuls externs i interns.	
Els centres	47
Nivells de treball de la consciència. Somiejos i nucli de somieig	51
Comportament. Paisatge de formació	56

El sistema de detecció, registre i operació. Sentits, imaginació, memòria, consciència	59
Sentits	63
Imaginació	67
Memòria	69
Consciència	78
Espai de representació	83
Impulsos: traducció i transformació	90
Morfologia dels impulsos: signes, símbols i al·legories	90
Operativa	100

PSICOLOGIA III

Catarsis, transferències i autotransferències. L'acció en el món com a forma transferencial	112
Esquema del treball integrat del psiquisme	113
La consciència i el jo	117
Reversibilitat i fenòmens alterats de consciència	118
El sistema de representació en els estats alterats de consciència	122

PSICOLOGIA IV **126**

Impulsos i desdoblament d'impulsos	127
La consciència, l'atenció i el "jo"	127
Espacialitat i temporalitat dels fenòmens de consciència	128
Estructures de consciència	130
Estructures, estats i casos no habituals	131
La "consciència pertorbada"	131
La "consciència inspirada"	132
Fenòmens accidentals i fenòmens desitjats	134
El desplaçament del jo. La suspensió del jo	135
L'accés als nivells profunds	136

NOTES **138**